ЙОРДАН КОСТАДИНОВ

ВИДЯНО, ЧУТО И ПРЕЖИВЯНО

СОФИЯ
Издателство РАСПЕР
2019

Посвещавам на моите внуци
Лилия, Тервел и Калина

ISBN 978-954-345-142-5

ЙОРДАН КОСТАДИНОВ

ВИДЯНО, ЧУТО И ПРЕЖИВЯНО

Когато бях малък, 10-11-годишен, намерих в плевнята един кожен (астраганен) калпак, който е бил на дядо ми Костадин. Беше поизмачкан, изяден от молците, но аз го гледах с особено вълнение – това беше една вещ, която е била на моя дядо. Значи и аз съм имал дядо, но повече нищо не знаех за него. Баща ми повече говореше за своя дядо – Никола, чието име носеше, но нито дума за баща си. И ето, аз знаех повече за дядо Никола, а нищо за дядо Коста. А как бих искал да зная и за предишните си предци. Но откъде? И се досетих, че някъде бях скътал едни листове, на които чичо ми Васил – син на Александър (брат на дядо Костадин), който след като се беше уволнил от казармата, беше работил няколко години в общината в Кюстендил. Там, в прашните регистри, той бе изровил данни за своите (и мои) предшественици. Костадин – Дине, син на Филип, внук на Станчо и правнук на Марин. С по някоя бележка за техни братя и сестри (когато са разделяли или придобивали имот) и толкоз. След години посетих село Блатешница, Радомирско, откъдето произлиза моят род по бащина линия, и там, от един възрастен човек чух историята за пра-пра- дядо ми Станчо (Хайдут Станчо), който е хайдутувал в Конявската планина, но грабел и от турци, и от българи. Натрупал голямо богатство, но зла прокоба тегнела над потомците му. От осемте синове на прадядо ми Никола първите седем умират от насилствена смърт, само осмият Александър - от болест.

От тези братя само Димитър и Александър са били без висше образование. Първият - Йордан, завършва право и медицина в Швейцария, вторият - Васил, завършва финанси в Германия, третият - Манчо, завършва стро-

ително инженерство в Германия, четвъртият - Иван, – агрономство във Франция, петият - Тодор, – агрономство в САЩ. Първите двама загиват в Балканската война, вторите двама – в Първата световна война.

Най-ярък спомен имам от дядо Тодор, който живееше в Кюстендил и често ни гостуваше. Ходеше облечен винаги в бяло. Бял костюм, бели обувки, бяла риза, бяла шапка. В града беше известен като „Американеца“. Беше стиснат, свадлив и пресметлив. Няма да забравя един случай, как при едно от поредните ни ходения в Кюстендил на баня аз, сестра ми и баба ми чакахме на спирката на пазара, докато майка ни беше на фризьор. Наблизо продаваха сладолед и баба ни беше ни почерпила. Ние двамата със сестра ми искахме още, но баба нямаше пари и ни убеждаваше, че не бива да ядем по два сладоледа. В това време баба разговаряше с дядо Тодор и й беше малко неудобно от нашето държание. След поредното ни хленчене за сладолед, дядо Тодор се обърна към баба и каза: „Госпожа, аз бих им купил сладолед, но ме е страх да не им изстинат гушките...“(гърлата).

Майка и татко разказваха как на сватбата им подарил един долар. Носеше се богато облечен и накичен със скъпоценни пръстени, носеше златна верижка и златен часовник. Всичко това изчезна след внезапната му смърт – операция от апендицит в Александровска болница на 23. 12. 1962 г., на рождения си ден. Роден е през 1891 г. Понеже той нямаше потомство, баща ми организира погребението му. Баба Вита, жената на дядо Тодор, беше с психическо заболяване, не разреши да бъде внесен ковчегът вкъщи и самата тя не дойде да изпрати съпруга си в последния му час. Бе погребан в гробищата в източната част на Кюстендил на 50 метра от входа вдясно. В последните години гробът бе заличен.

Баба Вита до смъртта си все го чакаше да се върне.

Та така с този брат на моя дядо – от него ни остана една къща в Кюстендил, разделена между много наследници. На мен, майка ми и сестра ми се падна половината от единия от двата магазина на първия етаж и четири декара хубава земя – ниви и градини.

Най-важното в моя живот е това, че се родих и живях в много топлина, обич, внимание, уважение. Голямата заслуга за това е на майка ми, която успя да внесе спокойствие, уважение, грижи и топлина. Тя беше особено внимателна към баба ми, която бе загубила дядо твърде рано и много тежко понасяше тази загуба. Майка ми успя да „влезе под кожата“ на баба ми и двете бяха голяма любов. Винаги съм се прекланял пред такта и вниманието на майка ми към баба и към нас. Много топлина и внимание, обич и разбирателство имаше между родителите ми. Бащата ми беше по-избухливият, но майка ми винаги успяваше да овладее положението.

Благодаря на съдбата, че ме дари с такива родители.

Ето защо и като знак на тази синовна признателност и благодарност, пиша тези редове. Дано и тези, които ще ги четат, да се гордеят като мен. Ще бъда щастлив, ако успея да предам щафетата на доброто име, предадено ми на мен самия.

15. 08. 2001 г.

„Кажи им, майко, да помнят“....
Хр. Ботев

От автора

МОИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ
(вместо предисловие)

Отдавна носех в себе си тази идея – да напиша няколко реда за своите родители и за бабите и дядовците си.

Дълго време, самият аз не знаех почти нищо за дядо ми Костадин. Страхът караше хората да мълчат. Тайнственост и догадки обвиваха името му. След време, когато научих истината, разбрах, че няма от какво да се страхувам. Напротив – почувствах се горд, че съм негов наследник и, че името му не е опетнено от сянката на предателството и позора. Един човек, който жертва живота си, но отстоява своите идеи и идеали. Какво по-велико от това?

Воден от едничката мисъл да предам на своите потомци и на тези, които ще дойдат след нас, светлите имена на моите предци, за да могат и те да се гордеят, както аз съм горд, че съм техен следовник.

Пари и богатство не мога да завещая, но доброто име и светлият пример превъзхождат всяко богатство.

Щастлив и честит съм, че се родих и раснах с моите родители – светъл пример за мен. Честит и блажен съм, че нося тяхното име, тяхната кръв и дух. Искрено желая и моите деца да се чувстват така...

Минават годините, сменят се поколенията, сменят се ценностите в живота, сменят се нравите. Но историята си, миналото си човек не може да смени. Те са такива, каквито са. Ето защо воден от желанието да предам на потомците си това, какво е било преди тях, пиша тези редове. Съзнавам, че написаното е субективното мое преживяване, но това е - и то не е малко.

През цялото писане на тези редове в ушите ми звучаха думите на Омуртаговата колона: „Човек и добре да живее,

умира и друг се ражда. И нека родения̀т по-после узнае що преди него е било...“ Заветът на Хилендарския монах Паисий - „Българино, знай своя род и език!“, за мен имаше и този смисъл. Тези редове са малък израз на огромното ми преклонение и благодарност към живота и делото на моите родители.

Колко е хубаво само, когато човек може да се гордее с тях, с миналото на своя род! И колко е страшно, когато тегне някоя лошотия върху името на рода. Благодарен съм на съдбата, че имената на моите родители, на бабите и дядовците ми са чисти и святи и, че нямам от какво да се срамувам.

Няма да скрия, че писах тези редове с огромно вълнение и страх, с голяма мъка и преклонение. Дано това не се възприеме като слабост или нещо друго. Съзнавам, че да пишеш за най-близките си хора, особено за онези, които не са между живите, е сложно и отговорно дело. Но едно е истина – всичко написах така, както аз го зная или го чувствам, така както съм го видял, чул, преживял или изстрадал. Нищо не е нагласено или преувеличено. Мислех си, че като напиша тези редове, ще се почувствам удовлетворен, но не се получи. През цялото това време, докато писах, ме съпровождаше една мисъл – дали ще напиша всичко, което е характерно за отделния човек, но накрая разбрах, че няма да се получи.

Важното е, че написах това, което отново преживях. Връщайки се назад, срещнах образите на моите предци, техните погледи – тихи и скромни, кротки и благородни; погледи на хора, които достойно са живели и са оставили светла диря в моята душа и едно добро име за хората. Общото между тях, което тясно ги свързва в моето съзнание е: благородство, доброта, трудолюбие, достойнство, уважение към ближния, себераздаване, топлина, обич...

Накратко за историята на село КОНЯВО, Кюстендилско

Началото. То е някъде дълбоко в античността.

При изкопни работи през $60^{те}$ години на миналия век, извършени в центъра на селото за построяването на сградата на Народно читалище „Светлина“, бяха открити останки на селище от края на $I^{ви}$ и началото на $II^{ри}$ век след Христа. Римската Империя успешно се разширява на изток към новите провинции Тракия и Мизия. При управлението на император Траян (98 г.-117 г.) границата на Империята е минавала по хребета на Конявската планина. Характерно за тази епоха е изграждането на военни селища и гарнизони по самата граница за охрана на важни пътища, мостове, проходи и съоръжения. Тези селища, наричани Ромулиануми (Romulianum), т.е. военни Римски селища, са основни бази на граничната стража на Империята.

Именно като военно погранично селище възниква днешното Конявo.

Откритите предмети (мечове, лъкове, стрели, ризници, щитове, шлемове, наколенници и др.), а също така и основи на битови и административни сгради дават основание да се направи изводът, че селището е било и сериозна тилова база при походите на римските легиони на север към Мизия и Дакия (днешната Румъния).

Особено впечатление при разкопките правеха извадените и събрани в училищния двор големи керамични делви, високи около два метра. Повечето от тези делви, на които имах щастието да бъда непосредствен свидетел, бяха празни. По предположение на археолозите в тях вероятно е имало вино, вода, олио и затова бяха празни, а една не малка част пшеница, която при допир се превръщаше в пепел. Гледката беше доста впечатляваща. За мен и моите връстници това

бе първото докосване до античността, с човешката история, с миналото.

Всяка вечер заспивах с новини от баща ми, който работеше на изкопа, за поредните разкрития.

Горе, на билото на планината, в местността „Стражата“, е съществувал граничен пункт, който е бил охраняван от войниците, разквартирувани в това военно селище, които периодично са се сменяли.

В такова военно селище (Romulianum) около 260 г. след Христа е роден и Император Галерий (305 г.- 311 г.), чието управление и име са свързани с най-жестоките гонения на християните, и като автор на Сердикийския едикт (311 г.), с който се спират тези гонения. Този едикт е първата стъпка към признаване на християнството за равностойна религия, а от 325 г. и за господстваща в Римската Империя, прогласена от Император Константин Велики (307 г. - 337 г.) на Първия Никейски събор.

В средата на I[ви] век след Христа по нашите земи проповядва и самият апостол Павел, който заедно със своя ученик и апостол - Тимотей, пръскат Божието слово сред местното население.

Сред намерените артефакти бяха и сечива и предмети, доказващи съществуването на ковачници и други работилници - показател за уседналост на местното население. Войниците в тези Ромулиануми са били набирани от местните тракийски племена. Особено пригодни за тази дейност са били мъжете от племето Дентелети, населявали поречието на река Стримон (Струма).

Селищата от подобен тип са достигали до 3-5 хиляди души, като по-голяма част от него са съставлявали робите, които са били основната работна сила. Поминъкът на населението е бил предимно скотовъдство и производство на жито. Твърде оскъдните сведения за този период от историята на село

Коняво все пак говорят за един сериозно развит стопански живот. По-късно се развиват грънчарството и търговията.

Особеното местоположение на селището - на важен транспортен и военен път, способства за бързия му разцвет. Отделни останки дават основание да се направи изводът, че самото селище от Запад на Изток, а по-късно и от юг, е било опасано от крепостна стена.

Важното стратегическо разположение на прохода, предопределя изключителното значение на селището, което за определен период дори надминава по значимост град Пауталия (днешния Кюстендил).

Добре известно е, че двете селища по времето на походите на Император Траян (97 г. -117 г.) и на наследника му Император Адриан (117 г. -138 г.) стават основни тилови бази за снабдяване на войските с храна, оръжие и снаряжение. Пауталия става отличен възстановителен център с наличните минерални извори. Император Траян първи забелязва чудодейната сила на водата за бързото зарастване на прорезните и контузните рани. Ромулианумът (днешно Коняво) се специализира в изработването на бойните доспехи и оръжията. Наличието на тучна зелена растителност предразполага към развитие на коневъдството, това толкова важно дело за успешните походи на римските войски. Основно три породи (вида) коне се развъждат в конюшните на селището – бойни (за кавалерията), бойни - за колесниците, и транспортни. Всички ромулианиуми са имали подобни предназначения.

Нямам научни доказателства, но дълбоко вярвам, че в нашия ромулианиум (с.Коняво) е роден Император Галерий (305 г. - 311 г.). За него се знае само, че е роден през 260 г. в ромулианум близо до Сердика, на юг, на половин ден път с кон. Като се имат предвид тогавашните стандарти за разстояния, един ден път с кон е равен на 150 км. Половин ден

са 75 км (разстоянието от с.Коняво до София). Това са само мои предположения. Колко мои съвременници знаят, че Константин Велики е роден в Найсус (днешния Ниш, Република Сърбия) в 272 г. Това е същият Император, когото църквата канонизира заедно с майка му Елена за светци в християнската вяра.

В заключение следва да се подчертае, че ромулианумът (с.Коняво) и Пауталия достигат своя разцвет при царуването на династията на Антонините (96 г. - 192 г.).

Провинция Дакия пада под Римска власт през 106 г. и е единствената Римска територия на левия бряг на р. Дунав; през 115 г. към Империята са присъединени Армения и Месопотамия. Оттук на сетне тръгва упадъкът - междуособици, предателства, корупция, раздори, заговори. Първите двама императори след династията на Антонините – Пертинакс (193 г.) и Дидий Юлиан (193 г.), управляват по няколко месеца, след което са убити.

Това обстоятелство оказва силно влияние върху нашето селище. Отслабената централна власт отслабва и местните гарнизони. Наличието на солидни хранителни запаси и други ценни материални блага става причината за чести набези на различни племена и банди.

Границата на Империята е преместена далеч на север и необходимостта от голям гарнизон отпада. Селото постепенно губи важното си военно предназначение, но запазва търговското и транспортното си значение. Освен местното тракийско и римско население, в селото започват да се заселват и представители на илирийски племена. Илирите се оказват много близки по дух, манталитет и традиции с тракийското племе Дентелети. Тази интересна смесица след четири века ще роди още двама императори на източната част на Римската Империя - Византия, Юстин I (518 г. - 527 г.) и племенникът му Юстиниан Велики (527 г. - 565 г.). Родното

място на тези императори е доказано и то е ромулианумът Тауресий (бивш Таурезиана). Днес това село носи името Таваличево - на 7 км източно от с. Коняво.

Както се вижда, нашата земя е щедра на известни исторически личности. По-късно тази земя ще роди българския цар Михаил-Шишман (1323 г. - 1330 г.), загинал на бойното поле при р. Струма. Погребан е вдясно от притвора на църквата „Св. Георгий Победоносец" в с. Старо Нагоричане, днешна Македония, а после тленните му останки са пренесени и погребани във Велико Търново от неговия внук - цар Иван-Шишман (1371 г. -1395 г.)

През годините Кюстендилското поле и особено с. Коняво ще станат арена на драматични и трагични събития.

С времето на цар Михаил-Шишман е свързано и преданието за името на нашето село-Коняво. Конно-снабдителната база за войската на царя кръщава самото населено място. Предводителят на куманския отряд в тази войска - Чубра, дава името на една от могилите край селото, а дъщерята на царя от първата му жена, сръбската принцеса Ана-Неда, Мара - на една от най-красивите местности – Марово.

През Средновековието (XI в. - XIV в.) село Коняво се утвърждава като важно кръстопътно и стопанско селище, като основен поминък са занаятите - грънчарство, налбанство, ковачество и др. Този период е характерен и със сериозно засилване на славянския елемент в населението от този край. Славяните носят със себе си земеделието. Като начало - зеленчукопроизводството, а по-късно и развитието на житните култури (пшеница, ръж, ечемик, овес). Отначало силно застъпено е овцевъдството, а по-късно - и говедовъдството. Конете обаче остават определящи в селото.

В този период възникват и околните села - Кошарите (днес Ябълково), Копиловци, Жабокрът и Гирчевци. Краят на XIV в. е преломно време за селото. 1393 година е последната

свободна година за този край. Османските завоеватели носят със себе си смърт и разрушения. Местното население е подложено на невиждани мъчения и гонения. Селото е запалено и ограбено. Пожарищата озаряват цялата долина на Струма. Най-голямото село в района опустява. Хората бягат към планината и там дирят спасение. От семействата в Конявo възникват селата Цървеняно (с осем махали), Буново, Байкал (Чокльово) и Блатешница. След векове потомците на тези конявчани отново ще се връщат в родното гнездо. Тези, които не търсят спасение в планината, се спират в местността Марово и там правят новите си къщи. Селото бързо се съвзема и разраства. От чешмата в Марово до р. Струма се опъват селските чаршии. Днес само останките от керамика в тези местности напомнят за това славно време. Близката мера е богата на кирпич, като основен строителен материал, а тополите край реката осигуряват дървения материал.

Според някои краеведи през този период селото носи името Марово. Може и така да е било. Де да знае човек?…

Черни облаци надвисват над селото, когато в началото на XV век започва заселването на турски семейства по тези места. Започва време на сериозни изпитания за местното население – непосилни данъци и жестока ангария. Особено страшен е и т. нар. кръвен данък, когато млади момчета (между 7 и 10 год.) са били вземани за еничарския корпус на султана. Тази „придобивка“ на султана не подминава и наше село.

Започва хаотична съпротива на местните хора. В планината излизат и първите хайдути. Народните песни пазят спомена за това страшно време. Силното хайдушко движение разколебава поробителя в стремежа му да ислямизира местното население. Четите на воеводите Марко (не Крали Марко), Драган, а по-късно и на Румена, войвода всяват страх сред завоевателите.

През този период е характерно едно своеобразно обединение на местното население в общини. Тези общини са доста по-различни от днешното разбиране за общини. Те са определяли един от по-видните хора на селото да се застъпва пред бея (местния военачалник) по важни въпроси на ежедневния живот. Този човек бил наричан „Кмет“, дума от персийски произход и означаваща „Застъпник“.

В началото на XVI век към европейската част на Османската империя започва придвижването на големи маси от Анадола и от района на Близкия изток. Тези хора, често пъти докарвани насила от поробителите, били заселвани сред местното население, изповядвали исляма и водели чергарски начин на живот. Една немалка част от тях била заселена върху изоставеното и опожарено село Коняво. Задачата на тези хора била да охраняват прохода - т.нар. дервенджии („дервен“ - от персийски „проход“). За тях земеделието било неизвестно и често прибягвали до ограбване на местното население. Положението на местните хора станало още по-тежко. От една страна, беят, който събирал данъци, а от друга страна, тези разбойници, наречени кърджалии („кър“ - „поле“, и „джелат“ - „разбойник“), т.е. „полски разбойник“.

На едно от поредните нападения населението оказало упорита съпротива, която вбесила нападателите и те започнали да палят къщите и оборите. Огънят изпепелил селото, проляла се кръв, писъци огласяли простора. Жените виели от мъка по погубените си мъже и синове. Било времето на Сюлейман Великолепни – „великолепни“ времена, няма що!

Тръгнали хората нагоре по реката да дирят ново място за свое огнище. Установяват се в местността Мело - равно място, от север пази висок баир, от запад - реката. По това време тази местност е била оградена от висока гъста гора, встрани от пътя (тогава централния път от Велбъжд за Средец) е минавал през днешното село Жабокрът, широк брод

през Струма и по Пазарски път до Небински рид към Конявския проход. По това време на мястото на днешното село е имало няколко турски семейства и няколко български.

В Мело селото просъществувало около 150 години. Причина за следващото и последно (засега) преместване станала епидемия от страшна болест (вероятно тиф или холера). Годините, преминали на това място, се оказали доста трудни и драматични. Много млади хора намерили смъртта в буйните води на реката, други умрели при загадъчни обстоятелства. Хората възприели това като лоша поличба, като страшна прокоба. Преданието говори, че причина за това била липсата на черква. Старата селска черква била опожарена и от нея останали само основите (вляво до сегашната черква зад камбанарията). Обезумели от мъка, хората започнали да се връщат към първото огнище (днешното село). Пръв тръгнал родът Дупинови, а след него - Кръстеви.

Като се погледне днешното разположение на родовете на картата на селото, се вижда как са се завръщали родовете - отдясно на реката - Дупинови, Соколови, Филипови, Господинови, Кимеви, Бакалови, Ковачеви, Попаркови, Шумкови и Мечкарци; отляво на реката - Кръчеви, Божови, Мачикови, Караиванови, Таскови, Боневи, Топчиите, Китови, Шияkови, Фичеви, Покръстенови, Лапеви, Игнятови, Тошеви и др.

Започват да се връщат и част от родовете, заселили се в планината (Цярвеняно, Буново, Чокльово и Блатешница) - Овчареви, Блатешнички, Шаварички, Начови и др. От предишното село останала само Горната махала (днешното с. Дворище).

Голяма заслуга за мирното и успешно преселение на конявчани има богатият търговец Димитър Въжаров-Бегот. Този човек е дядо на друг наш съселянин, който носи същото име и същия прякор. Прякорът си Бегот (бея) Димитър

получава заради спечеленото уважение и доверие на местния бей. Получил солидно за времето си образование, говорещ няколко езика, този човек успял да влезе „под кожата“ на местния управник и да осигури добри условия за построяване на къщите (добив на дървен материал, камъни, пясък, вар и др.). После откупил и имот за църква.

И така, в периода между 1760 и 1780 г. се извършва последното преместване на селото. Изключителна роля за устройването и консолидирането на селото освен Димитър Въжаров-Бегот изиграват още Тодор Соколов и Димитър Бонев. По-късно през годините техните потомци, носещи техните имена, ще дадат своя принос за разцвета на селото. Димитър Въжаров (младши) ще бъде избран за народен представител в Народното събрание през първите години на 20 век. Неговото име ще остане завинаги изписано върху дарен от него стенопис в новата църква на селото.

Идвайки си на старото място след близо три века странстване, селото се успокоило. По щастливо стечение на обстоятелствата новият живот на старото място потръгнал успешно за хората в селото. Местният бей се оказал сговорчив човек, но и конявските първенци били добри дипломати. Обиколили по широкия свят, доста неща видели и донасяли новостите. Неслучайно след възстановяването на малката подземна църква в селото било открито килийно училище. За учител бил назначен млад и умен момък, известен с прозвището Македонеца. Задомил се в селото и оставил потомство след себе си. За съжаление последният потомък - Страхил Македонски, останал в селото, напуснал този свят преди години, а другите се разпилели по широкия свят.

Началото на 19 век е белязано с бързото развитие и замогване на местното население. Купуват се ниви, гори, добитък, инвентар. Строят се нови къщи и стопански постройки. Полята се огласят от звънци и хлопатари. Стада блеят по

поляните. Селото се отваря към света. Освен до София и Солун, по-заможните хора стъпват и в Истанбул, Охрид, Белград и Букурещ. Появяват се първите хаджии, стигнали до Божи гроб.

Килийното училище пали душите и сърцата на децата от селото, но все по-остро се поставя въпросът за ново, по-модерно образование.

С годините постепенно селото е напуснато от местните турски семейства, а българското население се увеличава. Този процес особено се засилва след Кримската война (1853-1856 г.), когато идеята за свобода и национална независимост покълва и в душите на конявчани. Преломен момент за местното население е 1874 г., когато в селото е открито класно училище. Учениците от килийното училище оформят първите четири отделения.

Освен от духовен живот, селото е обхванато и от стопански подем. Появяват се първите овощни градини. Разширяват се площите за пасища.

През този период към родното огнище се завръщат и доста семейства от родовете на Лапевите, Ушмановите, Николовите, Бозаджиите, Бойковите, Артинковите, Милкините, Накевите, Шияковите и Чушевите. Това е времето, в което селото приютява и първите цигански (ромски) семейства - Дуровите, Лелевите, Пульовите, Магдини и Пашиневи, които успешно се вписват в селския живот.

В резултат на селските сватби възникват и новите родове - Начови, Такови, Китови, Лукарски, Панкови, Шикови, Божилови, Манови, Покръстенови, Саздови и др.

Селото бързо се разраства и веднага след освобождението духовният живот придобива масов характер. Седенките по махалите са почти всяка вечер, особено през есента, зимата и пролетта. Лятото е повече за работа на полето. Почти във всяка къща има дребен и едър рогат добитък, кокошки и

пуйки, патици и гъски (особено край селската река). Пак край тази река запяват селските воденици.

Оформя се селска администрация (кметство, селска охрана, бирник, глашатай). Още в годината след Освобождението нашите предци започват строителството на местната църква „Св. Преображение Господне“ и само след три години, през 1881 г., тя е осветена и приема първите миряни. Всички конявчани се включват в това свято дело - Димитър Въжаров, Георги Соколов, Васил Божов и Стоян Кръстев. Те са и първите ктитори (дарители) на църквата.

Началото на XX век за селото е време на сериозни изпитания. Започват фалити и преструктуриране на земята. Оформя се по-отчетливо класовото разделение на населението, богатите стават по-богати, а бедните - по-бедни. Изполицата, ангарията и ратайският труд са в основата на икономиката на селото. Много вяло е застъпено лихварството, но все пак оказва своето влияние за финансиране на различните начинания в селото. Все по-често по полята се появяват съвременните плугове, измествайки традиционното рало, навлизат браните и дисковете. От различните панаири в околността и държавата се докарват нови по-яки глави впрегатен добитък (коне, говеда), селектират се нови сортове пшеница, утвърждава се появилата се преди няколко десетилетия царевица. Все повече площи се садят с тютюн и зеленчуци. Разширява се производството на лук и картофи.

Сериозен напредък бележи село Коняво в областта на образованието, като още в края на XIX век и началото на XX век всички деца се обучават в училището. За София и чужбина тръгват първите млади конявчани да учат висше образование. Типичен пример в това отношение е Никола Динев, на когото от осемте синове шест завършват различни университети (пет в чужбина и един в София - моят дядо Костадин Николов). За жалост първите четирима оставят костите

си по фронтовете на войните за национално обединение и не оставят свои потомци.

След това кратко лирично отклонение следва да добавя, че нашето село дава своя достоен дан в тази титанична битка. Девет семейства от селото не дочакват своите бащи и синове.

Двете национални катастрофи от началото на XX век оказват сериозно влияние върху живота на хората. След подписването на Ньойския договор на 27.11.1919 г. в селото е настанена френска рота войници от окупационния корпус, която е следвало да бъде изхранена от местното население. Тази рота напуска страната през 1921 г., като оставя селото в доста тежко състояние. Селските хамбари са „остъргани" от репарациите, които страната трябва да изплати на страните победителки. Ясно и красноречиво лъсва предателската и грабителската политика на българската буржоазия, която, освен че довежда страната до национална катастрофа, трупа богатства в тила от корупция, далавери и чисти кражби, а народните маси тънат в мизерия. Между селото и града зейва огромна яма.

Монархът е принуден да абдикира. Следват политически кризи. На проведените през 1920 г. редовни парламентарни избори БЗНС печели абсолютно мнозинство и съставя самостоятелно правителство. Тази партия печели и гласовете в село Коняво. В този труден момент конявските първенци правят един исторически ход - обединяват своите усилия в Потребителска кооперация. Наричат я „Орач" и до ден-днешен тя просъществува, за да показва на поколенията, че със задружни усилия трудностите се преодоляват по-лесно. За неин пръв председател е избран Георги Панков. Години по-късно, в периода 1928 -1930 г., благодарение на тази кооперация са закупени механична вършачка и трактор „Ланс Булдог" , които са истинско чудо за времето си.

Земеделското правителство бързо стабилизира страната, успокоява хората и резултатите не закъсняват. В края на 1922 г. българската валута става конвертируема. България първа от победените страни достига своето довоенно производство. Тези обстоятелства тревожат повалената, но не победена българска буржоазия, която за втори път през март 1923 г. е бита на изборите за Народно събрание.

БЗНС съставя второ самостоятелно правителство, което на 09.06.1923 г. е свалено с военен преврат. Стамболийски е убит и обезглавен. За близо месец са убити повече от 400 дейци на БЗНС; хиляди са хвърлени в затворите. Тези събития не отминават и нашето село. Активистите на земеделците са арестувани и хвърлени в подземията на училището и кметството, а на площада пред цялото население същите са бити и унижавани. Тези издевателства бележат началото на сериозно разделение между хората, което през годините ще доведе до много човешки драми и трагедии. Това разделение върви не само по линията „бедни-богати", но в културната и духовната област. Омразата, завистта и злобата трайно се настаняват в селото (не че по-рано не ги е имало). Връх на тези човешки чувства ще бъде грозното убийство на обичаният от всички кмет на селото Стоян Славейков, внук на народния поет Петко Р. Славейков, през есента на 1944 г.

Периодът 1923-1944 г., освен богат на остри политически борби, е белязан с богат духовен живот и стопански напредък. По полето се оформят нивите и блоковете, засадени са овощните градини с нови високодобивни сортове ябълки, круши, череши и лозя. Полето отново е огласено от песните на жените, но за съжаление тези песни са тъжни и раздиращи сърцето. Сестрите Евга и Виктория (Вита) Маджирски нямат равни на себе си и с гласовете си пълнят небесната шир. Общоизвестна е постъпката на един другоселец, който, минавайки през село, запленен от песните на Евга Маджир-

ска (моя баба по майчина линия), слязъл от коня и цял ден слушал невероятния й глас. Вечерта пъхнал в ръката й солидна банкнота и рекъл : „Ех, щерко, ако имах мъжка рожба, щях да те взема за снаха!“ Гласът на тази жена и днес е запазен в Златния фонд на Българското национално радио.

Друга конявска жена вдъхновява големият творец Владимир Димитров-Майстора и остава завинаги като една от неговите мадони. Верка Серафимова (Верка Бабамитрина), снаха на дядо Серафим от Долната махала, беше не само надарена с красота, но и с много доброта, работливост, честност и топлота. Благодаря на съдбата, че имах възможност да я познавам и да общувам с нея. Велика жена! Убеден съм, че още жени от Коняво бяха достойни за четката на Майстора.

Този период е много богат на самодейността в селото. Почти всяка вечер песни огласят селските седенки. Трите селски кръчми са пълни с хора, дискутиращи актуалните политически събития. Много често тези дискусии прерастват в юмручни разпри. Открояват се отделни „буйни глави“, които винаги приключват споровете с аргументите на юмруците, но от уважение към техните наследници ще се въздържа да напиша имената им. Доста от споровете биват довършени в Кюстендилския съд и с дългогодишни междуличностни и междуродови кавги и омраза. Особено бурно минават вечерите в Китовата кръчма, където яката българка баба Мария Китова овладява положението и въдворява ред. Не по-различно е положението в кръчмата „Кална бара“ (на

мястото на днешната поща), където се водят разгорещени спорове, пеят се песни и се леят руйно вино и люта ракия.

През 30те години на миналия век стопаните в селото започват да използват и една новост - изкуствения тор. Появяват се първите препарати за растителна защита (освен бордолезовия разтвор). Закупени са първите возими пръскачни машини. Кооперацията наема и специалист агроном, като с тази стъпка овощарството е поставено на научна основа. През 1929 г. в селото е назначен ветеринарен лекар, а по-късно - и зоотехник. Изградена е и ветеринарна лечебница.

Тук е мястото да се отбележи, че още след Освобождението в селото има (с отделни прекъсвания) селска здравна служба, състояща се от лекар, медицинска сестра и акушерка, с амбулатория и аптека.

Годините са напрегнати и бурни. Селото живее своя стопански, културен и политически живот. Няколко мандата като кмет управлява един изключителен ерудит - Стоян Христов Славейков, внук на големия народен поет Петко Рачов Славейков. С такт и внимание, той печели сърцата и умовете на конявчани. Винаги принципен и безпристрастен, внимателен и грижлив към проблемите на хората, неподкупен и честен, Стоян Славейков е всепризнат селски лидер и всички го боготворят. В резултат на неговите дипломатичност, доброта и такт, политическите и социалните конфликти са уталожени и страстите са успокоени. С негова помощ много младежи от селото заминават да учат в Кюстендил и София. По негова инициатива започва изграждането на напоителни канали на доброволен принцип. Водата от река Струма по гравитачен способ потича към полята на селото.

Потребителската кооперация „Орач“ разкрива два магазина за хранителни и промишлени стоки, селска кръчма (хоремаг).

В читалището кипи богат и културен живот - играят се

пиеси, пеят се песни, вият се хора. Почти всяка вечер песни огласят седенки, особено настроение носят именните дни и църковните празници.

В края на 30те години група млади ентусиасти основават футболния отбор на селото и го кръщават „Устрем“. Веднага този отбор се включва в околийското първенство и печели първите си победи. И днес се помнят имената на Стоян Калфин, Георги Манов (Кинката), Димитър Бонев (Мицата), Любомир Новев, Никола Николов и др.

Важен център за духовният живот в селото е основното училище, приело името на народният поет Петко Рачов Славейков – детски хор, танцов състав и драматична група разнообразяват живота на селяните. Особено впечатления правят честванията на светите братя Кирил и Методий, Деня на народните будители, селските събори на Илинден и на Свето Успение Богородично.

На 1 март 1941 г. България се присъединява към Тристранния пакт (Германия, Италия и Япония). Това събитие се оказва повратен момент в живота на с.Коняво. Поутихналите политически страсти отново се разгарят. В селото се разполага немска рота войници и офицери. Почти цялата стопанска продукция се изкупува от Германия. Появяват се нарядите за пшеница, царевица и ябълки. Ябълките се преработват в пулп и товарят на гара Копиловци. В околността се разраства съпротивителното движение, но селото освен като помагачи (ятаци) стои малко в страни от тези събития. Най-силно е влиянието на БЗНС, но в резултат на такта и дипломатичността на кмета Стоян Славейков, то е опазено от сериозни изпитания.

Девети септември 1944 г. е следващата сакрална дата в историята на нашето село, изпълнена с много очаквания и надежди, но и с много драматизъм. Започва една нова епоха за цялата ни държава.

В центъра на селото е инсталиран рупор на Българското радио и с него хората стават свидетели на случващите се събития в страната и света.

В края на месец октомври, същата година, се случва събитие, което разтърсва селото – безследно изчезва кметът Стоян Славейков. Плъзва слухът, че е ликвидиран от слезлите от планината партизани. Всичко това след години ще се впише в моята съдба, но на него ще се спра по-нататък.

Политическите борби в селото все повече и повече стават основно ядро в отношенията между хората. Враждуват хора, фамилии и цели родове. Започват и първите репресии на новата власт. Годините 1950 до 1954 са натоварени с тежки наряди за селските стопани. Дошлата на власт в страната БКП (Българска Комунистическа Партия) на своя Пети конгрес през 1948 г. приема курс за построяване на социализма в България и той се посреща с ентусиазъм от голямата част на обществото, но избраният път за неговото реализиране и формите на работа безпокоят местните хора.

Наложеният авторитарен стил на управление на държавата, култът към личността оказват сериозно влияние върху красивата идея за изграждане на безкласово общество, общество на благоденстващи и преуспяващи хора. Класовата борба се изостря и придобива уродливи форми. Първо, първоначалният ентусиазъм започва да губи от своя чар. В управлението на страната и по места се поставят хора, удобни на новата власт, хора без необходимата подготовка, без образование, а много често и със съмнителен морал.

Пристъпва се към национализация на индустриалните предприятия и банките. Земята се кооперира. Есента на 1956 г. в селото е учредено ТКЗС (Трудово кооперативно земеделско стопанство).

Тук е място да разсея една заблуда и да опровергая една лъжа, доста повтаряна през последните години, а именно, че

с колективизацията земята е отнета от нейните собственици, т.е. тя е национализирана. Кооперативната форма на производство, каквато бе наложена в България, не отнемаше собствеността върху земята, а доброволно се формираха ТКЗС. Думата „доброволно“ тук може да се използва условно, защото вместо да убеждават хората в предимствата на новата форма на производство, партийните функционери често прибягваха до принудата и по този начин отвратиха част от хората от нововъведенията. Само няколко години ще са нужни, за да се убедят селските стопани в предимствата на кооператива, но горчилката бе заседнала дълбоко в тях.

Изчезват синорите, изчезват дребните ниви. Ширват се блокове, засети са жито и царевица, ръж и ечемик, изградиха се животновъдни ферми. Селото започва бързо да променя своя облик. Появявят се нови масивни къщи. Пред всяко младо семейство се появява възможността да изгради, обзаведе и заживее в нов дом. ТКЗС[то] оказва помощ на своите членове с набавянето на строителни материали, транспорт и

Първа копка на новия площад в село Коняво

Звеното на майка ми на черешобер - 1963 г.

работна ръка. В селото работят две строителни бригади, начело на които стоят майсторите Александър Каменов и Георги Найденов (Гоше Гръко). За строителството на къщите се наемат майстори и от околните села. Цели семейства от с. Цървеняно и от с. Буново се преместват в Коняво, купуват земя на достъпни цени и строят нови къщи.

За периода 1960 г. - 988 г. са построени над 100 нови къщи, като в южния край на селото израства нов квартал, наречен на името на македонската столица Скопие. Този квартал изниква на едно от най-плодородните места - местността Грамаге.

През тези години с. Коняво се обособява като център на община и център на обединено ТКЗС (по-късно и на АПК - Аграрно промишлен комплекс). Начело на общинския народен съвет застава един изключителен конявчанин - Богомил Димитров Стоянов, а на обединеното ТКЗС и АПК – Стоян Костов (роден в с.Каменичка Скакавица).

Възходът на селото е свързан тясно с имената на тези двама мъже. Още в първите години на тяхното управление изчез-

ват прахта и калта от улиците на селото. Започва да се изгражда съвременна инфраструктура - оформят се тротоари, полагат се нови тръби за водопровод и канализация. Улиците са асфалтирани и павирани. Поставено е улично осветление. До всяка къща са прокарани проводниците на селския радиовъзел. Във всеки дом запява „радиоточката“.

В средата на 60те години идват и първите телевизионни приемници в домовете на хората. Закупени са първите леки автомобили в селото, първите хладилници, радиоапарати, мотоциклети.

С бързи темпове се променя животъп на хората. Освен пари, кооператорите получават провизии в натура от ТКЗСто – сирене, мляко, кашкавал, жито, царевица и т.н. На желаещите са предоставени парцели със земя за лично ползване. За цялата земя на с.Коняво е осигурена вода за напояване чрез канали, помпени станции и микроязовири. От гората до р. Струма всяка педя земя получи живителна вода за напояване.

Възприета е програма за поетапно подменяне на ябълковите масиви, които вече наближаваха вековна възраст и се нуждаеха от подновяване. На свободните площи бе решено да се разсажда тютюн. Тази техническа култура стана тясно свързана с моето детство и моето поколение. Тютюнът осигуряваше доста прилично материално състояние за всички семейства, но изискваше много грижи - от ранна пролет (лехи) до късна есен (предаване на готовите бали). Всяка година при различните кампании (черешобер, тютюн, ябълкобер и др.) на помощ идваха студентски и ученически бригади, при които селото се преобразяваше.

Селският стадион, плувният басейн, улиците, площадът, цялото поле се огласяха от глъчта на младите хора. Вечер лятното кино и дворът на училището не можеха да поберат всички желаещи. Особена атракция за населението бяха студен-

тите от африканските страни. С голяма топлота и обич бяха приемани студентите от далечен Виетнам, много от които идваха от фронтовете на войната срещу американските агресори.

Тук е редно да се отбележи, че благодарение на далновидната политика на Богомил Димитров и Стоян Костов нашето ТКЗС (а по-късно АПК) стана единственото в страната, което получи правото да търгува със своя продукция - череши, със страни от Западна Европа (Холандия, Италия, ГФР, Гърция) директно. Сериозна предпоставка за този успех беше получената първа награда и златен медал за черешите от селото на световното изложение „Експо-70“ от 1970 г. в Хелзинки, Финландия. На това изложение светът призна, че Конявските череши са най-добрите.

Освен това признание, селото ни бе завоювало още едно призово място. На националния конкурс за хигиенизиране на населените места село Коняво зае първо място в цялата държава през есента на 1964 г.

Тези успехи позволиха на селото да разполага с влог във валута и левове на собствена сметка. Това обстоятелство повлия положително върху благосъстоянието на хората. На Черноморието в село Бяла, Варненско, нашето ТКЗС изгради пионерски лагер, където всяко лято, на три смени, всички деца на работещите в ТКЗС безплатно летуваха на море.

На територията на окръга действаха десетки детски почивни лагери, където укрепваха и се закаляваха още деца от всички села.

В средата на $70^{те}$ години в ТКЗС - с.Коняво (само в селото, без съставните села) имаше три полевъдни бригади, една животновъдна бригада, МТС (машинно-тракторна станция), авторемонтна работилница, дърводелска работилница и работнически стол. Само в двата стопански двора на селото имаше три кравеферми с над 400 крави, две свинеферми с над 1000 свине и 100 свине майки, четири овцеферми с над

1200 овце и 200 овни от породата „кавказки коч“, две птицеферми с над 10000 кокошки носачки, плодохранилище с модерна хладилна инсталация, плодосушилня за сушени плодове, складове за продукция, складове за резервни части, спални помещения за помощниците при прибирането на реколтата. Само работа да желаеш!

В селото, под ръководството на потребителната кооперация „Орач“, функционираха фурна, работилници за производство на безалкохолни напитки и боза. В приземния етаж на селската фурна функционираше обществена баня и пералня. Към здравната служба в селото беше изграден родилен дом, който просъществува до края на 70^{те} години.

Най-голямото богатство на селото – децата, пълнеха училищните стаи, където всички, без изключение, придобиваха знания за живота.

Ярка диря в историята на селото оставят със своя труд и всеотдайност учителите Димитър Калфин, Станимир Андонов, Петър Тошев, Владимир Лисичев, Срахил Караиванов, Асен Велинов, Асен Иванов, Стойне Николов, Вита Бойкова, Асен Кьосев, Малинка Димитрова, Емил Мицов, Петър Пешев, Йорданка Гайтанджиева, Христина Чавдарска, Иванка Крумова, Анка Каралеева, Васил и Цветанка Милчеви. С много топлина и обич днес си спомняме имената на учителките, които първи повеждаха децата към АБ – Цветанка Пешева, Цветанка Иванова и Василка Малинова. Особено място в сърцата на днешните поколения на селото има учителката от предучилищното образование - Гюлка Мачикова.

На особена почит сред населението са героите от последната война, записали завинаги имената си в славните страници на националната ни история: Георги Бойков (Галата), Емануил Малинов (Манке), Георги Найденов (Гръко), Йордан Болюбашев, Велин Ицков, Георги Кимев, Драган Димитров, Димитър Сугарев, Гълъб Филипов, Димитър и Георги Топчийски, Васил Божилов и др.

Имената на героите от фронтовете на войната се смесиха с имената на героите от мирния труд за благото на всички хора. 80^{те} години за нашето красиво и будно с. Коняво бяха върхови в неговата история. За тези години характерно бе обстоятелството, че всички хора имаха дом, работа, образование, здравеопазване, имаха сигурност, имаха перспектива, имаха бъдеще.

Какво нямаше в онова време? Нямаше свобода на словото (с много уговорки). Пример: през 1985 г. България е на 54-то място в света по свобода на словото, днес сме на 106^{то} място), нямаше безработица, нямаше кражби по домовете, нямаше наркотици, нямаше пусти къщи и пустеещи земи…

Днес, тридесет години след началото на промените, можем да видим резултатите от тези „промени“. Преди промените всеки следващ ден бе по-добър от предходния, а днес е точно обратното. Днес България се намира на последно място в Европа, а нашето село произвежда по-малко от една

Футболният отбор на село Коняво - 1967 г.

трета от онова, което е произвеждало през 1989 г.

Не бих искал да завърша това повествование толкова песимистично, но колкото повече се замислям върху това, толкова повече в ушите ми звучат думите на един от достойните конявчани, който в последните си години беше и кмет на селото. Става дума за Данаил Николов. Малко преди да напусне този свят, го попитах какво мисли за бъдещето на нашето село. Той се замисли, лицето му прие много сериозно изражение и ми отговори на свой ред с въпрос: „А ти как мислиш? Има ли бъдеще село, което затваря училището си и открива пенсионерски клуб?“ Изтръпнах. Тези думи днес звучат в ушите ми и стягат гърлото ми…

Ако нашите предци са възраждали селото от пепелта, ако са пращали децата си по чужбина да учат и да се връщат за нов подем, ако са се лишавали от спокойствието и удобствата, то е защото са имали мисия, то е защото са чувствали своята отговорност пред нас, техните потомци.

А какво ще оставим ние?...Какво?...

Випуск 1967 г. на училище „П. Р. Славейков“, село Коняво

МАЙКА МИ
ЦВЕТАНКА СТОЯНОВА НИКОЛОВА
(19.01.1925 - 27.03.2013 г.)
Редове, писани със сълзи на очи

Страхувам се, че каквото и да напиша за тази мила, свята и велика жена, няма да е достатъчно да опиша светлият й образ и блага душа.

Разбира се, че за всеки човек найсвятото нещо на този свят е майката – тази, която ни дава най-голямото благо – живот, тази, която бди като орлица над нас, тази, която, като дъвче коричка хляб се пита: „А дали има и за детето ми?“

Родена в семейството на Стоянчо и Евга Милкини на 19. 01. 1925 г. (по старому Йордановден – Богоявление), но записана в документите с един ден по-късно - на 20. 01. 1925 г. Сиромашията отрано я праща по чуждите къщи да слугува. От недохранване се разболява, като сериозно са засегнати жлезите с вътрешна секреция, но за щастие това не оставя сериозни последици. Слаба, но стройна, пъргава и подвижна, тя расте на воля сред мизерия, труд, учене и любящи родители. Силно е привързана към своя добър дядо Иванчо. Тя расте под неговите грижи. Какви прекрасни спомени има от него, какво благородство, трудолюбие и оптимизъм е взела от него – стария опълченец, героя от Шипка и Шейново - голямо богатство за майка ми и вуйчо ми.

В училище е първенец от началото до края. Винаги подготвена, въпреки ратайската работа до късна вечер. Завършва с пълно отличие училището в селото, но за повече не може да се мисли.

Колко ли е страдала милата ми майчица, когато е гледала как нейните съученички са тръгвали за града да продължат обучението си, а тя тръгва към поредната чужда къща да чисти и готви на чорбаджиите.

След години, когато на 28 август 1976 г. застана пред камерите на БНТ, като майка на първенеца на випуск „Априлски“ на военното училище и редеше бавно думите си на гордост и радост, в очите й проблясваха и искриците на удовлетворение, че това, което тя не е могла да постигне, са постигнали нейните деца.

Патриархалният селски бит формира всички добродетели на българката. Природата я дарява с красота и вълшебен глас. От малка учи майчините песни и ги пее с удоволствие. Тя е солистка на ученическия хор. Идва краят на поредната учебна година, а Цветанка няма рокля, подходяща за тържеството. Пред почти цялото село, в претъпкания салон на училището, тя ще пее и всички ще се възхищават на нейния глас. С нейната братовчедка тайно си урежда носия или както го казват на село – казмир, извезан, накичен със сърма и мъниста – красота. И точно преди да излезе на сцената, пристига ядосаната вуйна, удря й шамар и съблича казмира. Разплакана с вехтата си басмена рокличка, позакърпена тук-там, майка ми тръгва към сцената. Хората не разбират защо са сълзите в очите на това дете, което със звънкия си глас ги омайва в препълнения салон. Бурните аплодисменти не могат да стопят буцата в гърлото й. Много горчилка било съдено да съпътства житейския път на майка ми, но нищо не може да я прекърши. Тя расте здрава и силна, умна и красива. Със своето трудолюбие, доброта и сърдечност печели уважението на хората. Като поотраства и започва да се заглежда по младежите, забелязва че и те се заглеждат по нея, но повече ги привличали пременените и накипрени богати моми. Майка ми – с басмените рокលички и гумени цървулки, никой не задявал.

Колко щастлива беше, че социализмът промени живота й. Заедно с баща ми създадоха дом, отгледаха и възпитаха децата си. В ТКЗС-то тя беше винаги първенец. Беше несменяема звеноводка и това звено беше начело на съревнованието. Награди снимки по вестниците съпътстваха живота й.

Голям удар за нея е смъртта на брат ми Костадин, починал твърде млад. Към мен и сестра ми пренесе цялата си обич, такт и внимание. Тя беше човекът, който създаде топлината и уюта в семейството. Влезе под кожата на баба ми с внимание и уважение, такт и отстъпчивост, с грижи тя я спечели с цялата си душа. Баба ми не даваше перце да падне върху нея. Като кажеше „Цвете", мед й капеше от устата. Но и майка ми не падаше по-долу: „Мамо това, мамо онова", не съм чул от устата на майка ми думата „свекървата". За нея тя бе „мама". Комшийките завиждаха и даже я упрекваха: „Да не те е родила, та толкоз й викаш „мамо"! За родната си майка като говореше, я наричаше „баба Евга", а баба Пара - „мама".

Мило ми беше да ги гледам как общуваха, как работеха задружно, как си помагаха и една на друга бяха толкова близки. Голямата заслуга за това беше на майка ми. Баба беше много чувствителна, силно наранима душа, лесно се дразнеше и бързо пламваше. Това бе лесно обяснимо – твърде млада, тя бе загубила любимия човек – дядо ми.

Колко топлина, обич и внимание внася майка ми в новата си къща, където вместо със сватба, я посрещат с погребение, където дълги години над тази къща тегне прокобата „враг на народа". С голямо търпение и последователност, с много топлина и обич, тя успява да помогне на баба ми и баща ми да преодолеят последиците от сполетялото ги нещастие.

Идва делбата на голямото семейство – всеки поема по своя път. На баща ми и майка ми се пада тежкия жребий на гола поляна да градят къща и да създават дом. Тя - бременна с третото си дете – сестра ми, работи наравно с баща ми за

направата на тухлите, като успоредно с това - и цялата къщна работа заедно с баба ми. Липсват строителни материали и нощем с баща ми ходят да къртят желязо от изоставени военни бункери, които имаше доста в полето.

Какво ли й е струвало това – само тя си знае. Днес, когато я питам за това, тя не обича да си спомня за онези години. Само казва „Много трудно беше“.

Добротата й край няма. Много пъти съм се питал как толкова много препатил човек е могъл да запази толкова много човечност, доброта, топлина, обич и внимание. Само душевно богатият човек го може. И днес като квачка събира около себе си своите деца. В нас винаги е отворено за всички роднини и близки. Много неща са ме учудвали в нея, но и днес не мога да си отговоря откъде извират този оптимизъм и вяра у нея.

Изключителен удар за нея бе загубата на нейния внук – Мартин – големия син на сестра ми. Много драматизъм, много мъка и скръб се стовариха върху крехката й душа. Всички бяхме потресени и покрусени, но за нея загубата бе страшна. Днес – две години след това, малко по малко започва да се възстановява и дано това да бъде за дълго време напред. Дай Боже!

Често пъти моите деца ме питат защо всяка събота и неделя искам да съм на село. Трудно ми е да им обясня колко добре се чувствам при моята мила майка, колко съм щастлив, когато мога да я отменя в работата, а тя и днес не спира да работи. Най-хубавият двор, най-хубавата градина, най-подредената къща са нейните. И това не е самохвалство. Само често замислена, тя си повтаря: „Ех, Мартин ме съсипа.“ Много е голяма мъката й по него. Тя го отгледа като малък, тя го переше, тя му готвеше, тя бе всичко, защото сестра ми беше студентка.

Днес, останала сама в голямата къща, строена и градена с

толкова обич и топлина, тя събира целия този дух, който ме кара да се чувствам силен и богат.

Разбирам, че това, което пиша, е силно емоционално и субективно, но е вярно и е истинско. Когото и да попитате в село за Цветанка Николова, всеки ще каже за нея най-доброто и никой няма да каже нищо лошо.

Чистотата и благородството в нея са толкова много, че останалите може и да не я разбират. Добрината, човечността, грижата и вниманието са най-големият мой университет и богатство. Щастлив и блажен съм, затова че съм син на толкова свята и мила, възвишена и благородна жена. Каквото да напиша още – малко ще е, защото нейните добрини са необятни. Горд съм и винаги съм се гордял с нея!

Няма да забравя никога как я слушаха в захлас офицерите и сержантите в Безмер, където служех, когато им говореше за тежките и трудни години, за оптимизма и добрината между хората. Тя нямаше университетски дипломи, но имаше и има най-великия документ – обичта и признанието на хората и най-вече на нейните деца и внуци. И днес тя е ненадмината по добрина и човечност и дано Бог ми я съхрани по-дълго тук, на Земята, с нейните достойнство и обаяние.

Поклон пред теб, мила моя майко, поклон пред величието на твоя дух, пред твоята святост и обич! Целувайки твоята ръка, аз искрено ти благодаря за всичко, което си сторила и правиш за нас. Помни, че съм горд като твой син! Да си ми жива и здрава!!!

P.S. На 27.03.2013 г. в 8 ч. 20 минути спря да бие едно любяща сърце... Аз осиротях... Поклон!

Добрите хора на този свят останаха с един по-малко.

БАЩА МИ - ТАКЪВ, КАКЪВТО ГО ЗАПОМНИХ НИКОЛА КОСТАДИНОВ НИКОЛОВ 21.10.1926 – 29.02.1984 г.

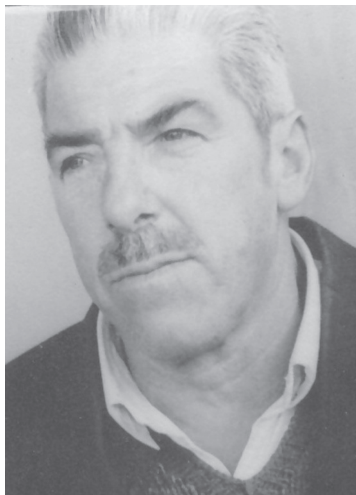

Често си мисля с коя дума бих могъл да охарактеризирам този свят за мен човек и може би това е думата „трудолюбие“. Такъв ще го запомня за цял живот, непрекъснато зает с нещо, с мазолести ръце...

Висок човек, пълен, леко прегърбен, с широка походка, бавна и уверена. Винаги подстриган високо, винаги гладко обръснат и ухаещ на една много специфична за него миризма – смес от евтин бръснарски одеколон, цигари и... пот. Тази миризма ми е много скъпа и дълго време след неговата смърт завирах нос в една вълнена фланела, която бе напоена обилно с този аромат.

В детските си години (по думите на баба ми и неговите връстници) баща ми е бил буйно дете и е правил много бели. Постоянно е бил със синини и рани по ръцете, краката и главата. Бил е единственото дете в семейството, но са живели с баба и дядо в една стая, поради голямата численост на семейството на прадядо ми Никола, чиито още двама сина – братя на дядо ми Костадин, са живеели в една къща. Тази къща, в която съм се родил и аз, сега е безлюдна. При подялбата през 1954 г. тя се пада на най-малкия брат на дядо ми – Александър (Санде). Сега се стопанисва от неговия син – Васил, живеещ в София.

Та в многолюдното семейство баща ми израства в не особено охолство, въпреки че дядо му Никола, на когото носи името, е бил доста заможен човек. Често опитва от „педагогическите похвати“ на своята майка (моята баба Пара – Параскева Стоименова Николова) и на баща си – моя дядо, когото не помня – Костадин Николов Динев.

В училище се проявява като не особено старателен. Обичал историята и географията, но мразел математиката. За съжаление не е наследил любознанието на своя баща и чичовците си, които са завършили висше образование, по-големите от които - в чужбина.

Завършил 4-ти клас (постарому), сега 8-ми клас, той не проявява интерес към ученето и започва работа по нивите на своя дядо. Често обичаше да говори за голямото му скъперничество и все ми разказваше един случай, когато в училище учителката им поискала по една допълнителна тетрадка, но той нямал, отишъл си в къщи и поискал пари от дядо си Никола, който седял на пейката на припек. Дядо му отвърнал, „че няма ситни“. „Ти дай едри, аз ще разваля...“ – казал баща ми. „Ти не знаеш...“ – отвърнал дядо му. Този случай се беше превърнал в „христоматиен“ в нашите отношения с баща ми.

Страшно много уважавах този човек – благоговеех пред него. Обичах го от цялата си душа и сърце и никога не съм му казал нещо напряко. Само едно нещо не мога да си простя никога. В последната си вечер (той боледуваше от неизлечима болест) се почувства по-добре и пожела да играем карти – белот на две ръце. Голямата му страст бяха картите – просто се преобразяваше, ставаше неузнаваем. Футболът беше другата му голяма страст. Самият той на младини е играел в селския отбор, и то на доста завидно равнище.

Та в тази последна за него вечер той ме помоли да поиграем карти, но аз бях капнал от умора. Бях си взел отпуск,

за да се грижа за него и да помагам на майка ми. Тогава майка ми му каза: „Айде, остави го да легне и да почива, че много му дойде през тия дни.“ Аз се качих на горния етаж и съм спал непробудно, когато сутринта към 7 часа ме събуди майка ми и каза, че татко е зле. Извикахме селската лекарка, която му постави обезболяваща инжекция. Баща ми беше в кома. В 9 часа на 29. 02. 1984 г. той издъхна. Свършиха страшните мъки, които съдбата му бе отредила и започна неговото безсмъртие.

От 10-годишен е бил заклет пушач. На младини е бил силен и никой в село не е можел да се мери с него. Много съжаляваше, че само той от неговия клас не е бил избран в „Бранник“ (националистическата младежка организация). Меракът му да носи униформа и боен нож е бил много голям. Но не го приемат, защото предишния ден ударил шамар на една учителка, която се опитала да счупи една дървена еднометрова линия в главата му. По-късно това се оказа плюс за моята противоречива биография, която и без това изобилстваше от доста негативи. Само това ми липсваше още – да пише, че баща ми е бил бранник.

Баща ми като трудовак 1946 г. - Добринище

Своенравен, решителен, смел и готов ви-

наги да помогне на приятел в беда, той печели в младежките си години симпатиите на своите връстници, които го „короноват“ за лидер (тартор). Къде нечие лозе е обрано, къде някъде някоя пакост е сторена – баща ми отнася пердаха от дядо ми или баба ми.

Като телосложение през тези години е бил слаб, висок, леко прегърбен с орлов нос, живи очи и буйна коса. Няколко снимки показват „героичните му дела“ – на едната с още двама връстници (братовчедите) Любен и Георги – Кинката Манови в едно чуждо лозе ядат грозде.

Редовен участник в празниците на селския мегдан играе хоро, но не обича да пее (не му се отдаваше тази дарба), но пък имаше голямо желание – неговата любима песен беше „Пита ли, Тино, майка ти?“

В зимните дълги вечери замръкваше във воденицата с приятели, където играеше карти и бистреха политиката. Никак не харесваше управляващите, постоянно ги псуваше. Единствено ги хвалеше, че са създали ТКЗС-то и така са го отървали от необходимостта той да организира производство върху бащиния си имот.

Работата не го плашеше, плашеха го сметките и организацията. Не се славеше много като организатор, но беше много сговорчив и винаги готов да участва в някоя новост. Не се плашеше от нищо. „Щом децата ми се учат и им върви в училището, не ме е страх от нищо...“ – обичаше да повтаря често. Изпитваше истинско удоволствие да дава пари за лакомства. „Купи си нещо благо (сладко), а не тютюн...“ – повтаряше.

Лично аз много страдах, като виждах как цигарите бавно, но сигурно превръщат този исполин в развалина.

Като поотраснах, започнах да го моля да откаже цигарите, а той все шеговито отвръщаше: „Днес, утре и други ден стават три дни откакто не пуша“. Имаше си свое оправда-

ние: „Ако не запалим цигара, не се сещаме да почиваме, когато сме на работа." А той свърза името си с най-трудните обекти, изграждани през годините на социализма – новото училище, читалището, административната сграда, новия площад, павирането на улиците, коритото на селската река, всички сгради в стопанския двор. От малък ме водеше с него; искаше да ме научи на всичко.

Прекрасно се допълваха с майстора Гоше-Гръко (Георги Найденов) - една изключителна личност, герой от Драва и Мур. Този човек видя в мен бъдещия офицер. Започна да ми говори за офицерската професия и така запали искрата.

В първите години на ТКЗС-то - 1956-58 г. баща ми работеше като бомбаджия в каменната кариера над селото. Тази професия беше овладял като войник – трудовак в Крупник, Кресна и Добринище. Само тази професия не искаше да ми предаде. Пазеше ме далече от тези неща.

През тези години на каменната кариера често пребиваваше един млад офицер от Кюстендил – сапьор в поделението, който и често ни гостуваше и аз се захласвах по униформата, фуражката, пагоните, лъскавите копчета. Този офицер - Георги Георгиев, след години се премести във Варна и като сапьор служеше във Военноморския флот.

Най-отчетливо си спомням баща си като „Те-Ре" (товаро-разтоварач) на камионите в ТКЗС- то. В началото тези камиони бяха два, антики от войната: един „Чепел" и един „Опел – Блиц". Баща ми работеше на „Чепел" –а.

Имаше години, когато беше „Те-Ре" на един уникат – трактор „Булдог" – американско производство от 30-те години, който е въртял селската вършачка. Връх на щастието за мен беше да се возя на „Булдог"-а или на „Чепел"-а.

Много се гордеех с моя баща, неговото огромно трудолюбие, със силата му на богатир – той носеше два чувала цимент и това смайваше останалите. Много се радвах, кога-

то той се гордееше с моите и на сестра ми успехи в училище. Постоянно носеше в портфейла си едно благодарствено писмо за моя отличен успех във военното училище.

Доста години той работи в „Напоителни системи“ като вадар (отговаряше за напояването на земеделската земя). Понякога имаше неприятности с хората, защото не можеше да угоди на всички, но повечето идваха от началството, защото държеше да услужи на хората. Непрекъснато беше в конфликт с кмета и с председателя на ТКЗС-то, но не се мразеха. С кмета Богомил Димитров, човека направил най-много за селото, всяка вечер играеха карти и все обсъждаха селските неволи. Никак не му спестяваше от проблемите. Голям недостатък на моя прекрасен баща беше липсата на такт и дипломатичност. Беше открит и прям. Право в лицето казваше нещата, това, което му беше в главата, му беше и на устата. От това най-много си патеше. Хората, с които работеше съзнаваха тази негова черта и понеже знаеха, че баща ми не може да си държи езика зад зъбите, споделяха с него неща, които искаха да стигнат до ушите на управляващите, без да са засегнати лично от това. При първа среща с управник баща ми му „лепваше“ в очите споделения проблем. Майка ми често го гълчеше, че не знае да си мълчи, и че не знае какво да говори. А той все питаше: „Добре де, нали това, дето го казах е истина?“ Един наивник с чиста душа и мисъл, че ще оправи света. Хората не му се сърдеха, защото знаеха, че е искрен и не е злопаметен и зложелателен. Той беше човек, който с всички беше приятел – никой не му се сърдеше. Много страдаше, когато някой не му говореше. Изпитваше огромен респект към по-знаещите и по-учените от него. Съзнаваше силата на науката и често съжаляваше, че не му е вървяло в училище. За разлика от майка ми, той е имал възможност да учи, но не е пожелал, докато бедността на майка ми е лишила държавата от един истински талант.

Но сега - за баща ми. Основната идея на своя живот той считаше даването на добро образование на мен и сестра ми и за тази идея и цел бе готов на всичко. Притежаваше особена тактичност със своите съвети. Не прекаляваше и не беше отегчителен. Стремеше се постоянно да отбележи добрите ми постъпки и да укори лошите. Не обиждаше, по своему показваше, че дълбоко страда, когато аз или сестра ми направехме някоя беля. През целия ми съзнателен живот не ме е ударил нито веднъж. Не че не е имало причина, но беше доста сдържан в действията си за разлика от емоциите. Емоционалното му състояние не беше много стабилно и не му беше необходимо много, за да бъде „изведен на обороти". Когато заслужавах нещо „по така", максималното, което ми се е случвало, е квалификацията „свиньо". Спомням си, че веднъж със сестра ми бяхме прекалили и той ни издърпа ушите. После обаче дълго време ходеше гузен, като че ли е направил нещо нередно.

Обичаше животните, но някак си по своему. Имали сме крави, телета, овце, кози, агнета, ярета, кучета, котки, кокошки, но като че ли най му допадаха кучетата и козите. Преди да се разболее, имахме две, които той пасеше. Носеше постоянно в джобовете си бонбони лукчета и им даваше. Така бяха свикнали с него, че след като той почина, те не искаха да излязат с никого на паша. След няколко дни майка ми успя да ги изкара на полето, но не се получи нищо и после ги продадохме.

Особено много се радваше на малките деца. Беше на върха на щастието при раждането на внуците и много обичаше да си играе с тях. Беше интересен и за чуждите деца, които много го обичаха и го боготворяха с неговите „пцувални бонобони". Историята с тези бонбони е много интересна. Внучето на наш комшия беше на 3-4 години и баща ми го учеше да псува, като го стимулираше с лукчета, примесени с изпад-

нал от цигарите тютюн с протрити от носене по джобовете хартийки. Тези „пцувални бонбони“ ги нямаше никъде, освен в джоба на дядо Коле. Веднъж чувам малкият мъж да споделя с баща ми, че обиколили с майка си цяла София, но не могли да намерят от „пцувалните бонбони“.

Беше и весел, и шегаджия. Помня как с баба Спаса от нашето село се бяха хванали на бас на кокоша кост – кой кого ще надхитри, и на третата година той успя да я надхитри и наградата беше риза. Не зная защо, но на всеки Ивановден сутрин рано вземаше една кофа студена вода и едно канче и тръгваше из махалата да къпе невестите – младите жени. Никоя не му се сърдеше, напротив - благодаряха му. Сърдеха му се, ако ги подмине. Когато настъпваше Божич (Коледа) и той трябваше да прочете молитвата, казваше: „Отче наш, Ти, който си на небето – стой си там, че тук си е- ... мамата...“, а баба все го укоряваше.

Във всяка постъпка, всяко действие търсеше иронията и безобидния хумор. Веднъж работеха на площада, а ние в къщи го чакаме за обяд. Майка ми ме изпраща да го викам. Тръгваме към къщи заедно с другите хора, а той ми казва: „Ела да пием вода на чешмата на площада.“ „Не ми се пие“ – отвръщам. „Ела, защото тук няма водомер...“ Всички прихнаха да се смеят.

С неохота си спомняше за войнишките си години. Поради факта, че е син на „враг на народа“, е бил изпратен в трудови войски на Гара Пирин. После бил преместен в Крупник и накрая - в Добринище. Работил е за построяването на пътища. 100 колички на ден на 400 грама хляб и постна супа, в която „бобените зърна са гонят с подводница“. Разболява се от малария и близо месец е в много тежко състояние. Един ден излязъл зад медицинския пункт до река Струма и се облегнал на едно дърво. Покрай него минал някакъв поручик, взел го за дезертьор и започнал да го бие. Баща ми едва се

държал на краката си. Паднал на земята облян в кръв и промълвил: „Ти ще си платиш за това." Не зная какво е станало после, но поручикът напуснал поделението, разболял се и не след дълго починал. За този случай той казваше: „Бог ме изпревари и ме предпази да не си цапам ръцете." Непрекъснато се стремеше съвестта му да бъде чиста и затова беше открит до полуда. Не умееше да пази тайна, но това не означаваше, че говореше наляво и надясно. Липсваше злоба и ехидност в това, което говореше. Тъкмо обратното – в думите му имаше много топлота, загриженост и внимание. Тембърът на гласа му беше приятен, мек, но и леко дрезгав, което му придаваше особен чар. Когато бяхме малки със сестра ми, много обичаше да ни разказва приказки – всъщност това бе една безкрайна приказка, сглобена и наставяна от много други. Любимата му приказка бе за бедния селянин, който надхитрил богаташа, а той за това го затворил в една бъчва. Искал да го хвърли в морето, но беднякът успял да излъже един овчар, че го водят да го женят за царската дъщеря, а той не искал. Тогава се сменили с овчаря и с бъчвата в морето бил хвърлен глупавият и алчен овчар. А беднякът се прибрал вкъщи вечерта със стадо овце, като разказал на съселяните си, че ги намерил да пасат на дъното на морето.

Особено внимание баща ми отделяше на поуките от народните приказки – за завистта, за трудолюбието, за истината, за приятелството, за добротата, за чувството за дълг и отговорност и т.н. Интересно беше и това, че никога една и съща приказка не се повтаряше едно към едно. Винаги имаше добавяне на нещо, винаги (според случая) имаше импровизация и това правеше приказката по-интересна.

Друго характерно за моя баща беше голямата му непоносимост към алкохола. Не можеше да пие нито ракия, нито вино, нито бира. Обичаше да прави вино, да пече (вари) ракия и все повтаряше: „Хубаво е да има." Не беше стиснат и

винаги беше готов да почерпи, и то нескромно. Правеше компания при пиене, но все с кисела гримаса след всяка глътка. Обожаваше сладките напитки – сокове, компоти, айрян, мътеница, лимонада и други безалкохолни. С особена охота ядеше дини. В яденето не беше придирчив. Ядеше всичко, без да е капризен. Най-много обичаше боб и пържени кюфтета (по това съм се метнал на него). Спомням си през едно лято с бригадата косяха сено в местността Под брего близо до Струма и баба ме изпрати да му занеса обяд – едно голямо канче, пълно с боб и хляб. Като го занесох, се оказа, че съм разлял доста от водата на гозбата, но той не се разсърди, надроби хляба в канчето, добави вода от дамаджаната и с такъв апетит яде, че и на мен ми се прияде. Докато ядеше, не пиеше нищо. Накрая вдигаше дамаджаната с водата.

Към дрехите си също не беше претенциозен – много от тях бяха позакърпени, работни. Нямаше костюм. Такъв си купи едва за сватбата на сестра ми. За моята сватба беше с панталон и бяла риза. Беше чужд на всяка суета, до небрежност. Майка ми често го упрекваше за това, но той все се сопваше: „Де, де, няма да ме избират я!“ или пък: „То хубавият кон и под скъсан чул си личи.“

Като по-млад сам си шиеше опинците от кожата на прасето, което колехме всяка година. Беше майстор при шиенето на опинци – шиеше и на баба ми, която само тях носеше, на майка ми, на мен и на сестра ми. Като поотраснахме, и той, и ние минахме на гумени цървули.

Най-трудно ми е да опиша нашите взаимоотношения като баща и син. Знам само, че много силно го обичах и бях привързан към него. Уважавах го, дори когато го виждах, че греши или е на противното на мое мнение, защото знаех, че ще се споразумеем. Когато бях малък, той ме водеше на бръснар и прическата ми беше винаги нула номер. Като поотраснах и започнах да се позаглеждам в огледалото, той ми отпусна малко коса само отпред на бретона – „лъвче“. Аз

копнеех за по-дълга коса. Той самият винаги беше високо подстриган – тип „четка“. Прошарена гъста и твърда коса – кошмар за бръснаря. Гъсти, тънки и добре поддържани мустаци. Трудно ми е да си спомня да ме е прегръщал или целувал, но ме е погалвал. По това е приличал на своя баща, по това аз приличам на него, за което безкрайно съжалявам. Думите му, разговорите с него бяха пълни с топлина и обич. По много особен начин общуваше с мен. Никога не се стремеше грубо да налага мнението си. Помня, когато си купихме първия телевизор „Опера – 2“ през юни 1966. Предстоеше световното първенство по футбол в Англия, а в селото имаше само два телевизора. Страшен футболен запалянко, той беше събрал някаква сума, взе и къщните пари, дето всички ги знаехме под дюшека, където спеше баба ми и ми каза: „Искаш ли да си купим телевизор?“ – Що за въпрос? Как да не искам! Та нали всяка вечер ходех у Мише Миланов да гледам „Вилхем Тел“. И хайде - в Кюстендил. И днес помня – 266 лева за телевизор, кабел и тръби за антена. Прибрахме се вкъщи, баба се вайка, че нямаме пари за храна, а той въодушевен с телевизионния техник инсталираха придобивката и зачакахме. Зачакахме да се прибере майка ми от работа и да видим реакцията й. Той предвидливо се скри надолу в градината, а аз тичам да посрещна майка. Срещам я пред къщи и й викам: „Прави ли ти нещо впечатление?“ и поглеждам към покрива, където се мъдри антената. Разбира се, че реакцията беше отрицателна, но като влезе и погледна в антрето на горния етаж, гневът и попритихна. Като че ли баба беше най-щастлива от тази придобивка. Много учудена, гледаше тази интересна кутия, където хората се мърдаха. След седмица започна световното по футбол и първият мач, поради големия зрителски интерес, беше гледан от улицата, а телевизорът, поставен на прозореца. Първите години антрето с телевизора беше като квартален клуб. В 17 часа, когато започваше програмата, баща ми включваше телевизора и го

гасеше с последния сигнал. Вратата вечно беше отворена. Съседите идваха гледаха и си отиваха. Децата бяха най-ревностните зрители.

Всичко това доставяше голямо удоволствие на баща ми. Много силно впечатление ми правеше отношението му към възрастните хора. Изпитваше към тях респект и уважение. Винаги, когато имаше възможност да общува със старите хора, не пропускаше да стори това. Обичаше да се вслушва в съветите им. Обичаше да им помага с каквото може. Винаги ми привеждаше различни примери с поучителен елемент. Много държеше винаги да поздравявам, когато срещам по-възрастен от мен и да помагам с каквото мога. Беше много горд, когато някой ме похвалеше или кажеше добра дума за мен или сестра ми. От време на време се караха със сестра ми относно възгледите за живота. Тя много страдаше, че заради „тъмните петна" в биографията му, три пъти не беше класирана във ВУЗ, при положение че успешно беше издържала приемния изпит. При мен нещата стояха малко по-различно, но това е друга тема. Избухливият характер на баща ми се бе предал и на сестра ми, а аз бях взел повече от чертите на майка ми. Обичаше да ме слуша, когато му говорех за офицерската си професия, за проблемите. Изживяваше заедно с мен и хубавите, и лошите неща.

Няколко месеца преди да почине, живя за известно време при мен в гарадока до поделението, защото трябваше да му се направят изследвания в болница. Водех го до поделението, за да види къде работя. Много се учудваше как може да има самолети, които да летят без перки (винтове), т. е. реактивните. Беше заживял с проблемите ми и вечер дълго си говорехме. Бяхме сами, защото жена ми с децата беше в Плевен, тъй като дъщеря ми тръгваше на училище в 1-ви клас.

Няма да забравя как реагира, когато му споделих един мой проблем в службата. Имаше един войник в поделението, син на голямо величие, който вършеше безобразия, граничещи с

престъпления и се чувстваше безнаказан. Когато разказвах за проблема, баща ми внимателно слушаше, без да ме прекъсва. Като млъкнах, той отсече: „Вкарай го в затвора!“ Той не знаеше и не допускаше, че аз нямам такива права, че си има съд, който отсъжда и вкарва в затвора, но аз разбрах за какво става дума. Попитах го: „Защо?“ А той замислено отговори: „Защото затворът има врата, а гробът няма!“ Честно казано, това ме накара да се замисля. Той беше прав. Винаги ме е учил да обичам подчинените си и особено войниците. Често повтаряше: „Помни, че войниците са и твои синове!“ В съзнанието му беше онзи злополучен поручик от неговите войнишки години. Често си мисля, че аз самият не можах да постигна такава връзка с моя син и това е една голяма моя болка.

Казват, че един мъж, ако не е посадил поне едно дърво в своя житейски път, то той е живял напразно.

С особен трепет моят баща подхождаше към посаждането на всяко дърво. Държеше да има многообразие и садеше непрекъснато. Обичаше да казва: „Преди да отсечеш едно дърво, трябва да посадиш поне две.“ Знаеше по цялото поле кое къде расте, къде са ранните череши, къде са вкусните круши и ябълки. Съжаляваше, че не се беше научил да присажда диви фиданки. Считаше тази дейност за велико майсторство.

Ето такъв беше моят баща – един обикновен българин, без големи претенции за себе си, с голяма обич към хората, с много благородство, лишен от злоба и чувство за мъст, обичащ и обичан, уважаващ и уважаван, изключително трудолюбив – неговите мазолести ръце, топлият му глас и зоркият му поглед ще останат завинаги в мен. Много ми липсваш, татко!...

Моля Бог, след време и моят син поне частица от това да напише или спомене за мен. Дано...!

22. 06. 2001 г.

БАБА МИ
ПАРАСКЕВА СТОИМЕНОВА НИКОЛОВА
1902 – 1974 г.

Човекът, с когото се осъзнах на този свят – това за мен е моята баба.

Времето ли беше такова, трудът ли, що ли, но в ранните ми спомени освен баба ми другиго не виждам.

Майка ми и баща ми тръгваха сутрин рано на работа и се прибираха късно, а аз цял ден прекарвах с баба.

Колко лесно и колко трудно ми е да опиша тази светица. Колко много ме обичаше и колко много се гордееше с мен. Моят брат (първото дете на майка ми и баща ми) е починал много малък и към мен баба ми питаеше едно особено чувство – винаги бях окъпан, изпран, нахранен; винаги отблизо ме следеше, като играех с другарите си, да не би да направим някоя беля. Много се страхуваше, когато ходехме на реката (Струма) - там се къпехме, ловяхме риба, пасяхме кравите и овцете.

Баба ми беше много чиста жена. През ден се къпеше, а ръцете си миеше безброй пъти на ден. А как готвеше?!... Такива вкусни манджи правеше, че не зная някой човек, който ги е опитвал, да не е останал очарован. От нищо нещо правеше, и то с такова майсторство!... Умирах за бабините манджи!...

Баба ми е родена на 8-и април 1902 г. в с. Катрище, Кюстендилско. Имаше две сестри (по-голямата Севда и по-мал-

ката – Катерина) и един брат Иван (най-малкия от всички). За брат си не говореше – беше я обидил жестоко при смъртта на дядо ми. Много уважаваше сестрите си и редовно им ходеше на гости, както и те я посещаваха често.

Беше учила до 4-то отделение, но много обичаше да чете книги, особено детски и приказки. Беше будна жена, интересуваше се от политика, но се пазеше от коментари. Изключително честолюбива и справедлива, не понасяше неблагодарниците и директно ги отрязваше. Спомням си, като бях дете, у нас за около месец живя зетят на нейната по-голяма сестра, който като ревизор проверяваше ТКЗС-то. Баба ми бдеше над него като над свой син. Гледаше го като писано яйце – все да му угоди: все в чисти чаршафи да спи, все вкусни гозби да яде. Черпеше го с ракия и вино. Веднъж при спор с баща ми баба реши да се намеси за нещо, но гостът я сряза с думите: „Тетко, аз на теб не ти искам думата...“ При това отношение баба ми пламна, но усети, че ще каже нещо, за което после ще съжалява, както беше силно афектирана. „Аз толкова да се грижа за него, а той да не ми иска думата...“. От този ден нататък този човек беше „отрязан“ от баба ми. Спряха грижите, секнаха специалните гозби и всичко беше сведено до формално отношение. До края на живота си не му проговори на този човек.

От това нейно качество много страдахме аз и сестра ми. Държеше много на точността и на изпълнителността. Ако не свършех нещо на време, за което тя ми беше наредила – сърдеше ми се и не ми говореше по цяла седмица. Това не значеше, че ни лишава от други неща. Имахме (и днес го имаме) един шкаф, който седеше в антрето и в него винаги имаше нещо за ядене. Аз обичах, като минавам покрай тоя шкаф да го отварям и да си вземам нещо за хапване. И така цял ден по безброй пъти на ден.

Много се учудвах на факта, че баба е видяла за пръв път

на сватбата си моя дядо. Той ходил до село Катрище – на 7 км, видял я на хорото, харесал я, поразпитал за нея, върнал се и казал на баща си да праща годежари. Дядо ми - от богато семейство, баба ми - от бедно. Баба само това знаела за дядо, че е от много богато семейство, че има много имот, много говеда, овце, голяма къща.

Дядо Костадин и баба Параскева

Живяла в голяма немотия, тя идва в село Конявo, в новия си дом и заварва свекърва си – баба Йона, която е мащеха на нейния съпруг и другите девери и която държи всичко под ключ – брашно, мас, масло, олио, газ, сол, кибрит. Скъперничеството на свекървата стигнало до там, че всяка сутрин им давала по една клечка кибрит, за да си запалят печките. Баба ми с другите снахи били неделярки (т.е. готвели и се грижели за домакинството по една седмица всяка).

За всяка гозба баба Йона раздавала продуктите под строг контрол – толкова била стисната. Носела на двете си деца – Симеон и Зора, които били задомени в същото село, но на заварените си деца не давала нищо.

Баба много страдала, че дядо ми просил цигари от своите приятели, при положение, че са най-богатите в селото.

Баба беше много трудолюбива и работна жена. Нищо не я плашеше, беше ли здрава. Голям мерак влагаше в къщната работа, а като влезеше в градината, се преобразяваше. Нейната градина беше най-хубавата, най-добре окопана, нагласена, натъкмена. Първа сред съседките изкарваше лехата с разсад и този разсад беше най-хубавият. Имаше гъста сребриста коса, дълга до кръста, която сплиташе на дебела плитка. Помня я как след всяко измиване дълго срещу слънцето почистваше ръцете си от падналите коси.

Много обичаше да се занимава с домашните животни – крави, прасета, кокошки, овце, кози и др. Грижеше се за тях, говореше си с тях, по своему ги хокаше, слагаше им вода и храна и все им говореше нещо.

Баба ми не беше много по клюкарските работи и много тежко изживяваше казаните лоши неща за нея. За уточняване на истината често се караше по комшийски с някоя от съседките. Беше строга, но справедлива, изключително чувствителна към всичко, което се говореше за нея. Лесно се палеше и ненужно се ядосваше за глупости.

Нейната пестеливост беше достигнала съвършенство. Беше пестелива, но не свидлива. Раздаваше се без остатък. Какви ли не хора са пренощували у нас - и познати, и непознати, и бели, и жълти, и черни, но тя към всички беше грижовна.

Помня – идва си от центъра на селото, ходила до магазина, видяла какво са докарали, но не купила, а ме изпраща мен, аз да пазарувам, аз да харча парите.

Тя не искаше да харчи пари. Като ни водеха със сестра ми в Кюстендил, тя даваше парите на майка ми, тя да харчи и пазарува. Много се радваше, когато можеше да ни даде по някой лев от оскъдната си пенсия. И сега си спомням как през есента на 1968 г. с нейната пенсия – 10 лв., си купих на старо едно транзисторче – малък портативен радиоприем-

ник, и колко голяма беше радостта ми, а баба се радваше повече от мен.

Когато през есента на 1967 г. се преместих да уча в София, баба не се стърпя и дойде няколко седмици да живее при мен, докато свикна. Готвеше, переше, приказвахме си. Много си допаднаха с хазяйката – баба Божия. Живееше с нашите проблеми и по детски чисто се вълнуваше заедно с нас. Много тежко изживя отказа да ми приемат документите за военното училище. Когато заминах войник, тя се гордееше и все се страхуваше да не ми направят нещо, заради дядо ми. Тя беше най-щастливият човек на земята, като ме видя с униформата на курсант във Военно-въздушното училище.

За съжаление нейното трудолюбие й изигра лоша шега. След като се изкъпала, с още мокра коса, излиза да помага на баща ми да приберат току-що докараните дърва за огрев. Февруарският студ й докарва остро простудно заболяване, което след една седмица завършва фатално. Спира да тупти едно истинско горещо сърце. От този свят си тръгва още един свят човек – една светица, една мъченица, преживяла бурни и страшни събития. Не мога да не споделя, че през цялото време, докато писах тези редове, една буца бе заседнала в гърлото ми, а сълзи напираха в очите ми. Добрата моя баба Пара (Параскева) ще живее в мен до последния ми дъх със своята кристално чиста душа, преданост и всеотдайност, трудолюбие и златни ръце. Дано Бог и е отредил светло място в отвъдното, защото светлият човек такова място заслужава.

Милата моя баба Пара!...

Юли 2001 г.

ДЯДО МИ КОСТАДИН НИКОЛОВ ДИНЕВ
1902 – 1949 г.

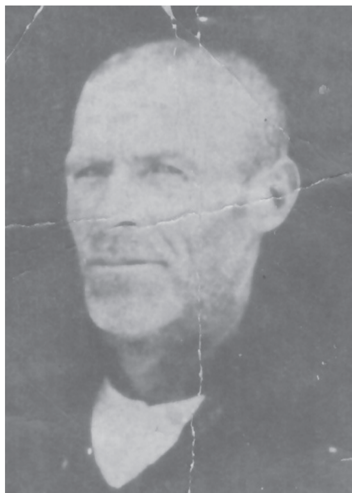

Дядо ми – бащата на моя баща, е Костадин Николов Динев и е роден в с. Коняво. Той е син на прадядо ми Никола и на прабаба ми Мария (Маца) , седмо дете от общо 8, където всички деца са момчета. Когато дядо ми е 9-годишен, умира майка му Маца и след една година баща му – Никола, се жени за вдовицата Йона, която довежда още две деца – Симеон и Зора. Първите четирима братя на дядо ми умират рано. Първият Йордан, вторият Васил, третият Манчо и четвъртият Иван са убити по фронтовете на войните в началото на века. Първият - Йордан, загива на Булаир на 26.01.1913 г., а другите - през Първата световна война.

Интересното е, че без шестия брат - Димитър, и без последния брат - Александър, всичките останали са завършили висше образование, и то в чужбина, а дядо ми Костадин в София – в СУ „Св. Климент Охридски" – първия випуск на специалността геодезия.

През 1918 и 1919 г., по времето на окупацията на нашия край от френски окупационен корпус, той превежда на властите от френски. След завършване на мъжката гимназия владее френски и ползва немски език, като по-късно го овладява добре. Знаел е латински и старогръцки. От 1919 г. до 1924 г. следва в Университета, след което се връща на село и работи като землемер. Включва се в политическия живот още

като студент в БЗНС. През 1923 г., след Деветоюнския преврат, заедно с баща си е бил затварян и изтезаван от фашистката власт.

През 1925 г. се жени за баба ми Параскева Стоименова от с. Катрище – Кюстендилско, от която има син Никола – баща ми. Поради политическите си възгледи, бива уволнен от работа и работи като полевъден работник на бащиния си имот. През отделни години е работил като секретар на съвета в селото. След 9. 09. 1944 г. подкрепя групата на Никола Петков, поради което е обявен за „враг на народа“ и това предрешава съдбата му. При много странни обстоятелства умира на 19. 02. 1949 г. на 47-годишна възраст. Неговият образ е останал у мен от снимки и спомени на негови съвременници. Баща ми и баба ми почти не говореха за него – мъката им беше много голяма.

От разказите на негови приятели и съратници у мен се изгради един светъл образ на кристално чист човек – честен до безумие, справедлив, любящ съпруг; години наред, всеки ден, баба ми е ходела на гроба му и така и не е могла да се примири с неговата загуба. За баба ми той беше светец, но не искаше да ми разказва за него, само плачеше, когато я питах или молех да ми обясни някои неща. Нищо!

Много тежко преживя случая с кандидатстването ми във ВНВВУ „Г. Бенковски“ в Долна Митрополия. След завършване на техникума в София през 1971 г., подадох документи за военновъздушното училище, но те ми бяха върнати с надпис „Не отговаря на изискванията за ВВУЗ“. Тогава баба ми го прокле (дядо ми): „Дано се не скапе у гроба, че с неговата политика осакати и детето...“, т.е. мен. Бях длъжен да разбера истината за моя дядо Костадин. И ето до какво се добрах. Документи почти липсваха, но свидетели – дал Бог. Пред мен се разкри една драма, достойна за перото на голям писател, изпълнена с величие и трагизъм на един човешки подвиг,

охулен и омърсен незаслужено от „класовия противник“.

А ето и самата история:

Годината е 1918, есента. През селото преминават войници, напуснали фронта и отиващи да търсят сметка от цар Фердинанд. Не след дълго в селото се настанява френска рота от окупационния корпус. Ньойският договор парафира втората национална катастрофа. Моят дядо, тогава ученик в гимназията в Кюстендил, знаещ добре френски език, започва да общува с френските войници, помага им с каквото може, превежда и така успява да спечели тяхното приятелство. По това време е бил приятел с едно друго момче от нашето село, с което са били неразделни. След време, когато французите си тръгват, подаряват на дядо ми едно сетре (мъжко сако), доста модерно за времето си и дядо много си го е харесвал. С течение на времето, той израства и сакото му окъсява. Тогава неговият приятел му го поискал за себе си, но дядо ми го попарил, като му казал, че вече го е обещал на Симе (Симеон – доведеният му брат – син на мащехата му – прабаба Йона). „Така ли? Не те признавам повече за приятел!“ – отвърнал онзи и се разсърдил. Никой обаче не е предположил, че този случай ще положи началото на един пъклен замисъл, на едно злобно дело.

На времето съществуваха много хубави народни обичаи. Един от тези обичаи беше „Божич“ – на първия ден на Коледа, рано сутринта след Бъдни вечер, мъжете взимаха житни класове и тръгваха по полето сред овощните градини, като се провикваха „Ябълки, ябълки – по пара оката!“ – и завързваха житните класове по ниските клони на ябълковите дръвчета – като символ на плодородие. Дядо ми Костадин, заедно с по-големия си брат – дядо Тодор, тръгват покрай Струма, викат за плодородие. В ранната зимна утрин полето ечи от подобни напеви. Лека мъгла се стеле ниско, а замръзналият сняг леко поскърцва под краката. Годината е

1921, а дядо ми студент в Университета, дошъл си за коледната ваканция. През рамото си дядо Костадин е носел пушка „Манлихер“, зачислена на баща му, като член на „Оранжевата гвардия“ (отряди за самозащита, създадени от правителството на Александър Стамболийски). Вървят моя дядо Костадин и брат му Тодор, викат и връзват, а в тъмнината дебне бившият приятел на дядо ми, замислил да си отмъсти за това, че дядо ми го е пренебрегнал и е дал старото си сако на друг, а не на него. Сега умът ми не го побира това – как едно палто може да стане причина за една толкова отчаяна постъпка..., но това е истината. Леко започнало да се разсъмва и в един миг дядо ми Тодор, обръщайки се към брат си, който бил поизостанал назад, изведнъж с ужас изкрещява: „Косте, пази се!“ Дядо ми Костадин, не разбирайки за какво става дума, посяга към пушката, успява да я зареди и докато се обърне, силен удар на дебело, сухо дърво се стоварва върху рамото му. Благодарение на дядо ми Тодор, който изкрещява, дядо Костадин успява да си отметне главата в страни и да избегне фаталния удар. Но ударът е толкова силен, че дядо ми губи съзнание, залита и пада на земята. При падането, несъзнателно натиска спусъка на пушката и произвежда изстрел. Куршумът ранява тежко нападателя. Чули изстрела, притичват десетима други мъже, които заварват страшната гледка – дядо ми Костадин лежи на земята, стиснал пушката, дядо Тодор, вайкащ се около брат си и на 4-5 метра встрани простреляният, стенещ за помощ човек. Веднага грабват и двамата, като простреляният го натоварват на една кола и тръгват към болницата за Кюстендил. Дядо ми е занесен в къщи, където идва в съзнание и пита за станалото. В това време другите бързат към града, но по пътя нападателят издъхва. Малко преди това, усещайки своя край, той признава пред придружаващите го в каруцата какво е станало: „Не закачайте Коста. Той не е виновен. Аз сам съм си виновен...“ – и издъхва.

След време бащата на застреляния завежда иск в Окръжния съд, но съдът оправдава дядо ми и признава неговата невинност. Да, ама не! Минават години и сестрата на загиналия се омъжва за секретар на партийната организация (комунисти) в селото.

В средата на 30-те години в нашето село бива назначен за кмет един много начетен и образован човек, обичан от хората - Стоян Славейков (внук на П. Р. Славейков). По това време дядо ми е секретар на кметството и е един от авторитетните хора в селото. Заедно със Славейков успяват да създадат здрав ред и да спечелят симпатиите на хората. Това не се харесва на партийния секретар (доста амбициозен човек) и в главата му се загнездва една страшна мисъл.

Една вечер, в късната есен на 1944 г., след поредния скандал между етървите (жените на братята), дядо ми извежда баба на разходка към р. Струма и отиват в местността Спротива (от другата страна на реката), където преди около 20 години се случва гореописаната трагична случка . Поразходили се из ливадите, наближавал летният залез, красив и предразполагащ към романтика. Приятен хлад полъхвал покрай реката с красотата на отиващия си ден. Откъм селото по пътя към Ябълково (тогава с. Кошарите) се задал кабриолетът (двуколка, теглена с кон) на кмета Славейков. Всеки ден той пътувал до Кошарите, където живеел. Този ден той се позабавил. Слънцето било вече залязло. Хората и стадата се били прибрали вече в селото. Само баба ми и дядо ми вървели покрай реката нагоре към моста, за да се прибират към къщи. Дву-

Стоян Славейков - кмет на с. Коняво 1936 - 1944 г.

колката и конят се виждали добре, но стъпвайки на моста, изведнъж изскачат трима маскирани, спират двуколката, свалят Славейков и го умъртвяват с няколко удара с нож. Конят с двуколката побягва към Кошарите, а тримата заравят трупа в пясъка под моста. Това се случва в края на октомври 1944 г.

Дядо ми гледа втрещен, но баба ми не успява да го види, понеже той предвидливо я отвежда настрани, за да не се изплаши. Тя така и не разбира какво се е случило. Дядо ми помислил, че това е дело на партизаните и не посмял да се намеси. Нападателите си мислели, че са сами и никой не ги е видял. След като приключили пъкленото си дело, тръгнали към селото. След тях вървели баба ми и дядо ми. Дядо ги проследил и в единия от тях разпознал партийния секретар. Другите двама били непознати, другоселци. Дядо бил потресен, но не можел нищо да докаже. На другия ден всички коментирали, че партизаните са ликвидирали Славейков. Една друга подробност усложнява доказването на престъплението. През нощта, след убийството, се излива пороен дъжд, реката прииждa и отнася тялото, като с това заличава злодеянието. На сутринта дядо ми идва на местопрестъплението, но вижда страшните мътни води, които се разливат още 2-3 дни след това и скриват всичките следи. В онези бурни времена той остава единственият свидетел на това престъпление. Минава един месец и новата власт поставя партийния секретар на кметския стол. Дядо ми съответно е уволнен и работи на нивите на своя баща, а вечер в кръчмата на Митко „Кална бара“ бистри политиката. Бил е предпочитан събеседник, аргументирано и простичко е обяснявал на съселяните си своите виждания за актуалната политика и бъдещите планове. Неколкократно неговите съратници го избират за секретар на земеделската дружба в селото (партийната организация на БЗНС) - най-голямата политическа сила в селото. Спечелва

уважението и симпатията на всички съселяни – като работлив, трудолюбив, честен, отзивчив, добър събеседник, търпелив слушател.

През 1947 г. твърдо застава на страната на Никола Петков (земеделски водач, депутат в Народното събрание), опълчил се срещу комунистите и обявен за „народен враг“, осъден на смърт и обесен през есента на 1947 г. Тази му позиция предопределя и трагичната му участ. Твърдата му политическа позиция, огнените му слова за защита на крехката демокрация му спечелват още по-голям авторитет сред хората от селото и още по-голямата омраза и ревност от страна на партийния секретар и кмет. При едно от поредните бурни разисквания, в кръчмата влиза той и заварва обичайната картинка – десетина души, наобиколили дядо ми, слушат поредната му разпалена реч. Към тях пристъпва партийният секретар и казва: „Какво сте го зяпнали тоя убиец?“ – има предвид събитията от 1921 г. Дядо ми пламва, но успява да се овладее и не отговаря нищо. И така на няколко пъти – до поредната провокация, когато дядо ми не се стърпява и му отговаря: „Да, хората знаят, че аз съм убиец, но нека знаят, че и ти си убиец! Ти изяде главата на Славейков!“ При тия думи всички са втрещени. Хората за пръв път чуват името на истинския убиец на техния любимец – кмета Славейков. Дотогава витаят най-различни слухове и догадки. Секретарят-кмет напуска кръчмата разярен, а дядо ми разказва потресаващата истина пред смаяните мъже около себе си. Оттук нататък е ясно. На другият ден пристигат милиционери и прибират дядо ми в Околийското управление „за справка“. И тази „справка“ трае няколко месеца в подземията на Околийското – днес сградата на кметството в Кюстендил. Веднъж разрешават свиждане на баба ми, която му носи хляб и дрехи. Какво ти свиждане, тя въобще не го вижда. Оставя багажа на постовия милиционер, а той след малко изнася „отговора“ на дядо ми – парчето хляб, потопено в кръв и съси-

реци, избити зъби и оскубана коса. Това е жестоката есен на 1948 г. За Никулден (тогава на 19.12.1948 г.) го пускат. Баба ми и баща ми не могат да го познаят. От красивият висок исполин не е останало нищо. Бледо подобие на човек – остригана глава, състарена физиономия с безброй белези и кръвонасядания от „справката“, мълчалив с блуждаещ поглед. Адски болки в главата и цялото тяло не му дават покой. Търсят помощ в болницата в Кюстендил, Радомир, Перник и София. Навсякъде - никакво внимание, тъй като е „враг на народа“. На всяка Бъдни вечер, той е бил страшно подтиснат и е повтарял тихо: „На този ден аз убих пиле...“ Изживявал е много драматично злополучната коледна утрин на 1921 г. На Бъдни вечер 1948 г. (последната за него Бъдни вечер), само сълзи се стичат от очите му, без да каже нито дума. Болките стават нетърпими. Настъпва Новата 1949 г. Отново болници, отново същото бездушие, безхаберие, когато идва оня ден в края на януари, той излиза от стаята, издебвайки никой да не го забележи, отива в обора и там нанася 12 удара със секирата в главата си. Баба ми го намира все още жив. Спешно го закарват в Кюстендил, където успяват да спрат кръвотечението и стабилизират състоянието му. Но уви за кратко. Някой подсказва на лекуващите лекари с кого си имат работа. Младото докторче, което го приема в отделението и проявява завидни грижи за дядо ми, изведнъж е подменен. Дядо е преместен в друга стая и след три дни умира. Сутринта на 19. 02. 1949 г. А само след три дни в неделя е сватбата на неговия син – моя баща. Гостите вече са поканени, кумовете уговорени. Всичко е организирано и уредено. В петък баща ми тръгва да разканва и да кани за погребение. В деня, предвиден за неговата сватба, погребват баща му.

След два месеца баба ми се съвзема и отсича: „Аз имам едно дете и сватба ще има!“ Стиска зъби и за кратко в самия ден на сватбеното тържество сваля черната забрадка и благославя своя син и бъдещата си снаха.

БАБА ЕВГА - МАЙКАТА НА МОЯТА МАЙКА
ЕВГА ДИМИТРОВА МИЛКИНА
1901 – 1978

Малка прегърбена жена с кротки очи, продълговато лице, благ поглед и съсухрени от труд ръце, кротък и нежен глас, с голямо чувство за хумор – това е моята мила баба Евга.

По думите на майка ми, на младини баба Евга е била стройна и силна, красива и решителна жена. Трудолюбива и работлива, тя е била най-видната жена на кърa. Нейната магия е била в нейния глас. Най-изкусната и сладкогласна певица – по цял ден полето е огласяно от нейните песни. Спомням си и вече по-възрастна тази дарба не я напусна, въпреки че доста бързо се уморяваше, защото песните бяха много трудни, с извивки и „тресене“ – истински жетварски песни, съхранили автентичното българско начало. На няколко пъти е пяла в салона на читалището в селото, като два пъти е записвана за радио София. Цялото село знаеше за един пътник, яздещ на кон, който минавал по пътя и чул песните на баба. Спрял коня, седнал под едно дърво и до вечерта слушал това чудо. Вечерта, като си тръгнали към село жетварите, той ги спрял и ги попитал коя от тях пяла така хубаво. Жените посочили баба ми, той се навел и й целунал ръка и й дал пари.

Когато се събирахме на Заговезни у тях, баба винаги ни изпяваше по една песен, но през последните години от своя живот, тя получи силно изкривяване на гръбначния стълб.

Наведе се силно напред и се появи гърбица на гърба й. На младини като дете, при игра на криеница, тя пада от високо на гърба си и загубва съзнание. След време никой от близките й не обръща внимание на болката в гърба й, в резултат на което в края на живота си тя ходеше силно прегърбена. Това обаче не намаляваше нейното трудолюбие, всеотдайност, доброта, великото й чувство за хумор и грижа за близките. Ставаше сутрин рано и започваха ежедневните й грижи. Тя, също както и другата ми баба Пара, беше голям майстор в приготвянето на гозбите. С голямо майсторство приготвяше охлюви с ориз, които често вуйчо носеше вкъщи, заешко задушено, фазан с лук и картофи и т. н. Вуйчо Мирчо (Красимир) беше ловец и често в къщата им се готвеха гозби с дивеч. Но освен с песните си, баба Евга беше ненадминат майстор на домашното сирене (особено овче). На много места съм ял това чудо на природата, но като сиренето на баба никъде не съм срещал. Това беше едно великолепно вълшебство.

Баба Евга е родена в Коняво, в семейството на Димитър и Елена Маджирски. Дядо й по бащина линия – Тасо (Атанас), е дошъл като ратай от Охридско, Македония, и се е установил в Коняво. Баба имаше две по-малки от нея сестри – Вита и Райна, и двама по-големи братя – Стоичко и Васил. Райна е била снаха на министър Александър Димитров, от правителството на Александър Стамболийски, убит на път за Кюстендил в склоновете на Конявската планина.

За разлика от майка ми, баба Евга не е блестяла с ученолюбие, но пък е била много работлива и спретната като девойка. Била е стройна и красива, с хубаво лице и ясни черти. В очите й се е четели решителност и спокойствие. Зад това се е криела една чувствителна и богата душа. От малка е пеела и гласът й придобива велико съвършенство. Много обичах да я слушам, като говори или пее. В последните го-

дини от живота си беше сложила изкуствени зъби, които й придаваха особен колорит при говоренето.

Най-голямо достойнство имаха празниците Гергьовден и Димитровден, когато се правеше „премуз“ (замерване) на овцете. Баба беше в стихията си. Идваха мъже и жени, чиито овце пасеше дядо ми, а баба ги посрещаше усмихната, блага, приветлива. Съдовете за това събитие - кофи, ведра, гюмове – блестяха от чистота, които баба изпарваше с мащерка.

Вуйчовата къща, в която живееха баба Евга и дядо Стоянчо, е в горната махала, близо до черквата. Там, в черковния двор, ние често играехме и редовно пребивавах у тях. Баба често ме гощаваше с нейните вкусотии. Прясното сирене обаче беше върхът на нейното кулинарно изкуство. Тя редовно надничаше зад оградата, за да провери да не би да се е случило нещо, да не се изпотим и да настинем, да не сме гладни, да не ни липсва нещо. Милата ми баба трепереше над нас – нейните внуци.

Когато дядо беше овчар в ТКЗС-то, кошарата се намираше в долния край на селото и за нея беше доста трудно всеки ден по два пъти да ходи и да мие съдовете за доене, но и там тя бе образцова. Имаше у нея един особен стремеж към изрядност и чистота. За жалост през последните няколко години от живота й, тя страдаше от остра форма на атеросклероза, но въпреки това се държеше на висота.

Баба Евга не беше стиснат човек, а раздаваше без остатък както добротата си, така и дребните стотинки. Като млада, по думите на майка ми, е била силна и властна жена, със собствено мнение и излъчване. Била е особено внимателна и грижовна към свекъра си – дядо Иванчо. Съдбата я е лишила от свекърва и цялата къщна работа е лягала на нейните плещи. Трудно, да не кажа невъзможно, е да се намери човек, който да каже лоша дума за баба Евга. И познати, и непозна-

ти, и роднини, и гости – винаги са били посрещани от баба с уважение и внимание, с присъщото й гостоприемство.

С дядо ми Стоянчо бяха прекрасна двойка – не съм ги чул или видял за нещо да се скарат. Дори, когато дядо се връщаше пийнал и развеселен, тя го посрещаше грижовно, слагаше яденето на масата или, ако се налагаше, оправяше леглото за спане и все усмихната се шегуваше, но винаги пазеше достойнството и авторитета на дядо. Считаше, че след трудния ден му се полага „да си почерпи душата“. Тя самата също обичаше да си пийва ракийка, но никога не прекаляваше с количеството и винаги се държеше трезво. Нямаше работа, която можеше да й се опре. В работата влагаше много чувство, мерак и удоволствие, дори до печката, около тенджерите, работеше с настроение. Тя не можеше да се кара или укорява, а все се тюхкаше и вайкаше, че се е получило така. За разлика от другата ми баба Пара, баба Евга беше „широко скроен“ човек, не беше злопаметна или отмъстителна, а винаги добронамерена.

И днес образът й грее в моето съзнание с нейната доброта, скромност и оптимизъм. Дано нейният дух е намерил покой, а паметта й ще бъде жива чрез нейните деца, внуци и правнуци.

Баба Евга – един човек достоен, изживяла своя живот по един достоен начин! Да бъде вечна светлата й памет.

ДЯДО СТОЯНЧО - БАЩА НА МАЙКА МИ
СТОЯНЧО ИВАНОВ МИЛКИН
1901 – 1978

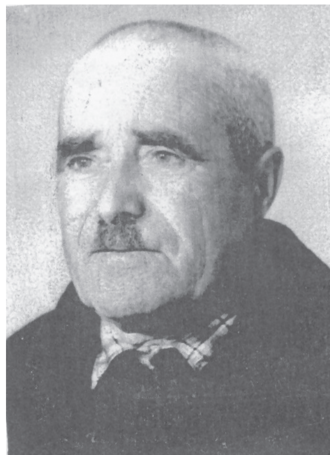

Дядо ми Стоянчо е най-добрият човек, когото съм познавал. Той беше човек, когото всички уважаваха и обичаха и който нямаше неприятели и врагове.

Роден като последно дете в дома на Иванчо и Стоя Милкини, а три месеца след това майката (баба Стоя) умира и дядо остава сирак. Има по-големи брат и сестри, като за него се грижи най-малката от сестрите – Параскева (по-късно омъжена за Никола Накев от същото село).

Бащата на моя дядо – Иванчо Милкин, е от Коняво, а баба Стоя (майката на дядо) е от село Кортен (близо до Югославската граница), Кюстендилска околия. При раждането на дядо ми тя получава някакво възпаление, което се усложнява и след три месеца, с каруца, дядо Иванчо тръгва да я кара в Кюстендил в болницата, но по пътя тя издъхва. Последните и думи били: „Да ми чувате (пазите) Стоянчо!“...

Дядо расте жилав и здрав в бедното си семейство. От рано тръгва да работи като ратай по чуждите къщи, като 8-годишен вече е овчар. Учи до 4-то отделение, като проявява изключителна любознателност, упоритост и точност. Поради бедността е принуден да изостави училище и става селски овчар – като от ранна пролет до късна есен е високо над селото, към планината със своето стадо и 2-3 кучета. От време на време сестра му Параскева го посещава, носи му храна, чиста риза и гащи и го къпе.

Веднъж решила да го заведе на Великденското тържество в центъра на селото и като дошли близо до площада, дядо като видял толкова народ, уплашил се и побягнал към кошарата с овцете.

Минават годините, дядо растял като красив и здрав момък. Имал голям мерак да ходи войник в редовната армия, но Ньойският договор му объркал мечтите и той отива трудовак – Първи трудов набор 1920 г. в Кюстендил. Разказвал ми е как сутрин и вечер минавал 5-6 километра, за да отиде до казармите в Кюстендил да слуша военната духова музика. Много обичаше да слуша военни маршове, изпълнявани от духов оркестър.

През 1924 г. се жени за баба ми Евга Димитрова Маджирска от същото село Коняво, като през 1925 г. (на 19.01.) се ражда майка ми – Цветанка Стоянова Иванова, през 1927 г. – вуйчо ми Красимир Стоянов Иванов.

През 30-те години за около 6-7 години дядо ми е назначен като горски надзирател, заедно с един от шуреите си – Васил (брат на баба Евга), но след това отново се връща при стадото с овцете и така до края на живота си. Не съм виждал друг човек така да обича животните – особено овцете. Знаеше ги по име, коя кога „се е завела“ (забременяла), кога от какво е боледувала. Неговото стадо беше най-хубавото – бели, вакли овце, охранени. Много ги пазеше да не влизат в трънаци и да не се напълни вълната с тръни и боклуци. Истинско удоволствие беше за мен да общувам с този човек – толкова благороден, добър, мил, внимателен, с мек приятен тембър на гласа, винаги усмихнат, с ведро отворено лице и сърце... Чужди му бяха завистта, злобата, подлостта, лъжата, кражбата и други негативни човешки качества. Не беше висок, а по-скоро среден на ръст, с гъста ниско остригана коса, остра като четка, винаги гладко обръснат и ухаещ на чисто и свежест. Беше страшно чист човек – преди всяко

доене на овцете внимателно измиваше ръцете си. Държеше много на чистотата и постоянно изискваше от другите също-то. Беше много чувствителен и емоционален. Помня веднъж, след издояването на овцете и премерването на млякото, един от хората, които му помагаха при доенето, след като излял млякото от ведрото в гюма, на дъното на ведрото (дървена кофа) било останало малко мляко и той го излял на земята, защото имало боклуци. Погледнах към дядо ми. Нищо не каза, само очите му се напълниха със сълзи. После, като изкарахме стадото, го попитах за това, а той ми каза: „Знаеш ли колко пъти съм се спънал по камъните за тези няколко капки мляко?“ Държеше много да се уважава всеки труд и за него нямаше срамна работа.

На по-млади години пасеше едно от стадата на ТКЗС-то, като винаги беше най-добрият и всяка година го награждаваха като първенец. И млякото, и вълната, и агнетата на дядо Стоян бяха най-хубави.

Много обичаше да му говоря за историята на България. Все ме караше да повтарям уроците за хан Аспарух, за Крум Страшни, за Симеон Велики, за царете Калоян, Иван-Асен II – слушаше ме в захлас.

Когато обаче го питах за неговото детство, не обичаше много да говори. С две думи изчерпваше темата – сиромашия и глад. Беше доволен, че е устроил децата си (задомил), имаше внуци – аз, сестра ми и братовчед ми, който носеше неговото име. Много съжаляваше, че не е имал средства да изучи дъщеря си (моята майка), която е била отлична ученичка и първенец на училището.

Имаше си една слабост дядо ми Стоянчо – обичаше да си пийва. Обикновено вечер, след като прибере овцете и приключи с всички работи около тях, все се намираше някой да го почерпи. Връщаше се весел, понякога с песен, но никога не се е карал или е правил лоши неща. Всички хора го оби-

чаха – беше много обичен човек, всички му се радваха – и млади, и стари и не беше проблем някой да го почерпи. Не пиеше по много, но голямата умора през деня, цял ден на крак си казваше думата. По времето на войната (1941 – 1944 г.) в село имало разквартирована германска част и дядо често ходел да цепи дърва за войсковата кухня, а германците го черпели с вино. Връщайки се вкъщи, след укорите на баба ми, че пак е пиян, той кротко отговарял: „Евго, един път вино – в кърпа да го вържеш, няма да изтече.“

По-възрастните хора понякога го наричаха „Мушанов“ – на името на председателя на Демократическата партия Никола Мушанов. Н. Мушанов беше любимият политик на дядо ми и все за него ми говореше – колко бил добър, колко бил велик и т. н. Веднъж попитах дядо, защо е с Мушанов, а той ми отговори, че при избори демократите давали (черпели) с най-доброто вино. Другите партии агитирали с лошо, даже прокиснало вино. С особен трепет дядо се отнасяше към виното. Майка ми е разказвала как, когато били малки с вуйчо ми и пиели благо вино (шара) есента, той ги е плашел, че „от благо вино боли корем“, за да остане повече за истинското вино. Много го обичаше, пустото вино, особено с хубаво мезе.

За яденето не беше капризен – ядеше всичко и всичко му се услаждаше. Обичаше и сладкиши, но ги считаше за деликатес.

Имаше желязно здраве. През целият си живот той не знаеше какво е главоболие, високо кръвно, болки в стомаха и т.н. Като поостаря, започна да се оплаква, че го болят краката и ръцете, но за това бе ясна причината – цял живот на крака, подир стадото, в студ и пек, в слънце и дъжд – за него нямаше празник, всички дни бяха делници. Винаги точен, никога не е закъснял да издои или изведе овцете на паша. Сутрин, преди изгрев слънце, той вече е на крака и вечер до

късно – така до 1977 г. пролетта, когато се случи нещастието – счупва си крака в хълбока, залежа се на легло и след година и половина, през юли 1978 г., се пресели в отвъдното. Погребението му беше грандиозно – въпреки лятната жега и усиления труд на полето, почти цялото село се събра, за да изпрати в последния му път добрия, човечния дядо Стоянчо – един човек с голямо сърце и чиста душа, страдалец и скромен труженик, голям патриот и грижовен баща.

Само един месец след неговата смърт, при него в отвъдното, се пресели и баба Евга. И в живота, и в смъртта те вървяха заедно – един светъл пример за мен, за който правя поклон до земята и моля Бог да им отреди светло място в своите селения. А мястото им в моята душа е осигурено завинаги, до последният ми дъх.

Дядови завети:

„Не гледай само напред. От време навреме се обръщай и назад и ще видиш, че има хора и зад тебе."

„Най-хубавото нещо на този свят е човек вечер бързо да заспива."

„Господ дава на човек по 100. На едного дава в пари, на друг - в благо (щастие). Парите не са благо, те са робия, щом трепериш за тях."

„Няма друго животно, което да убива себеподобните си, освен човека."

„Завистта и злобата грозят човека, а добрината и благото го красят."

„Всите хора са харни (добри), ние сме лоши, че не ги разбираме."

„Никоя животинка няма да ти направи пакост, ако не я закачаш."

„Опитвай се всичко да превърнеш в уважение към хората, а не в омраза."

„Омразата разяжда човека и му носи само ядове."

„Не завиждай никога, ако искаш да си блажен.“

„Не се бой от нищо. Щом си здрав – ще успееш да се оправиш.“

Още много, много мъдрости изрече моят мил дядо – моят най-голям университет в живота.

Поклон пред светлата му памет! И днес неговият топъл глас ме гали в трудни моменти и ме напътства в житейския ми път.

Юли 2001 г.

МАЙКА МАРИЯ
(Мария Йотова Богданова)
(22. 08. 1927 г. - 18. 03. 2006 г.)

На 18 март 2006 г. в 10.22 часа спря да бие едно изключително, едно голямо човешко сърце. Изведнъж, само за секунди към вечността се запъти майка Мария – жената която роди, отгледа и възпита моята съпруга Бойка. На следващия ден -19 март в 12.30 часа, бе погребана в Плевен, до своя съпруг - Цветко Богданов.

Добрите хора по света станаха с един по-малко.

Родена на 22 август 1927 година в с. Махалата (по-късно град Пелово, сега Искър) в семейството на Йото и Трифонка Коцеви, тя израства сред своите братя и сестри (двама братя - Никола и Цветан, и две сестри - Тодорка и Петра) като честна и трудолюбива, любознателна и старателна ученичка.

В смутните година на Втората световна война, малко преди преломния 9 септември 1944 г., тя се озовава сред партизаните, борещи се срещу фашизма, но поради крехката си възраст е принудена да се завърне вкъщи. Завършила Учителски институт, взела активно участие в бригадирското движение на Хаинбоаз (Прохода на Републиката). Започва работа в Плевен – ОУ „Кирил и Методий“, създава семейство с младия офицер от БНА Цветко Богданов. Ражда две деца Бойка – на 21.10.1954 год. и Мая - на 06.05.1959 г. Пенсионира се през 1977 г. На 24.04.1981 г. умира съпругът ѝ и тя остава вдовица.

Майка Мария беше един невероятен човек, един изключителен човек, един човек, за който е много трудно да се пише, защото каквото и да се каже, все е малко. Природна интелигентност, допълнена с изключителен такт и толерантност, приятен и желан събеседник, без да налага своето мнение, внимателно изслушващ другия и тактично поднасящ собственото си становище. Не се притесняваше да пита за неща, които не знае или не разбира. Изключителна жена с изключително чувство за мярка, такт, внимание, с приятно чувство за хумор и заразяващ оптимизъм. Много умело скриваше своите тревоги и мъки, не товареше никого със своите проблеми. Беше образец за майка и баба. Любовта към близките й, особено към внуците, беше в изобилие. Отлична домакиня, стремяща се всичко до бъде добре направено и поднесено, майстор в кухнята и добър импровизатор, тя твореше чудеса от нищо.

До последния си дъх допълваше своите знания. Интересуваше се от всички злободневни проблеми. Беше желан събеседник от съседи и близки.

И понеже настоящата тетрадка съм озаглавил „Моите университети", ще се опитам да предам онова, което майка Мария успя да създаде у мен. Зная, че може да прозвучи много нескромно аз да оценявам своите завоевания, но се налага да ги опиша такива, каквито съм ги почувствал и каквито съм ги видял. Винаги съм знаел, че родителите на моята избраница ще ме посрещнат за първи път с особени, смесени чувства и с доста неизвестности и очаквания. Нищо подобно не се случи. Нашата първа среща беше в един януарски ден на 1975 г., само три месеца след запознанството ми с голямата й дъщеря. Изключителна непринуденост, естественост, откритост и човешка простота, човек земен, здраво стъпил на земята. Това почувствах тогава. Годините, изживени в нейния дом, бяха благодат за мен и един изключителен универ-

ситет. И не толкова с думи и наставления, колкото с пример и поведение. При нея нямаше фалш и нагласени неща. Всичко си идваше от само себе си. Думите й бяха ясни и прости. От всяка дума лъхаше топлина, грижа, любов, внимание и уважение. При нея нямаше излишни думи. (Нищо, че често дъщерите й се опитваха да я иронизират или да опонират). Всичко докарваше до един благороден, топъл смях, запазваш честта и достойнството на всеки. Дъщерите често се обръщаха към нея с „Маминка" (Бойка) или с „Марийке" (Мая). Самата майка Мария се обръщаше понякога към голямата си дъщеря като „Боряна" (вместо Бойка), но както и да си казваха, както и да се обръщаха – в тези думи нямаше и капчица злоба или ирония, нямаше лошота. От всякъде струеше топлина и уют. Тази жена не знаеше да мрази. Тя винаги търсеше доброто във всяко нещо и във всеки човек. Притесняваше се около проблемите на децата си, но не го показваше. Не драматизираше причините или последиците, а се мъчеше да анализира всичко. Често пъти ме е търсила за съвет или мнение. Приятно ми е било винаги да обсъждам с нея въпроси около възпитанието на децата, около техния избор или други техни въпроси. Понякога изразяваше несъгласие или неразбиране по отделни детайли на съвременното младо поколение, но ги поднасяше с такт и внимание, без да обиди някого или да засегне нечие достойнство.

Много пъти съм се питал откъде извира оптимизмът й, като съдбата не е била много благосклонна към самата нея. Нейните спомени от детството или младостта бяха изпъстрени само с добри неща. Нейната философия за живота беше жизнерадостна, беше оптимистична и в същото време - реалистична. Раздаваше се без остатък за своите деца; това тя правеше, без да парадира или да натяква. Помагаше по човешки внимателно и тактично. Имаше нещо неестествено в тази жена и това нещо е било изобилието от положителна енергия.

Колкото пъти съм бил близо до нея, колкото пъти съм имал възможност да общувам с нея, винаги ми е било приятно, винаги съм се чувствал пречистен, винаги ми е било леко. Случвало се е да ме укори за нещо. Случвало се е мненията ни да не съвпадат, но никога това не е било трагедия за нас, защото знаехме, че винаги ще намерим верния път и вярното решение. В търсене на вярното решение тя показваше образец на тактичност, уважение и толерантност. Най-важното й качество беше искреността. Във всичко беше толкова искрена, че няма начин да не й повярваш. Дори в житейските заблуди, тя пак беше искрена и тази искреност струеше от всякъде. Не беше спонтанна в емоциите си, а трезво и бавно претегляше нещата. Не се притесняваше да разсъждава на глас и да се съветва с по-младите. Не беше суетна, но беше изключително взискателна към себе си.

Каквото и да продължа да пиша, то все ще бъде в този ред на мисли. С една дума, тя беше истински човек, истинска майка, съпруга, баба и роднина. Нейният живот е един прекрасен пример за достойно извървян земен път.

Дано Бог я отреди в най-хубавото кътче на своя Рай, а ние, нейните потомци, ще направим всичко, за да опазим паметта й чиста и вечна. И ще го направим! Ще го направим, защото майка Мария го заслужава!

Ето защо добрите хора по света станаха с един по-малко.

Поклон!

06.04.2006 г. София

ДЯДО ПОП
(ЕВТИМ ПАВЛОВ МАКЕДОНСКИ)
1905 – 1984

Поп Евтим, дядо Костадин, баба Лоза и баба Параскева

Дядо поп – така си го знаех аз в моето детство и така си остана завинаги за мен.

Евтим Павлов Македонски – свещеникът от съседното село Горна Гращица, беше женен за първа братовчедка на баба ми Параскева – баба Лозена. В младите си години двете семейства много са си другарували и до смъртта си винаги се почитаха.

Дядо поп Евтим беше разкошен човек, обаятелна личност, красив старец с бяла брада и сини очи, с благ поглед, но най-много се разтапях от приятния му топъл глас. Той беше роден за проповедник. Нямаше случай да мине покрай нас и да не се отбие. Караше мотоциклет MZ 125 куб. см. И беше заклет техничар. Лятно време хвърляше расото, запретваше ръкави и помагаше в селскостопанската работа в село – косеше с една моторна косачка, балираше слама с трактор, ореше, копаеше – с една дума: всичко му идеше отръки. За своето трудолюбие беше отличен с два ордена и много се гордееше с тях. Баба ми разказваше как като млад през страшната 1923 г., за да не попадне в ръцете на превратаджиите, се скрива в манастир, надява расото и така отървава въжето. Служенето на Бога за него се бе превърнало в служене на хората. Получил солидно образование – в Духовната академия, високо

ерудирана личност, дядо поп имаше особено обаяние сред народа. Непосредствен, непринуден, естествен, на него му беше чуждо високомерието и хората го търсеха за всичко - за помощ, за съвет, за разтуха, за изплакване на болката, за споделяне на радост.

В село Горна Гращица тяхната къща беше на края на селото откъм нашето село. Разстоянието между двете села беше около 2-2,5 км. И моята баба често ме водеше на гости на своята „сестра", както я наричаше – баба Лоза. Тази жена беше винаги усмихната, приветлива, гостоприемна и много ме обичаше. Черпеше ме с разни вкусотии, но най-голямото богатство за мен бяха думите на дядо поп. Разпитваше ме за училището, за това какво учим, за учителите. Най-интересни неща слушах от него – притчи, поучителни беседи, приказки. Не си спомням да ме е насилвал с религиозни слова. Думите му бяха светски. Този човек можех да го слушам с часове. Когато идваше у нас, за мен беше нещо като празник. Все поучаваше баба ми да не ме наказва, а да бъде по-внимателна и толерантна към нас със сестра ми. За всеки човек намираше подходяща дума и винаги отделяше необходимото внимание. Хората го обичаха и почитаха, вярваха му и го следваха. Той беше свещеник и в нашата черква в селото – „Свето Преображение Господне". Като малък баба редовно ме водеше на черква и това по-късно ми създаваше известни неприятности. Дядо поп в храма беше истинско удоволствие за мен. Меденият му глас обливаше студените стени, изографисани с библейски сцени и ги стопляше така, както топлеше сърцата на хората. Чувал съм, че възрастните хора от околните села още приживе си били поръчали, когато умрат, поп Евтим да ги опее.

Сватби, кръщенета, погребения, Коледа, Великден и други празници – дядо поп беше в стихията си. Черквата беше винаги препълнена.

В този човек Божи нямаше капчица омраза, завист, корист или някое друго зло. Очите му се усмихваха, погледът му беше ведър, мъдър и спокоен. Спреше ли в центъра на селото, всички хора го наобикаляха. Много интересно ми беше да гледам как възрастни мъже и жени му целуват ръка (аз също винаги му целувах ръка), мъжете сваляха шапки и целуваха десницата му, а той благославяше всички.

Беше много добре приеман навсякъде. Намираше начин да общува с всички без разлика. Често говореше с управниците и те го ценяха много. Дядо поп не влизаше в спор с никого, не повишаваше тон, изслушваше внимателно и след това споделяше своето мнение. А неговото мнение беше изпълнено с човеколюбие и обич, такт и внимание и поднесено по един великолепен начин.

Когато Бог го прибра при себе си, аз не можах да присъствам на погребението му, за което много ме боли. Присъствал е Негово светейшество Максим – Патриарх Български и Митрополит Софийски и още висши сановници. Погребението е било внушително. Хората са се разделяли с един истински човек – свят човек, един мъдрец и човеколюбец.

И сега имам ли път към Горна Гращица, отскачам до гробищния парк на селото, където в началото на алеята е гробът на „моя дядо поп“, и където върху камъка е изписано „Евтим Павлов Македонски, 1905 – 1984 г.“ До него спи вечния си сън и съпругата му Лозена Македонска – баба Лоза – хора, пред които аз дълбоко се прекланям и благодаря на съдбата, че са част от мен, от моя живот.

Милият ми дядо поп! Дано Бог е заселил душата му в Рая!

Дано бъде лека пръстта над тялото му! Дано бъде вечна светлата му памет!

04.01.2005 г.

София, ВА „Г. С. Раковски“

ПОП ВАСИЛ

Успоредно с поп Евтим в моето детство силно присъстваше и дядо поп Васил от село Долна Гращица. Те, двамата, горе-долу бяха на една възраст и почти по едно и също време напуснаха този свят.

Поп Васил се придвижваше с двуколка, теглена от един хубав кон. Тази двуколка има особено място в моето детство. Що возене е паднало на нея – брой няма. С моя първи братовчед Таче (Стоян) бяхме редовни пътници до Долна Гращица (2 км), откъдето после се прибирахме пеша. Често се е случвало това да става по тъмно, за което имаше и съответното педагогическо въздействие.

Дядо поп Васил беше едър българин, с кръгло лице – червендалест, със сини очи, благ поглед и глас на оперен артист. Говореше бавно, ясно и разбрано. Много обичаше децата и постоянно в двуколката му имаше по едно-две, а понякога и повече деца. Родителите често го упрекваха за това, но не му се сърдеха, защото знаеха, че поп Васил е добър човек. Докато ни возеше, той непрекъснато ни разпитваше, напътстваше, а и много често ни черпеше с бонбони и други вкусотии, които му даваха хората при различните поводи. Не беше скъперник и качехме ли се на двуколката, току подвикваше: „Я, деца, я вижте какво има в торбата!“ А в торбата - лакомства за нас, пита, баница, бисквити, бонбони, локум и още куп вкусотии. Разделяше ни всичко по равно. Оставяше малко и за баба попадия. Често пъти гореспоменатата двуколка ставаше причина за нарушаване на училищната дисциплина и за среща с директора на училището. Дядо поп Васил се разкайваше за провинението, даваше обещание, че повече няма да прави така и после - пак на двуколката – какво веселие, какви игри, колко радост! Безгрижни детски години.

Дядо поп Васил водеше някои служби в селото ни, когато поп Евтим беше зает. Те се допълваха прекрасно. Между тях имаше разбирателство и уважение. Затова и хората ги обичаха.

По-късно в селото, заедно със семейството си, се пресели един друг свещеник – забравил съм името му - и пое службата в селската черква. За съжаление този човек нямаше чара и обаянието на другите двама – поп Евтим и поп Васил. Той беше дребен на ръст, слаб, хрисим човечец, беше добродушен и кротък. Гласовите му възможности също бяха по-скромни. Беше прилежен божи служител, отзивчив и внимателен, но така и не можа да измести от сърцата на хората Гращичкия поп – дядо поп Евтим, и Долногращичкия поп – дядо поп Васил. А те и двамата имаха призванието и честта да бъдат истински людски пастири. Какви свети хора! Какви мъдреци! Бог да ги прости! Вечна да е паметта им!

София ВА „Г. С. Раковски“
04.01.2005 г.

„ТО НЕ РАЗБИРА“

Някога, когато бях малък, най-тъжният ми ден в годината беше Бъдни вечер (Коледа). Дойдеше ли този толкова светъл за много хора ден, аз се натъжавах и от весело дете се превръщах в посърнало, замислено и повехнало хлапе. Причината за това беше проста и ясна и аз добре си я знаех, но криех и не казвах на никого. Това беше драматизацията по приказката на Х. К. Андерсен „Малката кибритопродавачка“. Бил съм втори или трети клас в училището, когато са ни завели в Окръжния пионерски дом в Кюстендил и там актьори от Драматичния театър ни потопиха в света на великия Андерсен. Съдбата на малкото момиченце така ме впечатли и разтърси, че дълго време бях като замаян. Вкъщи ме питаха дали не съм болен и какво ми се е случило, че така съм се променил. Аз не смеех да кажа коя е истинската причина, за да не ми се подиграват. Така и никой не узна тази причина. Ето сега я споделям.

Не зная защо, но върнат ли ме спомените към онези дни, очите ми се насълзяват.

През годините съм срещал още много случки, които са ме разтърсвали и са ме карали да плача, На много от тези случаи съм се мъчил да отреагирам. Понякога се е получавало, в други случаи – не.

За един такъв случай, когато не можех да направя нищо и виех от яд, искам да разкажа сега.

Беше горещ септемврийски ден на 2002 г. Беше починала леля Тошка – добрата леля Тошка, по-голямата сестра на майка Мария (майката на моята съпруга), и на мен възложиха с леката ни кола да закарам „подавката“ (храната и напитките, които се раздаваха на гробището след самото погребение. Бавно пъплех след траурната процесия, но тъй

като времето беше много горещо, а и пътят към гробищния парк – стръмен, колата започна бързо да загрява и се наложи да спирам и пак да тръгвам. На едно от поредните спирания забелязах, че около колата обикаля дете. Спирах и то спираше. Стоеше на 10-15 метра и не смееше да приближи. През стъклата на колата прозираха различни лакомства – баници, бисквити, сладкиши, бонбони и тем подобни за такива случаи. Момчето беше вперило очи в тези лакомства. Веднага разбрах, че беше гладно и докато чаках колата да се охлади, се насочих към него, като бях сложил в един капак от бонбони от всички лакомства. То побягна като уплашена кошута. Успях да го разгледам отблизо – единствата дреха върху него беше един стар рипсен чорапогащник, на който липсваше ластикът и момчето придържаше около кръста ту с едната, ту с другата ръка. Крехкото му тяло бе ожарено от лятното слънце, краката се провираха през скъсаните дълги крачоли, които се влачеха и вдигаха прах. Лицето на това дете, което бе на видима възраст 10-11 години, ме порази. Такава красота не бях виждал – като картина, широко, умислено лице, големи сини очи, дълга черна коса, падаща почти до раменете му. Нещо ми наподобяваше на Тарзан, само че в умален вид.

Разбрах, че няма да ме допусне до себе си и затова оставих подноса с храната на земята и се отдалечих. Момчето плахо приближи, взе храната и започна жадно да яде, като все се озърташе, да не би някой да му вземе яденето.

Траурната процесия все още се тътреше по нанагорното и аз имах възможност да огледам това дете. Стояхме на дистанция от десетина метра и когато се помъчих да я скъся, то побягваше. Стана ми ясно, че няма да ме допусне до себе си и от това разстояние се опитах да установя контакт.

- Как се казваш? – това пък откъде ми дойде, но все пак попитах го нещо.

- То не разбира – едва успях да разшифровам отговора през пълната му уста.

- Какво? – не можах да разбера какво точно ми казва момчето

- То не разбира!

- Кой не разбира? Какво не разбира? – помъчих се да изясня за какво става дума.

Говореше за някое друго, за някое „то“, което не разбира, но дали за себе си или за свое братче или сестриче – не разбирах. Налагаше се да тръгвам и да го оставя, защото погребалната процесия вече беше стигнала до гробището и траурният ритуал включваше и товара в моята кола. Напълних още една кутия с лакомства, оставих я на земята и тръгнах. В огледалото видях, че момчето веднага дотича, сграбчи храната и побягна към корията.

Отмина погребението и близките бяхме събрани в ресторанта на центъра на градчето за „Бог да прости“. Какво бе учудването ми, когато през витрината на ресторанта, видях на отсрещния тротоар същото момче. Наслагах в една кутийка от храната за помен, в която вече имаше кюфтета, кебапчета, пържола. Цялата моя чиния опразних и се запътих навън. В града, като че ли това дете изглеждаше по сговорчиво – хората го задяваха нещо, то изпускаше чорапогащника и лъсваха срамните му части. То, засрамено, пак вдигаше крачолите, но пак държеше да има някаква дистанция между него и другите. Имаше нещо диво у това момче, нещо загадъчно и красиво.

Когато излязох от ресторанта, ме посрещна един близък роднина с въпроса – къде отивам. Показах му момчето на отсрещния тротоар.

- А, това е нашето „То не разбира“ – каза.

- Какво не разбира? – побързах да уточня.

- Името му е такова.

- Как така му е името? Нима има такова име? – бях поразен.

- Ти нищо не знаеш, затова, слушай.

Било през1991 г. или 1992 г. – т.е. първите години на т.нар. демократични промени. Години, в които рухваха едни ценности и се зараждаха други. Човек за човека бе престанал да бъде другар, приятел и брат и трябваше да стане вълк. Та в един ден на това сложно време, една жена намира в кофа за боклук на автогарата в Плевен едно новородено момченце (въпросното дете). Прибира детето при себе си и започва да се грижи за него. По това време тя живеела в изоставена постройка на помпена напоителна станция на разтуреното ТКЗС, отдалечена на около 3-4 км от градчето. Там, необезпокоявана от никого, тя се грижела за детето – къпела го, хранила го, обличала го и то растяло ли растяло. Когато момчето станало на 8-9 години, внезапно жената умира и то останало само. Всичко щеше да изглежда по-другояче, ако добрата жена не била… глухоняма!!! Съдбата бе отредила на това несретниче за израсте първите си години в абсолютна тишина. И когато то започнало да слиза в близкото градче в търсене на храна, хората го посрещали с въпросите: „Кой си ти? Как се казваш?“ Онези, които го били виждали, отвръщали:

- То не разбира.

И така, на въпроса „Как се казваш?“, то започнало да отговаря „То не разбира“. Оказало се, че това са единствените думи, които можело да изрича, след дългите повтаряния. Около себе си то чувало само думите „Как се казваш?“ и „Остави го – то не разбира“.

Огромна буца заседна в гърлото ми, страшна ярост забушува в гърдите ми, главата ми забуча. Какво е виновно това нещастно дете за тая своя участ, за пропилените години, за пропуснатата възможност?! А детето беше адски красиво. И

днес не мога да забравя това хубаво лице със засъхнали нечистотии по бузите и едни големи сини и тъжни очи, от които изплуваха хиляди въпроси, които шибаха лицата ни – на тези, стояхме до него и само гледахме.

Сепнах се, когато видях момчето застанало близо до мен и вперило поглед в пакета с храна. Протегнах празната ръка към него, с отворена нагоре длан. То бавно пристъпи към мен, докосна плахо ръката ми, като непрекъснато се оглеждаше. Цялото бе напрегнато и трепереше. Хвана ръката ми с две ръце и почна да я милва. Стоях объркан и не смеех да предприема нищо, за да не го уплаша. Бях обект на особени ласки. Детето топло милваше ръката ми и изведнъж се наведе и докосна с буза дланта ми. Бях вцепенен и не помръдвах. Когато това съкровище започна да трие бузата си в дланта ми и само повтаряше: „То не разбира“, сякаш искаше да се извини за по-раншното си държание.

Понечих да го прегърна. Усетих, че освен храна, това дете търсеше и топлина, търсеше нежност, търсеше обич… Това мъниче, което последните три-четири години бе срещало само подмятания, подигравки и присмивания, което за коричка хляб е трябвало да прави какво ли не, сега бе усетило топлина. Придърпах го към себе си и силно го прегърнах. Забравих за пакета с храна, който тупна на паважа. Сълзите ми се стичаха по бузите и капеха в черната му коса. Забравило за чорапогащника, то бе обвило крехките си ръчички около кръста ми и притискаше крехкото си телце към мен.

Сепнах се от клаксон на кола. Не бях забелязал, че бяхме застанали на средата на улицата. Този звук ни извади от оня унес, в който бяхме изпаднали, аз и … „То не разбира“.

То потрепери, наведе се, събра разпилелите се кебапчета и кюфтета от паважа, с другата ръка бързо вдигна падналия чорапогащник и хукна в една странична уличка. Отстъпих няколко крачки назад. Бях като в някакъв сън, в някакъв унес, а устните ми отрониха – „То не разбира“.

Сълзите се стичаха по лицето ми. Добрата леля Тошка – този ден поне си поревах достатъчно.

Оттогава трудно плача, но този ден нещо в мен се счупи. До Малката кибритопродавачка застана … „То не разбира“.

Къде ли е сега това мило нещастно създание? Какво ли прави? Как се справя с жестоката си съдба…?

Ето, идва Коледа. Пак греят хиляди светлини…

„О, шумен и разгулен град,
ти толкоз щедър към едни,
а към бездомните гаврошовци,
жесток от ранни младини.“

Христо Смирненски

От телевизионния екран десетки и стотици честни и по-малко честни и дори много малко честни люде ни подканват да бъдем щедри и да помогнем на страдащи и бездомни деца. А с всеки изминал ден тези деца стават все повече и повече. Сълзите в очите на тези деца ние днес наричаме с думата „демокрация“.

Къде ли си, мой малък (но вече пораснал) приятелю? Още ли си сам?... Кажи ми! Моля те, обади ми се!

21. 12. 2010 г.
София

СПОМЕНИ ЗА МОИТЕ ХАЗЯИ

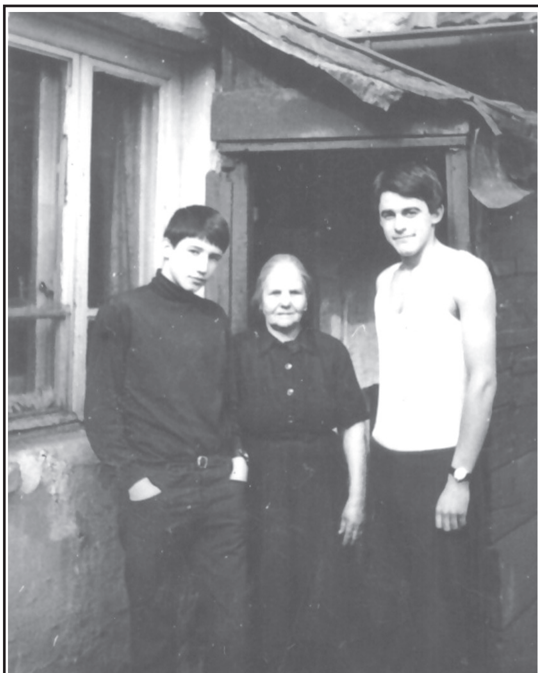

Заедно с хазяйката ми баба Божия и съквартиранта Пламен

Някой беше казал, че най-хубавото свойство на човешкия мозък е свойството да забравя. Да изтрива от паметта различни неща – събития, дати, епизоди, преживявания и др.

Друг пък беше казал, че не можеш всичко да запомниш, но и че не бива всичко да забравяш. Спомените, затова са спомени, защото са съществени и важни, поучителни и назидателни и носят нещо важно в себе си, което трябва да бъде предадено на тези, които идват след нас.

Съдбата беше много благоразположена към мен и ме дари с чудни преживявания, сблъска ме с трудни перипетии, поднесе ми не един и два сладки и горчиви плода, срещна ме с интересни хора, направи ме свидетел и участник в редица събития.

Аз съм син на моето време, на нашето време. Един от многото, които идват на този свят, както героя от „Юноша“ от Хр. Смирненски и дава своята заявка за живот.

Много неща са изписани и казани за мен. Ще излъжа, ако

кажа, че не ме интересуват. Но най-важното от целия ми досегашен живот (освен една постъпка, за която ще разкажа по-нататък) е, че от нищо не се срамувам и от нищо не се отричам. Много мои връстници, колеги и приятели преосмислиха живота си и възприеха други пътища. Много от тях коригираха възгледите си за живота и „осъвремениха“ ценностната си система. Аз винаги съм стоял на позицията, че пребоядисването не е мъжка работа и затова съхраних своите идейни убеждения, но вече не така воинствено настроен към инакомислещите, а с дълбок философски замах възприех правото на всеки да има свое мнение, своя позиция, свой идеал – правото да ги отстоява и пропагандира.

Много ми допадна навремето една мисъл на Стефан Цанев: „Ако двама души мислят еднакво, единият е излишен.“ Развитието, диалектиката изискват богатство и разнообразие от идеи – различни и противоположни, но издържани в духа на времето и сериозни към обществото.

Спомените, за които ще пиша по-надолу, не са по хронология, а по значимост за мен самия. Понеже споменах за една моя постъпка, от която се срамувам, ще я споделя, та дано ми олекне. Независимо, че човекът, когото бях нагрубил, ми прости десетки пъти. Независимо, че „изпушихме лулата на мира“ (т.е. изпихме бутилка червено вино), нещо вътре в мен все ме гризе и мира не ми дава.

За какво става дума? В далечната 1988 г., когато бях ЗКПЧ (заместник-командир по политическата част) на авиополка в Безмер, цялото командване решихме да подменим тръбите на водопровода на авиогарадока и поделението със стоманени, защото старите бяха амортизирани и често се пукаха. Намерихме пари от спонсори, купихме всичко необходимо и трябваше да се извърши монтаж. Каналът беше изкопан, трябваше само да се положат и заварят тръбите. Ако трябваше да се действа по законен ред, следваше да заплатим голя-

ма сума и парите нямаше да ни стигнат. Потърсихме друг вариант – намерихме заварчици – 3-4 души, които работеха по разни обекти в СССР и тогава бяха в отпуск. Договорихме се за една седмица с наша помощ и с техния майсторлък да завършим започнатото. Поискаха сума 5-6 пъти по-ниска от предишната. Това нас ни устройваше – хем имаме парите, хем бързо ще стане. Но уви, ударихме на камък – командирът на отделния батальон, който осигуряваше полка – подполковник Иван Сивинов, отказа да подпише надница 600% (толкова се падаше на тези четирима майстори) за седмица. Парите, осигурени за ремонта, се намираха във финансовата служба на поверения му батальон. Този човек, също като нас търпеше несгодите и безводието в гарадока и поделението, но като се запъна, не ще и не ще. Ние имахме мълчаливото съгласие на висшето ръководство и той знаеше това. Аз и колегите от командването на авиополка също бяхме затънали до гуша с подобни „нарушения“, но ни водеше мисълта на дякона Викентий от „Под игото“, че „има и свещена кражба“. Водени от желанието да решим този проблем и да осигурим вода на хората от гарадока и гарнизона, ние бяхме „сгазили“ доста от нормативните документи. И така, притиснати от времето – майсторите даваха зор, че им свършва отпуската и трябва да си вървят и ние ще изпуснем златния шанс, на мен бе поверена отговорната задача „да обработя“ Иван и да подпише, за да се разплатим с хората. Какво ли не опитах, но нищо. Притеснен, че времето минава и ни притиска, една сутрин избухнах и го нарекох „престъпник“. Веднага се усетих, че „пресолих манджата“. После нещата се подредиха, като по филмите с „хепи енд“, но на мен ми заседна буца на гърлото. И докато не се извиних, докато не помолих Иван за прошка – мира не си намерих.

Та това е.

А сега към спомените...

На 15 септември 1967 г. бе първият учебен ден в Техникума по автоматика – София, който се помещаваше в една сграда заедно с 13-то СОУ и някакъв вечерен техникум по машиностроене – сградата между улиците „Георг Вашингтон“, „Кирил и Методий“ и „Княз Борис I“, близо до пазара „Георги Кирков“ (Женския пазар). Денят беше петък, тържествен, речи, музика, цветя, а на мен ми се свило сърцето и ми иде да ревна. За първи път се откъсвах откъщи, от близките хора, не познавах София, знаех пътя само от квартирата до техникума. Затова през почивния неделен ден се качих на трамвай № 4 и ходих до другия му край в кв. „Гео Милев“. Аз живеех в кв. „Красна поляна“ (сега „Разсадника“) на ул. „Понор“ № 9, в къщата на Христо и Божия Шейнови – бежанци от Беломорска Македония. Къщата беше кирпичена, на един етаж, с две стаи и антре, което служеше и за кухня. От него се влизаше в двете стаи – вляво беше стаята на хазаите, вдясно - нашата стая. Мои съквартиранти бяха Иван Темелакиев Баничарски – земляк от Дупнишкото село Палатово, и Владимир Андреев Коцев от Мездра. Още от самото начало се разбра, че ще станем добри приятели. И така и стана.

Ваньо беше ученик в хореографското училище – 4-ти курс, което се помещаваше в една сграда на бул. „Дондуков“, близо до Битовия комбинат, а Влади беше ученик 2-ри курс на Техникума по топлотехника и енергетика „Вилхем Пик“ в кв. „Захарна фабрика“. Още от първите дни се разбирахме прекрасно.

Ваньо и Влади разбираха моята мъка и тревога и внимателно ми помагаха да ги преодолея. Даже за една седмица беше командирована от село и баба ми Пара, но след тази седмица аз бях сам с всичките мои проблеми. Най-голяма заслуга за бързата ми адаптация към новите условия имаше прекрасната баба Божия и чудесният дядо Христо – моите хазяи, за които искам по-подробно да разкажа.

Тези хора имаха изключително богата и интересна съдба. Животът им бе низ от странности, повратности и събития, граничещи с абсурдното. Баба Божия беше от село Иджилар, на 7 км северно от Солун, българско село с малко турско население, но за това писах по-напред. Нейните разкази трябва да предам, защото някои детайли започват да ми избледняват.

Някъде към 1922-23 г. баба Божия започва работа като готвачка в дом „Българка“, който се намирал в градината до храма между улиците „Опълченска“, „Пиротска“ и „Цар Симеон“. През време на бомбардировките 1943 г. домът е разрушен. Благодетелни членове (спонсори) на дома са били цар Борис III и почти всички министри със съпругите си. Главен възпитател – директор на дома, е била госпожа Атанасова, която по думите на баба Божия е била омъжена за италианския император. Тази госпожа Атанасова е била много начетена, интелигентна, красива, възпитана и уважавана от всички жена. Била е възпитателка на престолонаследника (цар Борис III). С царски декрет е бил забранен обискът в дома и това е улеснявало баба Божия при нейната революционна дейност – укриване на нелегални. Групата на Никола Вапцаров е била скрита в подземията на дома доста продължително време. „Кольо“, както го наричаше баба Божия, е бил изключителна личност – обаятелен човек, образован, красив и пленявал от пръв поглед. Изключително умен и талантлив поет, рецитатор и разказвач. Всички го слушали в захлас. Все повтарял на баба Божия: „Како, като дойдем ние на власт, ке те турим да седиш на един стол и да получаваш пари.“ Иронията в думите му е била приятелска, но и оценка за саможертвата на тази жена в борбата срещу фашизма. Веднъж при поредното слизане в подземието, за да им занесе храна, Вапцаров въздъхнал и рекъл: „Ех, как ми се е прияло баница...“ Баба Божия набързо се качила горе и

понеже имала готово тесто, оформила една страхотна вкусна баница със сирене, масло и яйца. При вида на вдигащата се пара от вкусотията, Вапцаров онемял от изненада. Често пъти намирал повече време и обяснявал на „кака си ” Божия (тя била със 7 години по-голяма от него) какво ще бъде, като победи пролетарската революция. Разпалено говорел за комунистическата идея, на която посветил живота си. Скърбял много за загубеното си дете Йонко, починало на 5 годинки от страшна болест. Тогава той и семейството му живеели на квартира у един запасен генерал в кв. „Баталова воденица“. Редовно посрещали и изпращали нелегална литература. Унесени в работа в мазето, те (той и жена му Бойка) не разбрали кога издъхнало детето, кога техният хазяин, генералът отишъл и купил ковчеже, положил детето в него, сложил цветя и ... когато се качили горе в стаята, заварили стария воин да седи, склонил глава пред изстиващото телце...

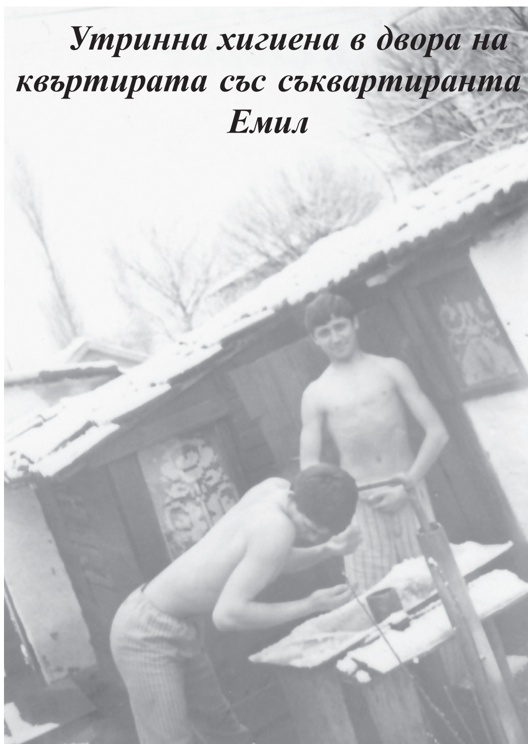
Утринна хигиена в двора на квъртирата със съквартиранта Емил

Най-драматични бяха спомените, свързани с процеса и разстрела на поета. Разказите бяха през сълзи, буца задавяше гърлото. Това бях го слушал десетки пъти, но когато се събраха двете жени - баба Божия и баба Елена – майката на

Вапцаров, беше нещо повече от страшно. Пред очите ми се разиграваше такава драма, че аз с моите 15-16 години не разбирах какво става. Сълзи, ридания, спомени – този какво казал, как го казал, какво направил, как го направил. И двете бяха убедени, че ако Елисавета Багряна е била удостоверила, че Вапцаров е ценен за световната култура, то той е можел да отърве смъртната присъда. След тягостната тишина запитах баба Елена за поета Пейо Яворов. При този въпрос очите ѝ грейнаха, тя се развесели и започна да разказва весели и забавни случки за другия голям българин – чирпанския харамия Яворов. Идвал Яворов в тяхната къща като комита, сядал на едно трикрако столче, слагал малкия Кольо на коляното си и му давал револвера си да го подържи. „Я кажи револвер...“ – казвал Пейо. „Леволвел“ – отвръщал малкият Вапцаров, а Яворов се заливал от смях, вдигал го във въздуха, целувал го по бузката, давал му някоя вкусотия и някоя сребърна пара и тупайки го по дупето, го отпращал. Оставали с баща му Йонко до късна доба да бистрят политиката и комитските дела.

С баща ми и настойника ми чичо Данаил - 1971 г.

Веднъж, в края на 1919 г., след провал на някаква операция, Йонко Вапцаров бил осъден на смърт от Върховното ръководство на организацията

(едно от крилата на ВМРО). Смъртната присъда била възложена да изпълни младият Милан Постоларски – войвода на чета, роден в Кукушкото село Постолар. Висок, строен, красив българин, Милан бил в тайната охрана на бившия престолонаследник и настоящ цар Борис III. Самият монарх имал особено отношение към този момък, който освен с друго се отличавал и с бърз ум, интелигентност и съобразителност. И най-важното: умеел да пази тайни. Милан знаел за симпатиите на монарха към Йонко Вапцаров. Често цар Борис гостувал в Банско и отсядал в неговата къща. Отношението на царя към Йонко било повече от дружба – било бойно другарство. Тук искам да уточня, че цар Борис е нямал „особените" влечения на своя баща и се е държал като истински мъж.

Отчитайки тази подробност, Милан подкарва осъдения на смърт към планината. Високо горе, в Пирин, го предава на един овчар с една единствена заръка: „Гледай косъм да не падне от главата му и никой нищо да не узнае."

След Деветоюнския преврат през 1923 г. Милан Посто-

Трети Г курс от Техникума по автоматика - 1969 г.

ларски е извикан тайно в двореца и е назначен за първи таен охранител на царя. Цар Борис е харесвал общуването с Милан, интересувал се е от неговите самобитни разбирания, от неговата природна интелигентност. Веднъж, по времето на лов, при една от почивките, цар Борис въздъхнал: „Ех, ако беше жив сега Йонко, колко добре щеше да бъде...“ Милан отвърнал: „Ваше Величество, ще дойдете ли да ви покажа нещо?“ „Какво?“ – попитал монархът. „Нещо интересно...“ – отвърнал Милан. Качили се на царския автомобил и не след дълго били при кошарата на този незнаен овчар. Влезли вътре, а там имало само един човек с дълга брада и коса, висок с хлътнали очи и скули. „Ето го Йонко...“ – рекъл Милан. Царят не могъл да повярва. „Аз съм Ваше Величество...“ – отронил Йонко. Силна прегръдка последвала тези думи. „Няма да ми казвате „Ваше Величество“, за вас, двамата, аз съм само „Борис“. Разбрахте ли?!“ – отсякъл монархът. „Ясно Ваше ... Борисе!“ – отвърнали дружно двамата. От този миг тримата били „Борисе“, „Милане“ и „Йонко“. Истинска бойна дружба свързвала тези трима мъже. За този, който чете тези редове, ще добавя, че Йонко и Милан винаги са придружавали престолонаследника княз Борис Търновски при посещенията му на фронта през Първата световна война.

Съдбата на Йонко Вапцаров е известна, но за Милан се знае малко. Той завършва жизнения си път в люта престрелка при опит да премине на територията на Гърция и на една височина над Петрич е обграден от новосъздадената милиция. Това са били първите дни след 9-ти септември 1944 г. Тежко въоръжен с картечница, шмайзер, пистолети и бомби, цял ден той отбива сам нестихващите атаки. Убива 27 милиционери. Привечер боят стихва. Куршум слага край на живота на този своеобразен българин.

Двадесетте години на миналия век са белязани с много кръв в българската история. София е изтръпнала от разстре-

лите по улиците и из засада. Бандите на различните крила на ВМРО воюват една срещу друга, а всички вкупом срещу комунистите.

Един от водачите на тези банди е Бърльо Войвода – вуйчо на актьора Кръстьо Сарафов. Борис Сарафов му е чичо. Та този Бърльо си бил присвоил правото да ползва една от стаите в дом „Българка“ като своя квартира, където често пренощувал. Една вечер, като вечеряли Божия и Христо, вратата се отворила и едрият, дори грамаден Бърльо изпълнил рамката й, държейки в ръка риза. „Дръж Божо, и да ми я опереш!“ - с повелителен тон се обърнал той към баба Божия – тогава млада 25-годишна жена. Христо скочил, грабнал пушката, с която охранявал дома, заредил я и я насочил към страховития войвода. „Да си вземеш ризата, да се махаш и повече да се не мяркаш тъдява!“ – изкрещял му той. Бърльо не очаквал такова нещо – някой да му противоречи. Изплашен от зейналото дуло, той бързо напуснал, но настанали страшни дни за Христо. Няколко пъти бил причакван от засада, няколко куршума минали опасно близо до главата му. Само късметът го спасил. Веднъж цели часове седял сврян в един от каналите на Перловската река. Божия се изплашила. Не знаела какво да стори, за да спаси съпруга си. Изведнъж я осенила една мисъл – водач на главорезите в София бил поп Стойо, върл македонски комита и бабаит. Навремето този поп венчал нейните родители и бил голям приятел на баща й – дядо Доне кая (чорбаджи Доне). Божия се познавала и другарувала с дъщерята на попа – Христина. Чрез нея тя достигнала до поп Стойо и след горещи молби и обещания, попът наредил на своите главорези да не закачат Христо.

Бърльо завършва доста трагично своя жизнен път. Разплакал не една майка, почернил не една жена, той бива следен от комунистите и те разбират, че той се увлича по една хубава мома от Кюстендилския край – Ирина от село Кошарите

(сега Ябълково). Имах щастието да я познавам тази жена. Бърльо е бил семеен, имал е шест деца, но страшно е харесвал тази Ирина. Говори се, че я е срещнал през трагичните дни на окупацията на Кюстендил през май-юни 1922 г. от македонските четници. Страшна любов пламнала между тях – 42-годишния Бърльо и 18-годишната Ирина.

През лятото на деня на Св. 40 мъченици в Кюстендил се провежда събор – този събор се разпъва в местността Хисарлъка под вековните борове и буки. Комунистите разкриват пред Ирина истинското лице на Бърльо – за зверствата, за това, че има жена и шест деца. Заслепен по тази красива девойка, той решава да й предложи да напуснат страната и да заживеят в Канада. Там да купят къща и да си имат свой дом. На събора в Кюстендил, през лятото на 1928 г., Бърльо е заедно със своята изгора сред множеството в прохладните пазви на планината. Предложил й да се отдалечат навътре в гората и там да бъдат само двамата. Спрели на една малка полянка и поседнали. Бърльо се изтегнал на тучната ливада, а Ирина незабелязано измъкнала под дрехите си револвер и почти от упор изстреляла шест куршума в главата на страховития войвода. Приключил животът на един от най-страшните главорези в нашата история.

След този разказ на баба Божия се запътих към село Ябълково, което е съседно на моето родно село Коняво. Реших да потърся тази Ирина. Разпитах, без да обяснявам подробности. Показаха ми къщата й и аз се запътих натам. Отпред на пейката седеше жена в черно, около 70-75-годишна. Личеше си, че на времето е била много красива. Беше се загледала в две крави, които пасяха наблизо. Беше се отнесла в своите спомени. Не посмях да я заговоря. Пътната врата беше отрупана с прясно налепени некролози. Дълго стоях отстрани, гледах тази жена и мислено се връщах в онези страшни времена. Там в онези дни може би мислите ни са се срещнали...

След години минах отново покрай къщата на баба Ирина. Бяха останали избеляла траурна лента и скъсан некролог. Бог да я прости!

Често пъти баба Божия (тогава млада, хубава, работна) е била ползвана като готвачка в царската вила в Искрец (близо до Своге). Там министерски съпруги и други от елита са си организирали малки празненства, на които тя е ставала неволен свидетел – особено в по-късните часове, когато се е сервирал десертът. Срам я беше да разказва тези „мърсотии“. „Веднъж влизам в една от стаите, а там - дядо владика (Екзарх Стефан), разгърден, седнал на един диван, а на коленете му „оная уруспетина“ Елисавета Багряна. Пияна и му роши брадата и го пита : „Що ти чинят владичинята?“ (какво правят децата ти). Леле, она не знае ли, че он не е женен? Леле, срам!“ Много се възмущаваше и нейното патриархално възпитание не й позволяваше да приеме това.

Рядко беше времето, когато при баба Божия нямаше гости. Тя никога не оставаше сама. Беше посещавана от много и най-различни хора: от съседката, добрата баба Катя, до Цола Драгойчева – важна фигура от висшата власт , член на Политбюро на ЦК на БКП, видна партийна функционерка, с няколко смъртни присъди от нелегалните години. Бил съм свидетел как Цола Драгойчева моли баба Божия да се съгласи да й се отпусне пенсия на активен борец срещу фашизма и капитализма (АБПФК). Това би било между 120 и 200 лева, а баба Божия получаваше обикновена пенсия от 40 лева. „Не искам, Цоле, не ме закачай. Дайте тия пари за децата. Може некъде да има деца да гладуват – дайте тия пари за тях...“ Така говореше и отказваше. Много беше препатила, много глад е имало около нея, много сиромашия.

Годината е 1924. Младата Божия е готвачка в новооткрития дом „Българка“. Освен с преките си задължения да готви вкусни манджи на питомците на дома, да бъде съпруга и май-

ка, тя поема още една сериозна отговорност. Партийни другари са я помолили да се грижи за председателя на Партията (БКП) - Димитър Благоев-Дядото. Той живеел в една пристройка до дома, заедно с писателката Ана Карима. Грижата е била да готви, да мие, да чисти и поддържа обстановката около партийния вожд. Дядото изживява много трагично разгрома на Септемврийското въстание през 1923 г. С думите: „Разсипахте ми хубавата партия", той отправя своя упрек към водачите (В. Коларов и Г. Димитров) на въстанието. Нов жесток удар спрямо него е убийството на сина му – Владимир. През зимата на 1924 г. е изгорен жив в пещта на Дирекцията на полицията. Независимо от тези удари на съдбата, Благоев е понасял стоически всички несгоди. Често пъти, седнал до прозореца и загледан в отсрещната сграда, където се е помещавало квартално кино, се обръщал към младата Божия с думите: „Дъще, ще дойде ден и в това кино хората ще влизат без пари и без мъка на сърцето. Хората ще станат по-добри..." Божия обичала да го слуша как говори – топъл, приятен глас, с особен акцент, характерен за българите от най-югозападните земи: Леринско, Костурско, Кукушко. Дядото е роден през 1856 г. в с. Загоричане, Костурско. През пролетта на 1924 г. здравословното му състояние рязко се влошава. След поредния инсулт той изгубва говора си, парализирана е и дясната му ръка. Всеки ден започва и завършва с тулския самовар, пълен с ароматен руски чай, приготвен от Божия. Винаги поднесен с пресни сладки или други лакомства. За дядо Благоев пиенето на чай е било свещенодействие, ритуал. Една майска утрин на 1924 г., след като оставя самовара на масата, близо до прозореца, Божия поздравява Дядото. Обикновено той леко кимва с глава или помахва с ръка. Този път не последвало нищо такова. Божия обръща инвалидната количка и вижда, че Дядото е в предсмъртна агония. Бута количката близо до леглото и се

опитва да го постави да легне. Когато го поема с крехките си ръце, Благоев издъхва. Клюмва побелялата глава, с буйна бяла брада. Спира да бие сърцето на един от най-великите мечтатели.

С много топлина и преклонение ми разказваше баба Божия за този великан на мисълта и делото.

Май 1924 г. дом „Българка“ приютява нови и нови деца. Божия често я викат да помага в кухнята на двореца при приготвянето на повече храна. В дворцовата кухня се е приготвяло храна и за различни благотворителни акции.

Цар Борис III бил поставен от съюзниците на голям натиск, за да изпрати български войски на Източния фронт. В тази кампания особено активна е била съпругата му, царица Йоана. От северната част на двореца е имало една чудна градина с красиви холандски лалета, където е било любимото място за отдих на царицата.

Една сутрин като се събужда и излиза навън, тя заварва грозна гледка: всички лалета лежали с прерязани цветове. Царицата едва не припаднала и се развикала : „Борис, Борис!“ Дошъл царят. „Моля те, Борис, искам да откриеш кой направил това и най-строго накажеш...“ „Аз го направих.“ – отвърнал царят. „Защо, Борис? Защо направил това?“ „Ето така ще изглежда България, ако аз изпратя войската на Източния фронт...“ Царицата млъкнала и гузно се прибрала в покоите си. Освен двамата градинари, един адютант и баба Божия станала свидетел на този „особен урок“. До следобед цяла София говорела и обсъждала това. Често пъти баба Божия е чувала монарха да казва: „Народът е с Русия, а аз съм с народа...“ Дали е било демагогия, историята ще каже, но го е вършил умело.

До последно баба Божия смяташе, че цар Борис е ликвидиран от Хитлер, затова, че е отказал да изпрати войски на Източния фронт. За известно време тя е работила като чис-

тачка в представителството на Абвера (Военното разузнаване) на германците в София, което се е помещавало на бул. „Скобелев“, недалеч от Руски паметник. Успяла да спечели доверието на капитан Фон Креплин, тя занася важна информация на нелегалните от съпротивата. Притежавала е някакъв документ, даден й от капитана, който й позволявал безпрепятствено да се промъква през блокадите. С този документ тя превежда двама нелегални в района на „Баталова воденица“ през кордона от полиция и жандармерия. Единият от тях е бил ръководителят на бойна група – Денчо Знеполски, легендарен партизански командир. Особени опасности дебнат младата Божия, когато след страшните дни и нощи на април 1925 г., тя посещава в Софийския затвор политическите затворници и им носи козунаци и боядисани яйца. Вътре в козунаците има умело скрити позиви, литература и писма. Опасностите са дебнели на всяка крачка. Всичко, описано дотук, е повече важно за историята, но нейните спомени изобилстват от интересни комични и трагични епизоди с битов характер – нейното детство в Иджилар, бягството по време на войната – 1913 г., задомяването й с Христо Мицов Шейнов и т. н.

За тях обаче друг път.

ПОДПОЛКОВНИК СИВКОВ

За мен така си и остана, нищо че го заварих като подполковник във военното училище, а после той достигна до чин полковник и се пенсионира, но не можа да се радва на пенсия, защото захарният диабет го отнесе рано от тоя свят.

Като млад офицер през есента на 1977 г. бях назначен в Политотдела на Висшето Народно Военновъздушно училище „Г. Бенковски“ – гр. Долна Митрополия, за помощник на началника на Политотдела по работата с младежта и Комсомола (такова бе наименованието на длъжността ми). Имах зад гърба си две офицерски години, много ентусиазъм и малко опит. Трите години (до 1981), прекарани в една канцелария с този забележителен човек, бяха изключително богатство за мен.

Той беше роден в Добрич през 1932 година. Тогава градът е бил под румънска окупация. Завършва гимназия в родния си град, а след това Военнополитическото училище „Й. В. Сталин“ в София през 1954 г. От завършването си служи като политически офицер в различни авиационни гарнизони. През съвместната ни работа той заемаше длъжността „инструктор по агитацията и пропагандата“ в Политотдела на училището.

Среден на ръст, леко прегърбен, с лице продълговато, изпъкнали скули, права коса, прошарена и поредяла. По широката униформа личеше, че тялото се е стопило от тази коварна болест.

В началото на съвместната ни работа много се учудвах,

че още с пристигането си сутрин на работното място взимаше каната с вода и я изпиваше до половината (близо литър). До вечерта тази кана се пълнеше няколко пъти.

Често ни се налагаше да ходим в командировка до летището Каменец, Плевенско, и Щръклево, Русенско. За Щръклево проблемът беше питейната вода и той често се шегуваше, че не го решават този проблем заради него.

Кое беше характерно за този офицер?

Първо: богатата информация, която беше придобил в срещите си със забележителни хора. Дълбоко познаване на историята на българската авиация. Имаше забележителен архив, беше записвал всички събития, събирал различни материали – снимки, статии, репортажи и други. Имаше лични познанства с много фактори от военната, партийната и държавната йерархия. Покрай него и аз успях да се докосна до някои от тях. Забележителна за мен е срещата – неофициална, с патриарха на българската бойна авиация генерал-полковник Захари Захариев – герой на Съветския съюз, и генерал-лейтенант Кирил Кирилов – друга една интересна личност. Седнали в музея на училището, двамата ветерани, подполковник Сивков и моя милост, аз успях да се докосна до нещо необикновено. Чух неизвестни неща – весели, интересни, страшни и забавни.

Второ: отношението към хората на подп. Сивков беше висш пилотаж в това изкуство. Имаше много майсторство в начина, по който подхождаше към човека – уважение, внимание, загриженост, оптимизъм.

Винаги са ми били интересни неговите разговори и беседи с хората, които посещаваха нашата канцелария. С много такт подхващаше разговора: предразполагаше събеседника с неангажиращи неща, опипваше почвата и чак тогава пристъпваше към същината на въпроса.

Притежаваше особено чувство за хумор и много ценеше

духовитите хора. Често съм чувал да казва за някой човек: „Този е по-голям дявол от мен.“ Или: „Не ме е яд, че е дявол, а ме е яд, че е по-голям дявол от мен.“

Беше си изработил навика всичко да си записва – било в тетрадка, било в бележник, но никога на хвърчащ лист.

Обичаше много цветята и канцеларията ни беше отрупана със стайни цветя. Имаше едно цвете, дето опасваше стаята по стените.

Обичаше компаниите, но не шумните пиянски оргии. Повече ценеше приятелските разговори. Не беше въздържател, но не пиеше, пазеше се заради болестта. Беше кулинар – харесваше хубавата храна и винаги я оценяваше.

Беше дописник на военните вестници и списания и негови материали редовно можеха да се прочетат на техните страници. Искаше и мен да увлече, но нещо не се получи.

Казах, че притежаваше особено чувство за хумор. Често пъти иронията му беше пиперлива, сарказмът - също, но никога такива, че да обиждат човек.

Нямаше проблем, към който той да проявява апатия. Това чувство – апатия, беше непознато за него. Интересуваше се от всичко, но внимаваше да не прекалява в любопитството си.

Велико удоволствие за мен бе да наблюдавам този достоен човек и офицер и да се уча от него на подход към хората. Как да разговарям и как да уважавам човека срещу мен, как да зачитам честта и достойнството му и как да му помагам.

За голямо съжаление това изкуство не се учи в класните стаи и аудитории, а в живия живот, в практиката.

В първата си офицерска година, като командир на взвод, аз изпълнявах и друга изборна длъжност – секретар на батальонния комитет на Комсомола. В качеството ми на такъв, при една проверка от Политотдела, подп. Георги Сивков откри доста слабости в моята работа. Бях офицер от няколко

месеца, а той предявяваше към мен високи изисквания, като към опитен офицер. Още повече, че беше много трудно да се съвместяват строевата работа с дейността ми на комсомолски секретар. Това беше „висш пилотаж“, който аз още не бях усвоил. Работата ми на командир на взвод изискваше едни методи и форми на работа, а комсомолската работа – съвсем други.

Тогава подп. Сивков ми направи доста остър разбор и много справедливи забележки. Аз реагирах не по най-почтения начин, позволих си да го апострофирам. Той ми повиши тон и аз млъкнах. След този случай веднага усетих, че той е прав, а аз бях сбъркал тотално. Беше ми трудно да приема, че не съм прав. Започна да ме измъчва мисълта, че несправедливо повиших тон и доводите ми не бяха състоятелни. Почнах да търся начин да поднеса своите извинения на подполковник Сивков. Изведнъж се случи нещо, което ме накара да се слисам – подп. Сивков ме викаше в канцеларията си. Мислех си – край, свърши се с мен. Сега ще ме накажат. Предстоеше да се чете разборът от проверката и се правеха някои допълнителни доуточнявания. Като си представих как се разделихме последния път, тръгнах към сградата на щаба със свито сърце и тревожни очаквания. След разрешението за влизане и оставане в канцеларията, получих покана да седна на дивана (ех, този прословут диван). В канцеларията имаше две работни места – едното на подп. Сивков и другото - на ст. лейтенант Атанасов (когото аз след време щях да наследя). Бяхме само двамата и след първоначалните общи приказки за това, как върви службата, подп. Сивков ме застреля от упор. „Данчо, извиках те, за да ти се извиня за онзи ден...“ Не можах да повярвам на ушите си. Вместо аз да се извиня за моето държание, той…!!! В интерес на истината, вината беше изцяло моя. Независимо от всичко, аз бях по-млад и по звание и на години и по-неопитен. Това, че му

възразих без да помисля добре, ме поставяше в това глупаво положение. И сега това – „Моля те да ме извиниш за онзи ден...“ Туш! Помислих, че се шегува, той имаше такъв навик. Веднага обаче усетих, че е искрен. Но защо прави всичко това? Ясно беше като бял ден, че вината беше моя за възникналия спор и за повишения тон. Каквато и да беше причината, аз нямах право да се държа по този начин, така дръзко, дори само заради белите му коси. Не знаех какво да кажа. Не си спомням и какво съм отговорил. Срам – това е било изписано на лицето ми, срам и объркване. Не помня и колко съм стоял, как съм си тръгнал, но това бе един голям урок, който никога няма да забравя.

След години, когато седях на стола срещу него, реших да го попитам за този случай, за да разбера какво е искал да ми каже с този жест, но не посмях да го сторя. Времето, което прекарах заедно с него в Политотдела на училището, ме убеди, че тогава той е бил искрен, и че това означава колко високо стои този човек, и че колко хляб трябва да изям, за да го стигна. Под стъклото на неговото бюро имаше лист, на който си бе записал мисълта на Ленин: „Борбата със себе си е най-тежката борба, но победата над себе си е най-сладката победа.“

Какво повече да добавя?!...

16. 12. 2005 г.

ДВАМАТА ГЕНЕРАЛИ

Генерал Захари Захариев

Есента на 1978 г. аз отново се върнах във Военновъздушното училище (ВНВВУ) „Г. Бенковски“ и по-точно в Политотдела, като помощник на началника на Политотдела за работа с младежта и комсомола. По това време започна една своеобразна чистка в партията под наименованието „Преглед на членовете на БКП в ППО (Първична партийна организация)“. Тъкмо беше поутихнало около моето житие – битие и сега пак щяха да се ровят в миналото ми и по-точно около дядо ми Костадин. Това е една тема, която не ми се захваща, защото още ми горчи в устата, като се сетя за нея.

Две от легендите на българската бойна авиация – генерал-полковник Захари Захариев и генерал-лейтенант Кирил Кирилов често гостуваха в училището по различни поводи. Случваше се често да пребивават и без повод – беше им удоволствие да им оказват почести, да им командват преминаващите в строй курсантски роти, да се срещат с младите авиатори. Винаги преди тези срещи двамата преминаваха през музея на училището, поопресняваха спомените си и тогава отиваха при хората.

За четящите тези редове, трябва да кажа няколко думи за двамата генерали:

Генерал Захариев е 14-тият по ред герой на Съветския съюз. Беше получил това високо звание за участието си в Испанската гражданска война през 1935-37 год.

Генерал Кирилов също бе взел участие в тази война и беше награден с висок съветски орден. После Захариев бива назначен за началник на Тамбовското авиационно училище и през време на Втората световна война подготвя военни летци, някои от които също получават званието „Герой на Съветския съюз". И двамата са били политемигранти. След 9-и септември1944 г. двамата се завръщат в България. Ген. Захариев става Командващ Военновъздушните сили и заместник-министър на Народната отбрана. Ген. Кирилов също заема поста Командващ Военновъздушните сили.

При едно поредно посещение във военновъздушното училище те дойдоха в нашата канцелария и помолиха подп. Сивков, който имаше солидни познания и документи за авиационната ни история, да им опресни знанията в тази насока. Те вече бяха над 70-годишни и доста от детайлите им се губеха, а пък тогава редовно ги канеха да гостуват на различни трудови колективи, училища и предприятия. В музея на Висшето военновъздушно училище „Г. Бенковски" те „пиеха вода от извора". Тогава музеят се намираше в края на приземния етаж на учебен корпус А в училището и имаше доста богата и добре уредена експозиция. На тези „опреснителни" мероприятия подп. Сивков ме взимаше със себе си, да слушам и да се уча, че да го заместя някой ден. Музеят заемаше две зали и едно предверие. Начало на сбирката беше една картина с Хвърковатата чета на Бенковски, после легендата за майстор Манол (българския Икар), първия полет с балон и т.н.

Двамата генерали седяха на столове, като ги обръщаха с облегалките напред, подпираха ръце на тези облегалки и слушаха увлекателната беседа на подполковника. Аз стоях

встрани и внимателно наблюдавах реакциите им, които сами бяха творили с делата си голяма част от тази история.

Имаше една легендарна снимка на ген. Захариев – прегърнал се със съветския летец Валерий Чкалов, първия човек, прелетял Северния ледовит океан и станал Герой на Съветския съюз. Много интересна беше историята на тази снимка и аз я чух лично от устата на единия от участниците. Друг път, ако мога ще я разкажа. Сега нещо по-важно съм длъжен да разкажа, което двамата ни разказаха и поръчаха да го разказвам само след тяхната смърт. Аз, разбира се, изпълних заръката и сега ще разкажа случката.

Годината е 1947. Двамата са повикани при министър-председателя на Народна Република България – Георги Димитров. Той им възлага задачата да проучат възможностите за превъоръжаване на бойната ни авиация с модерни самолети – разбира се, от Съветския съюз. Икономическото състояние на държавата ни не е било много розово и разчетите следвало да бъдат доста пестеливи. Решили, че на първо време 100 броя ще отговарят и на двете изисквания. Положението тогава на бойната ни авиация е било доста плачевно – над 600 самолета от най-различни марки и модификации, повечето от които спрени от производство. Без резервни части и най-важното – не отговарящи на съвременните условия и задачи. Предлагат те на Г. Димитров за 100 бройки самолети. Той смръщва вежди, че няма да стигнат парите за толкова. Спрели се на 50 броя, но решили да поискат 100 първоначално, че да има място за отстъпване до 50. Взели парите в куфар, стегнали се за път и с влака - направо в Москва. В Москва върволица от делегации от цял свят, чакащи да ги приеме Сталин. Записали се те сред чакащите и като гледали как вървят нещата, някъде след месец щял да им дойде редът. Настанили се в хотел и.... не щеш ли, на втория ден ги навестил служител на Кремъл, който ги известил, че на следващия

ден точно в 8 часа сутринта „другарят Сталин“ ще ги приеме. Засуетили се. Старателно отработили няколко пъти как ще се държат, какво ще говорят. На следващия ден Сталин ги приема в работния си кабинет. Усмихнат, поздравил на своя грузински акцент, позаинтересувал се как са нещата в братска България, как е другарят Димитров. Отговаряли ясно и кратко по военному.

- Е, кажете, другари, какво ви трябва? – този въпрос бързо докарал всичко на мястото му.

- Самолети, другарю Сталин – отвърнали те. (Тук искам да направя едно уточнение, че при разказа си ген. Захариев казваше репликите на Сталин на руски и звучеше красива руска реч).

- Колко? – бил следващият въпрос.

- Сто броя – спогледали се двамата генерали и вълнението започнало да се покачва.

Тогава Сталин посегнал към един бутон, натиснал го и вътре влязъл някакъв сътрудник с папка в ръка и отривисто тропнал с токовете на ботушите си.

- Слушам, другарю Сталин!

- Пиши: на българските другари – двеста самолета. Ясно ли е?

- Тъй вярно, другарю Сталин.

- Свободен си.

- Слушам!

Този войскови отривист разговор окончателно ги хвърлил в смут и то не толкова краткостта и оперативността, при която нямаше нито една излишна дума, а бройката... бройката – 200 самолета! Двамата генерали се спогледали. Та те не носели толкова пари. Разбрал вълнението и безпокойството им, Сталин попитал:

- Другари, какво има? Какво ви е?

- Парите няма да ни стигнат, другарю Сталин.

- Аз от Георги Димитров пари не взимам. Моля да го поздравите лично от мен и да му пожелаете добро здраве и успехи. Предайте тези мои пожелания и на целия български братски народ! Довиждане!

Той станал. Скочили и двамата генерали. Последвало братско ръкостискане. Развълнувани от тази среща, двамата за малко да объркат протокола. Те не очаквали такова развитие на нещата – 200 самолета, без нито една стотинка! Вярно, че Съветският съюз имал много самолети, произведени за войната, но вярно било, че разрухата била страшна. Още димели пожарищата от войната, хиляди фабрики и заводи били разрушени, милиони хора - избити, осакатени, глад, мизерия и болка...

Не могли да повярват на очите си и на ушите си двамата генерали. Върнали куфара с парите обратно и само след месеци новите самолети започнали да пристигат в България.

- Има още нещо – продължи ген. Захариев. – За да разбереш какво значи братска дружба, ще ти кажа още един факт. Есента на 1944 г. България се включва във войната на страната на антихитлеристката коалиция. Българската армия

Генерал Захари Захариев

тръгва през Югославия и Австрия да даде своя принос в разгрома на кафявата чума. Есен е, няма нито грам пшеница за посев, немците са реквизирали и изнесли цялото жито на България. Застрашената от глад следваща година изправя пред сериозно изпитание новото българско правителство. Обаждат се в Москва на Георги Димитров и тогава Сталин нарежда да се отпуснат на България 50 000 тона пшеница за посев. Представяш ли си ти това, млади момко? – ген. Захариев ме гледаше право в очите. – Представяш ли си, какво значи това? Когато в Белорусия и Украйна хиляди хора умират от глад, Сталин дава на България жито, за да засеем нивите си.

Слушах смаян, объркан... Уж добре познавах историята, а тези детайли ми бяха неизвестни.

- Няма и откъде да ги знаеш – продължи ген. Захариев. – Има неща, за които историята мълчи.

Минаха повече от 20 години, откак седяхме в музея на Военното училище. Двамата генерали отдавна не са между живите. За съжаление съвременните поколения авиатори все по-малко и по-малко знаят техните имена и тяхното дело.

Вярвам, че ще дойде ден, когато политиката и идеологията ще отстъпят място на чистата наука история и тази история по подобаващ начин ще подреди всичко и всички във витрината на времето.

Все пак, когато изписвам думата „история“, потръпвам и се сещам за думите на великия философ Хегел: „Историята учи, че човечеството не се учи от историята.“

Дали нашите потомци няма да го опровергаят?!...

22. 12. 2005 г.

СЛУШАТЕЛ В АКАДЕМИЯТА

Обучението ми във Военната академия „Г. С. Раковски“ в София започна два месеца по-рано от предвиденото. Вместо на 1-ви септември 1981 г. бяхме извикани на 1-ви юли да се явим в Академията. Причината за това беше подготовката за тържествения парад по случай 1300-годишнината от основаването на Българската държава. Парадът щеше да се проведе на 9-и септември същата година и за това се искаше сериозна подготовка.

Настаниха ни в служебните жилища на Академията в кв. „Полигона“ и започнаха тренировките за парада в района на Академията, а после - във ВНВТУ „Т. Каблешков“ в кв. „Слатина“. Семейството ми остана в Плевен, тъй като жена ми беше бременна с второто ни дете. Имаше още няколко офицери като мен, които чакаха деца. Между тях бяха моите приятели - капитан Валери Ангелов, свързочник от Долна Митрополия, и старши лейтенант Сергей Жеков – от моето класно отделение във Военното училище, идващ от поделението в с. Доброславци. Петима от новото класно отделение бяха от старото ми класно отделение на Военното училище – моя милост, Вълко Михайлов, Сергей Жеков, Атанас Андонов и Йордан Василев. Освен нас бяха Яни Коджабашев,

който беше от нашия випуск – 1976, но специалност „Радиооборудване на летателните апарати“, капитан Атанас Сакутов от випуск 1974 на ВНВВУ „Г. Бенковски“, специалност „Радиооборудване на летателните апарати“ и Петко Петков от същия випуск на ВНВАУ „Георги Димитров“ – Шумен, специалност „Зенитно-ракетни войски“. Тези тримата бяха преминали на политически длъжности и така осемте офицери бяхме зачислени за обучение във втори факултет „Политически“, като 219 класно отделение. Имаше още четири класни отделения в първи курс на факултета, които по численост бяха по-големи от нашето. Първата година се обучавахме в сградата, където сега се помещава Военноисторическият музей, а втори курс учихме на етажа, където днес е факултет „Национална сигурност и отбрана“. Успяхме да създадем един хубав колектив и усещахме как другите офицери ни завиждат. Бяхме много задружни във всичко и в хубаво, и в лошо, и в щуротиите. На вторият месец от ученето ми в академията се роди синът ми Камен. Това събитие се случи на 19 октомври 1981 г. в Плевен. Бях се прибрал на 16- и заради празника на българските ВВС, така че успях да присъствам на това радостно събитие. После в продължение на една седмица „поливахме“ стабилно в служебната ми квартира. Бяхме млади, бяхме весели, бяхме жизнерадостни – красиво време! Славно време!

Но да спрем до тук с „поливането“ и празнуването, защото някой ще си помисли, че само сме празнували. Падаше голямо учене, но и много празнувахме.

Иска ми се да разкажа за две събития, които ми се случиха, и то все когато бях наряд. Слушателите биваха назначавани за помощник-дежурни по академия, а дежурните офицери бяха преподавателите.

При едно от дежурствата дежурният офицер ме изпрати на източния портал (към ул. „Черковна“ – бившата „Паун

9 септември 1981 г. - на парада послучай 1300 години от създаването на българската държава - заедно с капитан Васил Цигов

Грозданов“), че някакъв човек искал да влезе в района на академията. Там не беше официален вход, излизаше само техниката, а офицерският портал беше от запад, откъм канала на бул. „Евлоги Георгиев“. Караулното помещение се намираше непосредствено до източния портал, а от другата страна беше КТП-то. Та дежурният по КТП се беше обадил в дежурната стая и аз трябваше да отида и да видя какво иска този човек. Беше студен януарски ден. Слънцето грееше, но температурата беше доста под нулата. От външната страна на портала чакаше възрастен човек на около 75-80 години, нисък на ръст, с тънък шлифер и овехтял каскет. Представих му се и го попитах какво желае. Беше доста смутен и каза, че иска да се срещне с някой офицер, за да разкаже нещо. Въведох го на топло в КТП-то, беше доста измръзнал, ръцете и лицето му бяха посинели от студа. Като се посъвзе, ме попита дали може да влезе в сградата отсреща. Това беше ниска едноетажна сграда, която някога е била конюшнята на 1-ви Лейбгвардейски на Негово Царско Величество полк. Сега ние я ползвахме като зала, където тренирахме специализиран ръкопашен бой. Вътре имаше само застлани дюшеци и уреди за тренировки, така че нямаше някакви особени секретни неща, които да бъдат разкрити и аз взех решение, без да се обаждам на дежурния, да му покажа какво има вътре. Позаинтересувах се защо иска да влезе вътре, но той каза, че като влезем, ще ми обясни. Накарах старшината да отвори помещенията. Вътре имаше много дюшеци, разстлани по пода и други, които бяха подредени покрай стената. Бяхме само тримата – аз, старшината и този човечец. Разбрах, че се притеснява да говори в присъствието на старшината и тактично помолих старшината да ни остави сами. Когато останахме само двамата, човекът изведнъж ме попита кога съм роден. Отговорих му. Разбрах, че отговорът ми не го удовлетвори и ме попита кога е родена майка ми. Отговорих –

1925 г. Човекът изведнъж се оживи, стана малко неспокоен. „Точно за тази година ще ти кажа нещо. Слушай момче, това, което ще ти кажа, е много странно и те моля да не го разправяш сега. Зная, че ще дойде време, но аз няма да съм жив, тогава го разкажи да знаят хората. Кажи го на младите – те да го знаят. Тогава аз бях на 19 години. Бях войник в полка – в нестроевата рота. Бях ординарец на капитан и му служих вярно и честно. Аз съм момче от село – тук от Софийските села. Капитанът ме пускаше да си ходя и да помагам по жътва и за други селскостопански работи. Това, което искам да ти разкажа, е онова, което стана тук, в тази конюшня, след атентата в църквата „Света Неделя" през април 1925 г."

Пред мен се разкри една страшна картина на ужасяващи събития, издевателства, мъчения и убийства. През цялото време този човек нервно крачеше върху дюшеците и с ръка сочеше кой откъде е влязъл, къде е седял, какво е правил. Най-потресаващ беше разказът за оногова с едно око (той не каза името, но аз се досетих, че става дума за Гео Милев). Жертвите за него бяха без имена, но често споменаваше имената на двама офицери (единият, от които беше неговият капитан) и на двама цивилни агенти. Неговата роля била да стои зад капитана и след като жертвата бъде умъртвена, да я натовари на камионетка и да я закара да я заровят дълбоко „доле до Искъро". Карали по три трупа наведнъж. Той два пъти ходил до там.

Не помня колко дълго продължи тази изповед, не можах и да предположа, че ще се случи точно това. Не очаквах такова нещо. Просто бях смаян.

Разделихме се, като го изпратих до изхода. Даже забравих да попитам за името му.

Другият интересен епизод беше пак по време на наряд. Помня, че беше празничен ден, защото дворът на академията беше пуст. В дежурната стая беше получен сигнал, че от цен-

тралната кула – там, където е часовникът, излиза пушек. Дежурният по академия ми разпореди да взема ключовете и да проверя какво става горе и откъде идва пушекът. По едни дървени стълби успях да стигна до часовниковото помещение и видях, че не беше пушек, а пара, която излизаше от някакъв разширителен съд и нямаше опасност от пожар, а от наводнение. Беше към три часа следобед и слънцето беше наклонило към заник. Трябва да е било около Коледа и Нова година. В едно от предверията преди часовниковото помещение, слънчев лъч се провираше и осветяваше върху стената имената на юнкери от Военното училище. Там те се криели да пушат. По стените ясно личаха надписи, оставени от самите юнкери: Георги (Гоце) Делчев – българин от Македония, Борис Дрангов – българин от Скопие и още много други имена – българин от Егейска Тракия, българин от Добруджа и др. Имаше и „арнаутин" и един циганин от Загоре.

Зарекох се, че след време пак ще се кача в тази капандура, за да разгледам по-добре тия „стенописи", но след близо 20 години, когато влязох пак, с огромно огорчение видях, че нечия ръка бе изтрила всичко и че тия две стени бяха варосани. От юнкерското творчество не беше останала и следа.

И днес често отправям тъжен поглед към часовниковата кула и се опитвам да си представя как ли са се шегували онези 18-20-годишни момчета и как са кроили планове за освобождение на своето поробено Отечество.

През 1890 г. юнкерът Георги (Гоце) Николов Делчев е откомандирован (изключен) от Вонното училище като наказание за разпространение на социалистически идеи сред юнкерите. Това е била и причината за хладните отношения със своя земляк, юнкера Борис Стоянов Дрангов (1872-1917) – бъдещия пълководец и бележит военен педагог.

МИТЕКА
06. 04. 1942 – 02. 11. 2004 г.

Под това име бе познат на цялата военна авиация полковник Димитър Петров Димитров.

Няма да сбъркам, ако кажа, че целият му живот е свързан с авиацията. Още 14-годишен, той прекрачва прага на аероклуба в гр. Горна Оряховица.

Роден е на 06.04.1942 г. в Силистра в семейство на бежанци от Източна Тракия. Завършва техникум в родния си град, където се запознава и с бъдещата си съпруга. Едва завършил средното си образование и с няколко десетки часа моторно летене зад гърба си, младият Димитър се изправя пред изпитната комисия във Висшето Народно Военновъздушно училище „Георги Бенковски“ в село Долна Митрополия, окръг Плевенски. Това е лятото на 1960 г. Осемнадесетгодишният юноша, здраво вкарал авиацията в мислите и мечтите си, поема пътя на професионалния боен пилот. Завършва през 1965 г. с втория випуск, получил висше образование и е оставен за инструктор в училището.

През 1967 г. се открива третото летище на училището - летище Щръклево, и младият лейтенант заминава там, където лети и обучава бъдещите пилоти на България.

От 1972 до 1974 г. учи във ВА „Г. С. Раковски“ в София, след което е назначен за командир на ескадрила в летище Каменец. Точно там през тази 1974 г. - есента, срещнах капитан Димитров, който колегите му дружески наричаха „Митека“. Тогава бях курсант и ни закараха да чистим района на гарадока, заради един преглед по хигиенизирането.

За първи път зърнах истински авиационен гарадок. Не предполагах, че след три години, като млад лейтенант и аз щях да бъда сред тези хора там.

Пристигайки през есента на 1977 г., заварих майор Димитров като заместник-командир на полка по летателната част. Командир по това време беше един прекрасен човек, авиатор и педагог - подполковник Велико Иванов Пенчев.

Трудно ми е на съвременните авиатори да обясня какво време беше тогава – полети по четири смени на денонощие: първа, втора, сумрак и нощна. Аз служех в тиловия батальон и там изнемогвахме от работа. Войниците не прибираха специалните автомобили в автопарка. Спяха по кабините 3-4 часа на стартовата стоянка.

Митека беше в своята стихия. Неговата длъжност беше възлова за летателната подготовка и по негово време усилията на всички командири и инструктори бяха постигнати два рекорда:1) Курсантите от випуск 1977 и 1978 завършиха с уровен (ниво) на подготовка - бойни действия (денем) в състав звено и бойни действия по земни цели по единично (нощем). 2) За първи път курсанти бяха допускани като инструктори от втора кабина. Който разбира от авиация, ще разбере какво значи това.

От 1983 г. Митека е в отдел „Летателна подготовка“ в щаба на ВНВВУ „Г.Бенковски“. От 1985 до 1989 г. оглавява този отдел. От 1989 г. е назначен за старши инструктор в отдел „Бойна подготовка“ на Авиацията в щаба на ПВО и ВВС.

От 1992 до 1998 г. оглавява „Инспекцията по безопасност на полетите (ИБП) в Главния щаб на Военновъздушните сили, където от 1993 до 2000 г. служих и аз.

И след пенсионирането си Митека остана до края на живота си (2 ноември 2004 г.) свързан с авиацията и ВВС, като изпълнителен секретар на Фондация „Български ВВС“.

А сега за човека Митек. Каквото и да се напише за него положително, все ще бъде недостатъчно. Още приживе той се радваше на обичта и уважението на младите летци. Уважаваха го по-старите, имаха му респект. Особена аура притежаваше този човек, който много трудно повишаваше тон. Бързо стопяваше ледовете на недоверието със събеседниците си. Говореше просто и ясно, но разпалено и аргументирано. Имаше подход и към курсанта, и към лейтенанта, и към генерала. Никога не съм го чул да злослови по адрес на свои колеги. Всички знаеха, че ако Митека има нещо да каже, ще го каже лично, а не зад гърба ти. Стотици пъти съм бил заедно с него по летищата на проверки или полети и винаги ми е било приятно и интересно да го наблюдавам как общува с хората. Висока ерудиция, съчетана с човешка топлота. Богат опит и познания, лишени от показност и помпозност. Бащинска грижа и внимание, особено към младите пилоти. С какво внимание и наслада слушаше младите момчета за техните трепети, проблеми, очаквания и намерения?! Никога не налагаше своето мнение, а просто споделяше как той би постъпил, ако е на тяхно място. Всички искаха да летят с него. Всички искаха той да ги изпитва във въздуха. Усмивката не слизаше от лицето му. Откъде беше тази сила у него? Откъде? Та нали съдбата на него отреди рано да погребе първата си дъщеричка, едва навършила 11 години. Коварна болест отне зрението, а после и живота на това невинно създание. Съпругата му се стопи. После се посъвзе, за да нанесе съдбата още един удар - коварната болест отнесе и нея, още ненавършила 55 години.

Много професионализъм имаше у Митека. Разследвали сме десетки авиационни произшествия. Свободно сме дискутирали, обсъждали различни въпроси. Никога не се е притеснявал да попита нещо, което не знае, и това ни най-малко не намаляваше авторитета му, напротив - изграждаше го още.

В Инспекцията бе създал ведра и спокойна атмосфера. Независимо от динамиката в авиацията ние работихме спокойно и разумно. Никой не се страхуваше да сподели каквото и да било. Неписаният девиз ни беше „Един за всички, всички за един“, а официалният лозунг бе измислен от самия Митек и гласеше: „Да работим така, че да нямаме работа!“ Тези думи събираха всичките наши усилия, стремежи и начинания.

Тук следва да отбележа, че към Митека ние не се обръщахме с хладното студено „господин полковник“, а с топлото и човешкото „Командир“. Чули това обръщение, много от хората в частите на авиацията се обръщаха също така към него. Беше му много приятно и това го ласкаеше. В състояние беше да намери подход към всекиго. Не избягваше никого и никого не пренебрегваше. Беше в състояние да разговаря с обикновените войници, осигуряващи полетите на старта или в районите на ескадрилите.

Съдбата го дари с две прекрасни внучета. Дъщеря му Милена роди момиче - Магдалена, и момче Божидар, които за него бяха най-безценното богатство. Не се уморяваше да играе с тях. То не бяха люлки, то не бяха топки, то не бяха велосипеди. Където и да ходехме в командировка, все ще им купи подарък. Веднъж се прибирахме от Щръклево със самолет и той носеше една голяма кутия с автомобил, а аз - едно голямо плюшено мече. Умираше за своите внуци.

Тук искам да върна лентата назад, за да посоча и героичното присъствие в живота на Митека. Като млад лейтенант, при полети ДСМУ (Денем в сложни метеорологични условия) на голяма височина (11 хил.метра) на отдалечение повече от 200 км от летището, гръмва и се разрушава фанарът на кабината (фанар - плексигласово стъкло покриващо кабината). При плътни облаци и дъжд, при температура по-ниска от -50 градуса по Целзий, с нестабилна радиовръзка, младият пилот проявява завидно самообладание, успява да

възстанови ориентировката, разумно разходва остатъка от гориво и на „кътни зъби“ се добира до собственото си летище, където неговите другари се чудели кой и как да съобщи печалната вест на съпругата му. И когато всички го били отписали, изпод облаците изскочил самолетът на Митека и с последни капки гориво, колесникът опрял студения бетон. Никой не вярвал на очите си…

Още много изненади е поднасяло небето на „моя командир“, но подготовката, богатият опит и сериозността към професията си са му помагали да се справи. Аз самият съм имал стотици случаи с него, където неговата реакция е предизвиквала възхищение и уважение. Всяка случка за мен е била безценен урок по човешка топлота, човеколюбие, внимание, такт и уважение. С голяма грижа и топлина се отнасяше към техническия състав, който подготвяше самолетите за полети. Беше истинско удоволствие да го наблюдавам и слушам как общува с тия трудолюбиви „черноработници“. Бях му казал една древна римска мъдрост, която много му хареса и той често я повтаряше. Тази мъдрост гласеше: „Всеки се любува на красивия полет на стрелата, но малцина се питат какво му е на лъка.“ И с повод и без повод Митека бе готов на „тържествен обяд“, както обичаше да се изразява. Не беше страстен пияч, но не отказваше хубавото питие. Не пушеше цигари, въпреки че на времето около смъртта на първото си дете, две кутии не са му стигали за деня. Беше страхотен компаньон, изискан кавалер и душа на компанията. Не помнеше вицове и не можеше да ги разказва, но постоянно подканваше другите да сторят това. Беше страхотен патриот и пееше или припяваше патриотични и революционни песни.

Митека беше кристално чист човек – прашинка не би взел за себе си. Нито съм чул някой, нито съм видял, нито пък само някой да спомене, че може да се усъмни в него. Не! Никога!

В деня на последния полет на Митека - май 1998 г., летище Каменец

Жалко, че твърде млад - само на 62 години, съдбата го откъсна от нас. Това огромно, човешко, любящо и златно сърце не издържа и се пръсна. Пръсна се като фанара на самолета, пръсна се и се разпиля на хиляди звезди, които останаха да светят завинаги. Една от тези частици остана за винаги и в моето сърце.

Прощавай, Командир!Бог да те прости! Поклон!!!

28. 12. 2005 г. – ВА
Твой: Йордан Костадинов

ГЛАВАТА НА ВОЙВОДАТА

Това, което ще се опитам да опиша, е малко странно и някои неща са хипотетични. За мен обаче, това е една от моите истини.

Денят беше 26, месецът – октомври, а годината 1989. Запомних тази дата с две неща: първо – събитията в градинката пред „Кристал"(акцията на Екогласност), и второ – преместването на Паметника на летеца от парка „Заимов" на предишното му място – градинката между Университета и сградата на Народното събрание.

За второто събитие бях натоварен да отговарям лично аз. По това време бях офицер в Политотдела на ПВО и ВВС (Противовъздушна отбрана и Военновъздушни сили). Няколко думи за Паметника на летеца. По инициатива на студентите в София е изграден Паметник на българския летец, който е открит от цар Борис III през 1937 г. Паметникът е построен пред сградата на Университета. След години, когато се построява паметникът на патрона на Софийския университет – Св. Климент Охридски, някой от специалистите споменава, че от научна гледна точка не е издържано един зад друг да има два паметника. Тогавашният председател на Комитета за култура – Людмила Живкова, отсича отговорно: „Махайте го другия!" И така, Паметникът на летеца беше „отлетял" и „кацнал" в парка „Заимов" – едно много неподходящо място.

В началото на 1989 г. се поде подписка за връщане на паметника на първоначалното му място. В тази подписка се включиха видни учени, военачалници, общественици и инициативата успя. Столичният общински съвет взе решение паметникът да се върне на предишното му място. За тази цел, началникът на Политотдела ме извика и ми постави задача,

като за целта бяха осигурени от близко поделение кран, товарен автомобил и трима войници. Общината изпрати един експерт (помня фамилията му – Плочков) и двама гробари – за изкопни работи.

Така сутринта към девет-девет и половина, почнахме работа по преместването. Изваждането на паметника се оказа доста сложна и опасна операция, но до обяд успяхме да го откопаем, натоварим и транспортираме на новото място. Там двамата гробари вече бяха изкопали дупката – широка метър и половина на метър и половина и дълбока близо два метра.

На обяд спряхме да почиваме и аз освободих останалите да обядват (войниците носеха суха храна и се качиха в кабините на автомобилите), а аз слязох в изкопа, защото ми направи впечатление, че на едната страна, на дълбочина около метър, метър и половина нещо се белее. Взех кирката и внимателно разчистих пръстта. Откри се човешки череп. Учудването ми дойде от факта, че черепът лежи на земята на своята основа, на гърлената си част. Темето беше нагоре, а очите сочеха напред. Веднага разбрах, че това не е череп от нормално погребение, защото при нормалните погребения очите на починалия гледат нагоре. Почвата беше мека и аз разрових встрани да открия и други кости, но там нямаше нищо. Взех в ръце черепа и вълнението ми бе неописуемо, когато видях дупката от куршум зад дясното ухо. Разгледах черепа откъм гърлото и забелязах, че първият прешлен е рязан, не се е отделил от само себе си, а по насилствен начин. Излязох от дупката и показах черепа на г-н Плочков, който мисля, че беше от отдел „Култура“ в Столичния съвет. Той го погледна без особен интерес и ми каза: „Върни го обратно, защото ако разберат тези от Историческия музей, ще се започнат разкопки, а ние до довечера трябва да докладваме, че паметникът е преместен.“ Върнах черепа обратно в земята, но малко по-встрани, за да не го залее бетонът и да го уни-

щожи. Дойдоха копачите и войниците, изляхме основата от бетон и положихме паметника. Към 3 ч. следобед, когато довършвахме с оправяне на последиците, около нас започна една небивала суматоха. Хората се разбягаха и изведнъж две момчета на около 20-25 години застанаха пред мен (аз бях с униформа на майор от ВВС) и ме попитаха може ли да ги скрия някъде. Качих ги в кабините на автомобилите и им наредих да легнат на пода. После разбрах, че пред „Кристал“ е станал сблъсък на демонстранти с полиция и тези две момчета са били от протестиращите. Не видях кога са си отишли, защото бяхме залисани по завършването на задачата. Мислите ми бяха все в находката. Всичко, което бях чел и изследвал, ме убеждаваше във факта, че това е главата на Георги Бенковски – славният предводител на Априлското въстание през 1876 г.

И днес, ако някой иска да провери тази истина, защото аз исках няколко пъти, но попаднах на непочтени хора, нека потърсят на това място – ъгъла, където е стъпил левият крак на летеца, на дълбочина до 2 метра (между 1,20 м – 1,50 м).

БАЙ СОТИР

Често пъти през живота ми се е налагало да благодаря на Съдбата, че ме е срещнала с особени личности и странни хора. Много от тези люде бих нарекъл с думата „изключителни“.

Един от тези изключителни хора бе бай Сотир (Сотир Михайлов Атанасов) от Ямбол.

Беше времето, когато служех като ЗКПЧ (заместник-командир по политическата част) на авиационния полк в с. Безмер, обл. Ямболска. Освен като офицер и командир се изявявах още и като лектор към Дружеството за разпространение на научни знания „Георги Кирков“. Обикалях трудови колективи по заводи и поля и говорех пред хората за актуалните проблеми на деня. Горбачов беше дошъл на власт в Москва и Перестройката шестваше из Източна Европа. Хората, преодолели страха, честно и открито критикуваха слабостите и неудачите и търсеха отговори на множеството въпроси за вината и отговорността за съществуването на двете Правди – „малка“ и ”голяма“ правда. Тоталитарната система на управление беше в колапс. И най-хубавата идея, каквато беше комунистическият идеал, не можеше да просъществува чрез такава система на управление.

И в този врящ котел моя милост ходеше по градове и села на бившия Ямболски окръг и говорех пред различни колективи. Убедено и разпалено защитавах (и днес защитавам) ко-

мунистическия идеал и критикувам тоталитарната и авторитарна власт, която се идентифицираше с този светъл идеал. Голяма част от висшите ръководители се бяха откъснали от народа, живееха в разкош и охолство и това още повече дразнеше хората.

Една вечер по телефона ми се обади секретарят на ОК на Партията по идеологическите въпроси, който беше и председател на Окръжното ръководство на Дружество „Георги Кирков“ и ми каза, че активните борци против фашизма и капитализма чули за моите „подвизи“ и искали да говоря пред тяхно събрание. Изтръпнах. Това бяха хората, докарали тази власт, работили и служили, а преди това борили се и мрели по гори и затвори. Тези хора бяха на почетната пенсионна възраст, с доста рани по телата и душите. Между тях имаше хора с висока степен на подготовка, но имаше и по-ограничени. Всички тях ги обединяваше общият идеал. Пред тези хора аз бях представен като инакомислещ и сега ми предстоеше сериозно изпитание.

Приех предизвикателството и седнах да се подготвя за сблъсъка. Бях наясно, че няма да ми бъде леко да подложа на анализ досегашния път на държавата по пътя на социализма.

Залата беше препълнена от народ беловласи глави, бастуни, вперени очи, катедра, чаша вода. След краткото ми представяне започва моето изложение. След направените предварителни уговорки за диалог, а не монолог, и приемането на този подход започвам същинската част на изложението. Близо половин час – гробно мълчание в залата, и когато захващам анализа за причините, довели до дискредитацията на комунистическия идеал и поставянето на първо място тоталитарната система на управление, която като бурен задушава светлия идеал, залата загъмжа. Когато поставих името на Йосиф В. Сталин като главен виновник за това, започнаха освирквания и възгласи „Долу!“ и „Стига!“. Бях засегнал

дълбоко раната. Тези хора, които бяха работили честно (пък и безчестно), сляпо вярваха на „бащицата“. И нищо че след прочутия Априлски пленум на БКП от 1956 г. култът към личността беше критикуван, в сърцата на тези хора светлият идеал живееше с името на Сталин.

Обстановката в залата стана много сложна. Председателстващият едва удържаше напора. Отговарях на десетките въпроси спокойно и аргументирано. Имах самочувствието на добре познаващ марксизма-ленинизма и добре цитирах класиците на това учение.

Обстановката беше наелектризирана до краен предел, когато към катедрата подходи един човек, строен, слаб, висок, с овехтял костюм, който поиска думата. Отстъпих назад и го приканих към микрофона. Залата, като по команда, млъкна. Възцари се гробна тишина. Човекът, който бе на видима възраст между 65-70 години, зае място на трибуната, огледа залата и като библейски пророк започна:

- Какво крещите, бре? Защо се вълнувате от това, което ви се казва? И да знаете – капитанът е прав! - бях с униформата на офицер. – Това, което той ви казва, аз съм го преживял и вие това добре го знаете. Оставете го на спокойствие да говори, защото това, което той казва, е самата истина, а истината понякога е горчива.

Обстановката бе станала доста сложна и особено драматична. От залата долитаха обидни квалификации и дори заплахи. Как можело офицер, и то политически офицер, да си позволява такива разсъждения. Оказа се, че секретарят на ОК на БКП, който ме „насади на тези пачи яйца“, е следял цялата ми изява и в решителният момент се появи на трибуната, застана на катедрата, вдигна ръка и … залата отново утихна. Последва някаква реч от сорта „това е само една от възможните гледни точки“. Нали плурализмът беше една от основите на демокрацията, за която толкова мечтаехме.

Срещата приключи, като залата бе разделена на две – едната част, ръкопляскаше и викаше „Браво!“, а другата част викаше „У-у-у!“.

Придружен от двама-трима активисти, напуснах сградата със смесени чувства, но като че ли страхът започна да нараства и да взема връх. Тръгнах към спирката, където автобусът идеше да ме отведе до авиогарадока в Безмер.

Изведнъж някой ме докосна по лакътя. Спрях и се извърнах назад. Беше същият човек, който ме защити преди малко.

- Другарю капитан, нека да се представя! – по военному каза той. – Казвам се Сотир, Сотир Михайлов Атанасов и ми е приятно да се запозная с Вас.

Стана ми нещо много мило, топло и приятно. Този симпатичен човек, със строг поглед и сини топли очи ме гледаше и очакваше моя отговор.

- Много ще ми бъде приятно да познавам човек като Вас. – отвърнах, без да зная нищо за този човек.

- Много ще се радвам да ми гостувате. Аз живея ето там. – и той посочи нагоре към последния етаж на жилищната кооперация, пред която бяхме застанали. – Заповядайте! И съпругата ми ще се зарадва. Много Ви моля!

Последните думи прозвучаха толкова искрено и по човешки топло, че едва не се разтопих. Обещах, че скоро ще го посетя. Отдолу се зададе автобусът и ние се сбогувахме. Прибрах се в авиогарадока, а на другия ден командирът на полка, подполковник Иван Попгеоргиев ме попита как е минала срещата. С него нямаме тайни и аз споделях всичките си преживявания. Когато му споменах за бай Сотир, той се оживи и каза нещо, което и днес помня:

- Бай Сотир е велика личност. От него можеш да научиш много интересни неща, ще видиш. Срещни се с него и ще разбереш, че съм прав.

Така излезе. Бързах да срещна този необикновен човек или по-точно казано - обикновен човек, с необикновена съдба. И се започнаха едни срещи с него: първо в градския му апартамент, а после – на виличката му в местността Курткая, намираща се на 3-4 км, западно от Ямбол.

С огромно вълнение и нетърпение чаках всяка следваща среща с бай Сотир, който ме приемаше много топло и сърдечно и добрата леля Клавдия (неговата съпруга) все слагаше нещо на масата – я плодове, я палачинки с конфитюр, я някакви други вкусотии и тактично се отдръпваше, като ни оставяше сами, потопени в спомените.

А каква необикновена съдба, какви преживявания за времена и събития, за които ние нищо, или почти нищо не знаехме.

Бай Сотир бе роден през 1914 г. в гр. Ямбол в бедния квартал Каргона и още като ученик прегръща комунистическия идеал. През 1928 г., едва 14-годишен, участва в учредяването на РМС (Работнически младежки съюз) в града, а същата година получава и първата си смъртна присъда. За 24 май – Деня на светите братя Кирил и Методий, Сотир се покатерва на минарето на църквата в квартала и закачва червено знаме, но го забелязва полицай, който го подгонва по улиците, като стреля подире му. Настига го и започва боричкане, при което Сотир успява да отнеме пистолета на полицая и да го простреля смъртоносно. Пристигат други полицаи и го залавят като намират у него и комунистически позиви. Военнополевият съд в Сливен го осъжда на смърт, но при транспортирането му за София успява да избяга, като скача от влака по време на движение. Фактът, че от малък тренира бокс и гимнастика, оказва съществено влияние за понататъшната му съдба. Млад, силен, атлетичен – вече като нелегален, започва работа като хамалин на гара Сливен, където след две години ще получи своята втора смъртна присъда – едва

17-годишен. Получава я за кражбата на огромно количество оръжие, която той организира от военен ешелон. Оръжието е скрито за предстоящата въоръжена борба (все още курсът за въоръжена борба, приет на Витошката партийна конференция – 1924 г., не е снет, а пък и това е времето на левосектанските борби в партията). Тази присъда бай Сотир получава задочно, защото успява да се укрие, преди да го арестуват. И едва 18-годишен, с две смъртни, присъди той се добира до СССР (Русия). Тук спестявам подробностите, които са също толкова интересни и които слушах с часове в пълни подробности.

Заедно с още един партиен функционер, Георги Овчаров от Ямбол, пристига в гр. Керч, на Кримския полуостров и започват работа като шлосери в завод за велосипеди. В този завод работели много чуждестранни работници – чехи, поляци, германци и др.

През лятото на 1934 г. само няколко месеца след XVII конгрес на ВКП(б) (Всерусийската комунистическа партия – болшевики, по-късно преименувана на КПСС – Комунистическа партия на Съветския Съюз) бай Сотир и другарят му Георги Овчаров са арестувани. „ПШ“ – много ми беше интересно, когато той казваше „Аз съм „ПШ“. Нищо не разбирах, а той ми обясняваше, че това е най-безобидната улика. Означаваше – подозрение за шпионаж. Най-тежко е било „ВН“ – враг на народа.

И така – с „диагноза“ ПШ, бай Сотир попада в страшната Керченска крепост – стар затвор, строен от Османската империя през 16 век, представляваща огромна кръгла кула, където килиите са били разположени в кръг, като при вратата килията е била доста тясна, а се е разширявала в дълбочина до 6 м. Прозорчето, през което е навлизала светлина, е било на височина повече от 4 метра. Прекрачвайки прага на килията, той заварва голяма група военни, с униформи на флот-

ски офицери и откъснати пагони. От дупките по куртките разбира, че те са от изскубани ордени и други отличия. По лицата на тези сериозни мъже се чете много мъка и тревога. Той разбира, че са „важни клечки“, но не задава никакви въпроси. Поздравява ги, представя се, но среща хладно кимване. Те странят от него. Страхуват се от провокации и шпионаж. Прави му впечатление, че тези хора са много образовани, етични един към друг и много си помагат. Говорят тихо, стремят се да поддържат хигиена… След години ще разбере, че това са командири от Командването на Черноморския флот на СССР, начело със самия командващ. Така и не го допускат до тях, държат го настрани. Страхът от шпиониране е владеел всичко. Считали са бай Сотир (тогава 20-годишен младеж) за агент-провокатор.

Един ден вратата на килията се отваря и двама едри тъмничари хвърлят на пода пребитото тяло на човек във военна униформа на сухопътен офицер, без пагони и други опознавателни знаци, на панталоните с генералски лампази. Всички скачат и застават мирно – явно, този е голямо началство. След кратко стъписване офицерите се впускат да помагат на „новопристигналия“ – обърсали раните, подали вода, подложили му постеля. Грижите за новодошлия станали първостепенна грижа за всички.

След години, когато са разсекретени архивите на КГБ и НКВД, бай Сотир ще се взира в публикуваните снимки и ще открие, че този човек, с когото лежи в една килия, е легендарният комкор (висше звание от Червената армия) Витовт Казимирович Путна – един от съдените по т.нар. „процес на Тухачевски“. Комкор е съкратено от командир на корпус и е съответствало на воинското звание „генерал-лейтенант“. Десетки и стотици видни военачалници, партийни дейци, дейци на науката и културата, учени и стопански ръководители стават жертви на култа към личността на Сталин. Изгражда-

нето на един нов, невиждан досега свят; свят без гнет и експлоатация; свят, основан на човешкия порив към съвършенство, основите на които положи великият Ленин през октомври 1917 г., се изроди в гонения и репресии над инакомислещите, гонения над „врага с партиен билет“. Най-светлият човешки идеал – построяването на комунизма – общество без бедни и онеправдани, общество на свободни равноправни и щастливи хора бе заменен от един нечовешки култ към една личност, и то каква личност – зъл гений, който Историята ще съди.

Лежи проснат и безжизнен комкор В.К.Путна в центъра на килията, а всички офицери се спускат да помагат и облекчат мъките на легендарния пълководец от Гражданската война. Бършат раните му, дават му вода, поставят го на нара да полегне. Пребит до смърт, изтезаван със средновековни средства и жестокост, този воин на Революцията излъчва мъжество и достойнство и прави опит дори да се шегува. Бай Сотир гледа втрещен тази трогателна картина и тя остава завинаги запечатана в съзнанието му. Тази картина ми беше разказвана десетки пъти и винаги я слушах със затаен дъх. Тогава тези неща не се говореха, беше опасно. Седнали под асмата пред малката барачка на лозето в Курткая, двамата с бай Сотир пътувахме в ония страшни времена. Унесен в неговия разказ, не забелязвах как се изнизваше времето. Покрай нас тактично сновеше добрата леля (тётя) Клавдия .

Но да се върнем в килията на Керченския затвор в онова жестоко време. Една нощ вратата се отваря и двама яки тъмничари измъкват за разпит комкор Путна. Измъкват го за да не се върне вече никога – убиват го още пред вратата на килията, като скачат върху него и го задушават.

След две години, прекарани в тоя бастион на „Сталинисската справедливост“, бай Сотир поема по безкрайната руска земя с клеймото „ПШ“ върху себе си, конвоиран от раз-

лични милиционери, между които е имало състрадателни хора.

След още близо две години митарстване по затвори и арести, през май на 1937 г. бай Сотир, се озова на река Колима (откъдето идва и прякорът му – Колимското Соте). Там започва нещо невероятно, нещо, граничещо с чудо и неразбираемо от нормалния разум. Събрани на една огромна поляна в центъра на вечната тундра, петнадесет бараки, от които четиринадесет за лагерниците и една за охраната на лагера и кухня с баня. В четиринадесет бараки по… хиляди нещастници, наблъскани, като сардели на нарове по 4 (четири) от двете страни на пътеката, която е по средата на бараката. 120 метра била дълга всяка барака и 20 метра широка, в която хиляди души, наблъскани като добитък, живеят своя скотски живот. И какви хора са само – професори и академици, офицери и генерали, дейци на науката и изкуството, писатели и поети…

С особен патос и вълнение бай Сотир говореше за едно старче (възрастен човек – бил е на около 50 години. Сотир, с неговите 24 години е един от най-младите там). Това старче спи до бай Сотир и се сприятеляват. От разговорите той разбира, че този особен човек, нисък на ръст, слаб, с добре поддържани брада и мустачки и светещи живи очи, зад кръглите очила, е професор със световна известност от Ленинградския университет, почетен доктор на Берлинския университет и един от съратниците на Ленин от емигрантските години. Помнеше само името – Александър. Обвинен в заговор и антисоциалистическа дейност, този човечец бе осъден да извърви пътя към своята Голгота.

Ежедневието в лагера е – ставане от сън в 4 сутринта и четиринадесет часа работа в златни мини в наносите на река Колима. На 20 м под повърхността на земята, където температурата е около - 6°С, е къде-къде по-добре отколкото горе

на повърхността – температурата на въздуха е под минус 40°С. След приключване на работа всеки лагерник отива в гората, за да отсече и донесе по 3 дървета – едното за кухнята, едно за бараката на охраната и едно за собствената барака. Бай Сотир поема ангажимента и на хилавия професор, който често боледува. И така – всеки ден, докато не го намира замръзнал след изтощителния 14-часов труд, седнал на един пън в гората. А това „старче“ е било само на 54 години – изключителен учен, професор от Ленинградския (сега Санкт-Петербургски) университет. Всеки ден стотици отиват в небитието. Идва лятото, което започва на 1-ви юни, а живите са само … 400 души. Да, само четиристотин останали живи, между които е и бай Сотир.

За началото на новата зима, която започва на 1-ви септември бараките са попълнени с нови лагерници. И пак така, та до 1954 г. Тези хора не разбират, че светът ще гори в пожарищата на страшна война и ще отнесе милиони хора. През 1953 г. умира Сталин и нещата полека започват да се променят. В 1954 г. лагерът е закрит и останалите живи ги натоварват на влакови ешелони та … в Казахстан. А там – стотици хиляди вдовици, загубили мъжете по фронтовете на войната. Условието е – или се жениш за вдовица, или се връщаш в лагера. Бай Сотир среща леля Клавдия. Тя стои с една бохча и две невръстни деца. Женят се и заживяват в целината, без да знае нищо за България.

В лагера, освен Георги Овчаров, бай Сотир среща още един българин – Коста Стоянов, който е завършил медицина и като лекар, спасява детето на началника на лагера и получава привилегировано положение и така покрай него Сотир и Георги преживяват по-поносимо. По-късно Коста Стоянов напуска лагера с протекцията на Георги Димитров и идва в България, за да строи новата държава. Той създава Военномедицинска академия, получава званието генерал-майор и професор.

В 1960 г. бай Сотир и семейството му (пораснало с още две момчета) се премества в България. Над него тегнат страшни обвинения и страшна стигма. Започва работа като хамалин на гара Ямбол, после - общ работник по ямболските предприятия.

През 1962 г. получава преплитане в червата и постъпва в болница в София. Лекарите в болницата са предупредени да не се стараят много, че пред тях лежи „един предател". Клеймото „предател" ще го съпътства до 1987 г., когато излезе Постановлението на ЦК на КПСС и той ще получи реабилитация. Името му е сред имената на останалите му другари, публикувани във вестник "Работническо дело" (11 септември 1989, брой 254).

Лежейки в болницата в София, той разбира, че е недолюбван. Още повече че едно младо докторче му прошепва в ухото да търси начин да се спасява. Тогава бай Сотир моли това добро докторче да потърси начин и да намери Коста Стоянов – тогава генерал-майор, професор и началник на Военномедицинския институт, и да му предаде: „Колимското Соте е тук." Докторчето успява да издири генерала и при тази реплика, той грейва, пита „Къде е?". Обяснено му е и бай Сотир още начаса попада в прегръдките, а след това и под скалпела на своя сълагерник. Бай Сотир и този път прескача трапа.

Свой сред чужди и чужд сред свои, бай Сотир дочаква пълна реабилитация. Нямаше и капка злоба у този светец, тъкмо обратното – благ и благоразположен, човечен и открит, добър и весел, шегаджия – с една дума, широко скроен човек.

Времето, прекарано под асмата на вилата в Курткая, до язовир „Кринчовица", беше толкова вълнуващо за мен, че с нетърпение тръгвах за всяка среща и с тъга напусках тези мили хора – бай Сотир и леля Клавдия. Децата им бяха по-

раснали и поели по своя път, а те се радваха на внуци.

За съжаление тези мъченици и праведници вече не са живи и само си мисля – колко съм благодарен на Съдбата, че ме срещна с този изключителен човек, какъвто беше бай Сотир.

Написаното тук е само една малка част, едно резюме на един драматичен живот. Всичко казано от бай Сотир съм съхранил в съзнанието си и винаги разказвам с удоволствие, когато има интерес към онова мрачно, но и героично време.

Февруари 2011 г.
София

ОПИТ ЗА АВТОБИОГРАФИЯ

Доскоро считах, че историята е наука за това, какво е било в миналото, и то такова, каквото е било в действителност. Вече не мисля така. Започнах да се дразня от изрази като: „Това историята ще покаже“, „Историческа истина“ и т.н. Но нали тази История се пише от живи хора, а тези живи хора имат своята подготовка, нагласи и политически пристрастия?

Като малък съм си представял, че историята като наука се пише от най-знаещите и най-честните учени, безпристрастни към историческите факти и събития.

Дълго време носех в себе си тайната на един човек, който бе участвал в кървавите събития през 1925 г., когато безследно изчезват десетки ярки представители на нашата интелигенция, между които поетите Гео Милев, Христо Ясенов, Сергей Румянцев, журналистът Йосиф Хербст и много други.

В деня на моето кръщене - лятото на 1952 г.

Минаха години оттогава. Реших да разкажа всичко това на двама наши видни историци, които бяха членове на Научния съвет на Военна академия. Отказаха. Не било интересно за историята. Онемях. Питам ги: „Защо?“ Отговарят: „Те са били комунисти“. Какви комунисти, бре хора?! Гео Милев е бил безпартиен, Сергей Румянцев и Христо Ясенов – земеделци, Йосиф Хербст – безпартиен. Не вярвам тези титуловани светила на нашата наука да не знаят този факт. Не бивало, не било времето сега да се пише истината за онова време. И това ако е наука, здраве му кажи. Ето защо вече не вярвам на историята. Сега вече по-ясно разбирам какво е искал да каже Хегел, като слага следното мото на своя епохален труд „Философия на историята“: „Историята учи, че човечеството не се учи от историята.“ Удивително.

За комунизма или лошо, или нищо. Ето защо реших да напиша моя живот такъв, какъвто го виждах и какъвто го раз-

В детската градина преди първи клас - 1959 г.

бирах. В моя живот има всичко – и радост, и болка, и величие, и падение, и успехи, и загуби – с една дума всичко, за един нормален житейски път.

И днес, когато съм на финалната права, на „четвъртия завой“ (в авиацията – термин, обозначаващ началото на траекторията на самолета при приземяване), посягам към писалката за един цялостен разказ на моя скромен живот. Дали някой ще прочете тези редове – не е важно. Важно е другото – моята изповед, а това е моята История, такава, каквато я видях и преживях.

И така – да започвам. А началото е село Коняво, Кюстендилско, годината 1952, месецът – януари, а денят 14, даже часът е 4 сутринта. По това време този ден е Васильовден (Нова година) и са ходели сурвакари по къщите. След като съм се пръкнал на тоя свят и ме повили майка ми и баба ми с пелена и одеало, на вратата потропал поредният сурвакар. Баба ми радостна го приканила да сурвака и мен. Момчето толкова се въодушевило, че ако не възпрели, не се знае какви щели да бъдат последиците.

Аз и братовчед ми Димитър Калфин - 1963 г.

Следва да отбележа, че раждането ми и първите четири годи-

ни от живота ми са станали в старата ни къща, където са живеели още и семейството на най-малкия брат на дядо ми Костадин – Александър.

Първите ми спомени, обаче са от новата къща и по-скоро, от раждането на сестра ми. После се образува ТКЗС-то (трудово кооперативно земеделско стопанство). Това събитие се случи през есента на 1956 г. и аз си спомням как баба ми Параскева (Пара) плака като извеждаха кравата от обора.

През лятото на 1957 г. за първи път отидох на детска градина, но спомените ми оттогава са много лоши, защото едно момиче, което беше по-голямо на години от мен, все ме биеше, а аз бях доста слабоват и кльощав. През есента на същата година ме взеха в целодневната (голямата) детска градина, където беше истинско удоволствие за мен. Учителка ни беше Гюлка Мачикова – една много отговорна и високо подготвена жена. Нейният син – Христо, беше мой набор и приятел. Казвам „беше“, защото преди години почина. Беше завършил медицина, но семейни проблеми го доведоха до пиенето, а както е известно, досега не се е родил някой на света, който да пребори пиенето.

През есента на 1958 г. майка ми и баща ми ме пратиха на училище като доброволец – т.е. с по-големите от мен. Беше голяма мъка – и за мен, и за учителката Малинова. Всяко междучасие аз отивах при моите набори, които бяха в детската градина, а тази детска градина се намираше в съседната стая. Кога е бил звънецът за започване на поредния учебен час, аз не съм чул и учителката все идваше да ме взема от там.

Това така повече не можеше да продължи и трябваше да се вземе решение от родителското тяло какво да се прави. Разгеле на този семеен съвет присъстваше по случайност дядо Тодор, брат на дядо ми Костадин, който живееше в Кюстендил, но по това време ни гостуваше и неговата дума се

оказа решаваща. „Я оставете детето да се наиграе – казал той на баща ми. - Има време да учи, да учи, че и да преучи.“ (А то и така стана в живота ми – цели 24 години отидоха в училище).

И отново – в детската градина. Ура! Още една година игри и веселие.

Годините бяха трудни, но хората – щастливи. Носил съм опинци (свински цървули), а зимата - гумени галоши, но никога не съм си лягал гладен.

В началото само първият етаж на къщата беше годен за живеене – а то една стая, антре и мазе. Друго може да е нямало в онези години, но месо, яйца и ябълки у нас винаги е имало. По-рядко беше да се намери нещо сладичко, но майка ми редовно правеше торта с нишесте и бишкоти, които ядях с удоволствие.

Учителят ми по история Емил Мицов

Сладкишите (макар и рядко) в детството ми бяха марципанът, халвата, вафлите, „Детска закуска“ и т.н.; по-късно се появиха сухите пасти „Жокей“ и сладките блокчета „Родопи“.

В първи клас ни вързаха сини връзки и бяхме приети за „Чавдарче“. Това беше организация, в която членуваха всички български деца от първи до трети клас. В трети клас ни приеха в ДПО „Септемврийче“ (Димитровска пионерска организация), а в края на седми клас

вече бях комсомолец. На 18 години – през 1970 г., встъпих в редовете на Българската комунистическа партия. Толкоз за партийната ми принадлежност.

С баща ми пред паметника на Съветската армия - 1963 г.

Но да се върнем към онези години - 1960-1961, 62 …, към които с умиление се връщам, защото въпреки трудностите – огромни разходи за довършване на къщата, аз и сестра ми растяхме в семейство на сговор, много топлота и обич, разбирателство и взаимопомощ. Голямата заслуга за това беше на майка ми, която бе успяла да „влезе под кожата" на баба ми, която бе загубила скоро дядо ми (1948 г.) и трудно преживяваше тази загуба. Като й кажеше „мамо" – мед й капеше от устата. Баба беше и тя голям дипломат – непрекъснато й готвеше все вкусни манджи, които майка ми си носеше на полето. Останалите жени от звеното все й завиждаха, че майка ми все готвени и топли ястия ядеше, а те – сухоежбина. Разбираше се, че на полето софрата е обща, но майка ми беше много горда със своята свекърва.

Между другото, аз никога не съм чул майка ми да казва за баба ми думата „свекърва". Винаги – „мама". Даже останалите жени я иронизираха, че като каже „мама", като че ли я е раждала. За родната си майка казваше – баба Евга. Но и баба ми я наричаше с нежност „Цвете" (Цветанка). Двете бяха

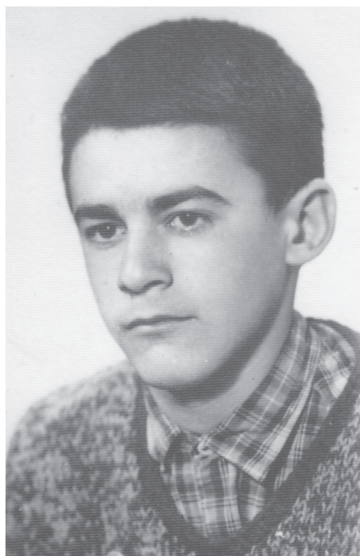

голяма любов. Изобщо любовта, топлината и грижата за другия, вниманието и тактичността бяха в изобилие в нашия дом. За това нещо хиляди пъти съм благодарил на съдбата. Детските ми години бяха изпълнени с доста интересни и забавни неща. Лятно време помагах във всичко – косях и сушех трева, напоявах градината, хранех кокошките и прасето, нижех тютюн, а всеки ден към 17 ч. тръгвах към селската мера, за да помагам на дядо ми Стоянчо да приберем стадото с овцете, като аз вървях пред стадото, а дядо подкарваше отзад и така ги държахме на гъсто, за да не бягат по градините и да правят пакости. Общуването с дядо ми беше най-висшата благодат в моя живот. Писал съм много за него, много съм разправял – един самороден ерудит, пълен с мъдрост, кротост, работлив и ученолюбив. Все ме питаше днес какво сме учили в училище и ме караше да му го разказвач. Най-интересна му беше историята и тук разговорите бяха най-сладки.

На кораба „Радецки“ - 1966 г.

Прибирахме стадото в кошарата, където ни чакаше поредният млекар – човекът, на когото се падаше поредната порция мляко. Предстоеше издояване на овцете, прибиране и измиване на посудата. Чак след това се прибирах вкъщи. И така – ден след ден.

Лятото на 1967 г. завърших осми клас в селското училище, носещо името на големия наш възрожденец Петко Рачов Славейков и трябваше да реша къде ще продължавам да уча. От моя братовчед – Антон Христов, бях разбрал за Техникума по автоматика в София. Казах на баща ми и майка ми. Те ме подкрепиха. Дадоха ми пари за път, събрах необходимите документи и ето ме в София. От село идвах с отлична диплома, но това още нищо не значеше, защото имаше и приемен изпит по математика. По математика не бях най-добре, но успях да реша задачите и да се класирам в желаната специалност – „електроавтоматика“. Не знаех, че баща ми се беше обадил на свой приятел от войнишките години и заемаше към този момент висок пост в едно министерство. Чичо Киро, така се казваше този човек, като се обадил в техникума, оттам му казали, че съм се представил успешно на приемния изпит и съм приет за ученик в първи курс. Тогава чичо Киро се обадил на баща ми и казал, че нямало нужда от неговата помощ. Помощ обаче бе необходима за намиране на квартира и тук помогна друг един приятел на баща ми (пак от войниклъка) - чичо Данаил (Данаил Кирилов Николов). Тогава той беше управител на закусвалня „Република“, намираща се точно срещу ЦУМ (днес там се намира „Макдоналдс“) и живееше със семейството си в кв. „Красна поляна“ (днес „Разсадника“) на улица „Понор“ № 5. На същата улица, само че на № 9 – в къщата на Божия и Христо Шейнови, бежанци от Македония, намерих покрив.

На 14 септември 1967 г. заедно с баща ми и майка ми пристигнах да уча в София. Още същия ден те ми се прибра-

ха обратно на село, а аз, останал с два куфара багаж, започнах един от най-вълнуващите епизоди от моя живот. Началото на учебната година се падна в края на седмицата, та в съботния и неделен ден използвах за опознаване на маршрута за движение от квартирата до училището. Не беше трудно – с трамвай № 4 от предпоследната спирка в квартал „Красна поляна", та до пазара „Георги Кирков" (сега Женския пазар). Техникумът по автоматика се намираше в сградата на днешното 13 СОУ, затворена между улиците „Св.Св.Кирил и Методий", „Княз Борис I", „Джордж Вашингтон" и „Лозенград".

Славни години! Славно време!

В началото ми беше много трудно. Не бях се делил от семейството си. Бях на 15години. Голям зор видях, докато се справя с Кюстендилския си диалект в говора. Поради тази причина получих и двойка по литература. Правехме преговор на ученото в 8-ми клас и аз с голямо самочувствие вдигнах ръка за разбор на романа „Село Борово" от Крум Велков. Литературата и историята ми бяха любими предмети и очаквах, че ще се справя добре. Голямо бе учудването ми, когато учителката ми по литература Анастасия Първанова ме спря с думите: „Достатъчно! Седни си! Докато не се научиш да говориш литературен български език, повече от двойка няма да получиш от мен." Тези думи още звучат в ушите ми.

Следващите два часа имахме математика – пак контролна работа на наученото от основното училище. Замаян от часовете по литература и по-точно от слабата оценка, цъфнала в ученическия ми бележник, представянето ми по математика бе пълен провал – отново двойка, но по-скоро от невнимание, отколкото от незнание. Не бях вникнал в условието на задачите.

И така, с този „забележителен" старт в средното си обра-

зование се прибрах в квартирата. Непрекъснато ме терзаеше мисълта – как ще се явя пред чичо Данаил, да му покажа бележника с двете двойки. А срещу всяка оценка и бележка от учителите трябваше да има подпис на родителя или настойника. В моя случай – от настойника. Все пак отидох при него. Той погледна бележника, замисли се, удари два подписа и каза нещо, което няма да забравя никога. „Не е страшно да паднеш, страшно е да не можеш да станеш. Баща ти и майка ти вярват в теб. Аз също вярвам в теб. Убеден съм, че ти ще стигнеш далеч в науката (тук той употреби руската дума „учоба“). Моля те, не ни разочаровай!“

Това, последното „Моля те, не ни разочаровай!“ изплющя като камшик в лицето ми.

Този разговор се провеждаше н канцеларията му, която се намираше в тунела, отделящ гостилницата, на която чичо Данаил беше управител, и един магазин за шапки. Всеки път като ходех при него в канцеларията, той поръчваше да ми донесат храна. Този път залъците засядаха в гърлото ми.

В тази малка стаичка имах щастието да срещна различни хора, на които се възхищавах. Чичо Данаил бе разбрал, че се интересувам от историята и държеше да ме запознае с такива хора. Между тях бяха легендарните партизански командири Славчо Трънски и Денчо Знеполски, с командира на бойна група от Съпротивата (1941-1944 г.) Славчо Радомирски. Десетки са личностите, до които имах щастие да се докосна и да слушам с удоволствие техните разкази за отминалите дни.

Между тези хора имаше и такива, които бяха преследвани от сегашната (тогавашна) власт – партизани, ятаци, политзатворници – хора със собствено мнение, несъгласни с извращенията от властниците. Тези срещи изиграха решаваща роля за решението ми, след като върша 18 години (долната възрастова граница), да кандидатствам за член на Българ-

ската комунистическа партия. Но за това по-нататък.

Първите седмици в София за мен се оказаха много трудни, та се наложи баба ми Параскева (Пара) да бъде „командирована“ за две седмици, докато свикна. Съквартирантите ме скъсваха от майтап. Бяхме трима ученици в една стая, но аз бях най-малък. Другите бяха Владко и Иван. Владко (Владимир Андреев Коцев) или Нинов беше една година преди мен и учеше в Техникума по енергетика и топлотехника „Вилхелм Пик“, който се намираше в квартал „Захарна фабрика“, а Ваньо (Иван Темелакиев Баничарски) беше с две години по-голям от мен и беше в трети курс на Държавното хореографско училище, което се намираше на бул. „Дондуков“. Владко беше от Мездра, а Ваньо – от село Палатово (Дупнишко) - от моя край.

С течение на времето се сработихме и живеехме задружно. Те печелеха от моята близост с хазяите – дядо Христо и баба Божия (за които съм писал вече). Хазяите ми бяха самата история, а аз давах мило и драго да ги слушам. С часове седях и попивах всяка тяхна дума за онова славно време. Все се въртях около баба Божия, която бе по-приказлива, помагах й в къщната работа – чистех, метях, белех картофи, режех чушки, чистех боб и леща – само и само да мога да слушам нейните (и на дядо Христо) преживявания, а тези преживявания бяха като един океан – нямаха край.

Тези хора бяха истински образец на комунисти (самите те не членуваха в Партията, с главно „П“), но изповядваха комунистическия идеал.

Като млада готвачка в дом „Българка“ в периода 1922-24 г. баба Божия се е грижела за водача на Комунистическата партия Димитър Благоев (Дядото). Даже самият Благоев издъхва в ръцете й след масиран инфаркт през май 1924 г. Много подробно ми описваше характера на този забележителен човек, беседите си с него, неговите разкази за младост-

та му и времето, прекарано в Русия (края на 19 в.).

После работата в тютюневата фабрика „Никотея", стачните борби на работниците. В романа „Тютюн" на Димитър Димов тази фабрика е наречена „Никотиана", но прототипите на главните герои баба Божия и дядо Христо познаваха лично. Много от описаните в романа събития моите хазяи бяха преживели на живо. После съпротивата срещу фашизма, бомбардировките над София, ужасите на войната и следвоенните години.

Много интересни ми бяха пикантните особености, на които баба Божия е била пряк свидетел и участник - укриване на поета-революционер Никола Вапцаров. Единствено, когато говореше за Вапцаров, баба Божия плачеше. Сълзите ѝ ме впечатляваха много, защото този човек беше заедно с Христо Ботев и Христо Смирненски мой любим поет.

Невероятни преживявания за мен през тези години бяха двете ми срещи с майката на поета – баба Елена. Невъзможно е да предам вълнението, което съм изпитал от срещите ми с тази изключителна българска майка. Тези срещи следва да са обект на отделен разговор. Като разбра, че толкова обичам творчеството на нейния син, баба Елена ми подари един негов ръкопис, който дълго пазех у себе си, но като влязох в казармата като войник – или го загубих, или ми беше откраднат (по-скоро второто).

В къщата на баба Божия и дядо Христо, която се състоеше от две стаи, разполовени от антре, което служеше за кухня и столова, идваха много хора, голяма част от които известни особи. Чест гост на баба Божия беше Цола Драгойчева – тогава член на Политбюро на ЦК на БКП. Чувал съм я как кандърдисва баба Божия да се съгласи да ѝ отпуснат т.нар народна пенсия. Тази пенсия получаваха активните борци против фашизма и капитализма (ятаци, политзатворници и интербригадисти). Баба Божия имаше достатъчно актив за-

това – беше укривала и подпомагала много нелегални функционери (Никола Вапцаров, Цола Драгойчева, Рада Тодорова и Рада Георгиева и др.). Десетки пъти е била на косъм от смъртта.

Забравих да отбележа, че като започнах втората година, почина дядо Христо – един невероятен човек, с богата биография, носител на два ордена „За храброст“ от фронтовете на Европейската (Първата световна) война, както я наричаше той. От него за първи път чух името на полковник Борис Дрангов – име, изиграло огромна роля за оформянето ми като офицер и преподавател.

Дядо Христо беше сладкодумец. Неговите разкази бяха изпъстрени с много колорит и хумор. Самият той беше виждал на живо в района на Дойран полковник Борис Дрангов и беше изключително впечатлен от този славен войсководец, за когото войниците писали по скалите на Беласица: „Има Дрангов – има леб (хляб)“, „Нема Дрангов – нема леб.“

Дядо Христо беше първи братовчед на поета Христо Смирненски. И той като поета беше роден в гр. Кукуш, но в по-богато семейство. Богатство, разпиляно и загубено след краха на България през Междусъюзническата война (юни 1913 г.). Много интересни ми бяха разказите на дядо Христо за няколкото му срещи с топполицая Никола Гешев, който се опитвал да го вербува за агент. „Но он не знаеше дека я (аз) съм от стара коза яре.“ – дълбокомислено заключаваше дядо Христо на своя македонски диалект.

Ако седна да описвам всичко онова, що ми бе разказано от моите мили дядо Христо и баба Божия, няма да ми стигнат годините.

Интересни ми бяха и по-пикантните истории от живота на знаменити личности, като цар Борис III, княз Кирил, екзарх Стефан, поетесите Елисавета Багряна и Дора Габе, македонските деятели - Бърле войвода и войводата Милан По-

столарски, който е бил таен телохранител и съветник на цар Борис III.

А сега следва да напиша нещо и за моето училище – Техникума по автоматика, който от 1969 г. бе наименуван „Академик Сергей Павлович Корольов“ – ученият, който проправи пътя на човечеството към Космоса.

Щастие, истинско щастие за мен бе, че попаднах на много стойностни съученици. В самото начало имах трудности, докато се впиша в колектива на класа. Нашата славна „Г“ паралелка от 1967 до 1971 г. беше съставена от36 (тридесет и шест) ученици – 35 софиянци и само аз бях от провинцията. Това обстоятелство ми създаваше много неприятности (а после и приятности) през годините на обучение.

Изключителна роля за моето вписване в колектива на класа изигра класната ни ръководителка другарката Станчева, която ни преподаваше и химия.

Няма да забравя едно конфузно положение още в самото начало, когато тази жена и учителка започна да се запознава с нас. Назоваваше номера в класа и всеки беше задължен да си каже трите имена, откъде е, къде е учил и какво работят родителите му. Като започнаха да стават съучениците ми и да съобщават своите данни, аз изтръпнах – всички бяха от София, а родителите - в Централния комитет на БКП, в Държавния съвет, в Народното събрание, в министерства и т. н.

Сепнах се, когато класната ми ръководителка за сетен път питаше „Кой е номер 17?“ Това бях аз. „Не чуваш ли, че теб чакам, бе момче?“ Започнах с име, презиме, фамилия, родно място и училище. Но като стигнах до родителите, млъкнах. „Какво работят родителите?“ Мълчание. „Имаш ли родители?“ Сепнах се. „Имам.“ „Ами, какво работят?“ „В ТКЗС-то – майка ми е краварка, а баща ми – общ работник.“ Оживление и подвиквания. После в междучасието бях разглеждан

като интересен музеен експонат. После нещата се пооправиха, макар и с някои инциденти. Един от съучениците ми бе син на учителката ми по литература Анастасия Първанова (изключителен литератор и педагог) и този съученик се държеше доста подигравателно и предизвикателно. Веднъж се опита да ме удари по врата, но беше изпреварен и аз го хвърлих на земята. После – педагогически съвет и предложение за изключването ми от техникума. Благодарение на майка му – нашата учителка, ми се размина. На съвета тя бе отхвърлила моята вина и казала, че нейният син е виновен. Размина се само с устна забележка. До края на ученето ми в техникума ние станахме един прекрасен колектив, сплотен и задружен. В този колектив имаше много смях, взаимопомощ, хумор и бяхме най-хубавата паралелка, на която всички завиждаха, а и учителите се отнасяха към нас с едно особено уважение, но в същото време и с взискателност. Още от втората година си създадохме футболен отбор в класа и бяхме доста добри, спортувахме много, редовно ходехме на екскурзии по Витоша и Стара планина. Имаше и по-далечни маршрути – Родопите, Пирин, но аз не можах да ходя, защото трябваше да ходя на село и да помагам на родителите си.

Много от тези хубави неща се случиха благодарение на лидера на нашия клас – Вальо (Валентин Илиев Василев), който по-късно стана министър в две български правителства.

Голямо изпитание за родителите ми беше посещението на съучениците ми у нас – на село. Имаше печено агне и много други гозби. Беше голям фурор за цялото ни село, което дълго се помнеше. Завършихме посещението с футболна среща на нашия клас с отбора на селото. Аз играх по едно полувреме в двата отбора.

Близо две години играх футбол в селския ни отбор, който носеше името „Устрем“. После името на отбора бе промене-

но на „Благоев“ на името на ТКЗС-то (а след това АПК) - „Димитър Благоев“.

Голям зор беше, защото мачовете бяха в неделя следобед и трябваше да бързам до съседното село – Копиловци, за да не изпусна влака за София. Преобличането ставаше в колата или каруцата, която ни откарваше до гората. Баба ми стоеше до игрището с багажа и дрехите и тръпнеше от страх да не би да закъснея за влака. Бяха романтични дни, за които ми е мило да си спомням. Самото пътуване до София с влак, теглен от парен локомотив, беше цяло приключение. Голяма част от пътниците бяха ученици като мен. Особено вълнуващо беше пътуването около черешобера или ябълкобера, когато от пълни кошници и чанти човек не може да се размине в коридорите и купетата. Често пъти към пътническите вагони бяха прикачвани и товарни, където също се качваха пътници. Пътуването с влак по това време беше един от основните способи за придвижване.

Лятото на 1970 г. беше за мен едно особено лято. След края на учебната година на село бе сформирана младежка бригада за помощ на ТКЗС-то. Бях избран за комендант на тази бригада. Командир на същата бе един възрастен учител, който ме помоли да го замествам изцяло, защото имал здравословни проблеми. Невероятно време. Тогава за първи път и моето сърце бе уцелено от стрелите на Амура. За съжаление това събитие завърши твърде болезнено за мен и понеже всичко е толкова тривиално и банално, бих го спестил откъм описание. Обектът на моите въжделения, трепети и страдание беше от един клас от окръжния град, който караше своя стаж в нашето село и делеше идна сграда като жилищно помещение. В края на юли всичко свърши. Аз се върнах вкъщи да помагам на майка ми и баща ми, но бях посърнал. След години щях да разбера истината за отдръпването на моето момиче от мен, но какво от това?

През август същата година ме извика секретарят на партийния комитет в общината Георги Тодоров и след няколко мили думи за мен и моето семейство ми предложи да кандидатствам за член на Българската комунистическа партия. Бях приятно изненадан, но не мислех, че все още съм „узрял“ за това. Комунистическият идеал беше докоснал сърцето и ума ми, имах някакви представи и очаквания, но не допусках, че ще се случи толкова рано. Според устава член на партията можеш да станеш след навършване на 18 години. Аз вече бях изпълнил това условие.

Приемането ми в редовете на Българската комунистическа партия за мен беше (и сега е) едно изключително събитие. Обричах се на една идея, която по-късно бе омърсена от редица членове на тази партия. И след събитията през 1989 г., когато тази партия изостави комунистическия идеал, смени и своето име, аз напуснах нейните редици, но запазих идеала, защото няма нищо по-хубаво на този свят от това да желаеш и се бориш за щастието на всички хора по света и премахването на експлоатацията на човек от човека под каквато и да е форма.

На 17 май 1971 г. беше абитуриентският ми бал. Оставаше държавният изпит по специалността и защитата на дипломната работа.

В края на месец юни, с диплома в ръка, се прибрах на село и веднага започнах подготовката за приемните изпити във ВНВВУ „Г. Бенковски“ в село (сега град) Долна Митрополия, Плевенско. Отделях изключително внимание на физическата подготовка и бях достигнал прилични резултати.

Един епизод от това време дълго стоеше в съзнанието ми с доста въпросителни, които впоследствие отпадаха една по една. Денят беше горещ и задухата бе обхванала канцеларията на местното кметство. В стаята на военния отчетник попълвахме необходимите документи за изпращане до Во-

енното окръжие в гр. Кюстендил и оттам, по служебен път – във Военното училище. Вратата на стаята бе отворена, за да става течение, поради голямата горещина. Без да забележа, понеже бях с гръб към вратата, там бе застанал председателят на Общинския комитет на Отечествения фронт. Човек от родното ми село, набор на майка ми (след години щях да разбера, че на младини много я харесвал и дори имал аспирации към нея). На въпроса му: „Какво правите?“ аз отговорих, че подавам документи за военно училище.

- Значи ще ставаш генерал? – запита с почуда той.

- Защо не? Може и това да стане – отвърнах, без да подозирам какво всъщност започва с този разговор.

- Ще станеш! Хм! – и си тръгна.

След време ще разбера каква груба грешка съм направил.

В уречения ден тръгвам към заветната цел – Военното училище. Пристигам в София към обяд, а влакът за Плевен е късно следобед. Решавам да се отбия до гостилница „Република“, където управител е чичо Данаил, моят настойник от ученическите ми години. Зарадва се, като ме видя, заразпитва ме за село – за баща ми и майка ми, за подготовката ми за конкурсните изпити. Докато разправях за село и другите неща, една от служителките ми донесе табла с ядене. Чичо Данаил негласно бе дал своите разпореждания. Няма да забравя как ми се радваше, докато сърбах супата. Той имаше две дъщери, по-големи от мен, и ме имаше като свой син. Докато си говорехме, телефонът иззвъня. Този звън и днес реже като с нож съзнанието ми и не зная защо – имах лошо предчувствие. Чичо Данаил вдигна слушалката. Само каза: „Да“ и млъкна. След малко ми подаде слушалката. Беше майка ми.

- Данчо, чедо, върни се у дома!

Не знаех какво да сторя. Помислих си, че нещо лошо се е случило с баба.

- Защо да се върна, майко? Какво е станало? – попитах изплашен.

- Документите ти са върнати. Ела си, няма смисъл да ходиш до Долна Митрополия. Хайде, ела си!

Ушите ми забучаха. Имах чувството, че целият свят се сгромолясва върху мен. Как съм се върнал, какво е било после, почти нищо не помня. Помня, че се затворих в себе си. Мълчах, не исках да се срещам с никой. Затварях се в къщи, гледах в плика с документи, върху който с червен молив беше написано отчетливо „Лицето не отговаря на изискванията на ВВУЗ“ (висше военно учебно заведение). Нищо не разбирах. Започнах да си мисля, че може би са ми открили някакъв здравословен проблем на наборната комисия, решили са да не ми казват, за да не се безпокоя и т.н. и т.н. За цивилен университет и през ум не ми минаваше, бях твърдо решил, че ще ставам офицер, и то офицер-летец.

Всички около мен – баща ми, майка ми, сестра ми и най-вече баба ми, страдаха с мен. Често виждах баба да плаче скришом.

През тези дни на изпитание пристигна и повиквателната заповед. След една невероятна новобранска вечер, на която всичко се изпи и изяде, с едно черно куфарче от изкуствена кожа заминах войник.

Събраха ни в един есенен следобед на плаца на местната казарма в Кюстендил, построиха ни и след духовия оркестър на Кюстендилския гарнизон, с бодра стъпка, през целия град, та на ж.п. гара Кюстендил.

Тук още една изненада – вместо гвардеец в София (такова бе назначението на наборната комисия), се озовах в гр. Пазарджик.

Пристигнахме в поделението късно след полунощ. В полковия киносалон ни очакваха всички офицери от полка. Поради по-горе посочените обстоятелства, моя милост се ока-

за, че ме няма в списъка на нито една рота или батарея.

Всичко новобранци ни събраха в учебна рота, а след полагането на Военна клетва бях разпределен за мерач на гаубица в артилерийския дивизион на полка. Командир на дивизиона бе подполковник Узунов. Прякорът му бе Гудзилата и по тази причина всички войници от дивизиона бяха „гудзилчета“. Така че аз започнах като едно „гудзилче“, което беше своего рода една почетна титла, защото подполковник Узунов беше един истински командир, който обичаше своите подчинени и се радваше на взаимност от тях. Войниците от другите подразделения малко ни завиждаха за това.

Водехме тежък, но благороден учебен процес. По цял ден бяхме на полигона до поделението, а после стреляхме на огневия полигон до с. Дебращица. Нямам пропуснат нито един снаряд, с което много се гордеех. Тъкмо се бях сприятелил с всички войници от батареята, когато дойде заповед да бъда преместен в ПИПТБ (полкова изтребителна противотанкова батарея) като мерач на четвърти разчет. Причината за това преместване бяха пристигналите ми партийни документи и бях зачислен да членувам в ППО (първична партийна организация) на щаба на полка. В тази батарея попаднах на интересни хора. Командир на батареята бе лейтенант Ангел Петров, а командир на взвод – младши-лейтенант Иван Пишиков.

Двамата млади и амбициозни офицери успешно бяха допълвани от старшината на батареята – старшина Иван Иванов – един изключителен педагог и обичан от всички ни грижовен „баща“ („майката“ на ротата).

Като член на БКП бях избран за член на Полковия комитет на ДКМС и ми беше поверено патриотичното възпитание на комсомолците. От няколко месеца течеше т.нар. възродителен процес – смяната на имената на българомохамеданите от турско-арабски с български.

В нашия полк имаше около двадесет войници с такива имена, от които двама бяха в нашата батарея.

Самите те с нетърпение очакваха да приемат новите си имена. Имах усещането, че почти всички се притесняваха от старите си имена. Лично съм ставал свидетел, когато по време на градски отпуск, при запознаване с момиче назовават новите си, още неприети имена. След броени дни те с радост вече пишеха новите си имена върху пощенските пликове или различните етикети по униформата или табелките в оръжейната.

В съвременни условия се изприказваха и се изписаха куп лъжи и измислици за този период, в който аз бях не само свидетел, но и участник. За тази тема може още да се каже, но сега не му е времето, нито мястото, пък и дали го интересува някого?

В батареята се запознах с един войник, който сподели, че ще кандидатства в Школата на МВР в Симеоново (София) и понеже баща му бил голям началник в МВР обеща да помогне и на мен, за да кандидатстваме двамата. Много бързо обаче той охладня към мен, без да зная причината за това. После разбрах, че той споделил с баща си това свое намерение, казал му моето име, баща му проверил „що за птица“ съм, разбрал, че съм внук на „враг на народа“ и въобще да не се надявам.

След тежката зима и десетките отлични стрелби започнах да се ползвам с добро име и дори почнаха да ми гласуват доверие, като ме назначават и във въоръжен наряд. После нашата батарея бе определена за „викачи“ (при „Тревога“ оповестявахме командния състав на полка) и това отпадна, но бях много горд, че бях назначаван за часови на пост.

При тези караули имаше такива случки, които граничеха дори с абсурда, но повечето - комични. За съжаление имаше и трагични.

Най-близък ми беше Борислав Зарков Димитров-Бокши. Той беше кръгъл сирак от едно пернишко село. Нямаше нито близки, нито роднини, беше израсъл по детски домове и сиропиталища. Аз бях мерач на СПГ-9 (среден противотанков гранатомет), а Бокши ми беше пълнач на оръдието. Беше среден на ръст, черномурен, винаги усмихнат, а на бузите му имаше трапчинки. Всичко мое беше и негово – пари, дрехи, храна – всичко. Бяхме неразделни, бяхме като братя.

В съзнанието ми се беше запечатало ярко едно събитие, което после стана мое верую в моята служба като офицер и след години това събитие се повтори почти едно към едно. За какво става дума?

След едно тежко тактическо учение с бойни стрелби, след като прибрахме оръдията и влекачите в парка, бях приседнал на една пейка на плаца с други войници и споделяхме впечатления от току-що завършилото занятие, когато към нас приближи Бокши и с ръка ми махна да отида при него. Станах и пристъпих към него, поиска ми пари и след като му дадох, той хукна към войнишката лавка. След малко се върна с пълен пакет бонбони „лукчета".

- Ела да ме водиш при Капитански! – изрече ясно Бокши.

- Ти чуваш ли се какво говориш? Да не си луд?

Капитански – това беше командирът на полка полковник Стоимен Василев Капитански (всъщност той беше заместник-командир, но командирът, полковник Георги Стоянов – Тато беше болен и полковник Капитански командваше полка). Денят вече беше превалил, слънцето почти се скриваше, а полковник Капитански с още няколко офицери обсъждаше нещо пред входа на сградата на щаба.

- За какво ти е Капитански? – попитах.

- Не питай! Води ме при него!

Понеже бях член на БКП и редовно ходех по партийни събрания в щаба, Бокши знаеше, че се „мешам из начални-

ците“ и затова бе избрал аз да го придружа. Тръгнахме към щаба, а мен ме обземаше безпокойство от това, какво е намислил Бокши. Уставно подходих към командира, докладвах, че се явявам по личен въпрос. Капитански се отдели от групата и подходи към нас. Обясних, че редник Димитров, т.е. Бокши иска да говори с него.

- Какво има, моето момче? – попита с характерния си подход командирът.

- Това е за Вас, другарю полковник – и Бокши подаде пакета.

Полковникът остана малко изненадан.

- Какъв е поводът, та черпиш? Да не би да имаш рожден ден или има друга причина?

- Не. Няма, ама помните ли оная вечер какво ми казахте горе на занятието?

Въпросната вечер валеше проливен дъжд, а ние копаехме окопи и бяхме подгизнали от вода. Изведнъж тъмнината бе прорязана от светлините на командирската ГАЗ-ка. Докато разберем какво става, полковник Капитански скочи в окопа до Бокши, постоя малко, каза нещо и после огледа цялата позиция. Тези няколко думи бяха станали причина за този малък театър, който Бокши ми беше спретнал.

- Нали си спомняте, другарю полковник какво ми казахте? – настояваше Бокши.

- Не мога да си спомня – отвърна командирът. – Я ми припомни!

- Вие ми казахте: „Браво, моето момче!“

- Ами, значи съм харесал как се трудиш и затова съм те похвалил.

- Не е за хвалбата, другарю полковник, ама досега никой не ми е казвал „моето момче“. Та затова са тези бонбони.

И тогава се случи нещо, което хептем ме побърка – Капитански пристъпи към Бокши и бащински го прегърна. Той

беше висок на ръст, едър, строен, красив офицер и „моят“ Бокши потъна в обятията на полковника. Не усетих как две сълзи се стекоха по бузите ми.

Войнишката служба полека-лека се изнизваше. След добре изпълнена една особена задача (охрана и някои други дейности от т. нар. възродителен процес) изведнъж пред мен изникна възможност да осъществя мечтата си – да стана офицер-летец. От София бяха дошли някакви началници, извикаха ме в канцеларията на ЗКПЧ-то – полк. Сираков, и ми зададоха дълго очаквания въпрос: къде искам да уча. Без много да му мисля отвърнах – в Долна Митрополия. „Ама там е военно училище, а ние можем да съдействаме само за цивилно.“ Посърнах. Тогава полковник Сираков ме успокои, че може нещо да се измисли, но после, като си заминат гостите, ще обсъдим това мое желание.

След като останахме само двамата, полковник Сираков приседна до мен и каза нещо, което ме заля със студена вода.

- Слушай, Костадинов – каза полковникът. – Ти си член на партията, но досието ти е много лошо. Внимателно наблюдавам твоята служба и съм доволен от теб. Твоите командири в батареята са на същото мнение. Виждам, че имаш голямо желание да учиш във военно училище. Имаш всички данни и съм уверен, че от теб ще стане добър офицер, но какво да правим с документите? С тези документи и метач по улиците няма да те вземат.

Бях объркан, смаян и не знаех какво да кажа. Разбирайки в какво състояние се намирам, полковник Сираков побърза да успокои положението.

- Спокойно, ще станеш офицер. Само гледай да се подготвиш за изпитите. А за документите ти не се тревожи – ще ти направим нови, истински.

Слушах, гледах и не можех да разбера какво става. Знаех, че полковник Сираков е бил партизанин от отряда „Антон

Иванов“ от който бяха останали живи само осем души, между които бяха той и съпругата му – офицер-лекар във Военната болница в Пловдив.

- Слушай ме внимателно. Имай предвид, че от утре вече имаш ново досие. Отваряй си очите на четири, защото гадовете няма да те оставят на мира и ако те усетят – ще си имаш неприятности. Тук, на това листче, съм ти написал домашния си телефон. Ако имаш проблеми, ще ми звъннеш, без значение по кое време е – и той ми подаде сгънато листче, което аз внимателно прибрах у себе си.

След две седмици трябваше да тръгвам за Долна Митрополия, където бе организиран едномесечен курс по математика за подготовка към изпита. Оказа се, че още един войник от нашата батарея беше подал документи и нямаше да съм сам, а ще си имам компания. Този войник беше мерачът на втори разчет – редник Серафимов от гр. Станке Димитров (Дупница). За съжаление, той не можа да се представи успешно и отпадна от класирането. Най-нещастен от моето заминаване беше Бокши. Беше посърнал, но се радваше, че ще ставам офицер.

Особено мило и трогателно беше моето изпращане в полка в Пазарджик. Полковник Сираков ме прие в канцеларията си, където беше секретарят на Полковия партиен комитет подполковник Делов. Особено чувство и вълнение ме обзе, когато полковник Сираков ми подаде на изпроводяк един пакет и комплект писалки. В пакета имаше нови чорапи, потници, гащета, паста и прибори за бръснене и … моята войнишка манерка за вода, върху която някой преди мен бе написал: „Никога гърлото да не пресъхва.“ Комплектът с писалки ми носеше късмет – с тях се явих на приемния изпит и успях, с тези писалки пишех на семестриалните и държавните изпити и пак ми носеха късмет.

Последните думи, с които полковник Сираков ме изпрати

след силната бащинска прегръдка, се забиха здраво в съзнанието ми: „Обичай подчинените си и те никога няма да те предадат! Ако почувстваш, че обичта ти към хората я няма – веднага се махни от казармата. Само обичта – истинската, топлата, човешката обич кара хората да вървят след теб. Винаги командвай „След мен!“ и никога – „Пред мен!“

Бокши ме чакаше пред щаба и бе видял моята раздяла с полковник Сираков.

- Какво ти каза политиката? (Така войниците свойски казваха за ЗКПЧ – заместник-командир по политическата част).

Знаел ли съм тогава, че съдбата ми ще ме отведе и мен по тези друмища.

- Каквото ти каза на Капитански – отвърнах, а Бокши ме загледа учудено.

- Слушай, брат ми, (така си викахме с Бокшето) - питах батарейния, да дойда до гарата, да те изпратя и той ми разреши. Дай да ти нося багажа! – настоя Бакши.

До гарата бе близо и бавно, след около половин час ходене, вече бяхме на перона. След малко в далечината се чу свирката на пристигащия влак. Бръкнах в джоба, сграбчих всички пари и ги пъхнах в джоба на Бокши. Той тръгна да отказва, но аз го спрях. Имах написани военно-превозни документи (тъй наречените требвания) и пътуването ми до село е после до Долна Митрополия бе осигурено. Прегърнахме се, а той изтърси едно:

- Сега пак си нямам никого.

- Как да нямаш? Ами Капитански?

- Абе Капитански е друго нещо, а ти си ми брат. Ама като се уволня, ще те намеря и пак ще бъдем заедно. Нали си съгласен?

Влаковите колела вече свистяха по релсите и трябваше да се качвам.

- Съгласен съм, брат ми! – казах, стъпвайки на стъпалото на вагона. – Чакай писмо. Ще ти пиша.

Първото писмо, което написах във военното училище беше до „брат ми" – Бокши. Пишехме си редовно. Споделяхме си всичко. Той ми пишеше за неговата служба в батареята с доста подробности, аз му пишех за моето ежедневие. Писа ми как се запознал с едно момиче, което работело наблизо до поделението. Полека-лека и Бокши стана пазарджишки зет. Създаде семейство, родиха му се три деца – две момчета и едно момиче и после му загубих дирята. Бокши, дано да си щастлив, брат ми! Дано да си жив и здрав!

И така – след една седмица отпуска на село – на 1-ви септември 1972 г. е първият ми учебен ден – щастлив ден, сбъдната мечта във Висшето Народно Военновъздушно училище (ВНВВУ) „Георги Бенковски" – Долна Митрополия.

Както се шегуваше един преподавател – Долна Митрополия и Кеймбридж са единствените села в света с висши училища.

Тук е редно да внеса някои разяснения около приемането ми във военното училище, тъй като има доста особености.

Същата година – на 1-ви юни моя милост и приятелят ми от батареята Серафимов се явихме в училището за едномесечния курс за подготовка. Настанихме се в една от големите палатки и започнахме да слушаме лекциите по математика.

На петия ден от пребиването ми във военното училище стана една неприятна случка - при въздушна катастрофа загинаха капитан Чавдар Джуров и ст. лейтенант Венцислав Йотов. Това се отрази доста сериозно върху психиката ми, но решението ми да стана летец беше твърдо и непоколебимо. Учех сериозно, готвех се редовно, решавах задачи и на конкурсния изпит се представих успешно. Тогава не се съобщаваха резултатите, а се четеше списък с преминалите към следващите изпити. Справих се без особени усилия и с изпита по физическа подготовка. Предстоеше ми едно от най-

сериозните изпитания – АЛК (авиолекарска комисия). Барокамерата – успешно, столът – успешно, очен кабинет успешно, и при най-неочакваното препятствие – ръст 1,83 см, а горната граница за летци-изтребители бе 1,80. Всичко се сгромоляса. Помня, че тогава към мен се обърна един човек с особена униформа (на летец от Гражданската авиация) с предложение да се запиша за летец в БГА (Българска гражданска авиация „Балкан“). Отказах. Исках да бъда офицер-летец, да летя на боен самолет, да стрелям и хвърлям бомби, да защитавам Родината.

Прибрах се в палатката, приготвих си багажа и с буца на гърлото тръгнах към портала и оттам – обратно в полка в Пазарджик. Как щях да се появя в батареята и как щях да кажа на бойните си другари истината.

С тези мисли, застанал на автобусната спирка пред портала на Военното училище, чаках автобуса за Плевен. Бях сам и това ме успокояваше, че не трябваше да крия вълнението си. Изведнъж пред мен спря кола, от която слезе един полковник, с авиаторска униформа и минавайки покрай мен, се спря, вгледа се в мен, а аз, застанал в поза „мирно“ и вдигнал дясната ръка, отдадох чест. Започна да ме разпитва как е минал изпитът, как съм се представил. След като получи моя сбит отговор, изрази своето искрено съжаление „за тия проклети три сантиметра“.

- А искаш ли да станеш политически офицер? – този въпрос направо ме нокаутира.

Как ли съм изглеждал, но веднага дадох утвърдителен отговор.

- Тръгвай с мен! – каза полковникът и ме поведе към щаба. – Но трябва да държиш нов изпит, по история на България. Ще се справиш ли?

- Ще направя всичко възможно, за да се справя.

Историята ми бе хоби и не бе особена трудност да се под-

готвя за краткото време. Влязохме в канцеларията на друг полковник, който скочи и застана чинно. Тогава си помислих, че полковникът дето ме водеше е „важна птица“ и голям началник. По-късно щях да разбера, че това е бил полковник Асен Горанов – началник на Щурманска служба във ВНВВУ „Г. Бенковски“, бивш партизанин, бивш командир на полка в с. Безмер, където щях да служа след 15 години.

- Заповядайте, другарю полковник! С какво мога да бъда полезен?

- Георгиев, може ли това момче да го запишем да се яви на изпитите за политически офицер?

- Няма проблем, но трябва да се яви на изпит по история на България.

- Ще се яви на всички изпити.

- Е, той другите изпити ги е издържал. Ще ги вземем от тези протоколи. Само изпитът по история, който е след една седмица, трябва да вземе.

Една седмица – ехе, има достатъчно време. Настроението ми бе стигнало високи нива.

Напуснахме канцеларията, на вратата на която стоеше табелка „Отдел „Кадри“ – Началник“. Тръгнахме към библиотеката, където полковник Горанов получи на своя картон един учебник по история на България. Връчи ми го и … няма да забравя бащинските му думи.

- Хайде, моето момче, и да се представиш добре!

- Слушам, другарю полковник!

Пред мен, в съзнанието ми беше моят полковник Сираков, моят политически офицер. Дали щях да бъда достоен за него? Дали щях поне малко да бъда като него?

След една седмица беше изпитът по история на България. Падна се лесен за мен въпрос –“Лайпцигският процес – 1933 г.“ Спомням си, че денят на изпита бе 04.08.1972 г. След една седмица ни бе съобщено кои са издържали успешно изпита

и кои – не. Нямаше класиране, нямаше нищо писано, само догадки. След два дни предстоеше т. нар. Мандатна комисия, т.е. Приемна комисия. Вечерта след Комисията вече знаех, че съм приет под № 1. На следващият ден отпътувах за Пазарджик, където ми предстоеше сдаване на оръдието и числящото ми се имущество. Бях заминал в края на май, а се връщах в средата на август. Заварих отпускарска обстановка – много от офицерите отсъстваха. Полковник Сираков бе на работа.

Без сериозни притеснения мина сдаването на имуществото. Оформиха ми документите. Дадоха ми ВПД (военно-превозните документи). Последва раздялата, за която писах по-горе, раздялата с Бокши и … на 01.09.1972 г.... Часът е 8. Целият личен състав на Висшето Народно Военновъздушно училище „Георги Бенковски“ в с. Долна Митрополия е построен на плаца. Музиката свири срещен марш. Началникът на Училището, генерал-майор Стоян Велков, приема строя и произнася прочувствено слово. Следват още слова – от преподавателите, от командирите, от старшите курсове. „На добър път!“, „Успех!“ и други пожелания чувах отвсякъде.

Този ден за мен беше особен. Развълнуван. Щастлив. Мечтата ми да стана офицер беше на път да се сбъдне. От тук нататък всичко зависеше от мен (да, ама не!).

В сравнение с полка в Пазарджик, условията в Училището бяха направо превъзходни. В Пазарджик в спалнята бяхме 50 души. Тук – 6. В полка тоалетните бяха външни, на 60-80 метра от спалнята, умивалните – също, а във Военното училище нещата стояха къде-къде по-добре. Храната – по-качествена, столовата – по-просторна и уютна. В полка в Пазарджик столова ни беше бившата конюшня на 27-и пехотен Чепински полк. И най-важното - нямаше занятията на полето и по полигоните, а занятията бяха в класната зала. Лекции, упражнения, семинари. Бях във вихъра на обучението,

давах всичко от себе си. Стараех се да бъда изряден във всичко и това, че имах зад гърба си една година войнишка служба, ми бе от полза да се справям леко и без затруднения. Това бързо бе забелязано от командирите ми и бях назначен за командир на класното отделение, а на учредителното събрание на ротната комсомолска организация бях избран за неин секретар, пост, който заемах до завършване на обучението си. По-късно бях избиран за член на Партийния комитет на факултета, делегат на Общоармейската партийна конференция (1974 г.).

Във втори курс бях избран за член на Батальонния комитет на ДКМС – пост, който след една година ме срещна с моята любов, а после съпруга и майка на децата ми. Славни времена! Бяхме започнали трети курс. Годината бе 1974, месецът - ноември, а денят 24-ти.

Трима курсанти, между които и моя милост, трябваше да установим връзка с комсомолската организация на новосъздадения Висш медицински институт в Плевен и евентуално да подпишем договор за шефски отношения. Посрещнаха ни две студентки и секретарят на ВУЗ-овския комитет на ДКМС – Красимира Дилкина, по-късно спечелила конкурс за преподавател по философия във ВНВВУ „Г. Бенковски“. Едно от момичетата бе Бойка, моята Бойка. Любов от пръв поглед – може и така да се каже.

Но нека се върнем година назад. Завършил успешно първи курс, от началото на септември съм в домашен отпуск. За първи път хората от родното ми село ще ме видят в новата униформа и тръпката е особена. Автобусът спира на площада в центъра на селото. Привечер и площадът е пълен с хора. Слизам тържествено и имам чувството, че всички мене гледат. Целият в бели дрехи – бяла фуражка, бяла куртка, бял колан, бял нож на кръста; на ръцете – бели ръкавици, само тъмносин панталон и черни половинки обувки. Имах чувст-

вото, че всички ми се радват. Повечето от хората не знаеха, че съм курсант, знаеха, че съм войник.

Най-учуден беше „моят доброжелател“ – председателят на Общинския комитет на ОФ (Отечествен фронт), който после се оказа и сътрудник на Държавна сигурност.

Този мой „парад“ ми излезе доста солен. Веднага след завръщането си след отпуската бях привикан от ВКР (Военно контраразузнаване) полковник Цеко Цеков и се почнаха едни ужасни и страшни психически изстъпления.

От родното ми село са докладвали, че има нещо нередно около мен. Полковник Цеков е разбрал, че съм дошъл във Военното училище с подправени документи, и в истинското ми досие е записано, че дядо ми Костадин е „враг на народа“.

Докладвах на командира на ротата подполковник Кръстьо Христов Николов – един изключителен педагог и човек. Поговорихме сериозно за моето положение и аз го помолих да ме пусне до пощата в селото, за да се обадя на полковник Сираков до дома му в Пловдив.

Вечерта бях в телефонната кабина в очакване на позвъняването. Обади се женски глас. Оказа се, че това е съпругата му.

- Извинете, може ли да говоря с полковник Сираков? – попитах.

- Няма го вече полковник Сираков. Почина преди два месеца... – изплака жената.

Изтръпнах. Свършено е с мен. Край на офицерската ми мечта. Ами сега? Всичко за един миг се срути. Просълзих се. Беше ми мъчно и за добрия човек – полковник Сираков.

Вървях към портала, а ушите ми бучаха. С какво бях заслужил тази си участ. На КПП-то ме посрещна дежурният офицер – беше от тези, които ми бяха преподавали и ме бяха изпитвали и ме познаваше добре. Попита ме защо съм ядо-

сан, но аз скрих истинската причина и съм смотолевил нещо. Вечерната проверка беше минала и аз седнах на една пейка до щаба, като изчаквах другите да заспят и да не ми се налага да отговарям на неудобните въпроси.

На другия ден – отново при полковник Цеков.

- Сядай и пиши!

- Какво да пиша? – питам.

- Рапорт до началника на Училището за напускане. Отиваш да учиш в цивилен университет, където пожелаеш. Разбра ли?

- Но аз искам да стана офицер.

- Ти не разбираш ли, бе момче, че офицер няма да станеш. Хайде пиши! – и ми тикна лист и писалка пред мен. Седях вкаменен, целият плувнал в пот, а ушите ми отново бучаха.

- Може ли малко да помисля? – това пък откъде ми дойде в главата?

- Какво има да мислиш? Добре, от мен да мине. След пет дни да си при мен с рапорта! – студено отвърна полковникът.

Напуснах канцеларията и едва местех краката надолу по стълбите. Канцеларията на полковник Цеков беше на третия (последен) етаж на щаба, в дъното на коридора и вратата беше двойна, обкована с кожа.

Бавно слизах надолу по стълбите и изведнъж… срещу мен полковник Ангел Жеков, новият началник на Политотдела на Училището. През миналата година той беше заместник-началник на Политотдела, а началник бе полковник Съби Енчев.

Синът на полковник Жеков – Сергей, беше курсант от нашето класно отделение и с него се бяхме сприятелили, така че полковникът разполагаше освен с „официалната“ информация за мен и с доста неофициална.

Със съпругата на полковник Жеков и майка на Сергей бяхме родени на един и същи ден и това също се оказа плюс за мен.

- Къде си ходил? – сепна ме с въпроса си полковник Жеков.

- При полковник Цеков – отвърнах.

- Повече няма да ходиш никъде! Ясно ли е?

- Тъй вярно, другарю полковник!

- А сега върви и се готви! Утре имате тежък семинар.

Той беше наясно с всичко около мен и заради мен влезе в люта разпра с полковник Цеков. По-късно това му коства кариерата. Не можех да повярвам, че толкова ограничен, неграмотен и зъл човек като полковник Цеков се изправяше срещу толкова ерудиран етичен и високо подготвен офицер, какъвто беше полковник Жеков. И причината за този сблъсък бях аз.

Засега ми се размина, но до края на обучението ми полковник Цеков не ме остави на мира. Постоянно ми повтаряше, че от мен офицер няма да стане, че ме очаква тежка служба, защото над мен вечно ще тегне името на моя дядо. Вгорчаваше ми постоянно дните и не можех истински да се радвам на малките неща в живота, особено на любовта.

Тук има един куриозен случай, който ми бе разказан от чичо Димов – служител във Военното окръжие в Плевен и приятел на бъдещия ми тъст, бащата на моята Бойка – Цветко Богданов. Той беше подполковник в същото окръжие и тримата членуваха (с полковник Цеков) в една ловна дружинка.

Татко Цветко бе разбрал, че голямата му дъщеря се среща с курсант от Военното училище в Долна Митрополия и решил да разбере що за птица е този курсант, т.е. аз. По времето на излет той запитал полковник Цеков дали знае нещо за мен. Като чул името ми, полковник Цеков побеснял.

- Ти знаеш ли какъв мръсник е дядо му? Той е бил враг на народа.

- Чакай, бе Цеков! Аз те питам за момчето, а ти за дядо му

ми говориш. Аз няма да давам дъщеря ми на дядо му, а на него. Кажи ми момчето бива ли го или не. Какъв човек е? – упорствал татко Цветко.

Не зная какъв портрет е нарисувал полковник Цеков, как ме е представил пред бъдещия ми тъст, но така и не стана дума в последствие.

Поредната гадост полковник Цеков ми бе приготвил за завършването на обучението ми в училището.

Отминаха държавните изпити и от всички випускници моя милост се нареждаше на първо място по успех – завършвах с пълно отличие и златен медал. Бях обявен за първенец на целия випуск „Априлски-1976“. Предстоеше ми да преживея доста интересни събития – интервюта във вестник „Народна армия“, интервю с майка ми с мен по БНТ. При традиционния поход на виспуска от с. Рибарица до Панагюрище (където бе производството ни в първо офицерско звание) имаше тържествени зари, срещи с трудови колективи и т.н.

В Панагюрище бяха пристигнали родителите ми, Бойка, с която вече бяхме женени и тя бе бременна в четвъртия месец, нейните родители. В деня, преди производството бяхме настанени в палатков лагер до града и трескаво се подготвяхме за паметното събитие. На мен ми предстоеше да репетирам словото-отговор на приветствието на министъра на Народната отбрана, армейски генерал Добри Джуров. Бях направил една репетиция, предстоеше следващата на място, в центъра на града, на официалната трибуна.

Тъкмо да се кача на колата, която щеше да ме закара в центъра на града, и един офицер дотича и ме заведе в палатката на началника на нашето училище – полковник Караджиков (впоследствие – генерал). Вътре беше и полковник Жеков. Бяха доста притеснени и дори объркани. Разбрах, че нещо се бе случило.

- Седни, Костадинов! Има една малко неприятна новина за теб – каза полковник Караджиков.

Изтръпнах. В мислите ми нахлу Бойка, детето, което чакахме. Какво ли се е случило? Разбрал объркването ми, полковник Караджиков продължи:

- Спокойно, нищо страшно няма, но ти няма да четеш словото-отговор. Дай листа с текста на Пламен Радински.

Пламен Радински беше мой колега, който имаше една петица и беше на второ място след мен, но после нещата се „поправили", за да не бъда аз, внукът на „врага на народа", първенец на випуска. Какво от това, че по това време въртяха интервютата с мен и майка ми по телевизията. Важното е, че на село са видели каквото трябва и ние с майка ми бяхме много горди с това.

Този епизод се оказа заразителен, защото се повтори и при завършването на Военната академия „Г. С. Раковски", така че полковник Цеков продължаваше да ме наказва за делата на дядо ми.

И ето – денят е 28 август, а годината 1976. Място – героично Панагюрище. На раменете ми грейват звездите на първото ми офицерско звание – лейтенант.

Прибрах се на село и всички много ми се радваха. Имаше и завистливи погледи, но най-радостни и щастливи бяха майка ми, баща и сестра ми. За съжаление баба ми си беше отишла от този свят преди две години.

Особено щастлив беше дядо ми Стоянчо, който лежеше на легло след много тежка контузия (така и не можа да стане от това легло и след две години почина).

Бях вече женен мъж, имах семейство, а освен това и чакахме дете. На 1-ви октомври с. г. се явих за по-нататъшно носене на службата в същия учебен (курсантски) батальон, в който започнах обучението си във Военното училище. Практиката бе да започваме службата от най-ниското стъпало, за да опознаем спецификата на всяка длъжност.

Бях назначен за командир на взвод в Пета курсантска рота.

След един месец бях избран за секретар на Батальонния комитет на ДКМС.

В работата ми на командир много ми помагаше опитът, придобит през войнишката година. Тази войнишка година ми е особено скъпа и много значима за изграждането ми като човек и командир. Тази година ме срещна с невероятни командири, с изключителни събития и хора, с много препятствия и трудности, с неочаквани обрати и изпитания.

Първата офицерска година беше година на изпитания и преживявания от целия спектър на живота. Най-важното обаче беше отговорността за хората, които са ти подчинени, с тяхното разнообразие и … еднообразие, с техните характери, интелект, нрави, настроения, очаквания и мечти. А аз бях командир във випускната рота. Това не бяха новобранци, а завършени личности. Предстоеше им завършване и производство в първо офицерско звание. Знаех, че с командване нямаше как да ръководя тези хора, с които довчера се бяхме строявали в един строй. Постоянно в съзнанието ми беше мисълта на великия Суворов: „За да командваш, трябва да превъзхождаш.“ Бях си поставил задачата да превъзхождам подчинените си по човеколюбие, такт и внимание към техните проблеми. Мисля, че се справих, защото при завършването си тези хора ме носеха на ръце (в буквалния смисъл на думата). Раздялата ни бе трогателна.

Само след един месец трябваше да си стягам багажа за следващия гарнизон – на 40 км по на изток, с. Каменец. Летище Каменец бе едно от поделенията на ВНВВУ „Г. Бенковски“, където завършваше летателната подготовка на летателния състав от обучаващите се в училището. Там бях назначен (избран) за щатен секретар на Комсомолския комитет в осигуряващия батальон. Щях да работя с войници – охранители и шофьори. Ах, как добре ми дойде моята войнишка година! Службата ми в Каменец ме изправи пред нови предизвикателства.

Поделението нямаше много приличен авторитет. Негласно носеше наименованието „дисципа“ (дисциплинарна рота) на Военното училище, защото всички провинили се курсанти ги откомандироваха именно тук. При моето идване имаше двама такива. Знаех, че има и проблеми с дисциплината на войниците, а и на някои от сержантите и офицерите.

Още от първите дни след представянето ми пред личния състав се убедих във верността на горните думи. Спомням си думите, с които се обърна един от най-опитните и авторитетни офицери от батальона, подполковник Начо Хумбаджиев: „Абе, момче, ти не можа ли да се уредиш в някое посвястно поделение?“ Не помня какво точно съм отговорил, но неговия въпрос помня ясно и днес.

На следващата година, когато ме изпращаха от поделението, същият офицер ми стисна ръката и ми каза други запомнящи се думи: „Когато ти си се раждал, аз съм станал офицер, но от теб научих много неща. Сега разбрах, че си мъжко момче. Желая ти здраве, за да понесеш онова, което те очаква. Сполай ти!“

Бащински ме прегърна, а сълзите в очите на този суров мъж и истински човек и офицер за мен бяха най-високата оценка и награда за тази година в летище Каменец. На третата година вече бях в Политотдела на Военното училище. Всяка година на нова длъжност (откъде да зная, че съм поставен във ФУРОК – фонд за ускорено развитие на офицерските кадри). Службата в Политотдела бе ново сериозно и съществено стъпало в служебното ми развитие и живота. Съпругата ми още учеше медицина, а дъщеря ни беше на две години.

Годините (три) в Политотдела бяха бурни, шеметни, напрегнати, интересни и пълни с предизвикателства. Длъжността, на която бях назначен, се казваше Помощник на началника на Политотдела за работата с младежта и Комсомола.

Иначе казано – комсомолският секретар на Военното училище, но тази длъжност не беше изборна, а назначаема.

Годината, в която бях назначен - 1978, бе белязана с едно важно събитие – Писмото на Тодор Живков до ЦК на ДКМС, което даваше нови хоризонти за комсомолските кадри. Това ми даваше възможност да разгърна своите възможности, планове и намерения. Това писмо изигра важна роля за по-пълното вникване от страна на командирите и началниците в проблемите на младите хора.

Работата ми в Политотдела на Военното училище ми даде възможност да се срещна и общувам с много знаменити и известни хора, като генерал Владимир Стойчев, генерал Захари Захариев, журналиста Петър Кожухаров, български и съветски космонавти, Раул Кастро и много други.

Много силна подкрепа получавах от началника на Училището генерал Димитър Караджиков и началника на Политотдела полковник Ангел Жеков. Особена роля за изграждането ми като офицер и командир изигра подполковник Георги Сивков. С огромно удоволствие слушах всяка негова дума, защото той самият беше срещал исторически личности за българската бойна авиация. Благодарение на него се запознах с много интересни хора. Той отговаряше за Музея на Училището, беше извършил огромна събирателска работа, беше се срещал с много интересни и уникални хора и се стараеше да ми предаде всички свои знания и умения. Много му допаднаха моите интереси към историята, даваше ми да чета редки и уникални книги. Самият той беше събирал книги, вестници и всякакви вещи за историята на авиацията и Военното училище. Като млад офицер подполковник Георги Сивков беше се срещал с легендите на бойната ни авиация – Радул Милков, Продан Таракчиев, Райна Касабова (първата жена в света, летяла на боен самолет), героите от отбраната на София (1943-1944 г.) и още мнозина известни люде. Винаги ме водеше на интересни срещи с ветерани от съпроти-

вата. Неговата съпруга, Дора Спасова, бе сестра на убития поет-партизанин Цветан Спасов (това е жената от кинохрониките, която целува съветски офицер при посрещането на Съветската армия в София през 1944 г.).

С полковник Георги Сивков деляхме една канцелария и имах възможност да се уча от него на общуване с хората, на подход към тях, на обноски. Беше виртуоз при водене на разговор с човек или няколко души. Имаше много образен език, ясна дикция, спокоен изказ с подчертан вкус към премерения хумор. Използваше много образни сравнения, изключително точни епитети, използваше ирония и самоирония. Заедно с полковник Ангел Жеков, той беше голям университет за мен. За съжаление страдаше от неизлечима болест, която рано го откъсна от живота. Поклон! Вечна му памет!

През тези години във Военното училище кипеше разнообразен воински, организационен и културен живот. Много силно бе развито Движението за научно-техническо творчество на младежта (ТНТМ). Клубове и кръжоци допълваха учебния процес. На републикански прегледи и олимпиади обирахме златните медали. Щастлив съм, че двама мои курсанти (Тодор Тагарев и Велизар Шаламанов) стигнаха до министерски кресла. Редица други изявени млади хора успешно се развиват в различни сфери на живота и са гордост за Висшето военновъздушно училище (което тогава беше и „народно“) „Георги Бенковски“.

През пролетта на 1981 г. кандидатствах във Военната академия „Г. С. Раковски“. Тази година беше белязана с някои важни за мен събития. Загубих скъп човек, моя тъст, бащата на моята съпруга. Татко Цветко беше като баща за мен, разбирахме се и си допадахме, но коварна болест го отнесе само на 55 години. Второто събитие бе, че очаквахме новия член на нашето семейство – нашия син Камен.

Предстоеше тържествено честване 1300-годишнината на България и част от тези тържества беше грандиозният военен парад на 9 септември. За участие в подготовката на парада бяхме повикани един месец по-рано и на 01.07.1981 г. се озовах във ВА „Г.С. Раковски“ за участие в блока на Академията. Раздадоха ни квартири и отпочнаха маршировките. Семейството ми остана в Плевен.

Мина парадът и започна учебната година. На връх честванията на 1300-годишнината – Тържественото заседание на всички държавни и партийни органи, на 19.10.1981 г. на бял свят дойде моят син Камен – на прага на новото столетие на държавата ни.

След три месеца семейството ни се събра в служебната гарсониера. Дъщерята бе записана в детска градина, а жена ми вкъщи се грижеше за Камен.

Започнаха дни и нощи на упорито учене за овладяване дебрите на военната наука. Високи бяха изискванията в Академията, но си заслужаваше. Имах опит като офицер, но това беше опит от най-ниското (тактическото) ниво. Сега овладявахме следващото стъпало – оперативната наука. Пред мен се разкриваха нови хоризонти, нови погледи, нови предизвикателства, нови решения, нови отговорности. Преподавателите бяха на висота. Дискусиите и споровете нямаха край. Нямаше неудобни въпроси, въпреки че често бях привикван в Политотдела на Академията за поредното поучително „конско“. Въпреки строгите тоталитарни условия, никой не можеше да ми забрани да навлизам в дълбините на марксистко-ленинската теория за обществото и армията. Все повече и повече се убеждавах, че реалността в света по-малко приличаше на писанията на класиците. Появи се „теорията за голямата и малката правда“. До края на обучението ми в Академията имах доста неприятности, но никой не можеше да ми отнеме истината, защото зад мен стояха томовете на Маркс, Енгелс и Ленин.

При защитата на дипломната работа дори се разрази лек скандал, но добре че членът на Държавната изпитна комисия генерал-майор Вълкан Дапчев (от Главното политическо управление на Народната армия) застана на моя страна и аз отървах кожата.

На производството (випусен акт), което бе в края на август 1983 г. в гр. Смолян се повтори станалото в Панагюрище от 1976 г. Този път не ме болеше толкова много. Вече го бях преживял и бях претръпнал. Най-голямата награда за мен бе предложението да остана за преподавател в Академията и тема за кандидатска (докторска) дисертация. Аз обаче твърдо бях решил, че отивам в бойните части, за да прилагам в живота наученото в учебните зали и кабинети.

В Академията се бях запознал с руски, йеменски и палестински офицери, които оставиха трайни спомени у мен. Особено силно впечатление ми направиха палестинците - изключително интелигенти, образовани и целенасочени. В тяхната поробена родина бушуваше война и тези сурови мъже, които бяха по-възрастни от нас, ни показваха какво значи да се готвиш да умреш за отечеството си. До късно през нощта четяха и се готвеха. Такова старание рядко бях срещал. Тези десетина мъже бяха строго охранявани и бяха „легендирани“ като алжирци. Както ненадейно се бяха появили, така и изчезнаха. После научих, че почти всички са загинали във войната.

Докато следвах в Академията има и други интересни преживявания, които съм описал на друго място.

След седемнадесет години отново идвах да прекрача прага на Военна академия „Георги Стойков Раковски“ – София, вече в качеството ми на преподавател по Военна психология в Катедра „Военна психология и военна педагогика“. Началникът на катедрата полковник-доцент Виктор Илиев ме прие радушно, защото имах завършено университетско об-

разование и доста сериозен стаж като психолог във войските, пък и бяхме стари познати.

Но да се върнем в август 1983 г. Само преди дни (15 август) се бе родил вторият син на сестра ми – Николай. Разбрах радостната новина по времето на похода за производството ни, което предстоеше на 30 август в Смолян. Бях определен за първенец на випуска. Отново завършвах със златен медал, но някакво предчувствие вгорчаваше часовете ми преди тържеството и не се излъгах. Този път обаче ми съобщиха малко по-рано. За първенец на випуска бе определен капитан Марко Златев – танкист от ВНВУ „Васил Левски" – Велико Търново (впоследствие доцент в същото училище).

Два дни преди производството вече бях станал капитан и бях много горд с това си звание. Златния медал си го бях заслужил и нямаше как да ми го отнемат. Знанията, вярата ми в светлия комунистически идеал и обичта ми към хората, нямаше как да ми отнемат. Имаше още да патя, но успях да издържа и да не опетня името си и това на своите родители. Скрито в себе си посвещавах своите златни медали на моята майка, която е спряна от своя баща (мой дядо) и не е можела да завърши средно образование, а самата тя завършва също 3-ти (8-ми) клас с пълно отличие и първенец на целия випуск.

Посвещавах успехите си и на светлата памет на моя дядо Костадин (чийто „вересии" плащах), който с живота си бе отстоял своите убеждения и идеал. А скъпата ми баба Пара (Параскева) не можа да доживее да ме види офицер, а много желаеше.

Като носител на златен медал имах право да избирам гарнизон за служба. Избрах София. Изпратиха ме в Доброславци – на 20 км от София, но и това се ядваше. Жилище в гарадока, а семейството ми – в Плевен. Дъщеря ми Цветелина тръгваше на училище и бе по-добре да бъде по-близо до баба

си Маша, която бе учителка, пък и можеше да помага на семейството ми.

Първата година в Доброславци бях сам и така бе по-добре, защото на втория месец от службата трябваше да замина за летище Габровница, което се намираше на 140 км на север (близо до Дунава). Изкарах зимата там с една особена задача. През май отново се върнах в Доброславци.

В летище Доброславци бях на длъжност заместник-командир по политическата част на 57-и отделен авиотехнически батальон. Батальонът осигуряваше цялостната дейност на 18-и изтребителен авиополк и 16-и транспортен авиополк (който имаше спец. звено, базирано на летище Враждебна). И в летище Доброславци продължиха моите „изпълнения", с които създавах много неприятности на моите началници, но аз не можех да изневеря на себе си. Подкрепата на моите подчинени и колеги ми подсказваше, че съм на прав път. Беше се появила „малката правда", а тя разколебаваше хората в битката ни за светлия идеал. През третата година усетих, че началството ми търсеше нов гарнизон (нищо че бях предвиден за ЗКПЧ на 18-и полк).

През август 1986 г. ме извикаха в Политотдела на ПВО и ВВС. Там заварих моя съвипускник от Училището и Академията, Сергей Жеков. На въпроса му: „Какво ще ни правят?" отговорих със сарказъм: „Ще ни женят за царската щерка!" Така хубаво ни „ожениха", та свят ни се зави. Мен - в Безмер, Ямболско, а него - в Толбухин (Добрич). Семейството ми ме чакаше на портала, в автомобила, и при новината за новия гарнизон две сълзи блеснаха в очите на жена ми. Децата бяха малки и още не разбираха какво ги чака. Живеехме в гарадока в кв. „Александър Войков" (днешната „Кумарица" – гр. Нови Искър). Дъщеря ми пътуваше за училище с влак, трамвай и автобус. Учеше в кв. „Свобода" в София.

В края на септември аз заминах сам за Безмер.

Всъщност подробно ще опиша службата си в летище Безмер по-назад. Три изключителни години в моя живот. Тези години за мен са върхът в моя път като офицер и човек. Там – в Ямболския край, изпитах всичко – и меда, и жилото на живота. Може би там започнах да помъдрявам, а докъде е стигнало това помъдряване – един Господ знае. В Ямбол срещнах един изключителен човек – Сотир Михайлов Атанасов (бай Сотир). За този човек, преминал през преизподнята на сталинските лагери и затвори, съм написал на отделно място. Службата ми в Безмер бе белязана с „голямата екскурзия“ на българските турци към Турция. Един от маршрутите им минаваше по пътя Ямбол-Елхово-Лесово. Наблюдавах тези несретници, а сърцето ми се късаше от жал към тях.

В полка носехме бойно дежурство и всичко това още повече скапваше настроението ми. Усещаше се нещо ново, което наближаваше. Беше лятото на 1989 г. Предстоеше ни да се пребазираме на летище Балчик за тренировки на пределно малка височина. Предстоеше сериозна подготовка. Само преди месец бях възстановен на длъжността (имах сериозно наказание, заради написано писмо до ЦК на БКП, в което бях нарекъл Тодор Живков „предател на делото на социализма“. Последва посещение в Партийния дом – София, и наказание). Това лято се заговори, че ми търсили ново място. Не можело ЗКПЧ на един от най-важните авиополкове да провежда „разложителна и вредителска дейност“ сред личния състав, да се съмнява в правилността на партийната политика. Бях се отвратил от партийни величия, които използвайки самолетите на Отряд 28 (Правителствения отряд), кръстосваха страната на гуляи, лов и развлечения, а аз и командирът висяхме като „прани гащи“ на полосата, за да ги посрещаме и изпращаме.

Заповедта за преместването ми не закъсня – инструктор в

Отделението за агитация и пропаганда в Политотдела на ПВО и ВВС. Казано с други думи – вече не отговарях за живи хора, а за книги, телевизори, радиоапарати и плакати.

Семейството ми остана в гарадока в Безмер, а аз заминах за София. Нямах жилище, но имах приятели и роднини, така че намерих подслон. Сотир и Надка, кака Дора и бате Митко, леля Митка и вуйчо Петко ме приютяваха и аз бях доволен и на това.

Десети ноември 1989 г. ме завари в Безмер. Беше ден петък. Бях се върнал от командировка в Равнец (до Бургас). Отбих се да си видя семейството и попаднах на мило тържество в техническата столова на летището.

Един добър човек, приятел и военнослужещ – старшина Петко Петков, партиен секретар на свързочния батальон, излизаше в пенсия. Бях работил прекрасно с този човек. Научих много от него и му дължах само уважение и хубави думи. По времето на веселбата към мен се доближи ВКР-то (военно контраразузнаване) старши лейтенант Красимир Ярлийски и ми прошепна „Тодор Живков падна!" Ако някой друг ми беше казал това, щях да се усъмня, но сега – не. С Ярлийски имах много ядове, но след години ми се извини за създадените главоболия.

След тази дата събитията за мен се развиха главоломно. На 20 януари 1990 г. ми бе връчено предизвестие с тримесечен срок за уволнение. Ами сега? Нямах жилище. Семейството ми беше в Безмер, в служебното жилище на авиогарадока. Благодарение на началника на Политотдела полковник Васил Василев (който ми беше класен ръководител във Военната академия) ми дадоха жилище, което след година щях да закупя. Благодарение на галопиращата инфлация, успях да го изплатя за една година.

Още един жест – през май ни разрешиха на няколко офицери да кандидатстваме в СУ „Св. Климент Охридски" в три

специалности – психология, социология и педагогика. Кандидатствах психология и за щастие бях приет. Предстоеше ми да седна на студентската скамейка. Бях на 38 години, със солиден опит във войската, семейство с две деца, жилище и кола (която по-късно бе открадната). През лятото на същата година успях да помогна на сестра ми и зет ми в строежа на новата им къща.

В Университета след няколко приравнителни изпита и признаване на общообразователните предмети започнахме обучението си направо в трети курс. Голям зор видяхме, докато се пренастроим на учебна вълна. Само съпругата ми носеше пари в къщи, но по-късно успяхме да станем стипендианти на Министерство на отбраната. Започнах да получавам пари, макар и доста по-малко отпреди, но все пак – пари. По това време все още не се чувстваше така остро липсата на пари.

На 27 ноември 1993 г. защитих успешно дипломната си работа. Завърших с отличие СУ „Св. Климент Охридски" и бях назначен за инспектор-психолог в Инспекцията по безопасност на полетите. С възстановените права на офицер вече бях подполковник.

Времето, прекарано в Инспекцията, беше изпълнено с интересна и напрегната работа, командировки, учения, сборове, тренировки. Имаше и неприятни моменти, разследване на летателни произшествия (аварии и катастрофи) и предпоставки за такива.

В продължение до 1997 г. изпълнявах още една длъжност „Главен психолог на ВВС" – тежка, отговорна, но благородна работа, която работех с удоволствие и себеотрицание. Имаше и много разочарование.

Лятото на 1999 г. НАТО започна бойни действия срещу Югославия. Реших, че това не е моята война и подадох рапорт за уволнение. Имаше още една причина за това, която съм описал на друго място.

И на 01.01.2000 г. бях „свободен електрон“. И както казва К. Маркс „Казвайки „довиждане“ на един господар, работникът тутакси казва „Добър ден“ на друг„ и … моят стар другар Сергей Жеков ме покани да бъдем месари в един новосъздаден магазин на бизнесмена Георги Гергов. Почнах да продавам месо. Бялата престилка беше заменила офицерския шинел. Работехме на смени със Сергей и това ми помогна плавно да направя поредния преход.

Един ден трябваше да поема магазина на ул. „Шипка“ и „Асен Златаров“ точно срещу входа на Военната академия. Този ход се оказа съдбовен. Нещо в мен се преобърна. Както се казва „Старата любов ръжда не хваща“ и след конкурс вече съм преподавател в Катедра „Военна психология и военна педагогика“, което описах по-горе.

След поредната реформа се озовах в Учебния отдел като старши експерт по качеството на учебната дейност. И така до лятото на 2009 г., когато трябваше отново да избирам – или честта, или достойнството, или срама и безчестието. Бях председател на Клуба на преподавателите от запаса и резерва и като такъв влязох в конфликт с началника на Академията генерал-майор Георги Георгиев, който много се стараеше да помогне на бившия монарх да си получи района и сградата на Академията обратно.

Имаше едно неудобство – сградата и прилежащата територия бяха дарени от неговите дядо и баща за Военно училище, а бащата бе добавил в завещанието „… и за Военна академия“.

Терминът „Военно училище“ бе изчезнал (имахме Национален военен университет). Оставаше терминът „Военна академия“. Този термин спъваше изпълнението на замисъла по реституция. Новият началник бе замислил да предложи нова формулировка „Академия по отбрана и сигурност“ – едното предложение, а другото – „Факултет по отбрана и сигурност“ към Националния военен университет.

В района на Академията лежаха безброй тайни от близката ни история и всичко това можеше да бъде заличено.

„Какво от това, че правдата е на страната на яйцето, когато срещне камъка." – казва една китайска поговорка.

Тук следва да спомена, че една беда никога не идва сама. Майка ми бе получила поредния микроинсулт и аз заминах за село, където бях до нея през последните й дни. Тези четири години за мен бяха едно богатство, защото преоткрих и постоянно преоткривах какъв велик човек е тази, дето ме е родила и създала като личност.

Завършвайки тези редове и сторвайки дълбок поклон на моите родители, съм длъжен да благодаря на съдбата, че ме срещна с изключителни хора:

Цветанка Пешева, тази която ми хвана ръката и ме учеше да пиша АБВ. Тя ни даде и първите уроци по човечност.

Иванка Крумова – класната ми ръководителка след 5-и клас, която освен многото добри неща, ме научи, че пред „та, па, че но, а, ала" се пише запетая.

Дядо Стоянчо (баща на майка ми) - най-добрият човек, когото познавам, най-големият ми университет.

Божия и Христо Шейнови – моите хазяи в София, докато учех в Техникума по автоматика, невероятни хора, с невероятни биографии.

Данаил Кирилов Николов – моят настойник в Техникума, който ме обичаше като свой син, подкрепяше ме, помагаше ми и ме запозна с много велики за времето си хора.

Младши лейтенант Иван Димитров Пишиков, командирът ми на взвод в Пазарджик, офицер, от когото научих много, но с личния си пример ме спечели за офицерската професия.

Старшина Иван Иванов (Бари) - старшина на батарея в Пазарджик, който ми показа какво значи грижа за човека.

Подполковник Кръстьо Николов – командир на кур-

сантска рота, който търпеливо ме утешаваше след срещите ми с ВКР-то на Училището полковник Цеков и който не допусна да ме хване отчаянието.

Полковник Ангел Жеков – началник на Политотдела на Училището (ВНВВУ „Георги Бенковски“), който бащински ме подкрепяше като курсант и търпеливо учеше като офицер. Заради мен рискува кариерата си, но докрай стоеше зад мен. Дълбок поклон! Да е жив и здрав!

Подполковник Георги Сивков – старши инструктор по пропаганда и агитация в Политотдела на Училището. Делях една канцелария с този мъдрец, от когото научих много за хората и живота.

Напълно в реда на нещата е да спомена и имената, които ми помогнаха да науча много факти и събития от нашата и световна история.

Баба Елена – майката на поета Никола Вапцаров, с която се срещнах два пъти. Изключителна жена и майка!

Дядо Добри Николов – живял на квартира като млад учител в дома на Никола Обретенов в Русе, разкрил последните му думи.

Дядо Христо Минковски от Тетевен. Като млад учител се среща с живи поборници от този край. Срещал се няколко пъти с дядо Въло – предателя на Георги Бенковски.

Професор Николай Генчев – голям български учен, изследовател на делото на Ботев.

Ст.н.с. д-р Валентин Александров, бивш министър на отбраната, който ми предостави важни и интересни документи, даващи нови сведения за живота и делото на Христо Ботев.

Михаил Топалов (Памукчиев). Няколкото срещи с него в парка на Военната академия ми дадоха много.

Завърших повествуванието през 2009 г., а от август с. г. се прибрах на село, за да се грижа за майка. Майка ми бе

получила поредния микроинсулт и трудно се ориентираше в обстановката. Все по-често започна да халюцинира. Все й се привиждаше баба ми (нейната свекърва), баба Параскева. Много се обичаха, тачеха и разбираха двете ми мили жени. Постоянно питаше: „Къде сега е мама? Къде ли е отишла?“ Веднъж й казах, че е отишла в Лиляч. Лиляч е село на около 10-15 км от Коняво, където живееше най-малката сестра на баба Параскева, баба Катеринка.

Баба Катеринка отдавна бе починала. Бе починал и синът й – батко Стоян. Само дъщеря й, Малинка, е жива, но тя живее в София.

В с. Лиляч къщата бе запустяла, но аз качих майка на колата и ходихме, да се убеди, че там няма никой. Като видя запустялата къща, майка се натъжи и през цялото време, докато се връщахме, мълча.

През първите две години (2009-2011) бях по-свободен, пък и майка беше много лека за гледане, та аз се захванах да помагам на учениците в гимназиите като психолог. Много ми помогнаха от Регионалния инспекторат по образованието г-жа Радостина Новакова и г-жа Пейчева, които ме представиха в четири от Кюстендилските гимназии. Работех с проблемни деца и родители, а и с някои учители, но това е тема на друго писание. Работех напълно безвъзмездно, макар че за мен беше доста възмездно, но издържах и се чувствам много удовлетворен, защото успях да вдъхна кураж на доста разочаровани и да утеша много изтерзани.

„Много мъка има по тоя свят!“ Тези думи на Моканина ме преследваха през цялото време. Имах доста сериозни изпитания с някои от родителите на гимназистите, но всичко се размина благополучно. И днес много от тези деца (вече порасналите и сега студенти) ми се обаждат, за да си кажем „по няколко думи“.

След 2011 г. състоянието на майка ми се влоши. Дотогава

тя се придвижваше с бастун, после премина на т. н. проходилка, а към края на живота й опряхме и до инвалидния стол на колела.

Беше ми леко и приятно да се грижа за мама, тази невероятна жена. Не беше никак капризна, беше скромна, непретенциозна и се задоволяваше с много малко. Биваше често посещавана от роднини и близки. Тя беше обичана и уважавана от всички. Не беше конфликтна, а тиха и спокойна, разумна и търпелива, грижовна и състрадателна. Даваше си залъка от устата за другите. Винаги се притичаше на помощ. И в края на дните си все питаше дали „тези хора има ли какво да ядат, къде да спят?“. Какви бяха тези хора, само тя си знаеше. Постоянно живееше с мъките и страданията на другите.

От нея съм наследил тази остра социална чувствителност. Тя бе за мен повече от светица, изключителна и незаменима. Затова сега ми е толкова мъчно за нея. Страшно ми липсва! Майка ми е човекът, който най-съществено ме е оформил като такъв, какъвто съм сега.

Затова отделих това лирично отклонение, което хвърля светлина върху моя автобиографичен образ.

Ако някой попита с една дума как бих се описал, бих отговорил:

- Убеден марксист-ленинец,
- Убеден русофил,
- Почитател на Ботев и Вапцаров,
- Умерен оптимист,
- Страдащ с болките на другите.

Ето това съм аз. На върха на своите 62 години, вече дядо на две красиви и невероятни внучета – Лилия и Тервел. За мен тези мънички същества изпълниха живота ми с нов смисъл, трепети и вълнения, с нови очаквания и надежди.

Ще направя всичко, зависещо от мен, за да растат здрави,

радостни и щастливи. От тук нататък тези мъничета ще определят моя ден и моето бъдеще.

Това е. Макар и кратко, но описано искрено и преживяно и изстрадано отново. Не беше излишно, нали? … Това съм аз . През моите очи. Може и да е грешно, но е така.

10. 06. 2014 г.

PS. На 01.03.2016 г. на небосклона грейна още едно слънчице, моята новородена внучка – Калина. Тервел вече си има сестра, а дядо Йордан – три прекрасни внука.

МОЯТА ВОЕННА КАРИЕРА

След като се разбра, че не ставам за гвардеец (заради миналото на моя дядо Костадин, което го разбрах по-късно), през есента на 1971 г. се озовах в град Пазарджик в поделение 85470 (или 30-и отделен мотострелкови полк). Назначиха ме като мерач на 122-мм гаубица в адн (артилерийския дивизион). Този дивизион имаше три батареи – 1-ва (в която бях аз) със 122-мм гаубици; 2-ра – с 85-мм оръдия (ЗИС) и 3-та (минохвъргачна) със 120-мм минохвъргачки. Към Нова година ме прехвърлиха в ПИПТБ (полковата изтребителна противотанкова батарея), като мерач на СПГ.9 (среден противотанков гранатомет). Като такъв служих до 31.08.1972 г., защото от 01.09.1972 г. започнах като курсант – 1-ви курс във ВНВВУ „Г.Бенковски“ – с. (днес град) Долна Митрополия, обл. Плевенска – профил „Политически ВВС“. Ние бяхме 15 новоприети, първия випуск политически офицери на ВНВВУ „Г. Бенковски“. (Перипетиите около кандидатстване-

В прегръдката на майка и татко в деня на клетвата

то и приемането във Военното училище съм ги описал другаде). Бях единственият курсант в ротата, член на Българската комунистическа партия, с което много се гордеех. После, постепенно и другите курсанти бяха приети за партийни членове.

Войник в Пазарджик

Още в първи курс бях избран за секретар на ротния комитет на ДКМС (Димитровски комунистически младежки съюз, или както бе прието да се нарича – Комсомол) това бе политическа организация на младежта – от 14 до 30 години и се занимаваше с политическото възпитание на младежите.

Освен това бях назначен за старши на класното отделение, което носеше номерация 191 кл.отделение. В курсантската рота имаше следните класни отделения:

131-во кл. отд. – „Щабни ВВС“;

141-во кл. отд. – „Инженери по самолета и двигателя“;

151-во кл. отд. – „Инженери по електробордно оборудване на самолета“;

161-во кл. отд. – „Инженери по радиооборудване на самолета“;

171-во кл. отд. – „Инженери по авиационно въоръжение“;

122-ро кл. отд. – „Щурмани-насочвачи“;

и 191-во кл. отд. – „Политически ВВС“.

Ротата имаше 5 (пет) взвода, като:

1-ви взвод – 131 и 191 кл. отд.;

2-ри взвод – 161 кл. отд.;

3-ти взвод – 151 кл. отд.;

4-ти взвод – 122 кл. отд. И 171 кл.отд.;

5-и взвод – 141 кл. отд.

Курсант 1 курс есента на 1971 г.

Командир на ротата беше майор (по-късно подполковник) Кръстьо Христов Николов – роден 1932 г. във врачанското село Остров – на р. Дунав – родното място на началника на ВНВВУ „Г.Бенковски“ от 1975 г. до 1989 г. генерал-майор Димитър Караджиков.

Командир на курсантския батальон беше полковник Димитър Тодоров Димитров – род. 1928 г. в с. Махалата (гр. Искър или Пелово – Плевенско). Всички му викаха Кенки, а на ротния – Кильо.

Командири на взводове в 1-ви курс бяха:

- на 1-ви взвод – лейтенант Георги Ангелов Георгиев (по прякор „Кумчо Вълчо“);
- на 2-ри взвод – лейтенант Симеон Лефтеров Симеонов (по прякор „Монката“);
- на 3-ти взвод – мл. лейтенант Благой Ангелов Атанасов (по прякор „Бате Наско“);
- на 4-ти взвод – мл. лейтенант Валентин Петров Офицеров;
- на 5-и взвод - мл. лейтенант Саркис Мануел Екнаян (по прякор „Еки“).

Във втори курс (вече бяхме 291 кл. отделение) ни пое нов взводен командир – мл. лейтенант Марин Василев („Васко Милицията“), а в трети курс – лейтенант Ангел Опров. Последната година нашият взвод (431 и 491 кл. отд.) заедно със щурманите-насочвачи (422 кл. отд.) бяхме преместени в 1-ви курсантски батальон, командир на който беше подполковник Борис Костадинов Цанов. Там бяхме в 3-та рота, с командир капитан Светослав Станчев Кочанов, заедно с летците от „Випуск 1978 г.“. Взводен ни бе „Монката“.

Във втори курс за около една година взводен командир ни беше капитан Иван Георгиев Иванов („Чеха“). Прякора си беше получил от участието си като млад офицер в събитията в Чехословакия през 1968 г.

На 01.09.1972 г. беше първият ни учебен ден във Военното училище.

Като знаменосец на военното училище

Нашето класно отделение се състоеше от:

1. Атанас Иванов Андонов

2. Владимир Филипов Иванов - починал

3. Вълко Михайлов Михайлов

4. Ганчо Рачев Рачев

5. Емил Димитров Атанасов – починал

6. Йордан Николов Костадинов – моя милост

7. Йордан Василев Василев – починал

8. Красимир Радков Станчев

9. Людмил Йорданов Велинов

10. Людмил Христов Лазаров – починал

11. Николай Кръстев Колев

На поход в Стара планина

Аз и съпругата ми Бойка - 1976 г.

12. Николай Тодоров Маринов
13. Стефан Николов Стефанов – починал
14. Сергей Ангелов Жеков
15. Светлозар Койчев Палийски
16. Тодор Георгиев Точев – починал.

През втората година на обучение се отказа Людмил Йорданов Велинов и отиде в граждански ВУЗ, а класното се попълни от двама други отпаднали, поради летателна неуспеваемост – Румен Василев Асенов и Веселин Петров Филипов.

На 28.08.1976 г. завършихме и станахме офицери.

Първата година бях назначен за командир на взвод в ротата, в която почнах като курсант, а на втората година заминах да служа на летище Каменец – на 38 км източно от Плевен. Там бях на длъжност „секретар на БК на ДКМС" (щатна длъжност) и поради факта, че заместник-командирът на отделението беше обучаем – задочник последна година и от м.

Занятие по тактика на ВВС - 1975 г.

март замина да довърши обучението си – поех и неговите задължения.

Командир на поделението беше новоназначеният млад майор Атанас Бинаков. В това поделение изкарах една година и бях върнат отново във ВНВВУ „Г. Бенковски“ за помощник на началника на Политотдела за работа с младежта и комсомола. На тази длъжност изкарах три години и през лятото на 1981 г. кандидатствах и бях приет за слушател във ВА „Г.С. Раковски“ – редовно обучение, в специалността „Политически ВВС“.

Поради юбилейната годишнина – 1300 години от създаването на Българската държава, се готвеха големи тържества, част от които беше и военният парад на 9.IX.1981 г. За тази цел всички първокурсници бяхме събрани на 1 юли с.г. в Академията за започване подготовката за парада. Същия ден на офицерите от провинцията ни предоставиха служебни жилища и аз бях настанен в бл. 4, вх. Г, ап. 117 в кв. „Полигона“ („Къро“) срещу Окръжна болница. Семейството ми остана в Плевен, защото съпругата ми беше бременна, а условията тук бяха не особено добри. На 19.10.1981 г. – деня, в който се честваше създаването на Българската държава и в Народния дворец на културата се отбелязваше кулминацията на тържествата, се роди моят син – Камен. Неговият първи ден бе и първият ден от четиринадесетото столетие на България.

В класното отделение бяхме осем офицери:

1. Ст. лейт. Атанас Иванов Андонов
2. Капитан Атанас Кунчев Сакутов
3. Ст. лейт. Вълко Михайлов Михайлов
4. Ст. лейт. Йордан Николов Костадинов
5. Ст. лейт. Йордан Василев Василев
6. Капитан Петко Иванов Петков
7. Ст. лейт. Сергей Ангелов Жеков

8. Ст. лейт. Яни Тодоров Коджабашев.

При завършването през август 1983 г. всички старши-лейтенанти получихме освен дипломите и званието „капитан“.

След завършване на Академията бях разпределен за ЗКПЧ на поделение 32030 – Доброславци, но непредвидими обстоятелства ме заведоха в под. 32010-Б – гарнизон Габровница (сега Монтанско). След това се върнах отново в под. 32030 и служих до 30.09.1986 г. От 01.10.1986 г. бях назначен за ЗКПЧ на под. 24570 (сега 26030) – с. Безмер (Ямболско).

От 01.10.1989 г. бях назначен на длъжност „старши инструктор“ в Политотдела на ПВО и ВВС (Противовъздушна отбрана и Военновъздушни сили). На 20.01.1990 г. политическите органи в армията престанаха да съществуват. Бях офицер по възпитателната работа – до 20.02.1990 г., когато бях освободен от армията с тримесечно предизвестие. Дадена ми бе възможност да уча в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През лятото кандидатствах и бях приет с още 14 офицери в специалността „Психология“. По предложение на Факултетния съвет на Философския факултет (където се намира специалността „Психология“) ни бяха признати дисциплините от общообразователния цикъл – философия, етика, социология и т.н. и започнахме със специалните дисциплини – увод в психологията, история на психологията и т.н.

В края на октомври 1993 г. се дипломирах и започнах службата в Инспекцията по безопасност на полетите в Главния щаб на ВВС като главен инспектор-психолог.

Междувременно през 1992 г. със заповед на тогавашния министър на отбраната Валентин Александров на офицерите, които учехме в Университета, ни бяха върнати военните звания и завършихме като стипендианти на МО със задължението да служим в армията.

През 1994 г. в Главния щаб на ВВС бе създадена длъжността „Главен психолог на ВВС“, която поех по съвместителство и изпълнявах до 1997 г., когато тази длъжност бе поета от лейтенант Светлана Кирилова.

На 31.12.1999 г. беше последният ми ден като офицер. От 01.01.2000 г. вече бях в запаса.

След три месеца като продавач в магазин за месо, от април, след спечелен конкурс, започнах работа във Военната академия „Георги Стойков Раковски“ като преподавател в катедра „Военна психология и педагогика“.

След поредната реорганизация бях назначен на длъжността „Главен експерт“ в Сектор „Организация и контрол на учебната дейност“ в Отдел „Учебна и научна дейност“. И така да края на август 2009 г.

Започна една от най-взжните ми мисии в живота – когато започнах да се грижа непосредствено за майка ми, която бе получила поредния инсулт.

Каквото и да се каже, както и да се напише – в кръвта си, в ума и сърцето оставам винаги свързан с военната служба, служба на род и родина, която извървях, без да се огъна, с грижа за хората.

Може всичко да се каже за мен, но само едно нещe може – че съм предал някого или че е пострадал от мое действие или бездействие.Изпълних воинската си клетва, а дали достойно – ще кажат други.

Това е.

БЕЗМЕР

Това е мястото, което заема едно от най-важните и съществени територии в моите мисли и спомени.

Безмер е село в Ямболска област, отстоящо на около 12 км на югозапад от областния град. Носи името на един от прабългарските ханове.

Поделението се намира на 3 км южно от селото, а между него и селото е гарадокът (жилищата, в които живеехме). Гарадокът се намираше в близост до гара Безмер.

В средата на август 1986 г. по време на домашен отпуск, който прекарвах в родното си село, ми се обади полк. Йордан Божинов – зам.-началник на Политотдела на 1дПВО – на следващия ден да бъда в канцеларията на началника на Политотдела на ПВО и ВВС – генерал-лейтенант Страхил Мла-

Със съветски офицери, пребазирали нова техника на летището

денов. Няма как – стегнах се и в уречения час съм на портала пред Щаба на ПВО и ВВС на 4-ти километър в София. След малко дойде и моят съвипускник от Военното училище и Военната академия капитан (тогава бяхме капитани) Сергей Ангелов Жеков и заедно влязохме в канцеларията на ген.-лейт. Младенов. Вътре имаше още един офицер (полк. Терзийски – кадровик на Политотдела). Поканиха ни да седнем и ген. Младенов започна да говори колко много сме били израснали и утвърдили двамата като политработници в бойната авиация и колко много се разчитало на нас.

Тук следва да направя едно отклонение и да посоча, че през пролетта, т.е. 3-4 месеца преди това, с мен беше проведена беседа от полковник Георги Милев (мой земляк) – заместник-началник на Политотдела на ПВО и ВВС за евентуално поемане на длъжността „ЗКПЧ на 18 иап – Доброславци“, тъй като познавах добре обстановката в гарнизона, хората ме знаят и приемат, имам „добро име“ (то после бе развалено с някои мои изявления), имам необходимата подготовка и опит, а пък и предшественикът ми там се беше поизложил в някои направления. Между политическите офицери в полка съществуваше атмосфера на недоверие, завист и сервилничене. С една дума – авторитетът на политическите офицери в полка силно бе разклатен и се налагаха кадрови промени. Времената бяха бурни и сложни. В СССР (сега Русия) започна „перестройката“ на Михаил Горбачов. България се забърка с т.нар. възродителен процес. Политическата работа в армията беше изправена пред редица нови предизвикателства, изискващи високо подготвени и авторитетни кадри.

И тъй – от пролетта на 1986 г. аз заживях с мисълта, че от есента (тогава ставаха кадровите разстановки) аз поемам политическата работа в 18 изтребителен авиационен полк (иап) – Доброславци. Имах едно важно „предимство“ пред останалите политически офицери от полка – живеех със семейството си в гарадока (кв. „Кумарица“ – тогава „Александър

Войков“) и това се считаше за съществена особеност.

Но да се върнем в кабинета на ген.-лейт. Младенов, който с благ тон, тихо и напевно ни рисуваше нашата бъдеща работа. Завърши с това, че на нас двамата се възлагат големи надежди, че командването и Политотделът на ПВО, и ВВС вярват в нас и че очакват много от нас. Все още в съзнанието ми бе 18 иап – Доброславци (колко съм се лъгал). Какво само беше учудването и изненадата, когато ген.-лейт. Младенов се обърна към мен:

- Костадинов, ти поемаш 22-ри полк.

Правилно ли чух – 22-ри полк? Не зная каква гримаса е излязла на лицето ми, защото генералът продължи:

- Полкът се намира в много сложна и деликатна ситуация – тече превъоръжаване с нов, модерен самолет, а и има проблеми с личния състав на ескадрилите – има много рапорти за напускане. Сериозни проблеми има в гарадока, водата, снабдяването на магазина, работа на жените, училището за децата и т.н. и т.н.

Слушах и мислите ме отнесоха в Узунджово (там се намираше 21-ви изтребителен авиополк). После като почна ген.-лейт. Младенов да говори за превъоръжаването, се сетих, че такова тече в летище Безмер. Там в летище Безмер бе базиран 22-ри изтребително-бомбардировъчен авиационен полк (ибап. с преминаване на новия тип авиационна техника (Су-25К) полкът стана 22 щап (щурмови авиационен полк) от 1992 г. - щурмова авиобаза.

22-ри полк – гръм от ясно небе! Очаквах 18 иап, а ме пращат в 22-ри полк. По ирония на съдбата летище Безмер бе единственото бойно летище, на което не бях стъпвал и знаех за него много малко.

За секунда през главата ми преминаха всички перипетии по преместване на семейството – работа на жената, училище за децата, багаж …

Генерал Младенов свърши с мен и започна с Жеков. Той, като че ли беше подочул нещо и не беше изненадан, като чу – 26 рап (разузнавателен авиационен полк) – Толбухин (днес Добрич).

Беседа с посетители на летището

Докато началството напътстваше Жеков (или Жак – както всички го наричахме), аз си мислех – как ще кажа на жената. Тя беше започнала работа в Транспортна болница – София и бе спечелила аспирантура в Медицинска академия. Дъщеря ми учеше в кв. „Свобода“ в София и вече бе свикнала с пътуването. Синът беше в детската градина на гарадока в квартал „Кумарица4.

Мислех си, да се моля на генерал Младенов да не ме мести, но се отказах. И да мрънкам и да не мрънкам – пак ще замина за Безмер, ами я аз поне да се държа с достойнство.

Като свърши с поученията към Жак, генерал-лейтенант Младенов се обърна към мен:

- Костадинов, имаш ли въпроси?

- Съвсем не, другарю генерал! Благодаря за Вашето доверие. Ще се постарая да го оправдая – и си седнах.

Кръвта бе нахлула в главата ми. Ушите ми бучаха. Светът ми се въртеше – имах чувството, че ще се експлодирам.

Надолу по стълбите ме срещна полковник Стилиян Кабрански – летец с голям авторитет сред авиаторите и ме попита:

- Какво си оклюмал, бе Малкия? (така той се обръщаше към мен още от службата ми в летище Каменец, където той идваше да лети заедно с генерал-лейтенант Стоян Велков – командващ Авиацията на Военновъздушните сили).

- Как да не съм оклюмал – пращат ме в Безмер.

- Ей, ти знаеш ли как пият там?!

Е, няма що: това бе първото нещо, което разбрах за Безмер. После, с течение на времето, се убедих в правилността на тази констатация.

И така, на 30 септември 1986 г. в 9,00 ч. заедно с капитан Сергей Ангелов Жеков чакахме пред портала на Корпуса (10-ти смесен авиационен корпус) в Пловдив за представяне на началника на Политотдела на Корпуса – полковник Янко Костадинов Янков. Тогава командир на Корпуса беше генерал-майор Иван Марков Андреев. Нашите полкове влизаха в състава на Корпуса и затова първо трябваше да се представим там.

Оказа се, че трябва да почакаме повече, защото полковник Янков ни прие чак следобед. Обядът за нас беше няколко вафли и една лимонада. Стегнати, препасани, с бойните дрехи и колани - чакането не беше от най-приятните неща, но вечерта потеглих с влак към Ямбол, където трябваше да ме чака уговорената от полковник Янков кола. На гарата в Пловдив се разделих с Жак (Сергей А. Жеков), който с друг влак по-късно щеше да замине за Толбухин (Добрич). При слизането на гара Ямбол видях, че от вагона слизат още двама военни с авиационна униформа. Това бяха полковник Любенов – главен инженер на Авиацията и полковник Пенешко – съветски офицер, инженер, представител на Варшавския договор в щаба на ПВО и ВВС. Полковник Любенов ме

позна, поздрави ме и ме попита къде отивам. „Тръгнал съм да си търся работа." – пошегувах се. Видях, че войник с микробус „Латвия" чакаше до перона и ние, тримата, се качихме. Беше след 22 часа, топла септемврийска вечер, с голяма луна и много звезди. Беше вечерта на 30 септември 1986 г. През цялото време, докато пътувахме към Безмер, полковник Любенов бащински ме напътстваше и описваше обстановката, в която щях да работя. Неговите думи бяха балсам за изтръпналата ми душа. „Запомни – каза ми той – в поделението служат много честни и отговорни хора. Както навсякъде, има и мръсници, но има двама инженери – подполковниците Георги Милев и Димитър Белперчинов, на които можеш да се облегнеш и да разчиташ. Запомни ли?" Да, тези две имена бяха първите, които запомних, разбира се, след имената на командира – подполковник Иван Николов Попгеоргиев и човека, когото отивах да сменя подполковник Костадин Костов. Той беше отсъствал около година. Секретарят на Партийният комитет, подполковник Дамян Станев, като разбрал, че не го издигат него за ЗКПЧ, се отчаял и занемарил партийната работа.

Казах „партийна работа", та се замислих дали не е добре да дам малко пояснение за нея, защото младото поколение не знае нищо за нея, а доста хора я иронизират, други - премълчават.

Партийната работа за мен беше най-святото нещо и най-възвишената дейност, защото се занимаваше с душите на хората (спомням си как веднъж, във втори курс на Военното училище, обичания от мен полк. Ангел Илиев Жеков – началник на Политотдела на Училището, дойде в класната ни стая и след моя рапорт ни поздрави с думите: „Здравейте, инженери на човешката душа!"). Във Военното училище ни учеха на марксизъм-ленинизъм, а този марксизъм-ленинизъм не е нищо друго освен учение и стремеж човекът да се осво-

боди от всякакви окови, да бъде свободен, да твори и да живее щастливо; да се премахне всякаква зависимост и експлоатация и човек сам да решава своите съдбини. Изучавайки военна педагогика и психология, нас ни учеха как да влизаме в човешката душа – с такт, внимание, топлина и обич, с разбиране и уважение и че човешкото достойнство стои над всичко, че човекът (а не парите) са най-голямото благо и богатство. Така мен са ме учили, така аз съм работил. Какво се е получавало на практика – ще кажат други, не аз.

Това, че имаше мои колеги, които в живота и работата си погазваха тези норми, си е за тяхна сметка. Лошото е, че сега се помнят (и припомнят) само техните действия.

Да, имаше и подлости – доноси и предателства (корупция имаше, но беше нищожна. Не като сегашната). По характерни бяха кариеризмът, подлизурството, ласкателството, послушанието пред по-старшото началство, безгръбначието и слугинският манталитет. Всичко това ме е отвращавало и съм се противопоставял според подготовката си, според разбиранията си, според силите и способностите си. Тук си спомням как втората година от службата ми (1977-1978 г.) като млад 25-годишен лейтенант бях назначен за ЗКПЧ (ВРИД) на тиловия батальон на летище Каменец (титулярният ЗКПЧ – капитан Цветан Атанасов Йорданов, беше задочник във ВНВУ 4В. Левски“ и понеже завършваше, последната година от обучението му беше в Училището). И моя милост от секретар на батальонния комитет на Комсомола (щатна длъжност) бях „ръкоположен“ и за ЗКПЧ. Оказа се, че съм най-младият офицер в батальона, а съм втори по ранг след командира.

Командирът по това време беше един възрастен офицер (подполковник Динчев), започнал службата си много преди аз да се родя. Той имаше лошия навик да ругае подчинените си офицери пред строя, да използва нецензурни думи и изрази и най-лошото – ако имаше някой закъснял за следобе-

ден развод, назначаваше строй в 22 часа. Вземаше ловната пушка и тръгваше по полето, а офицерите и сержантите чакаха по службите и канцелариите, псувайки и мърморейки. При моето идване в поделението всички погледи бяха обърнати към мен, за промяна на това положение. Досега титулярът – капитан Цветан Йорданов, не смееше да се изправи срещу тези безобразия, защото дължеше своето служебно положение на подп. Динчев. Капитан Йорданов бе останал на служба в батальона от старшина-школник, командир на взвод в авторотата, нямаше необходимата подготовка, но като хрисим човек, безконфликтен, го бяха избрали за секретар на Батальонния комитет на ДКМС (Комсомола) – това бе най-ниската длъжност в йерархията на политическите офицери.

И така, още първия месец аз се сблъсках с доста сериозен проблем – стила на работа на командира. Прецених, че е редно да се опитам да поговоря с него насаме, тъй като той беше на годините на баща ми пък и командирският авторитет следва да се уважава и укрепва. Използвах удобен момент, един неделен ден, когато бях дежурен по културен отдих – тъкмо влизам в канцеларията и го виждам, че влиза през портала. Канцелариите ни бяха една срещу друга. Изчаках го. Докладвах му за обстановката в батальона и го помолих за служебен разговор. Прие ме много радушно. Извади от хладилника студена кока-кола (за това време твърде рядко срещана). Разположи се срещу мен, на дивана. Аз бях седнал на единия фотьойл и целия бях настръхнал за предстоящия разговор.

- Казвай! Какво има? – рязко и по войнишки изстреля първите думи.

Бавно и натъртващо започнах да споделям първоначалните си впечатления от обстановката в „поверения“ му батальон, говорих за собствените си очаквания и за това, че

съм приятно изненадан от колектива, който ме прие много радушно и топло и декларирах, че ще сторя всичко, зависещо от мен, за да отговоря на техните очаквания и надежди. Посочих и редица хубави неща, които са ме впечатлили, когато той ме сряза:

- Стига с хвалбите! Казвай, какво има!

Тогава споделих, че хората недоволстват от неговия стил на работа и по-точно от грубото отношение и своеволните „нощни спявки“ (както бяха популярни сбирките на офицерите късно вечер). Изведнъж видях как той почервеня, скочи от дивана и настръхнал тръгна към мен. Станах.

- Ти ли ще ме учиш, бе…? (последваха няколко нецензурни думи). Когато се изправих, той застана до мен и като видя, че съм с една глава по-висок от него, мераците му охладняха. Той беше висок около 160-165 см и тежеше около 60 кг, слаб, но стегнат и винаги спретнат офицер, лъхащ на чистота и приятен парфюм. Не беше от типичните тиловашки офицери и добре се поддържаше – винаги изгладен, лъснат, подстриган и правещ добро впечатление. Но, изглежда, дългото му стоене на едно звание и на една длъжност го бяха изнервили и той често си изпускаше нервите, от което си патеха подчинените.

Не зная докъде можеше да се стигне, ако в този момент не се почука на вратата и вътре се появи дежурният по поделение да докладва нещо несъществено. След напускането на дежурния, в стаята се възцари тишина. Командирът седна зад бюрото, извади цигара и жадно засмука тютюневия дим.

- И сега какво ще правим? – наруши мълчанието той.

- Вие сте командир – Вие решавате. Аз изложих своята позиция и няма да отстъпя от нея. Оставам твърдо зад хората.

- Значи и ти си срещу мен? – изстена.

- Не, аз не съм срещу Вас, а срещу средствата и методите,

които Вие използвате с хората, като не зачитате тяхната чест и достойнство. Има два пътя от тук насетне. Първият – или ние да дойдем при Вас, но трябва да приемем Вашите средства, изрази и прийоми – да крещим, да обиждаме, да псуваме. И вторият – Вие да дойдете при нас с благ тон с уважение и внимание да изградим една нова атмосфера на доверие.

- Това няма да стане! Свободен си.

Напуснах, а вън в коридора ме чакаха няколко офицера и сержанти с питащи очи.

Само след два дни дойде министерска заповед, с която подполковник Динчев се освобождаваше от заеманата длъжност и се предаваше на Военна прокуратура, заради разхищения и кражби при ремонта на полосата за излитане и кацане. Не съм се интересувал какво стана с него по-нататък.

За нов командир бе назначен майор Атанас Бинаков, с когото се служеше къде-къде по-добре.

Та да се върнем отново в „Латвия"-та, с която пътувах в топлата есенна вечер за гарадока в Безмер, където полковник Любенов ми дава поредните полезни съвети (особено за работата ми с инженерите и техниците в авиационния полк). Много ценни неща научих от него за особеностите на този гарнизон, за традициите и т.н.

Най-после „Латвия"-та спря пред ергенския блок в гарадока. Отдясно беше една по-малка, но нова, двуетажна сграда. На първия етаж – магазин; на втория – „барчето" – увеселително заведение, откъдето се чуваше музика и буйни песни на поредното мероприятие. После разбрах, че изпращаха в пенсия двама от старите летци – опитни асове и авторитетни офицери. Посрещна ни командирът на полка – подполковник Иван Попгеоргиев, като към мен се обърна с „Добре дошъл!"

Току-що слезли от микробуса, се озовахме сред хората

на банкета. Нашата поява въпреки напредналата веселба направи известно впечатление. Музиката и гълчавата спряха, хората впериха очи в мен (те познаваха полк. Любенов и полк. Пенешко – бяха идвали толкова пъти), но аз бях новият. Знаеха, че тази вечер идва новото „ЗКПЧ" – заместник-командир по политическата част.

Вътре миришеше на всякакви вкусотии, а аз цял ден бях само на две вафли и една лимонада и само на крак. Бях гладен и уморен.

- Аз съм капитан Костадинов – това бяха първите ми думи.

До мен се доближи един нисичък майор (майор, а после подполковник Христо Димитров Христов – Ицо Лисика), командир на първа ескадрила и ми тикна в ръката една голяма (водна) чаша, пълна с уиски.

- За нашия заместник.командир по политическата част – наздраве! До дъно!

Ами сега! Колко беше прав полковник Стилиян Кабрански: „Ти знаеш ли в Безмер как пият?!" Да, вече почнах да се убеждавам в това.

Как съм изпил на „екс" чашата с уиски, не зная. Помня само, че седнах отляво на командира и … толкоз.

На следващата сутрин ме събуди Пешко (ефрейтор Петър Петров) войник, който се грижеше за ергенския блок в гарадока:

- Другарю капитан, ставайте, че Ви чакат в поделението.

Скачам. Тоалет, бръснене, пак препасан с колан и чепици, скачам в УАЗ-ката и право в поделението. А там – всички строени – започва новата учебна година. Командирът дава думата на началник-щаба – моя съвипускник капитан Ванко Караџанов.

- Заповед на Министъра на Народната отбрана …. ЗАПОВЯДВАМ:

Назначавам капитан Йордан Николов Костадинов за за-

местник-командир … на 22-ри изтребително-бомбардировъчен авиационен полк …

Застанал пред целия строй, оглеждах плахо редиците и откривах все познати физиономии.

Последваха още няколко заповеди и след това – в стаята на командира. След като останахме сами, той започна:

- След няколко дни – на 5-и октомври е празникът на полка. Готвим голямо тържество, защото е 35-годишнина (Боже, - викам си, - той, полкът бил на моите години. Е, с четири месеца е по-стар от мен). Има създадена организация, само докладът за тържеството не е готов. Виж, взел съм стария и се постарай да напишеш нещо, а аз ще ти пратя хора, които да ти помогнат. А сега ела да ти покажа твоята канцелария.

Преди да влезем в канцеларията на командира, аз забелязах, че на вратата точно срещу неговата има лъскава табелка с четири черни букви „ЗКПЧ“. Той отключи вратата и отвътре ме лъхна на застоял въздух, примесен с дъх на керосин (от нафтовата печка). Всичко беше почистено, подредено. Стаята беше със северно изложение и прозорецът гледаше към издигнатите на постамента МиГ-17 и Як-23 – самолети, на които е летял полкът. Зад тях беше летешката столова, а вдясно от нея – спортната зала.

- Заповядай! Настанявай се и … успех!

След малко вече бях сам, седнал на стола зад бюрото, пред мен – заседателна маса с по три стола отстрани и един отсреща. Вляво от мен – библиотека; диван, с две табуретки. Вдясно – нафтова печка; зад нея – вграден гардероб и етажерка (с вестници и списания), после вратата, а зад вратата – закачалка (стенна) и огледало. Цялата стая беше облицована с махагон. То, всички стаи в щаба на полка бяха така.

Вдясно от моята канцелария се помещаваха заместник-командирът по бойната подготовка майор Илия Сандев Сандев и заместник-командирът по летателната част, майор Жечко Стоянов Жечев.

Срещу тяхната канцелария отсреща беше тази на началник-щаба. Вляво от моята канцелария беше тази на отделение „Кадри“ (сега „Личен състав“).

И … така, почна се…

Службата ми в летище Безмер за мен е много красива приказка – приказка, в която има всичко. Но благодаря на съдбата, че ме срещна с невероятни хора и събития. Тези три години ще останат в съзнанието ми, обкичени с най-хубавите и топли спомени. Едно мога да кажа – от край до край съм бил искрен и честен с хората. Това, което вършех, го вършех с ясното съзнание и убеждение, че е в интерес на хората. От нищо не се отказвам и от нищо не се срамувам.

Няма да бъде честно обаче, ако не напиша няколко думи на благодарност към част от тези хора:

Командирът на полка – подполковник Иван Николов Попгеоргиев е роден на 25 май 1947 г. в с. Драганово, окр. Велико Търново. Летял в аероклуб, завършва ВНВВУ „Г.Бенковски“ – випуск 1969 г. Оттогава започва службата си в авиополка – Безмер, като старши пилот, та до командир на полка. Човек с особено обаяние и непринуденост, човек открит, малко сприхав, но много енергичен. Среден на ръст, леко прегърбен, стегнат и винаги отворен към хората. Настроението му се четеше на лицето. Винаги го познаваха кога е ядосан и не го закачаха. Хората го приемаха такъв и го уважаваха. Уважаваха го заради неговата откритост и честност. Често се изповядваше пред мен, че много му била „мръсна“ устата, т.е. че говорел това, което мислел и че предсказвал някои неща. Беше достъпен за подчинените си, изслушваше ги и правеше всичко възможно да им помогне.

В съвместната ни работа не сме си спестявали нищо – спорили сме, карали сме се (но винаги само когато сме сами), имало е и по-бурни моменти, но всичко това оставаше заключено в канцеларията. Пред хората той за мен си беше (и

остана) Командирът (с главно „К“). И днес, когато се наложи да употребявам по някакъв повод тази дума, в съзнанието ми изплува образът на този човек. (Когато кажа „началник“ – в съзнанието ми изплува образът на полковник Ангел Илиев Жеков – друг един мой учител и духовен наставник).

С подполковник Попгеоргиев сме имали много трудни и много весели моменти. Много неща съм научил от него, особено за работата с хората. Подходът му беше някак особен, много бързо стапяше дистанцията, не пестеше думи, беше многословен, но никога – отегчителен. С него не можеше да се скучае. Беше душата на компанията. Съзнаваше, че във въздуха не беше най-добрият, но това пък го правеше по-земен.

В началото чувах, че всички летци го наричат „татко“. Веднъж попитах Ицо Лисика, защо му викат така. „Как защо, нали ни е … майката.“. Често, особено при следполетни разбори, когато адреналинът е силно покачен, в неговите словоизлияния участваше и единият от родителите на провинилия се пилот.

Обаче никой не му се сърдеше и никой не се обиждаше. Всички го слушаха с отворени уста, а провинилият се – с наведена глава. Пушеше уморено, пийваше умерено и винаги с мярка (никога не съм го виждал да прекали с алкохола), обичаше веселбата, компаниите. Беше женен, с втори брак за Златка Бързакова-Попгеоргиева, директор на Кукления театър в Ямбол, от която имаше две деца – дъщеря Зорница и син Николай. От първия си брак имаше още един син.

Голямата му страст беше рибарлъкът. Винаги можеше да го открият на „блатото“ – блатисто място в поделението от източната част на ПИК. Ставаше особено жизнен на раздумка с други рибари. Секретарят на Партийния комитет в полка – подполковник Дамян Станев, беше също запален по въдичарството. Беше истинско удоволствие да ги наблюда-

вам и слушам двамата с техните безкрайни истории.

Има един факт от моя живот, в който бях трогнат до дъното на душата си от моя Командир. Става дума за началото на 1988 г., когато без никой да знае, аз изпратих лично писмо до Централния комитет на БКП, където описвах възмущението си на редови комунист от ширещите се напоследък безобразия от разни партийни величия.

Днес е лесно да го кажеш така, но в ония години това можеше да ми струва главата или най-малкото - затвор.

Когато бях повикан в София да давам отчет за написаното, не споделих с никого нищо. От най-високо място се обадили на Командира да го питат дали знае за съдържанието на писмото. Той отговорил утвърдително (а той нищо не знаеше. Знаех само аз и машинописката на полка – Нанка). Последвал въпрос, дали споделя това, което е написано в писмото. Още един утвърдителен отговор (само, ако е знаел къде си пъха главата!!!).

След „процедурите“ в ЦК на БКП, аз се прибрах в гарадока. Като ме срещна, той ме попита: „Я ми кажи, какво си писал, че аз отговорих, че те подкрепям!“ Когато му разказах, прехапа устни и онемя. След няколко мига се сепна: „Не бой се! Няма да се предаваме!“ Идваше ми да го прегърна и разцелувам, но всичко завърши само с едно мъжко ръкостискане.

Чудя се за кого първо да пиша – дали за Дядо Георги и Белката или за Дечо и Баче Теньо. Много са ми скъпи тези хора, особено е тяхното място в моето сърце. Но да започна с по-възрастния.

Дядо Георги (подполковник Георги Милев) беше инженер на полка по радиооборудване, а Белката (подполковник Димитър Белперчинов) – инженер по електробордно оборудване. Работеха в една канцелария, но те непрекъснато бяха в ескадрилите, при хората.

Дядо Георги (вечна му памет) беше среден на ръст, набит, с широко приветливо лице, поглед на мъдрец, коса - чисто бяла, и глас тих, меден – като на проповедник. Винаги усмихнат с ведро настроение и готов да се шегува, но винаги сериозен към работата. Походката му малко тромава, възрастта му беше доста над 50-те. Имаше осанка на мъдрец.

Пълна противоположност във външността беше Белката – слаб, дори сух, жилав, пъргав, с вечно сериозен поглед, леко намръщен, вечно недоволен от нещо, безкрайно честен, откровен до болка, безупречно спретнат, чист и опрятен, той можеше да служи за образец на всеки офицер. Двамата, с Дядо Георги бяха живата история на полка. С още трима подполковници от ВАРР-а, те бяха моята „енциклопедия-Безмер“ – хора, дати, събития …

Та, Белката и Дядо Георги бяха първите офицери, които дойдоха в канцеларията ми, след като Командирът си излезе. Поканих ги да седнат и след първите протоколни фрази на запознанство дистанцията между нас се стопи. Обръщаха се към мен официално („Другарю капитан“), но разговорът беше толкова мил топъл, че дето само не се разревах от умиление. Дядо Георги ми каза, че ще ми помогне в изготвянето на доклада за тържеството на полка. Много топлина и човещина имаше в тия двама офицери и тази топлина сгряваше изтръпналата ми от неизвестността душа.

Освен написването на доклада, още първия ден ми се стовари още едно сериозно изпитание – организиране посрещането на втората група самолети от Съветския съюз (Русия). Първите 4 (четири) самолета бяха дошли преди две седмици в полка. То бяха митинги, то бяха срещи на дружбата – тостове, наздравици, безсънни нощи. Ех, полковник Кабрански!...

Та да се върна на Дядо Георги и Белката. Те двамата бяха като закопчани един за друг – все заедно ходеха и някои шеговито ги наричаха - „Братята Кирил и Методий“.

Голяма е моята признателност към тях, защото ме научиха на много неща - учеха ме с думи, с такт, но най-вече – с пример. Бяха абсолютни авторитети сред инженерно-техническия състав, пък и не само сред него, ами и сред летците. Знаеха и можеха много и затова всички ги почитаха и уважаваха. Дядо Георги беше заместник-секретар на партийния комитет и много ми помагаше в партийната работа. Секретарят – подполковник Дамян Станев, първоначално странеше от мен, държеше се хладно, протоколно – беше обиден на началниците, че не е издигнат той за ЗКПЧ, ами някакъв млад капитан „с два петъка служба“ го е изместил.

Дядо Георги изигра основна роля за промяната на това положение и за изграждането на едни честни, човешки, искрени и приятелски отношения между нас (подп. Станев и мен).

Имаха ли малко свободно време, Дядо Георги и Белката винаги идваха на раздумка в моята канцелария или на някоя пейка из района. За мен бе голямо богатство общуването с тези офицери. От тях лъхаше мъдрост, професионализъм и преданост на идеалите.

Другите двама – летците от управлението на полка, подполковниците Дечо Тотев Иванов и Теньо Николов Николов бяха другата моя опора в службата.

Дечо е страхотен ерудит и високо интелигентен офицер. Неговите познания в различните области на човешкото знание искрено ме смайваха. Широка обща култура, любител на Пушкин и Лермонтов, Шекспир и Шели, Дечо беше изключителен събеседник. Всички го признаваха като най-добрия инструктор-летец. „Хване ли те Дечо, няма как да не научиш даденото упражнение.“ – говореха летците. „Знае как да ти го каже и как да ти го покаже.“. Тези оценки му бяха отредили лидерската позиция сред летците. Всички го слушаха и уважаваха.

Със съветски офицери по време на учение - 1988 г.

Баче Теньо имаше свое място сред хората в гарнизона – ръст среден, слабоват, лице тъмно, очи сини – този човек имаше своя особен чар. Към мен винаги е бил честен и толерантен, показвал ми е къде греша и ми е помагал да осъзная грешките. И Дечо, и той се отнасяха към мен като към началник и същевременно като към по-малък брат.

С Дечо и Баче Теньо бяхме редовни сутрин с велосипедите от гарадока до поделението и вечер обратно. Велосипедът беше поредното нещо, което ни събираше. Често пъти пътят ни от поделението вечер завършваше в моето мазе на чаша червено вино. Мили спомени!

Винаги с благодарност ще си спомням колко неоценима помощ ми оказаха двамата в едно сериозно изпитание – още в първия месец на службата ми се наложи да организирам погребението на наш военнослужещ, който бе починал в болница в София. Семейството му живееше в гарадока и съпругата и децата едва ли щяха да се справят сами. Двамата с новоназначения началник-щаб на полка – капитан То-

дор Николов Дечев, се заехме със задачата, но добре, че бяха Дечо и Баче Теньо (стари гарадочани).

Друг човек, който ми е помагал много в първите ми стъпки като ЗКПЧ на полка беше ръководителят на Курса за приучване на самолет Су-25К – полковник Диньо Дончев Вълев – старши-инспектор, пилот в отдел „Бойна подготовка" на 10 САК. Нисък, набит, с бавна походка и физиономия на мъдрец, той бе израсъл в този полк и познаваше прекрасно всички и всичко. Беседите и разговорите с него бяха истинско удоволствие. Много ценни и полезни неща научих от него и съм му безкрайно признателен.

Искрено подадена ръка в началото беше и ръката на командира на 1-ва ае – майор Христо Димитров Христов (Ицо Лисика). Нищо, че в началото тази ръка ми подаде чашата с уискито и ме постави на своеобразно изпитание. Щастие беше, че неговата чаровна съпруга Данчето (другарката Христова) стана първата учителка на моя син. Първи и втори клас бяха сериозен старт за него.

С Христо и неговото семейство станахме много близки и днес продължава нашето приятелство, на което аз много държа.

Христо беше отличен пилот и командир. Той беше начело на групата, която показа ударната мощ на новия самолет на полигон „Ново село" пред цялото държавно ръководство през пролетта на 1988 г. Беше и си остана интересен събеседник. За съжаление, фактът че не беше завършил военна академия, не можеше да расте в кариерата, завърши службата си като началник на Службата за безопасност на полетите в авиобазата. Сега е на работа в чужбина (Москва) в някаква частна фирма.

Тук искам да разкажа един интересен епизод от съвместната ни служба. В деня на демонстрациите на полигон „Ново село", преди да дойдат официалните лица, група летци от

полка и моя милост отидохме за последни доуточнения с ръководството на полигона. Христо беше с един овехтял летателен гащеризон и трудно се забелязваше, че е военен летец. Докато крачехме из полигона и той пишеше по планшета, изведнъж някакъв здравеняк от охраната (УБО – сега НСО) се хвърли към Христо и го задържа настрани. И двамата се смутихме от това деяние. Изведнъж Христо с рязко движение го отхвърли и се хвана за пистолета, който беше в пришития кобур към летателния гащеризон в областта на дясното коляно. Разбрах какво може да се случи и бързо застанах помежду им.

- Какъв е този шум? – просъска охранителят-горила, с тъмни очила.

- Ти кого буташ и удряш, бе, копеле? – налиташе Христо.

- Христо, чакай! Успокой се! – опитвах да успокоя нещата.

- Искаш ли да знаеш кой съм? Гледай след два часа какво ще стане тука! И хубаво ги пази тия твои големци, защото като изсипя 30 тона бомби върху тях – такъв сеир ще стане и … ехе, къде е Турция – на 30 км. За 5 минути съм там и ще ме позлатят целия. Сега разбра ли кой съм?...

Изтръпнах. Онемях и не знаех какво да кажа. Охранителят стоеше като замръзнал. Свали очилата. Беше блед като платно. Христо изцепи една авиаторска псувня.

- Ама, другари, извинявайте! Аз не знаех кои сте, какви сте. Началникът ме пита: „Какви са тия, дето се разхождат по полигона? Я ги разкарай!“ – И аз изпълнявам заповеди.

- Че като изпълняваш заповеди, не можеш ли да бъдеш човек? А като звяр се нахвърляш. Или за вас всички хора са престъпници. Запомни от мен, момче: хората са тук (и Христо посочи мен), а престъпниците са тези, дето вие ги охранявате!

Хванах Христо през рамото и го помолих да се махаме.

Тръгнахме нагоре към портала, където ни чакаше колата за завръщане в поделението. След малко повече от два часа трябваше да започне атракцията. Отбих се само до РП на полигона – подполковник Димитър Недялков, за последни доуточнения и каква беше изненадата ми, когато видях същият охранител да се мотае около УАЗ-ката. Вървяхме с Христо, а той ни спря.

- Другари, много моля да ме извините! Сбърках. Другарю майор (към Христо), нали ще ми простите?

- Добре, бе! – махна ръка Христо, хвърли угарката в една локва и се качи в джипа.

- Другарю майор (вече бях майор), – обърна се гардът към мен почти шепнешком. – Може ли да Ви попитам нещо?

- Да, кажете – отвърнах.

С кимане на глава той ме помоли да се отдалечим, за да не чуе Христо. Отдръпнахме се на 3-4 метра встрани.

- Кажете, какво ще ме питате?

- Извинете, но този истински боен летец ли е?

- Не, измислен... – опитах се да се пошегувам.

- Абе много смачкан ми се видя, а аз пилотите съм ги виждал какво представляват (т.е. гражданските).

Сбогувахме се и тръгнахме. Аз седнах на седалката до шофьора, а Христо седеше сам на задната седалка. Вървяхме и мълчахме. Някъде, след Петолъчката, Христо пръв проговори:

- Май малко я оплескахме. Тоя дали няма да ни наклепе и до довечера да ни окошарят (беше много образен). Кофи с мастило ще изпишем.

- Ако въобще ни дадат възможност да пишем – отвърнах умислен, а безпокойството ми продължаваше да расте. Вече наближавахме Ямбол. Другите от групата бяха преди нас с „Латвията". Бързахме. Христо запали цигара. Преди година ги бе отказал.

* * *

„Завъртя“ ме службата в Безмер. Първите два-три месеца живеех в ергенския блок и в началото на декември взех ключовете от апартамента, в който бе живял моят приятел (от Каменец) капитан Милчо Динев Михайлов. Милчо бе летец, завършил Военната академия „Г.С.Раковски“ и останал да служи в София. След като си прибра багажа, аз започнах да стягам моя, който се намираше в гарадока на летище Доброславци, където живееше жена ми с децата. Натоварихме всичко на един ж.п. вагон на гара Курило и след една седмица този вагон пристигна на гара Безмер.

Натоварихме вагона на 27 декември 1986 г., на 07.01.1987 г. той пристигна в Безмер. Повече от десет дена е стоял по гарите, а тогава зимата бе доста люта. Като отворихме вагона и жена ми се разрева. Всички буркани със зимнина се бяха спукали от студа, имаше тикви – почернели, и т.н. Всичко това отиде направо в кофите за боклук на гарата. Прибрахме другата покъщнина и заживяхме – на 4-тия (последен) етаж в блока до барчето и плувния басейн. Плувният басейн пустееше. Беше обрасъл с трева и пълен с боклуци. На следващото лято вече беше изчистен, напълнен с вода и децата от гарадока щастливи се цамбуркаха. Бях назначил и спасител (един войник от полка).

Барчето не работеше. Проработи. Такива красиви вечери с приятели!

Голям проблем за гарадока и поделението беше водата. И не че нямаше вода. Вода имаше, но тръбите бяха стари. Водопроводът от каптажа (до селото), та до гарадока бяха слаби (етернитови). Правени на времето за едно- и двуетажни сгради. След построяване на четирите 4-етажни блока в гарадока тези тръби не можеха да издържат на по-високото налягане и се пукаха. Авариите бяха една след друга. Тряб-

Със семейството ми
в стаята за почивка на летците

ваше да се предприеме нещо. От голямото началство – само обещания.

Казвам на командира мисълта на Великия комбинатор – Остап Бендер, че спасението на давещите се е дело на самите давещи. Набелязахме мерки и тръгнахме двамата из окръга да търсим пари от: Окръжния народен съвет – Ямбол, общинските съвети в Стралджа, Елхово, Тополовград, „Винпром“ – Сливен, ТЕЦ-овете „Марица-Изток“, нашите приятели от Военния завод „Енчо Стайков“ (сега ”Аркус“) гр. Лясковец, „Винпром“ – Лясковец, и … намерихме пари, купихме тръби и други части, намерихме майстори и … решихме проблема. (На друго място бях описал един мой грях при направата на водопровода – става дума за командира на тиловото поделение – подполковник Иван Сивинов).

Много красиви мигове, много приятни спомени. Имаше и дни на изпитания. Имаше и тъжни моменти - особено 16 април 1989 г., когато загина Малкия (лейт. Валентин Димитров Маринов, роден в Свищов). Каква трагедия! Трагедия бе да прочета, че след години река Лим в Сърбия ще погуби неговия племенник – дете на брат му. Малко е да кажа, че бях потресен...

Все пак хубавото като че ли надделява. Къде сте, мили мои приятели?

ИНСПЕКЦИЯТА

След завършването и дипломирането в СУ „Св. Климент Охридски“ – специалност „Психология“ бях назначен през есента на 1993 г. в Инспекцията по безопасност на полетите (ИБП) в Главния щаб на ВВС. Там ме посрещнаха нейният началник – полковник Димитър Петров Димитров (Митека), Бог да го прости! старши-инспекторът – инженер-полковник Цоньо Тотев Иванов (брат на Дечо) и старши инспекторът-летец – подполковник (а после генерал-лейтенант) Димитър Цветанов Георгиев (Кмета), все хора с които се познаваме и сме служили по-рано.

- Айде, Йордане, да ти сдам джезвето и посудата за чай и кафе, щото сега вече ти си най-младият – така ме посрещна Кмета.

16 октомври 1994 - празникът на ВВС - летище Враждебна

Страхотен колектив – страхотни хора. Митека, като началник и човек съм го описал на друго място.

Още от самото начало ме завъртяха страхотни събития. Все още България имаше бойна авиация: 14 летища денонощно живееха своя динамичен живот – полети, бойни дежурства, ЛТУ, съвместни учения и т.н.

Течеше процесът на преминаване от полкова на базова организация на авиацията. Командировки, командировки за утвърждаване на новоизграждащите се структури – службите по безопасност на полетите и обективен контрол. На тези органи не се гледаше с добро око, често под формата на шега ги наричаха „служби за борба с полетите“, „въздушна полиция“ и т.н.

Митека беше изключителен авторитет в бойната авиация. Голямата част от службата му беше преминала през учебните полкове на ВНВВУ „Г.Бенковски“, Каменец и Щръклево и много от летците бяха получили своята подготовка от него. На друго място съм отделил повече внимание на неговата забележителна личност. Тук, в Щаба на ВВС, всички го ценяха и уважаваха. Той беше много земен човек, приятен събеседник и отличен колега. Никой не можеше да каже нещо лошо

Заедно с Митека и ходполковник Емил Тошев

за него. Бе създал много топъл климат в Инспекцията – климат на доверие, уважение и приятелство, без да страдат професионализмът и отговорността. Много от другите служби и отдели ни завиждаха.

Митека ни бе гласувал пълно доверие и свобода, но и ние – неговите подчинени никога не го посрамихме.

Най-сериозните изпитания за Инспекцията бяха летателните произшествия, особено тези, при които имаше загинали колеги. Всяко разследване на такова произшествие лягаше на нашите плещи. Създаваше се специална комисия, в която членовете на Инспекцията бяхме „основните играчи“.

Особено драматично бе разследването на катастрофата със самолет МиГ-29 на летище Равнец на 29 септември 1994г., при която загина командирът на базата, моят съвипускник от Военното училище – подполковник Иван Даев. Този случай заслужва отделно да бъде описан, защото за мен той бе

С колеги от Инспекцията на 50-годишнината ми

христоматиен. В този случай се докоснах до всичко в тази странна, сложна и ужасно трудна професия.

Още не бяха утихнали емоциите - и нова трагедия: на 20 декември с.г. на летище Балчик загина старши лейтенант Владислав Вълчев – млад летец, но доста опитен, катапултирал се над водната повърхност, но удавил се вследствие на термичен шок. Температурата на водата беше само 2°С , а затопленият човек в кабината на самолета среща рязко ледената вода.

Истинско изпитание беше този случай за нашия експерт – инженер полковник Цоньо Тотев Иванов. Близо три месеца той изследваше сарпрограмата (лист хартия, върху който бяха нанесени параметрите на полета). Особено в крайния участък, където беше прекъсната линията и трудно се разчиташе поради големия престой на САРПП-а в солената вода. Очите му „изтекоха“, вторачени да открият истината за отказа в управлението на самолета.

Един-два месеца, откакто почнах службата в Инспекцията и Кмета (попд. Димитър Георгиев) беше издигнат за началник отдел „Бойна подготовка на Авиацията“ и на неговото място дойде майор Евгени Петров Манев (впоследствие генерал-майор, началник на Военна академия „Г.С.Раковски“).

През седемте години (1993-2000 г.) служба в Инспекцията смених още двама началници – полковник Пенко Иванов Андреев и Цветан Марков Василев и инженерите – подполковник Емил Минчев Тошев и майор Николай Пенев Загорски.

2000-та година посрещнах като офицер от резерва (запаса).

Двадесет и девет години, три месеца и 12 дни под пагон – от редник до полковник. Това е.

* * *

Редно е да напиша няколко реда за периода 01. 10. 1989 г. – 20. 01. 1990 г., в който бях на служба в Политотдела на ПВО и ВВС на длъжност „старши инструктор от отделение „Пропаганда и агитация“ – отговарящ за масовополитическата работа и нагледната агитация“. В задълженията ми влизаше търсенето и намирането на лектори от външни организации, кинопрожекции, актуализиране и осъвременяване на нагледната агитация и политическата украса. На мен бе възложено лично да организирам и ръководя преместването на Паметника на летеца от градинката на Парка „Владимир Заимов“ (сега „Мадрид“) до сегашното му място до Народното събрание. Това стана на 26 октомври 1989 г. и съм го описал по друг повод.

В Политотдела служеха високо подготвени и скромни офицери. Началник бе генерал-лейтенант Страхил Младенов, а от 20 октомври – полковник Васил Василев. Зам.-началник – полковник Георги Милев, а от 20 октомври – полковник Димитър Димитров (Матрото). В Политотдела имаше три отделения – Организационно-партийно – начело с полковник Иван Филипов; Пропаганда и агитация – начело с полковник Румен Пандезов, и Отделение за работа с младежта и Комсомола – начело с капитан Илия Плачков. В Политотдела бяхме общо 18 (осемнадесет) офицери и две граждански лица (началник-склад и киномеханик).

На 20.12.1989 г. Политотделът престана да съществува и бе реорганизиран в Отдел за морално-психическа подготовка, а от 25 януари 1990 г. – в Отдел за възпитателна работа.

На 20 януари полковник Василев – началникът на отдела, ме извика в канцеларията и ми връчи тримесечно предизвестие за уволнение. От следващия ден бях един от многото на борсата на труда. Добре, че ми дадоха един служебен апартамент, който впоследствие успях да купя. Семейството ми беше в гарадока – с. Безмер. Започнах да оправям апарта-

мента, за да може да се живее (имаше спукани водопроводни тръби и две от стаите бяха наводнени, мокетът – изгнил, а тапетите – мухлясали; криво-ляво оправих една от стаите, а после и другите; м това време живеех първо в апартамент на бате Митко (братовчед на жена ми) в кв. „Младост-4", после - при Сотир и Надка Сотирови в кв. „Надежда-2" и в апартамент на леля Митка и вуйчо Петко (в същия квартал). От април 1990 г. се пренесох да живея в апартамента си. В края на март във Военномедицинска академия се откри конкурс за място в КАРИЛ, което бе спечелено от съпругата ми (сред 7 кандидати), с което съм много горд.

След спорадични пребивавания по строежи и други обекти (складове, тържища и др.) през май ми се обади полк. Василев и ми каза, че са отпуснати места, квоти за СУ „Св. Кл. Охридски" и дали искам да кандидатствам. Съгласих се с радост. Отдавна мечтаех за Алма Матер, и по-точно – за специалността „Психология".

От есента на 1990 г. вече бях редовен студент в Университета. Другото – вече е известно.

* * *

Дописвайки тези страници, у мен остава онова чувство, с което седнах да пиша тези мои спомени и размисли. Усещах в себе си необходимост да се върна назад през годините и отново да преживея моя не особено интересен и не особено богат живот. Може би този живот не беше нещо особено, но за мен е нещо изключително.Споменатите хора и събития за мен имат огромно значение и са безкрайно скъпи. Връщайки се в годините, отново преживях горчилката и радостта от това да се родиш в интересно време. Както е казано, човек не може да избере кога и къде да се роди, не може да избира родителите си, но времето, в което живях, беше белязано с необходимостта аз самият да плащам за дела, извършени от

моите предшественици. Това време беше изпълнено с много драматизъм и много трагизъм. Знаех, че не е присъщо на мъжете да плачат, но аз съм плакал. Стараех се хората около мен да не разберат и като че ли успявах.

Примерът на баща ми беше пред очите ми и аз напълно споделям неговия живот, идеи и разбирания. Той ми беше ясен. Но дядо ми?... Дядо ми Костадин тънеше в догадка, в неизвестност, в мистерия… Когато разбрах истината - исках да съм като него – с цената на живота си да отстоиш своите възгледи и своя идеал. Този човек ми стана особено ценен и скъп. Неговият пример за мен беше като факел. В днешно време тези думи звучат доста странно, ако не и фалшиво. Силно се съмнявам моите деца да могат да ме разберат, а и не съм сигурен дали ще пожелаят да ме разберат…

Убеден съм, че това трябваше да го напиша. Убеден съм и

Погребението на Никола Милкин - 1928 г., пострадал при атентата в църквата „Света Неделя“ - 1925г.

.

че тези редове могат да породят доста недоумения, въпроси и несъгласия във всеки, който се реши да се докосне до тях. Не смятам, че съм сторил кой знае какво, като съм ги написал, но дългът ми към тези хора е огромен. Огромен, защото те ми дадоха не само живот, име, чест и достойнство, но и пример и великото щастие да наредя името си до тяхното. Гордея се , че съм техен потомък.

Прекрасни спомени и човешки благодарности пазя за първите ми учители Цветанка Пешева, която ме научи не само на А,Б,В…, но и на много човешки добродетели, Иванка Крумова – моята класна ръководителка от 5 до 8-и клас (Бог да я прости!). Тази жена ми даде много не само за Българския език и литература, но житейските истини, Малинка Димитрова, Вита Бойкова, Васил Милчев, Страхил Караиванов, Асен Кьосев, Стойне Николов, Йорданка Гайтанджиева, Християна Чавдарска, Емил Мицов. На учителите ми от Техникума по автоматика – София, Станчева, Николова, Христов, Петков, Момчилова, Калоянова, Лилов, Георгиев и най-вече на директора на Техникума - инж.Бабаделиев.

Много силни моменти и отлични уроци съм получи от моите командири и началници в поделението в Пазарджик - офицерите Пишиков, Петров, Арабаджиев, Стоянов, Узунов и особено от полковниците Капитански и Сираков. Техните уроци по човеколюбие, чест и достойнство никога няма да забравя. Обръщението „моето момче“, с което полк. Стоимен Капитански се обръщаше към войниците, стана и мое. То ми донесе в по-късните години много щастливи преживявания.

Във Военновъздушното училище „Георги Бенковски“, село Долна Митрополия, ме посрещна един голям педагог с бащинска усмивка и голямо сърце – майор Кръстьо Христов Николов - командир на курсантската рота. Взводните командири в ротата бяха хора с по-ограничени възможности, без

Заедно с първия българин медалист от Олимпийските игри -
- Хелзинки 1952 г. - боксьорът Борис Георгиев (Моката)

сериозен опит и дошли от различни поделения на сухопътните войски, непознаващи спецификата на авиацията и военновъздушните сили.

Като студент в Софийския университет

Респект и уважение изпитвах към командирите на батальони - офицерите Димитър Димитров (Кенки) и Борис Цанов (Вудро). В тези прякори имаше събрано доста уважение и благодарност. Как може да се забравят красивите курсантски мигове с преподаватели, като офицерите Цандев, Стоян Стоянов, Богомил Камбуров, Истатко Николов, Димитър Попов, Христо Анзъров? Особено ярки са спомените ми от началника на ВНВВУ „Г.Бенковски“ генерал-майор Димитър Караджиков, към когото изпитвам голям респект. Най-дълбокият поклон обаче е за един изключителен човек, офицер и истински комунист - полковник Ангел Илиев Жеков - началник на Политотдела на училището, с когото работех и три години като офицер в Политотдела. Благодарение на него аз станах офицер, а „благодарение“ на мен той не стана генерал. След време разбрах какво му е коствало съхраняването ми като курсант, а после и като офицер. Човек с широка душа, богат интелект, фин такт към хората, сериозна теоретична подготовка и най-вече кристално чист и безкрайно честен. Никога няма да забравя неговата добрина! Само хубави неща са ми останали в спомените ми от командирите и началниците, с които съм работил, офицерите Атанас Бинаков, Маргарит Маринов, Велико Пенчев.

Във Военната академия „Георги Стойков Раковски“(1981-

С първородната внучка Лилия - 3 февруари 2014 г.

1983) се възхищавах на преподавателите офицери Димитър Бантутов, Стоян Недин, Иван Филчев, Митко Кузманов, Андон Андонов, Спас Спасов. Приятни са спомените ми от началниците на факултет капитан I ранг Кювлиев и ген.-майор Ризов и класният ни ръководител Васил Василев.

След академията службата ме срещна с интересни хора - офицерите Трифон Петков, Тодор Ненов, Иван Попгеоргиев и Илия Сандев. И днес се радвам на приятелството на тези хора.

За малкото време в политотдела на ПВО и ВВС (октомври 1989 - януари 1990) не се сещам за нещо значимо, освен за преместване на паметника на българският летец и свързаните с него преживявания (описани в по-предните страници).

За времето, прекарано в Софийския университет „Св.Климент Охридски“, красиви спомени имам от професорите и доцентите Леон Леви, Емилия Алексиева, Любен Десев, Иван Димитров, Хайгануш Силгиджан, Дончо Градев, Людмил Георгиев, Крум Крумов, Павел Александров.

След Университета следва да отбележа величавата фигура на полковник Димитър Димитров – Митека (Бог да го прости!), на когото съм отделил цяло описание.

И така, полека-лека навъртях 54 години, години, в които срещнах всякакви хора, вглеждах се в тях, учех се от тях, стремях се да правя добро, защото само доброто добро среща.

И сега мога да кажа честно и открито: няма човек на този свят, който да каже, че съм му сторил зло, че съм му попречил в нещо или пък че съм го предал. Това е моята житейска равносметка. Звучи малко нескромно, но е така.

Дописвайки тези последни редове, отвътре ме гризе една мисъл - какво ли ще каже оня, който ги прочете, дали ще разбере посланието, което искам да оставя, и дали въобще някой има нужда от това послание?

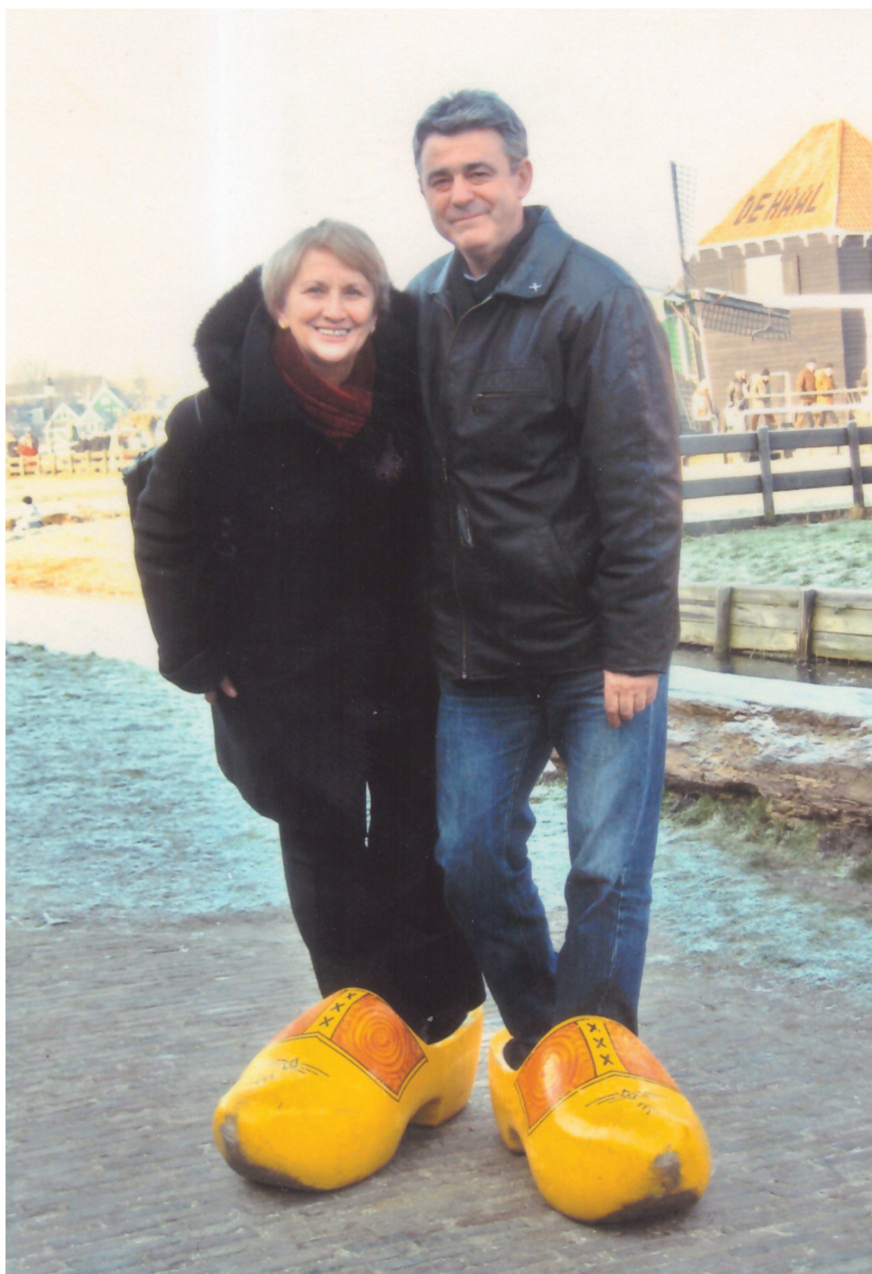

С жена ми на екскурзия в Холандия - 2007 г.

Моят мил дядо Стоянчо - моят най-голям Университет, не написа и не остави нищо написано, но остави такава ярка диря след себе си, която заслужаваше да бъде описана. Ето, аз описах тази диря.

Сега, когато той е във вечността, аз чувам благия му глас и мъдрите думи, чувам оногова, който природата беше обилно надарила с цялата си щедрост, до която аз имах щастието да се докосна. Вечна да е светлата му памет!

А редовете по-надолу ще оставя празни. Ще ги оставя празни, за да могат моите деца - Цвети и Камен, да почнат да пишат своята история. Едно се моля - дано и тяхната съдба да бъде белязана с много топлина, обич и човещина. Да бъдат щастливи така, както аз бях щастлив.

Че и повече… Амин!

07. 04. 2006 г. София

P.S. Има моменти в човешкия живот, за които има остра нужда от алиби. Благодаря на съдбата, че ме опази от тази необходимост.

10. 01. 2007 г.

„СМЕШЕН ПЛАЧ“ – 2015

7 януари 2015 г., Париж, часът е 11:32. Две маскирани лица, въоръжени с автомати „Калашников“, разстрелват дванадесет души, между които четирима карикатуристи, в центъра на града и избягват в неизвестна посока.

Аууу! Ужас! Светът е в шок! Разстреляна е Свободата на словото!

Всички в един глас пищят – атентат, погром над цивилизацията...

Но коя цивилизация и коя Свобода, господа? Тази, която ви позволява да се подигравате и карикатурите ценностите на онези, които са различни от вас?

Ама ние карикатурим папата, кардиналите, Христос. Ами хубаво! Карикатурете си ги! Ваша си работа. Толкова ви е акълът. Такива са ви разбиранията, но не налагайте на всички тези разбирания!

Каква толерантност, моля ви, когато, по най-грозен начин се подиграваш със символите на вярата на повече от милиард и половина души по света.

Апропо: пишещият тези редове е атеист, но уважаващ правото на всеки човек да изповядва всякаква вяра. Моята вяра е както на един наш велик предшественик, който написа: „Вярвам в единний светлий комунизъм – изправител недъзите на обществото, чакам събуждането на народите и бъдещий комунистический ред...“ (Хр. Ботев)

Скоро „събуждане на народите,, едва ли ще има, защото днес всички плачат с крокодилски сълзи за едни хора, които изкарваха парите си за сметка на честта и достойнството на други, а обикновените демократи на Запад се хилеха на тъпите им измислици и ми приличаха на оная женица, дето носи съчки в престилката си за кладата, на която гори Ян Хус. „О, santa semplicitas!“ („О, свещена простота!“)

Нищо ново под слънцето, би казал философът.

Но защо ли се сещам за една мисъл на Сенека, която гласи така: ***„Робството държи малцина, но милиони се държат за робството.“***

А и аз самият ненавиждам насилието, но бих добавил, че насилието на молива убива вяра, а автомат „Калашников“- само човека.

Вие кажете кое е по-ценно?

София
09.01.2015 г.

МОЯТА ИСТИНА

Още не стихват страстите около годишнината от едно достойно дело на нашия народ – спасяването на българските евреи 1943 г. от департирането им към немските лагери на смъртта.

Много неща се изговориха, много неща се изписаха, но все има доста истини, които останаха неизвестни. Някои истини не се изговориха, защото не се знаеха, други – защото не бяха пожелани, а трети, защото са неудобни. Има истини, които не са проверени или не са доказани с факти.

Моята истина е от тези, последните. През последните две години се натъкнах на двама участници в самите събития и те хвърлиха нова светлина на нещо позабравено, но все пак останало в съзнанието им.

Скромността на този, който ми разкри тази истина, ме въведе в заблуждение и, признавам си, че не обърнах достатъчно внимание на величието на тозш жест, който спокойно днес мога да нарека с определението „подвиг".

Споменът ме отнася в първите години на демократичните промени. Мястото е селският казан за ракия, а аз, седнал на едно столче до вуйчо Асен, слушам неговия разказ. Вуйчо Асен е първи братовчед на майка ми, т.е. неговата майка и моят дядо (по майчина линия) са сестра и брат.

Не е лошо да напиша няколко думи за него, защото ще дойде време, когато Историята ще го признае и оцени.

Асен Николов Накев е роден на 24.10.1928 г. в с. Коняво, Кюстендилска околия, като втори син в семейството на Никола и Параскева Николови. Има двама братя – големият Васил (роден на 11.10.1921 г. – починал на 14.05.1972 г.) и Драган (роден 11.04.1932 г. – починал...?)

Асен завършва Мъжката гимназия в Кюстендил, а след това - Военното училище и журналистика в СУ „Св. Климент

Охридски“. Служи в армията като политически офицер и военен журналист. Беше главен редактор на в. „Страж на родното небе“ и списание „Сержант“. Умира на 11.11.2013 г. в София.

Събитията, за които искам да разкажа, са се случили през март 1943 г., когато Асен е ученик в гимназията в Кюстендил. Добре си спомням датата – 9ти март. През късните часове на този зимен ден, на прозорчето на неговата бедна ученическа квартира, плахо се почуква. Отвън е комшийското момиче, еврейче, което е ученичка в Девическата гимназия, но често си помагат в уроците по литература и математика. Този път страшна тревога горяла в очите му. Асен открехнал прозореца и попитал за какво го търси.

- Асене, помагай! –изплакало момичето.

- Какво има? Какво се е случило? – попитал Асен.

- Ще ни гонят оттук. Мама и тате събират багажа и заминаваме за Полша. Там ще работим в някакви фабрики, но всички са много разтревожени...

- Кои „всички“? – попитал Асен.

- Всички евреи заминаваме. Страхувам се, Асене! Страх ме е, че няма повече да се върнем! Моля те, Асене, направи нещо! Не искам да заминаваме!

Главата на Асен се замаяла. Нещо страшно се случва, но какво? Какво?

- Утре, рано сутринта в три часа трябва да бъдем на площада пред гарата. Готови за отпътуване – продължило девойчето, а гласът му треперел.

Затворил прозореца, облякъл вехтия си учениески шинел, нахлупил шапка над очите си, Асен се втурнал към дома на

един свой съученик. Било рано вечерта и по улиците имало доста хора. Това било добре, за да не се предизвика подозрение. Намира своя съученик вкъщи и заедно отиват при един техен по-възрастен другар, който бил секретар на РМС (Работнически младежки съюз) в гимназията. Вземат решение да обиколят всички ремсисти и други прогресивни младежи и да отидат на гарата, за да протестират. Решават да запознаят ръководството на гимназията с това свое решение. По това време титулярният директор бил мобилизиран, в запас, и неговата длъжност изпълнявал обичаният от всички учител по литература и философия Георги Константинов (баща на проф. Елка Константинова). Той останал възхитен от решението на своите ученици, застанал зад тях, но пожелал това да остане в тайна.

- Оставам с вас, но все едно, че не сме се виждали! Аз нищо не зная. Всичко правите на ваша отговорност.

Така им казал учителят, а тримата със смесени чувства тръгнали по квартирите да събират съучениците си за акцията.

През нощта, към 2 ч. и 30 мин, откъм махалата Могилата, към сто и петдесет гимназисти тръгнали към Кюстендилската гара, където два влакови ешалона били приготвени за отпътуване към неизвестното.

Осемстотин клетници трябвало да поемат към пещите на „Освиенцим“ и „Бухенвалд“, а това било повече от половината на кюстендилските евреи.

Гарата била обградена от полиция и жандармерия. Двата парни локомотива „пъшкали“ в готовност да понесат в тази нощ тези хора, за да не се завърнат никога.

Без да подозират за последиците, младите гимназисти тичат към коловозите, викайки: „Спрете!Не си даваме приятелите! Свобода за евреите!“

Тази врява на учениците объркала полицията и жандармерията. Всичко вървяло по план, но появата на тези „хла-

пета“ объркала всичко. Тръгнали да разгонят появилите се ученици. Мнозина били арестувани, други отнесли ударите на полицейските палки. Асен бил сред задържаните, но не пожела да разкаже за прекараното време в полицейския арест.

Възникналата суматоха предизвикала и реакцията на събраните пред гарата евреи. Те започнали да разбират какво им се готви и разтревожени започнали да се съпротивляват на натоварването по вагоните. Настанало объркване.

В четири часа влаковете трябвало да потеглят, а на гарата царяла суматоха, заплашваща да прерастне в бунт и безредици.

Учениците били прогонени към полето, но няколкото изстрела, дадени за умиряване на обстановката, събудили града. Заприиждали хора от близките квартали. Разбрали какво се случва, те скандирали заедно с жертвите.

Виждайки усложнената обстановка, полицията отменя товаренето на вагоните. Пропада замислената депортация.

Тази акция е първият тревожен звън на камбаната на народната съвест. До следващите, организирани от местните първенци акции, остават повече от два месеца, а намесата на подпредседателя на Народното събрание, кюстендилеца Димитър Пешев – пет.

Първият камбанен звън на тази борба удари ремсистът от Кюстендилската мъжка гимназия Асен Николов Накев.

На една поредна среща с будните кюстендилци се запознах с двама мъже, които се оказаха участници в това събитие. Разказвайки за спомените на тези хора, потръпвам от патоса, с който говореха тези мъже за моя вуйчо Асен. Питаха за него, но се огорчиха, като им казах, че той вече е покойник.

- Ех, момче, не знаеш какъв добър човек беше вуйчо ти Асен! Смел човек и ... много скромен – каза единият.

Вторият мъж беше по-категоричен:

- Ако не бяхме ние, учениците от гимназията, ешелоните щяха да заминат. Сега много се бият в гърдите, но тяхната истина не е читава. И аз опитах от „ласките“ на тогавашната полиция, но си е заслужавало.

Зарадвах се, че чутото от вуйчо Асен се потвърждава и то ме накара да се почуватвам горд, че съм негов потомък.

Попитах хората как се казват, а единиат ме порази с отговора си:

- Има ли значение?...

Не очаквах такъв отговор и днес съжалявам, че не бях по-настойчив, защото разказаното от тях не само доказваше казаното от моя вуйчо, а дадоха по-подробно описание и по-ясна картина на онова страшно и славно време, време на проверка на човешката низост и чивешката висота.

Ето това е моята истина за това време и аз съм горд, че моят вуйчо Асен пръв е ударил онази камбана.

Дано се съберат у мен
в едно гнездо любов и правда.

А моя срок, изглежда, мина:
да теглим главната черта!
Не съм живял от милостиня
и не потънах в суета.

О, вече зная: трудно се постига
хармония, любов и стих, и книга.

Павел Матев

Живот, на който не направиш равносметка, не си струва да бъде живян.

Блез Паскал

НАЧАЛО НА КНИГАТА

Да се разберем – а не съм писател. И никога няма да бъда. Не ми върви писането и това е. По ме бива в говоренето, но това, що е тук, искам да остане, а както е казано „само писаното остава“.

Често пъти в моя скромен житейски път ми се е налагало да си задавам въпроса: „Как така все на мен се случва?“ Хората около мен и те питат: „Как така все на теб се случва?“

Започнах да вярвам, че има предопределеност на съдбата.

Моето скромно обяснение е, че още от малък много обичах да слушам всякакви истории. Една част от чутото не можех да разбера, друго разбирах по своему, а трето ми бе обясненявано допълнително. От това третото често се получаваха дори комични ситуации. Пример:

Чета учебника и подготвям домашните си за утрешния учебен ден, печката бумти, а зад мен баба ми Пара (Параскева) си говори с нейната етърва баба Илинка. Говорят за трета жена. Не я познавам. Подслушвам разговора и чувам странен израз: „Вече не й пече печката.“ Отнася се за оная, третата. Вечерта питам майка ми. Следва малък скандал. Майка ми моли баба ми да внимава какво говори пред децата. Заключението е – като порасна, ще разбера.

Те, нещата са около нас, само трябва да имаш очи, за да ги видиш, и уши - да ги чуеш.

Често пъти при тези ситуации съм изпадал в много странни състояния. Особено подигравките на приятели и познати, когато попадна на интересен събеседник. Всичко друго оставям и целият се превръщам в слух. Всяка история попивам с интерес.

Всичко, написано в тази книга е преживяно, заедно с разказвача.

Винаги се старая да получа ново доказателство за разказаната истина поне още от един независим източник и често ми се получава.

Всички истории съм записвал през годините, като не съм имал идея, че ще дойде ден да ги събирам в книга.

В последно време мои приятели ме убедиха, че трябва това, що съм чул, преживял и записал, да го споделя с повече хора. Би било интересно.

Ха, дано!

Дълбоки благодарности на Петър Йонов, Богдан Кръстев, Иван Камбуров, Иван Стоев и Тачо Бончев за подкрепата.

Това е моята книга. Това е моята изповед. Съзнавам, че поемам голям риск, особено за историческите факти. Жалко, че много от хората, споменати в повествованието, не са живи.

Тези редове са моя синовен поклон пред техния достоен живот.

Няколко пъти правих опит да лустросам написаното, да го направя читаемо от други хора, а не само от мен.

В много от написаното липсват пояснителните моменти, липсва и задълбоченото описание, но предлагам на читателя текста така, както е записан „суров“, а не - „напудрен“, такъв, какъвто съм го почувствал тогава, а не сега - нагласен като за сергия.

В психологията има един закон – „Тук и сега!“ Това е истинското. Другото е ... мимикрия, имитация.

Древните китайци са казали „Красивите думи не са верни. Верните думи не са красиви.“

С тези редове аз предпочетох верните думи, за което моля да ми простите.

Това е моята истина. Вашата може да е друга...

„Туй, що беше днес, обви забрава. Туй, що беше нявга, – оживява.“

(Гьоте – „Фауст“)

ЛАЗАР ЙОВЧЕВ

През 1840 г. в ямболското село Казълагач (днес гр. Елхово) в семейство на трудолюбиви българи се ражда момче, което родителите наричат с името Лазар.

Съдбата отрежда това дете да остане единствено за тези родители, рано погубени от банда башибузук, работейки на полето.

Тригодишният Лазар е приет в многолюдното семейство на своя вуйчо.

На пет години той започва да помага в къщната работа, а също и в хана, в който отсядат пътниците на път за Истанбул и Божи гроб.

Един ден, пиейки кафето си в хана, богат калоферец, се вглежда в малкия помощник, който събира чашите от масите и отпадъците, с кърпа бърше масите, подрежда столовете. Прави всичко с голямо старание и сръчност. Малкото му личице сияе от усмивка, а звънкото му гласче: „Заповядайте, господине! Благодаря, гоподине!“ стопля посетителите.

Търговецът, който се връща от Божи гроб, се поинтересувал от ханджията за това момче. Разбрал за нерадостната му съдба, той пожелал да го вземе със себе си, да го осинови, тъй като нямал деца. Вуйчото се съгласил и малкият Лазар се озовал в Калофер през лятото на 1845 г., а през месец септември - в училището, гдето учителства Даскал Ботьо Петков.

Даскалът още от самото начало разбрал, че момчето притежава особени качества – ученолюбие, дисциплина, добросърдечност, приветливост и откритост.

Бързо усвоява знанията, рано зачва да чете и пише. Любознателността е забелязана от Даскал Ботьо и още след първата година по негова препоръка детето е проводено да

продължи в Найденгеровото училище в Пловдив. Там малкият Лазар впечатлява тамошните даскали и жадно овладява знанията. Едва дванадесет годишен, по препоръка на самия Найден Геров, Лазар е вече ученик във Френския лицей в Истанбул, под личното попечителство не на кого да е, а на ... епископ Иларион Макариополски. Дядо Иларион отблизо следи развитието на Лазар, подпомага го, отваря вратите на богатата си библиотека.

След отличното обучение, през лятото на 1857 г., Лазар е записан за студент по филосовия и богословие в Сорбоната в Париж.

Попаднал в един различен свят, Лазар жадно попива всичко, което му предлага големият град. Жадно чете и усвоява преподавания материал, но вниманието му е привлечено от новите идеи на времето. Още били живи спомените от революционните събития от 1848 г. „Един призрак броди из Европа“ и Лазар съзира и осъзнава повея на новата наука.

Лятото на 1858 г. Лазар е в едномесечна ваканция в Калофер. Донесъл дарове за своите осиновители. Донесъл е специален дар за своя Даскал – малка книжка на френски език, закупена от една парижка книжарница. Оказало се, че Даскала не се изненадал от този дар, а тайно се надявал на него.

На корицата пишело „Манифест на Комунистическата партия“ от Карл Маркс и Фридрих Енгелс.

Ваканцията си Лазар прекарал в дома на Даскала в превод на тази книжчица на български език. Двамата, захласнати в делото си, не забелязали как зад леко открехнатата врата наднича първородният син на Даскала, Христо , който усеща, че присъства на нещо особенои величаво. Чете го в очите на баща си и младия човек до него. Повече от дузина екземпляри са преписани от преведената книжка. Един от тези екземпляри ще бъде неотлъчно с Христо, тайно прибран в ония дни.

След време, слизайки на Козлодуйския бряг, Христо ще го предаде на капитана на кораба „Радецки“ – Дагоберт Енглендер. Този екземпляр и днес може да се види в частния музей на капитана в Австрия. Освен това там може да се види и един странен документ, принадлежащ на Войводата Христо Ботев – Бревет (свидетелство) на френски език, на който пише „Издава се на (Хр. Б. Петков) (дописано допълнително) в уверение на това, че същият е работник на Първия комунистически интернационал. Лозана 1868 г. Настоящото му се издава, за да му се оказва съдействие при изпълнение на обязаностите си. Подпис Карл Маркс. Печат.“

След петгодишно следване Лазар Йовчев се завръща при своя благодетел дядо Иларион в Митрополията в Истанбул с отлична диплома и защитен докторат по теология. Същата (1862 г.) е подсриган за монах с името Йосиф.

След време този Йосиф ще поеме съдбините на Бългрската православна църква като неин екзарх – Екзарх Йосиф, човекът който донесе Комунистическия манифест в българските земи, в поробена България – първата лястовица на Новата наука, по чиято „нареда“ закопня първородният син на Даскал Ботьо.

Още малко за Даскал Ботьо и неговия първороден син Христо.

През 2000 г. Издателска къща „Жажда“ – Сливен, издаде Сборник очерци „Ботевите братя малки“ на Петър Ненков, като ново обстойно добавяне към живота и дейността на Даскал Ботьовото семейство.

Впоследствие на времето излязоха и други публикации, които хвърлиха нова светлина по темата.

Ботьо Петков се ражда през 1815 г. в семейство на дребен карловски търговец и гайтанджия. Голяма част от роднините му са видни дейци на нашето Възраждане. Основното си образование получава при видния учител Райно Попо-

вич, човекът, който първи дръзва да говори на родния ни език пред своите ученици.

Запазил искрата на любознанието у младия Ботьо, Райно Попович пали още острото социално чувство и патриотичен идеал.

След години тези искри ще разгорят буен огън в душата на Даскала, което ще му донесе доста неприятности и несгоди. На няколко пъти, той е интерниран като учител от Калофер от местния еснаф и училищно настоятелство. При едно такова наказание във врачанското село Осен на 6[ти] януари (н. ст.) 1848 г. се ражда Христо.

Днес приемаме Калофер за родно място на Христо Ботев, защото ни е неудобно да обясняваме какво е правил Даскал Ботьо с младата си невеста Иванка Дрянкова в това отдалечено село. А в своето житие той има още две заточения там.

За учителската и обществената дейност на Даскала е писано много но малко се знае за неговите чести посещения в столицата на Империята Истанбул, където сергиите с книги привличат жадния му за знания поглед. Междуу всичкте изложени книги, две от тях му правят особено впечатление – „Немска идеология" и „Светото семейство" на двама неизвестни немски автори – Карл Маркс и Фридрих Енгелс. За първи път тези автори показват съвременния свят по друг, особен начин – през погледа на онези изтерзани и онеправдани творци на блага, които жестоко са ограбвани от своите господари и експлоататори.

Така Даскал Ботьо разбира, че свободата има не само национална парадигма, но и социална, която има много висока цена.

Това се случва през късното лято на 1850 г. Само след осем години в калоферския си дом той жадно ще поглъща и ще превежда „Манифест на комунистическата партия". Ще препишат заедно с бившия си ученик Лазар Йовчев (Екзарх

Йосиф) четиринадесет пъти това книжле, променило историята на света. Един от тези екземпляри ще потъне в пазвата на десетгодишния Христо, същият екземпляр, който след 18 години Христо ще предаде на капитана на кораба „Радецки“ и който екземпляр може да се види в частния музей на Даго-берт Енглендер в Австрия.

Даскал Ботьо е първият учител по комунизъм на младия Христо. Особено силна и здрава е връзката между баща и син – гореща бащина обич, дълбоко синовно преклонение и уважение, невероятно разбирателство и допълване. Младежки жар, огън и ентусиазъм и бащина толерантност, гордост и подкрепа.

Двама великани на интелекта , знанието и будителството. Баща и син, за които Калофер е тесен.

Решението е взето.

„Дружина тъгва, отива,
пътят е страшен, но славен:
Аз може млад да загина...
Но... стига ми тази награда –
да каже нявга народът:
„Умря сиромах за правда,
за правда и за свобода...“

Този невероятен стих на Ботйов ми даде преди много време отговор на един съществен въпрос, поставен пред нас - слушателите от Военната академия „Г. С. Раковски“ от блестящия ни преподавател по Военна истовия полковник професор Атанас Пейчев: „Каква е разликата във възгледите на Левски и Ботев за идеала на нашата революция?“

За Левски крайната цел на народната ревоюция е свободата.

За Христо Ботйов свободата е средство за „добиване на наша висша цел – правда и добруване на народа“.

Затова той повтаря:

„Умря сиромах за правда,
за правда и за свобода...“

Ако Левски гледа с десетилетия напред, то Ботйов – със столетия.

Затова на Левски му е трудно да разбере думите на поета, казани в ония мразовити дни във вятърната мелница край Букурещ.

„Сега е време, байно, заедно с турците да прогоним и чорбаджиите!“

Трудно му е било на Апостола да разбере какво е искал да му каже Ботйов.

Пиша „Ботйов“ и дължа да поясня, че всичко писано за него и от него приживе, е с това име.

Дълбоко уважение и преклонение пред рано починалия баща.

След години Вазов ще го прекръсти на „Ботев“ в „Тих бял Дунав“ и така ще стигне до нас.

Тонове помия и глупости се изляха и изписаха в последно време за комунистическия мироглед (не увлечение) на поета. Е, не могат да му простят – и това е. Не било негово творение „Символ – верую на Българската комуна“, не бил изказът в духа на неговото време. Жалки лакеи на съвременните „работодатели“ и „инвеститори“, които нявга Ботйов наричаше „чорбаджии – изедници“, а българския народ – „мойте братя сиромаси“.

То си има свое обяснение това лакейство на българина, пък и не само на българина. Още преди двадесет века, великият мислител Сенека написал „Робството държи малцина, но милиони се държат за робството“.

В бр. 17 на в. „Знаме“ от 1875 г. Христо Ботйов ще напише: „Там, гдето има силни и слаби, богаташи и сиромаси, там истинска свобота на личността няма. Тази свобода е възможна само когато ние наредим своя живот по принципа на най-

новата наука за свободата (комунизма – б.а.й.к)... при днешното обществено и политическо устройство на човечеството сиромахът е навсякъде роб, а робът – навсякъде сиромах.“

Абе, господа днешни демократи, какъв е Ботйов, бе? Какъв е този страдалец, дето на всяка страна на джобното си ножче е драскал думата „комунизъм“ и вие се изприщихте, дорде ги заличите, преди да го покажете на хората.

Рано или късно хората ще узнаят истината, ама не вашата, а оная, за която умря героят. Сега си дрънкайте каквото си искате. Днес вие сте на власт, но ще дойде време, когато робите ще се осъзнаят, ще повярват в своите сили и ще поставят всичко на мястото му.

И днес Ботйов буди със своите огнени слова заспалите братя роби, защото и днес робът е сиромах, а сиромахът – роб.

Близо една година (1868 г.) Ботьов скита из Бесарабия и Молдова заедно с Пьотр Лаврович Лавров – член на Генералния конгрес на Първия комунистически интернационал, който е натоварен лично от Карл Маркс да проучи възможностите за откриване секции на Интернационала в тази част на Европа. Общувайки с П. Л. Лавров, Ботйов показва завидни познания за учението на Карл Маркс и Фридрих Енгелс за премахване на частната собственост и класовото господство и изграждане на едно ново общество; общество , без господари и роби, общество на свободния труд, основано на братството равенството и солидарността. При това общество войните ще останат в историята и тогава хората ще са истински свободни. Общество, при което човекът ще зависи не от друг човек, а от собствения принос в общото благо. В лицето на Христо Ботйов Лавров вижда един млад човек, усвоил твърде добре основите на марксизма за изграждането на новото човешко общество.

Кореспонденцията му с неговите сподвижници Киро Тулешков и Величко Попов доказват по безспорен начин, че Христо Ботйов е убеден комунист, убеден марксист.

Колко са българите, които притежават документ (бревет), подписан лично от Карл Маркс за принадлежността към тази велика идея? Колко?

Само един. И това е нашият Ботйов. Който не вярва, да върви в Австрия. Там, в частния музей на капитана на кораба „Радецки" Дагоберт Енглендер, ще се убеди в това.

Войводата Ботйов.

Какво ли не се чу, какво ли не се писа. Бил нехранимайко. Бил повърхностен. Не разбирал сериозността на задачата. Бил авантюрист, и т.н. и т.н.

Боже господи! „То бива, бива, ама бивол курбан не бива." – казва народът. Какви са фактите?

Разбирайки за отказа на стария войвода Филип Тотю да поведе четата в края на май, Ботйов сам се нагърбва с тази задача. В края на февруари 1876 г. той заминава за Одеса и гр. Николаев, където група българи се обучават във военните училища на Русия. Успява да убеди капитана на руска служба Никола Войновски за военен ръководител на четата, а поручиците Георги Апостолов и Спас Соколов за членове на щаба на четата. Урежда и закупуването на част от въоръжението и боеприпасите за четата, превързочни пакети, медицински материали и медикаменти. На връщане в гр. Кишинев, в хотел „Европа" Ботйов се среща с шестима българи, току-що завършили офицери и провеждащи своя стаж в този град. На тази среща присъстват Димитър Филов, Пенчо Шиваров, Петко Стоянов, Сава Муткуров, Аврам Гуджев и Данаил Николаев. И шестимата изразяват готовност да се включат в четата. Ботйов се обръща към тях с думите:

- Господа, благодаря сърдечно. С тези 80 души, с които отивам в България, аз не мисля да я освобождавам. Отиване-

то ни в България има за цел да повдигне съвестта на Европа. Вие, господа, сте нужни на България. В продължително време освобождението на България ще дойде. (из спомените на генерал Д. Николаев – Калчо Калчев „Ген. Д. Николаев“, Издателство на МО „Св. Г. Победоносец“ – 1995 г./ с. 15).

На кораба „Радецки“ Ботйов печели симпатиите на капитан Дагоберт Енглендер, който го предупреждава, че при пътуването от Виена до Измаил в района на Оряхово е забелязал раздвижване на турската войска. Там е било планирано слизането на четата. Капитанът, който добре познавал реката, предлага на Войводата той да определи мястото на слизане. Със заблуждаващ маньовър (плаване плътно до румънския бряг) корабът рязко завива към българския бряг в района на Козлодуй.

Трогателна е раздялата на капитана с Ботйов, който слиза последен на брега. Изведнъж се случва нещо неочаквано – корабната сирена изсвирва тържествено и когато Ботйов се обръща, вижда нещо величествено - целият екипаж, в парадна униформа, строен на горната палуба, отдава почет на героите, тръгнали да мрат за свободата на своя народ.

За пътя до Околчица няма да напиша, защото много е изписано, но за трагичния край на Войводата ще си позволя да отбележа следното:

Преди доста време (1978 – 80 г.) като лектор към Дружеството за разпрастране на научни знания „Георги Кирков“ бях представен на един изключително интересен човек, който като млад учител през 1929 г. в . Русе заживява на квартира в къща, съседна на къщата на Никола Обретенов. Оказало се, че Никола Обретенов не занася в гроба тайната за смъртта на Христо Ботйов, а я споделя в този учител, малко преди смъртта си, но го заклел да не казва на никого, докато е жив, но да я предаде на доверен човек. Каква беше изненадата ми, когато разбрах, че моя милост бе избран за това?! Има-

ше нещо тайнствено във всичко това. Няколко срещи бяха необходими, за да се убеди този достолепен човек, че е открил подходящия човек, на когото да съобщи своята тайна. От прочетеното и чутото знаех, че единственият свидетел на трагичния край на Войводата е именно Никола Обретенов. Чутото от този човек не ме изненада, защото с моята интуиция допусках такава развръзка. Положих клетва да не разгласявам чутото. След години, когато четях писаното от Стефан Цанев в „Български хроники“, видях още един съмишленик. Тук авторът е много близо до истината. Има само несъществени нюанси, но те не са от значение.

Трябва да призная, че от чутото тогава, образът на Войводата засия с изключителна сила пред мен. Величието на неговия подвиг порасна още повече и го качи до небесата. Влик! Величав! Недостижим! Христо Ботйов.

Тинко – така майка му, баба Иванка гальовно се е обръщала към своя първороден син.

Пътят на малкия Тинко от врачанското село Осен до Врачанския Балкан – Поетът, Войводата, Хъшът, Комунистът Христо Ботйов е просто Революционер, Политик, Визионер. И всичко това подпечатва със собствения си живот. Неговата молитва се сбъдна: „Жив е той!“

ЩЕ Я БЪДЕ ЛИ БЪЛГАРИЯ?

Този въпрос най-често чувах от обикновените хора през есента на 2016 г., докато обикалях селата на китния мой роден край – Кюстендилския, за да агитирам за кандидата в президентската надпревара генерал Румен Радев.

Другият, по-съществен въпрос, който следваше предишния беше: „Защо си съсипваме хубавата държава?"

Много се е изписало и изговорило по тези въпроси, но и до ден-днешен не съм намерил удовлетворителен отговор, затова ще се опитам да дам своя, макар и скромен принос в тази насока.

Преди години, като преподавател по народопсихология във Военната академия „Георги Стойков Раковски", избягвах философстването по темата, за да не изглежда, че политизирам. Все пак отделях голямо внимание на добродетелите на нашия народ, на онова невидимо лепило, което здраво ни е спойвало през вековете, за да устоим на превратностите на Историята.

Редица велики наши умове са размишлявали върху устойчивостта на „българската семка" и умението на българина да оцелява във всякакви условия и ситуации.

Много от характерите в нашата народопсихология не биха били записани като положителни или ако ги запишем – няма да ни прозвучат приятно.

Когато слага резолюцията „Да се освободи България!" върху писмото на Екзарх Антим I, императорът Александър II Освободител изпраща тайно в нашите земи полковник Артамонов, началник на Отдел „Балкански страни" в Разузнаването на Руската армия. Под прикритието на търговец и изследовател за около десет месеца, той обхожда българските земи – от Охрид до Варна и от Истанбул до Пирот. Връщайки се в Русия в края на март 1877 г., полковник Ар-

тамонов докладва лично на Императора. Част от този доклад звучи така:

„...Българите обичат да ги приласкаеш. Те обаче не обичат нито своите, нито чуждите преуспяващи. Още по-малко Господа – Бога. Навън от Родината си са много добри, трудолюбиви и умни отколкото сред своите, защото си завиждат един на друг. Така те най-успешно се превръщат в предатели, търгаши и измамници. Те не умеят да се управляват сами, защото предпочитат да угодничат. Могат да са властници при всеки народ, а не уважават своята си история. Утре ще намразят Русия и ще забравят, че ги е освободила , а ще си спомнят с умиление за „добрите турци“, които ги подтискат почти пет века. Нямат гробове на героите си, рушат и оплюват издигнати от самите тях паметници. Такова племе не заслужава милост, но не може да бъде претопено, защото неговият кумир е ОБРАЗОВАНИЕТО.“

Ето това е. Звучи ли ви актуално? А?

За краткото време, прекарано сред българите в Османската империя, този висш руски офицер дава убийствена, но точна картина на българина.

„Красивите думи не са верни, а верните думи не са красиви“, гласи една китайска мъдрост.

Това е, мили братя българи! Да си го кажем „право, куме, в очи!“.

Най-важното – полковник Артамонов открива „лепилото“, дето спојава българщината – образованието. Ето тук е „заровено кучето“.

А ние какво направихме с прословутата демокрация – разсипахме точно него.

Разсипахме семейството, което първо образоваше младия човек. В семейството той се докосваше до величието на българския дух, до уюта и топлината на бащиното огнище.

Един индийски мъдрец казва, че за човека най-хубавата къща е бащината прегръдка, а най-мекото легло - майчиният скут. Къде са днес бащината прегръдка и майчиният скут? Няма ги ...или почти ги няма. Изчезна най-важният фактор в темелите на младото поколение – баба и дядо. Приказките и песните на баба и мъдрите съвети и поуки на дядо. И най-страшното е, че от нашето всекидневие изчезна личният пример на майката и бащата.

Вместо да даваме пример на нашите потомци, ние им даваме съвети. Вместо разбиране, топлина и обич, ние им даваме пари и лаптопи. Отрано ги сблъскваме с един чужд свят, понякога непонятен, изпъстрен с много насилие арогантност и пошлост. Вместо „Питат ли ме гдей зората“ днес децата тананикат „Шушана“. Помните ли: „Чавдарчето е примерно дете – играе, пее, учи се, чете. Чавдарчето труда обича на помощ първо се притича.“?

Колективизмът, присъщ на младите, днес е анатемосан, като остатък от миналото. Днес издигаме лозунгите на либералния модел – индивидът, сам в обществото, борещ се със стихиите на времето. Човек за човека вече не е другар, приятел и брат. Днес човек за човека е вълк. Обществото е разделено на бедни и богати. Богатите стават все по-богати, а бедните - все повече на брой.

Днес отправяме надежди към религията. Тя щяла да ни реши проблемите с образованието (еле, пък и с възпитанието). По-велика глупост от тази не съм виждал. Жалко, че няма втори Еразъм Ротердамски, за да я възпее. Не може науката и религията да вървят ръка за ръка, защото едната отрича другата. Неслучайно великият Волтер съветва: „Бой се от човека, чийто бог живее на небето!“

Някога моят дядо Стоянчо казваше: „Детето до 7 години е цар, от 7 до 18 – роб, а след 18 приятел.“ След време, като студент в Университета, щях да видя тази мисъл, изречена от самия З. Фройд. Дядо ми едва ли е знаел кой е този Фройд.

По-важното е, че и двамата са стигнали до този съществен момент в психологията. Дядо ми в народопсихологията, а Фройд в научната.

Какво значи до 7 години детето да бъде „цар“? Това значи да не бъде лишавано от нищо, най-вече от обич и топлина. Според мен е грешна тезата, че дете се прегръща и милва само когато спи. Иначе се разглезвало. Грешка.

Детето трябва да разбира (по-скоро да чувства), че е обичано, че е желано, че е значимо и на него се залагат много надежди.

Ласките, любовта и топлината не бива да се пестят.

Разбира се, че при грешни или неразумни постъпки, то трябва да бъде овъзмездявано. Това овъзмездяване следва да изключва насилието, а да се прилагат „отвличащи маньоври“. В тази възраст детето разбира кое е „да“ и кое – „не“. За първи път то се среща, макар и доста примитивно, с елементите на морала – кое е „добро“ и кое – „лошо“.

В тази възраст все още липсва абстрактното мислене, но точно тук се залагат неговите основи. Всеки пропуск, всеки грешен ход или недооценяване, може да се окажат фатални.

Както добра стопанака през пролетта разсажда зеленчуковата си градина с всичко, което ѝ е нужно, така и добрите родители в тази възраст залагат бъдещите добродетели.

И ако стопанката забрави да посади домати, то няма какво да чака домати на лято. Затова хората често използват израза „първите седем години“.

През този период особено значение във възпитанието на детето има личният пример. Особено личният пример на майката и бащата, дядото и бабата и по-големите братя и сестри. През този период авторитетът на детето е в неговото семейство (защото след това авторитетът ще бъде навън (училище, група и др.). Дали това ще бъдат бащата или майката, бабата или дядото, зависи от много фактори. Хубаво би било за малката госпожица авторитетът да бъде майката, а за мом-

чето – бащата. Често пъти тази роля се пада на баба и дядо.

През втория период (юношата 7-18 г.) детето трябва да бъде „роб“. Това не означава роб в класическия смисъл, а ограниченията, гарантирани с много топлина и обич, такт и внимание и преди всичко много търпение.

Тези ограничения за детето са като кофража за бетона. Ако кофражът не е качествен и здрав, бетонът ще го помете.

Тази възраст се разделя на два етапа. Първият - от 7 до 13 години, и вторият от 13 до 18 години. В първия етап има няколко кризи на току-що зараждащия се Аз, а вторият е отделен за изграждане на личностната идентичност. Най-образно и точно рисува този етап големият български поет Христо Смирненски в стихотворението „Юноша“. Великолепна картина на това, какво се случва с младия човек! Това, какви са очакванията на този млад човек, и това, какво го посреща на прага на живота.

Отплеснах се. Да се върнем при баба и дядо. Тези баба и дядо не са просто родители на мама и татко, а една институция, на която е поверена сложна и отговорна задача - да оформят „кофража“, защото какъвто кофраж сковат, такъв бетон ще отлеят.

Днес българското семейство не е просто в криза; него го няма. Голямата част от родителите се борят за насъщния по чужбина, а децата растата без тях, някъде има баба и дядо, но някъде – няма. Модерните технологии настъпват неудържимо. Тези технологии са в ръцете на подрастващите. Голяма част от времето те прекарват в един друг свят, в който често няма логика и отговори на въпросите. Резултатът е – объркване на ролите, повишена тревожност и девиантно (отклоняващо се) поведение. Затваряне в себе си или агресивно поведение. Бабите и дядовците в много от случаите нямат отговор на тези въпроси. Не знаят как да постъпят и объркването е на лице. Тревожно пада възрастта на младите хора, които посягат към цигарите, алкохола и дрогата. Това

обстоятелство допълнително усложнява положението на младото поколение. Пораженията тук са страшни, а последиците – непоправими. Залагаме основите на едно, две и повече нещастни поколения. Каква България ще бъде с тези свои граждани?

Присъдата на нашата мила България е прочетена и не от кого да е а от ... нашата лелеяна Европа. През 2013 г. в Брюксел е проведена особена конференция. На нея кратък доклад изнася комисарят по регионална политика Йоханес Хан. Заглавието на доклада е кратко като команда за залп на екзекуторски взвод: „България след българите“ Този доклад мина някак си потайно, проспано от нашата родна журналистика. Тя услужливо си затвори очите – все едно нищо не е било.

Този доклад беше публикуван в сп. „Военен глас“ бр. 4/ 2017 с. 19-21. Потресаващ доклад! Ще цитирам само три момента от него:

„- Уникалното е, че изчезването на българите не се дължи на война, бедствие, епидемия или геноцид, а на изцяло икономически, политически и социални особености в тяхната народопсихология.

- ... в лицето на България ние имаме територия в рамките на Европейския съюз, която стремително се обезлюдява.

- ...нашите партньори от САЩ преди време открито обявиха, че ромите са бъдещето на България и усилено работят с този етнос, който е с предимно младежки състав, като не е тайна, че по този начин си гарантират, че бъдещото население на тази теория ще бъде настроено проамерикански и ще защитава техните интереси на Балканите.“

Да кажете нещо? А?

Изкушен съм да препиша последните заключителните тези на автора. Слушайте:

„Територията на България има голям потенциал за развитие, както в сферата на земеделието, така и в сферата на туризма, но за да се случи това, управлението на страната трябва да бъде отнето от ръцете на олигархичната българска върхушка, което няма да бъде трудно, ако успеем да заселим там десет милиона европейци, които да създадат своя партия, която чрез избори да поеме властта по един мирен и демократичен начин. Българите, които пожелаят ще могат да се завърнат в територията си (не държавата си България), те няма да пречат.

Убедил съм се, че българите нямат нужда от държава, те си имат история, с която да се гордеят. Така виждам аз България след българите, ако имаме желание да задържим територията им в рамките на Евросъюза.“

Тъй пише еврокомисарят Йоханес Хан. Нашата присъда е прочетена. Предстои нейното изпълнение...

Дали да не молитва помилване?

Колкото и да ние мъчно, колко и да ни е срамно и страшно – това е истината.

Пак ще припомня древната китайска мъдрост, че красивите думине са верни, а верните думи не са красиви.

Жална ни майка! Бедната България!

Но освен тази мъдрост този мъдър източен народ е казал още много други. Една от тях е: „Вместо да проклинаш мрака, запали поне една свещица.“

Тези думи, що пиша тук, е моята свещица. И не само това, но за него други ще пишат.

Някога Дядо Слявейков горчиво проплаква: „С клечки съм му отварял очите на този народ.“

Къде сте, будители народни?!

Защо мълчи нашата интелигенция?

Някога Радой Ралин написа:

„По българска народна песен
Даваш ли, даваш, Балканджи Йово,
хубава Яна на турска вяра?
Море, Войводо,глава си давам,
Яна не давам!
Па му хвърлиха бърже във скута
Два чувала чужда валута
И... даде Яна.“

И за това мълчи нашата интелигенция, защото повечето нейни имоти са в чужбина – по-бедните на Халкидики, по-имотните на Сейшелите - та чак до остров Бали. А бедният народ – кучета го яли!

Сега малко по-сериозно: за да тръгнат нещата напред и нагоре, трябва да вземем нещата в свои ръце. Не какво ще кажат „началниците от Брюксел“(защото виждаме как виждат те нещата). Приготвили са ни заупокойна молитва.

Моят скромен опит и познания ми подсказват, че първо трябва да турим в ред семейството. Така направи след Втората световна война Япония, която светът унижи и изпепели с последния писък на човешкия гений – ядреното оръжие. Къде е днес Япония?...

Майната им на европейските чиновници! Ботев и Левски крещят от незнайните си гробове, а Чинтулов отново запява: „Къде си вярна, ти любов народна?“

За да ни има, за да не започва утрешната ни История като народните приказки: „Имало едно време... България...“ да възродим българското семейство и всичко ще си дойде на мястото! Дано да не е късно... Помните ли Апостола: „Народе????“ Ако има още „народ“...

Прав ли е големият банкер и патриот Атанас Буров, като определя българина като кромид-лук: „Колкото повече го тъпчеш, толкова повече глава прави...“

Така ли ще я караме? А?

ЕВРОАТЛАНТИЧЕСКИТЕ ЦЕННОСТИ

„... ние незабелязано ще подменим техните ценности с фалшиви ценности. Как? Ще намерим своите единомишленици, своите помощници и съюзници в самата Русия. Епизод след епизод ще се разиграва грандиозна по своя мащаб трагедия на гибелта на най-непокорния народ на земята и окончателното, и необратимо угасване на неговото самосъзнание. Например от литературата и изкуството ще изтръгнем социалната им същност ... Литературата, театърът, киното – всички те ще изобразяват най-низките човешки чувства. Всячески ще подкрепяме и издигаме така наречените творци, които ще насаждат и набиват в човешките глави култ към секса, насилието, садизма, предателството – с една дума всяка безнравственост.

Простащината и наглостта, лъжата и измамата, пиянството и наркоманията, животинският страх един от друг, безсрамието, предателството, национализмът и враждата между народите и преди всичко враждата и омразата към руския народ – ние ловко и незабелязано ще култивираме всичко това. И само малцина ще се досещат или разбират какво става. Но ние ще поставим тези хора в безпомощно състояние, превръщайки ги в посмешище. Ще намерим начин да ги измамим и да ги обявим за измет на обществото. Ще изтръгнем духовните корени на болшевизма, ще опошлим и унищожим главните основи на народната нравственост. По този начин ще разклащаме поколение след поколение.“

Ето така говореше, пишеше и действаше Алън Дълес през 1946 г. А той не беше случаен човек.

Веднага след края на Втората световна война (1945 г.) започна подготовката на следващата. Капитализмът без войни не може. Трябват нови пазари и суровини, нови колонии,

нови ... печалби. А когато става дума за печалби (основният закон на капитализма), всичко друго отива на заден план.

Втората световна война пообърка доста сметките на световния капитализъм. Появилият се нов обществен строй (социализъм) след края на Първата световна война, сега след края на Втората световна война, взе че излезе извън рамките на една държава и тръгна по-света. Това нещо трябваше да се спре. Трябваше да се вземат мерки, а за тези мерки трябват пари. И то много пари.

Големите капиталисти трябваше да се бръкнат дълбоко в джоба, за да извадят тези пари. Нищо че след време те пак ще са на печалба, защото започващата нова, т. нар. Студена война доведе света до невиждани размери на надпреварата във въоръжаването. Тези огромни средства, вместо да отидат за добруването на хората, отидоха за техните страдания.

Използвайки иронията, големият италиански комик Алберто Сорди в своя знаменит филм „Докато има война, има надежда“, показа уродливия характер на най-свидното „чедо“ на класовото общество, какъвто е и капитализмът, а именно войната.

Не е важно какво произвеждаш – бомби или бонбони. Важно е да има печалба. И понеже от първото печалбата е къде-къде по-голяма – историята нататък е ясна и проста. Проста като фасул, както би казал шопът.

Но се появява на бял свят едно ново учение. Учение за нова подредба на обществото. Общество без роби и господари; без бедни и богати, общество без войни и страдания; общество, в което човекът ще зависи не от друг човек, а само от себе си – т. е. от това, което дава за общото благо.

Ама как тъй без господари (извинете – без работодатели, инвеститори - само какви красиви думи!)?

Още в дълбока древност великият мислител Сенека, разсъждавайки върху този въпрос, стига до една гениална

мисъл: „Робството държи малцина, но милиони се държат за робството.“

Защо плачат руските крепостни селяни, когато император Александър Втори, наречен Освободител, защото е освободил не само селяните, но и България от турско робство? Защо плачат и ридаят: „На кого ни оставяш, Бащице?“ (Батюшка).

Но не всички плачат, ами се намират и такива, които казват: „Я да си направим живота по наш тертип“ т. е. Начин.

Един от тия, дето се сеща за това е и нашият Христо Ботйов, който казва на апостола Левски в оная порутена вятърна мелница край Букурещ: „Хайде, байно, заедно с турците да прогоним и чорбаджиите!“ Или другият великан на перото Гео Милев, който след половин век ще викне! „Без Бог! Без господар!“ Бре, как тъй ще бъде – без бог и без господар? Колата, за да върви, трябва да има ярем. Та и с чиляка е тъй. Ярем трябва! Е ще го уйдурдисат по-мек, по-удобен, та да не ни убива. И по-малко ще ни бият. И по-добре ще ни хранят. По-добре ще ни обличат. Абе, то не било толкова зле. Добре сме си тъй. Къде сме тръгнали да ритаме срещу ръжена. Тъй е било, тъй е и тъй ще бъде. То чушката, ако не люти; краставицата, ако не горчи; жена, ако не гълчи и мъж, ако не мълчи – где ще му излезе краят - би казал великият Чудомир. Та, я да си траем!“.

Да, ама не! – би казал Петко Бочаров.

„Мъдруваха бащите вкъщи:
„Така било е и ще бъде...“
А ние плюехме намръщено
на оглупялата им мъдрост.
Зарязвахме софрите троснато
и търтвахме навън, където
една надежда ни докосваше
със нещо хубаво и светло.“

Н. Й. Вапцаров (Из „История“)

Хайде сега да направим разбор на тези два стиха. Малко по-горе започнах с онова човешко състояние, наречено примиренчество – „Така е било е и ще бъде“ ... Но ако е вярно това, би трябвало човечеството още да живее в пещерите. Няма да търсим при възрастните хора. Огънят там го няма. Виж, младите са друго нещо: „Докле е младост леко път се ходи и леки са световните несгоди...“ - (Пенчо Славейков)

Вярно ли е, че световните несгоди са леки при младите хора? Да ги питаме ли? Какво ще кажат те? Да, ама тях хич ги няма – едни хванали Михаля по чужбина, а пък тези, дето са останали тука... мама миа. Едни гледат озверели, други с премрежени погледи, едните отчаяни, другите - нахакани, едните тичат от сутрин до вечер, други - от вечер до сутрин. Има ги всякакви. Само дето ги няма тези от втория стих на Вапцаров, които да „зарязват софрите троснато“ и една надежда да ги докосва „със нещо хубаво и светло“.

Нямаме образование, което да подготви „мислещи тръстики“ (по Й. Радичков), нямаме здравеопазване, та здравият дух да влезе в здраво тяло. Често това тяло е посещавано от алкохола и дрогата. Тези две „достижения“ на цивилизацията изпиват жизнените сили на нашата младеж. Казано накратко: ,

,От никъде взорът надежда не види“.

Ив. Вазов „Из „Опълченците на Шипка““

И сега: какво да се прави?

Първо: да признаем, че Алън Дълес победи. Милионите долари, заделени за нашето разложение, не отидоха на вятъра. Пътят назад се оказа по-лесен, отколкото пътят напред. Пътят към известното – по-лек от пътя към неизвестното. Пътят към нещастието – по-лек отколкото пътя към щастието. Убеден съм дълбоко, че мнозина наши потомци ще си блъскат умовете, за да разберат причините за тази наша глу-

пост. Тук ми идва в главата една наша поговорка, но тя е доста нецензурна, за това ще я спестя.

Озаглавих този материал „Евроатлантически ценности“. От всичко, написано до тук, става ясно, че най-важната евроатлантическа ценност е липсата на ценности. Традиционните български ценности са разбити на пух и прах от т. нар. Идеологическа борба. Възвишеното и красивото бяха заменени от долното и пошлото. Любовта и щастието бяха победени от еротиката и нагона. Семейството и бащината стряха бяха сменени с анархията и питейните заведения. Творчеството и хармонията загубиха срещу чалгата и халтурата. Ботйов и Левски бяха заменени от Азис и Криско, а Вазов и Яворов от... „Радка Пиратка“ ...

Останаха в миналото такива добродетели на нашия народ като:

- свян;
- състрадание;
- взаимопомощ;
- трудолюбие;
- отговорност;
- уважение;
- почит;
- признателност;
- възхищение, достойнство.

Разпадна се крепостта на българщината – българското семейство. Разкъса се връзката между поколенията. За жалост, в много семейства у нас основният източник на доходи е пенсията на възрастните родители. За много наши сънародници източник на прехрана са кофите за боклук. Освен вторичните суровини (хартия, стъкло и пластмаса), коричката хляб за доста клошари е цялата дневна дажба. Вече не се учудваме, че сред тези хора има и такива, с диплома за висше образование. В един такъв случай на учудения ми поглед,

човекът ровещ в кофата за смет, философски заключи: „Господине, пред хляба всички сме равни.“

Казах „човекът“ и си мисля: защо не поразсъждавам малко върху тази дума. Човекът! Най-великото чудо на природата, творец и разрушител, обичащ и мразещ и т. н. и т. н., с всичките дихотоми на морала.

Ха, морал! За едни го има, за други го няма. Морал – що за глупост! Всичко е пари, приятелю! Всичко е пари! Къде ти тука чест?! Кой ти търси тука чест!?

Без чест ли?

„Прави ти чест!“

Хр. Смирненски (Из „На гости у дявола“)

Какво време!?!. Най-долните човешки страсти са издигнати в ранг на човешки ценности: завистта, алчността, ламтежът за богатство, омразата към ближния, безскрупулността, безсрамието и наглостта – това са новите ценности на българина. Това са новите евроатлантически ценности. А по Коледа – всички са смирени. Гузната съвест (ако въобще има съвест) заговаря, но това е само един ден в годината, а останалите 364 дни?

Да се върнем пак към „напътствията“ на Алън Дълес.

Забравих да ви кажа кой е този Алън Дълес. Той е първият директор на новосъздадената структура на Студената война – ЦРУ (Централно разузнавателно управление) на САЩ. Тази структура се покри с лоша слава за налагане на новия ред в света. Много човешка кръв и сълзи съпътстват нейното съществуване. Десетки преврати срещу правителства, отказали да се подчинят на американския диктат – Парагвай - 1947; Филипините - 1948-1953; Корея - 1950-1953; Гватемала - 1954; Ливан - 1958; Куба -1961; Конго - 1964; Панама -1964; Виетнам -1964-1975; Лаос - 1964-1975; Доминика -1965; Камбоджа - 1970-1975; Ливан -1982; Гренада -

1983; Либия - 1986; Панама - 1989; 1991-Ирак; Хаити - 1994; Судан - 1998; Югославия - 2000; Афганистан - 2001; Ирак-2003...

Съвремието ... го виждате: пълна победа на Алън Дълес 1:0 за Дълес, 1:0 за Америка; 1:0 за евроатлантизма; 1:0 за пошлостта и разврата.

Какво да се прави?

Преди много години изучавахме книга с горното заглавие на великия Владимир Илич Улянов (Ленин).

Според американците това е най-великият мислител на всички времена, защото неговите трудове са най-често цитирани в научните трудове в света.

Напълно споделям това твърдение. След като през 1999 г. английската Би Би Си избра Карл Маркс за „Мислител на хилядолетието“ и сега Ленин – за най-великия учен, който е раждало човечеството, се оказва, че те са сътворили науката на бъдещето. Наука за устройство на човешкото общество, където частната собственост върху средствата за производство не съществува, а оттам не съществуват и класите, следователно: не съществува и експлоатацията на човек от човека, което на практика значи, че истинската свобода е факт.

Ама как така без частна собственост? – крещят подлогите на капиталистите. Не може да има равенство между хората – добавят лакеите на буржоазията.

„Когато работникът, говорейки за своето положение, му капят лиги; то той си е роб и си заслужава положението – пише Карл Маркс, но когато говори за своето положение и го сърбят ръцете, то той е революционер и е готов да промени света.“

Та ето за тези, вторите, ми е думата. И кога те стават революционери? Маркс отговаря: когато от класа в себе си се превърнат в класа за себе си, т. е. осъзнаят своята историческа роля.

К. Маркс и Фр. Енгелс научно доказват, че бъдещето принадлежи на тези, които създават човешките блага, а не на тези, които ги ограбват и паратизират на техен гръб. К. Маркс прави и гениалното откритие, че в класовото общество тези, които произвеждат благата, не участват в тяхното разпределение, в резултат на което се получава отчуждаване на тези, които произвеждат от продукта на своя труд.

Има още едно сериозно противоречие: капиталистът (господарят) без работника не може, докато работникът без капиталиста – може. Въпрос на време е да го разбере това. Днес капиталистите дават мило и драго това време да не настъпи или да го отложат възможно по-назад.

Основният икономически закон на капитализма е ясно формулиран от К. Маркс в три думи: гонене на максимум печалби. И всичко друго е подчинено на този закон:

- безогледна експлоатация на природните ресурси,
- войни за суровини и пазари,
- тежки екологични последици от горните две обстоятелства,
- сериозни демографски кризи и катастрофи.

За огромно съжаление, субективният фактор, приел тази теория за свой идеал, а именно: комунистическите партии, не се оказаха на висотата на предизвикателството на времето и сериозно компрометираха този идеал. Това се получи поради:

- тоталитарни и авторитарни форми на управление на обществата, избрали комунистическия идеал за своя съдба, в резултат на което се получи погрешна кадрова политика; липса на творческа обстановка; наличие на страх и скованост; преследване на инакомислещите; възникване на „червена буржоазия“ и потъпкване на чувството за справедливост в обществото. Партийният елит се откъсна от народа и му се противопостави. Настъпи разрив, който бе заплатен

скъпо. Обществото се върна назад към капитализма. Отново се раздели на буржоа и пролетарии, на бедни и богати.

Както се казва в народната мъдрост: „Покрай моя Илия, ми омръзна и свети Илия.“ Хората доброволно отхвърлиха компрометирания идеал и сами надянаха хомота на шията си. Сега пищят. Нека пищят! Сами си избраха това дередже. Искаха свобода. Те ти свобода – получиха ярем! Както се казва – заедно с водата, изхвърлихме и бебето.

Но да спрем да се вайкаме. Дайте да видим какво да правим!.

Първо – сериозен научен анализ на ония 45 години, които сега са обект на огън и жупел, къде справедливи, но повечето несправедливи. Тук е необходимо да се оценят спокойно, но и задълбочено всички причини, довели до рухване на предишния строй.

Много важно е какво ще кажат младите хора, онези, които ще решават новите задачи. Още в дълбока древност великият Аристотел е казал прозорливо: „Когато имаш проблем в обществото и не знаеш какво да правиш, изходът е един – учи младите. Те ще намерят път.“

Но как стои въпросът с днешната младеж?

Голяма част от нея е в чужбина и там търси своята реализация. Другите, дето са останали тук, са объркани, разделени, отчаяни, слабо образовани, изнервени, озлобени, безработни, бездоходни, безпътни, излъгани. Плюят по всичко. Анатемосват всичко.

„Могат ли стоте да надвият хилядата?“ – пита някога Наполеон. Пита и сам си отговаря „Може, ако са организирани“. Да, ама кой да ги организира.

Второ – сериозна политическа просвета, внасяне класово съзнание, за да може всеки млад човек да осъзнае и разбере своята историческа мисия.

„Всички философи досега – пише Маркс, - само обясня-

ваха света. Задачата е сега той да бъде променен.“ („Тезиси на Фойербах).

Голямо объркване на съвременната младеж настъпва от гигантската подмяна на нашата история. Гузната съвест на съвременните „демократи“ приписва всички злини на нашия народ на сметката на комунизма. Поне да бяха прочели що е комунизъм. А то е просто: обществено-икономическа формация, основана върху общонародната собственост върху средствата за производство, където принципът на разпределение на блага при първия етап (социализъм) е: всеки според способностите – всекиму според вложения труд, а при втория етап (комунизма) – всеки според способностите, всекиму според потребностите. Какво е характерно за комунизма:

- произвежда се толкова, колкото е необходимо (липсват разхищения);
- потребява се толкова, колкото е здравословно, екологично, научно, етично;
- изчезват класите, изчезва икономическото неравенство;
- отпадат функции на държавата – отбрана, сигурност, съдебна система.

Ако всичко това се обясни на съвременните млади хора, които искат да знаят що е комунизъм, ама няма да стане. Ще им говорят за лагери и затвори, за преследвания и репресии, т. е. за формата на управление (тоталитаризъм), а не за обществено- икономическата формация (комунизъм). Подмяната на понятията може да им свърши работа, но временно. Какво би се случило в училище, ако някой ученик попита: Защо по времето на комунизма хората са учили безплатно, защо са се лекували безплатно, спортували безплатно? Защо тогава сме имали стотици олимпийски, световни и европейски шампиони и медалисти, а днес сме забравили какво е това олимпийска или световна титла?! Да, тогава нямаше свобо-

да на словото и бяхме на 38-мо място в света по този показател. Днес сме на 109-то (сто и девето)! Тогава по качество на живот бяхме на 16-о място в Европа и на 28-о в света. Днес в Европа сме на последно място, а в света на 77-о място (данни от 2016 г.). Сега на първо място в Европа сме по:

- смъртност;
- неграмотност;
- детска смъртност;
- престъпност;
- корупция.

Дали това ще бъде казано на младите?. Може ли да познаете? Да, правилно - познахте! Не!

Нас ни възпитаваха така: славно минало; велико настояще и светло бъдеще. (Миналото май беше героично) Извинете ме! И какво бе – всеки следващ ден бе по-хубав от предишния, а сега е обратно. Затова младите масово напускат страната, която ги е родила, която ги е изучила и отгледала. Своето бъдеще те не го виждат в своята родина. „Изнанници клети!"- би възкликнал П. Яворов (по-рано - за арменците, днес - за българите).

Българското училище

Възникнало в черните дни на робството, изминало пътя от мрачните манастирски килии до светлите и просторни сгради на гимназиите и университетите.

1960 година бе особена година. Из цяло българско се разнесе радостната вест, че неграмотността е победена 100%. И последният неграмотен българин остана в миналото. Всички вече можеха да четат и пишат. Каква радост какво веселие!

От карловския даскал Райно Попович, който първи през 1825 г. говори пред своите ученици не на гръцки език, а на родния, български език, до-ден днешен е извървян славен и труден път.

Най-светлите имена от нашата история застават пред жадните за знания детски души. Неофит Бозвели, Неофит Рилски, Раковски, Левски, Ботйов, Славейков и още преяда народни будители палят сърцата на българския род. Покрай жаждата за знания покълва и жаждата за свобода.

Първите българчета поемат към Европа, за да учат „високата“ наука и се завръщат като инженери, лекари, адвокати, агрономи, икономисти, строители и т. н.

Тези хора се връщат, за да градят новоосвободената си Родина, но градейки, те споделят наученото. Мнозина от учителите в гимназиите са именно от тези българчета.

Народното просвещение (народно образование) става общонародно дело. Но днес какво е положението – разгром на образованието, разгром на здравеопазването, разделен и обезверен български народ.

В последно време все по-често се сещам за думите на Гаврил Кръстевич: „Поробен народ се освобождава, разделен народ не се събира.“ При тези думи ме обзема отчаяние и болка за това, че разсипахме хубавата си държава. Имаше и много лошотии, но народът ни имаше надежда, имаше перспектива, имаше сигурност в утрешния ден, мерехме се с първите в света. А днес - ... както се казва в поговорката „Заедно с водата , изхвърлихме и бебето.“ Попитали Радио „Ереван“ – кога ще стане по-добре? Радиото помълчало и после отговорило: „То вече беше...“ Това е.

Български абсурди

Мисля си дали да не напиша „Българските парадокси“, ама и така е добре. Българската поговорка „Всяко чудо – за три дни“ има добавка – „Всеки три дни – ново чудо“, та и „Българските чудеса“ може да се напише в началото на тези размисли.

Още в началото на т. нар. „демокрация“ ние учудихме света

като хора, които бяха изпратени да изработят нова конституция на държавата, а те отказаха да я подпишат. Това обаче не им попречи после да се кълнат в нея като депутати, министри и висши съдии. Даже член на Конституционния съд беше в тази редица (Георги Марков). И, забележете, този човек се гордее с това. Боже , Господи !!!. Вместо да потъне от срам (но много хора са „оперирани“ от това чувство), той и днес раздава правда от най-високата трибуна (парламентарната). Остава само някой мюсюлманин да изберем за патриарх на Българската православна църква, за да заформим „чудесния“ си облик на народ. Какво би казал Дядо Славейков за това? А как да обясня „протеста“ на работодателите от строителния бранш“ срещу опозицията? Пълен цирк!.

Лява идея ли е социализмът?

Някога Вл. И. Ленин написа, че всяко движение напред е придвижване към социализма.

Нека уточним, че „социализъм“ се нарича първият етап на комунистическата обществено-икономическа формация на обществото. След робовладелчеството, феодализмо и капитализмо, които са обществено-икономически формации, основани на частната собственост върху средствата за производство и експлоатацията на човек от човека, обществото ще премине към следващата си фаза от своето развитие, а именно – комунизма. Или ще загине. Наличието на частната собственост разделя обществото на класи, а както К. Маркс допълва, че именно наличието на класите обуславя класовата борба, а класовата борба води до премахването на класите, т. е. до общество без класи (комунизъм), общество на равни и свободни хора. „Никога хората не могат да бъдат равни“ – крещят слугите на капитала. Да, по ръст и други физически качества, по ум и други психически качества хората никога не са били и няма да бъдат равни. Равни те ще бъдат към

труда, който ще твори благата за обществото. При първата фаза (социализма) принципът на разпределение е „За равен труд – равна заплата“, т. е. ще получаваш толкова, колкото си дал. При втората фаза („когато благата потекат като пълноводна река“ (К. Маркс) определящи ще бъдат потребностите, т. е. получаваш толкова, колкото нужда имаш. И при двете фази трудът не е задължителен, а желан.

Днес лявата идея не изключва капитализма, а пледира за някаква негова трансформация (повече социална справедливост, повече придобивки за работещите (разбирай робите) и т. н.). Българинът казва: „Вълкът козината си не мени, но нрава – никога“. Лявата идея – днес това е трейдюнионизъм, синдикални блянове и прах в очите на работниците.

У нас днес класата на капиталистите не дойде на бял свят по класическия способ, а по конрареволюционен път – т. е. Тя бе „назначена“. Новоизлюпените буржоа бяха вчерашните партийни активисти. „Никой не може да победи комунизма – казва Ленин, - освен комунистите.“ И е прав. Чувството да притежаваш е производно на чувството да господстваш. Това чувство е много по-силно от чувството да бъдеш. Тази дилема е прекрасно разкрита и обоснована в гениалното произведение на Е. Фром „Да имаш или да бъдеш“.

Характерно за лявата идея е социал-демокрацията – в рамките на съществуващата обществено-икономическа формация да се борим за по-достоен живот на тези, които създават благата. Днес тези, които грабят, са наречени с красивия израз „работодатели“. Те дават. Те дават работа. Колко мило само. Те са загрижени за нас - (света вода ненапита) (!). А лявата идея от време на време припява – за повече справедливост, за повече права, за повече ред, за повече хуманизъм и т. н. Мале, какви красиви думи само! Човек даже да се разплаче.

Какво различава лявата идея от социалистическата идея?

1. Лявата идея признава класовото общество (експлоатацията), а социалистическата идея цели неговото премахване.

2. Лявата идея пледира за класов мир, а социалистическата идея – за класова борба. Борба до победен край. Борба до премахване на класите и изграждане на общество без класи. Общество без бедни, но богати хора.

3. Лявата идея не приема революцията като средство, а еволюцията.

Социалистическата идея приема и двете.

Със социалистическата идея се стига далеч, а с лявата идея – до никъде. Социалистическата идея е движение напред; лявата идея е въртене в кръг; в омагьосан кръг.

Днес лявата идея е и една друга срамна идея, която е прикачена към нея. Днес всеки говори за нея, но точно определение, дефиниция – никой не се наема да даде.

Лявата идея е лъжа и лицемерие. Социализмът е ясно и точно състояние на обществото. Другото е фраза.

Моят Ботйов

Много е писано и говорено за този невероятен българин, че даже понякога си викам: „Абе имало ли е някога такъв човек? Възможно ли е да се роди и отгледа такова чудо?“

Първо – да се разберем – до смъртта си този човек се пише и нарича Христо Ботйов. Така той сам се нарича и пише. Зная, че ще кажете: „Не е правилно.“ Правилно би било да е „Ботьов“, но от времето, когато живее и твори този великан на делото и словото, следват няколко реформи на писмения български език. Така че правилно е да го пишем така, както самият той се пише – Ботйов.

На галено майка му е казвала ... „Тинко“. Ще кажете: „Къде Христо, къде Тинко?“ Да - ама факт!

Майчиното сърце, майчината любов правила не знае, пра-

вила не признава. За Ботйов и аз немалко съм изписал и изговорил. Много са историческите личности, които са вълнували моята скромна съвест.

Каквото да напиша и кажа за този великан – все ще е малко и все ще има много неизказани неща. Много е неудобен Ботйов за всеки един от нас, еле пък за управляващите.

През целия мой живот съм търсел причините, които правят човека такъв, а не инакъв; кои са факторите и обстоятелствата, които съграждат личността, както на героя, така и на злодея.

А сега да ви кажа моята истина за Ботйов. Вашата може би е друга.

Ще започна малко по-отрано. Осем години преди да се роди Христо. Годината е 1840. Село Казълагач (днешно Елхово – град, южно от Ямбол). В едно обикновено българско семейство се ражда момче, което наричат Лазар. Лазар Йовчев. Съдбата към това дете е страшна. Когато Лазар е на 3 години, башибозук затрива майка му и баща му, които работят на полето. Вуйчо му поема грижите за него, където той расте сред многолюдната му челяд. Поотраства Лазар и започва да помага на вуйчо си в хана, където чисти, мете и разнася кафе и чай на посетителите. Ханът на вуйчо му бил на пътя за Цариград и в него винаги било пълно с преминаващи пътници. Веднъж в хана отсяда богат търговец от Калофер, когото съдбата не дарила с деца. Пиейки кафето си в хана, той забелязва малкия сервитьор, който с вещина и сръчност минава между масите и обслужва посетителите. Звънкият му глас и любезните маниери, умните големи очи правят силно впечатление на търговеца. Той пита ханджията за това дете и чува истината за страшната му съдба. Историята го трогва до дъното на душата и той моли ханджията да му даде това несретниче, за да го осинови. Вуйчото скланя и малкият Лазарчо се озовава в китния Калофер. Годината е 1846, а съща-

та есен той е записан в училището на Даскал Ботьо Петков. Още от самото начало Даскалът разбира, че това дете носи големи заложби и след две години, по негова препоръка, Лазар вече е ученик в Найден Геровото училище в Пловдив. Там също разбират, че срещу тях стои даровито и умно момче и след още две години това момче е вече ученик в епархийското училище в Истанбул, под непосредствените грижи на главата на Българската православна църква, Иларион Макариополски, който го приютява в сградата на Митрополията. Четиринадесетгодишен Лазар е ученик във Френския лицей, а след три години (1857) е записан за студент по философия и теология в ... Сорбоната в Париж, с личната протекция и поддръжка на Дядо Иларион. Лятото на 1858 г. Лазар е вече във ваканция в Калофер, след успешно взети изпити в първите два семестъра. На своите любящи осиновители той носи дарове. Дар носи и за любимия си Даскал – Даскал Ботьо. Този дар е малко особен – една малка книжица, написана на френски език. Заглавието на тази книжица е „Манифест на комунистическата партия“, автори: Карл Маркс и Фридрих Енгелс. В юлската жега на 1858 г. в северната стая на даскалската къща Лазар, заедно с Даскала започват да превеждат и преписват книжката. Далече от хорските очи, дни наред двамата пишат и преписват и създават цели четиринадесет екземпляра на български език. Когато свършват започнатото дело, разбират, че един екземпляр липсва, но така и не го намират. Как ще го намерят, когато 10-годишният Тинко взема за себе си това „свято писание“, което той после ще носи непрекъснато със себе си до напускането на палубата на парахода „Радецки“, когато ще го даде на капитана на кораба Дагоберт Енглендер, който заедно с други документи на Войводата ще бъде изложен в частния музей на капитана.

В паметната за Българската православна църква 1861 г.

Лазар се прибира с диплома и докторат от Сорбоната, посрещнат от Дядо Иларион и остри междуособици и страсти. Подстриган за монах и благословен лично от Владиката Иларион Макариополски, Лазар приема монашеското име Йосиф. След години той ще оглави нашето православие като негов архиепископ, а после и екзарх (Екзарх Йосиф).

А сега да се върнем при десет годишния Тинко (Христо Ботйов). Един наивен въпрос към своя баща го издава, че той е взел четиринадесетия екземпляр на „Манифеста". Прочитайки първите редове, Тинко е озадачен от думата „призрак" („Един призрак броди из Европа – призракът на комунизма"). Даскал Ботьо веднага се досеща кой е взел екземпляра. Семето е посято, искрата е запалена, изборът е направен – борба за „мойте братя сиромаси".

След години, подир даскалуването в бесарабското село Задунаевка, Христо ще митарства с пратеника на Първия комунистически интернационал Пьотр Лаврович Лавров из Южна Украйна и Бесарабия, за да изследват условията там за създаване секция на Интернационала. За по-безопасно придвижване Лавров дава на Христо бревет (френско свидетелство), на който с мастило е добавено името „Хр. Б. Петков" и целият документ изглежда горе-долу така: „Първи комунистически интернационал със седалище Лозана издава настоящия бревет на Хр. Б. Петков в уверение на това, че същият е работник на Интернационала. Настоящият бревет се издава да му послужи при поискване от властите. Подпис Карл Маркс. Печат. Дата август 1868 г." Христо Ботйов – първият български комунист! Как ви звучи това? А? Почти невероятно! Следващите години и творчеството на Ботйова ще доказват горните думи.

Вятърната мелница край Букурещ. Заедно с другия великан на революцията – Васил Левски. Какво ли са си говорели тези мъже в мразовитите дни и нощи? Гладни, дрипави и

боси ... „Сега е време, байно – дума Ботйов, - заедно с турците да изгоним и чорбаджиите от нашата земя!“ Левски недоумява от тези думи.

Смъртта на баща му за Ботйов е страшен удар. Туберкулозата отнася в гроба освен бащата, но и учителя, приятеля, близък съратник и духовен наставник, велик пример във всичко. Безспорен авторитет за всички, Даскал Ботьо изиграва важна роля за развитието на цялостното българско образователно дело.

Малцина знаят, че Христо не се ражда в Калофер, а във врачанското село Осен. Оттук и законният въпрос: какво е правил Даскал Ботьо в това село, далеч от Калофер? Отговорът е, че е бил интерниран от местния еснаф и училищно настоятелство, задето е „пълнил главите на младите хора с бунтовни идеи“. Това му заточение не е било първо, но е било първо, когато вече семеен, с жена, и то бременна. На 25 декември 1847 ст. ст. (07.01.1848 г. нов стил) се ражда Христо – първородният син на Ботьо и Иванка.

През есента двамата с невръстната си рожба се прибират в Калофер. Другото е известно.

За идеала и смисъла на живота

Какво е животът? Едно тире между две дати. Форма на съществуване на белтъчините. (Фр. Енгелс). Онова, което се случва, докато ние правим планове за бъдещето. (Джон Ленън).

Каквото и определение да му дадем, животът си тече и не се интересува от нашите напъни да му дадем по-точно наименование.

В последно време все повече се замислям кое беше онова нещо, което определи веруюто ми в моя живот.

В периода 1967-1971 г. бях ученик в Техникума по автоматика „Сергей Павлович Корольов“ – София. Там ме учеха

уникални учители. Всеки от тях имаше своя чар и обаяние. Освен учители, те бяха авторитети в своята специалност, открити, честни, достъпни, широко скроени. За нас нямаше забранени теми. Ще спомена, че във втори курс по машинно чертане ни преподаваше инж. Румяна Узунова, която в последствие стана известен журналист в Радио „Свободна Европа“. В часовете при нея винаги имаше време и за темите от деня и темите за нашето бъдеще.

Най-добър „фокусник“, за мен обаче, беше учителят ни по руски език Станиш Янев. Този човек беше страхотен ерудит, ръст среден, винаги строго облечен, с вкус – костюми в светли тонове, бяла риза, вратовръзка, черни и скъпи обувки, лъснати до гланц, лек и приятен парфюм, при него усмивката беше винаги на лицето. Единственото, което не му харесвах, бяха цигарите. Но идеални хора, както е известно, няма.

При него часовете за мен бяха повече от приятни – изучавахме езика на Пушкин, Лермонтов, Толстой, Достоевски, Тургенев и Есенин, на Маяковски, Чехов и Блок.

Силно впечатление ми направи подходът на учителя ми Станиш Янев при изучаването на романа „Как се каляваше стоманата“ от Николай Островски. И днес си спомням с преклонение към този човек, когато с особен патос той се обърна към нас:

- Мили мои, друго може да не запомните от това велико произведение, но ви моля да запомните неговите заключителни изречения!. Вникнете внимателно във всяка дума и бих бил щастлив, ако тези слова станат ваша пътеводна светлина!

И днес тези слова ги зная наизуст и често си ги повтарям. И то на руски език, но тук ще ги напиша на български:

„Животът се дава на човека веднаж и трябва да го изживеем така, че да не ни е мъчително болно за безцелно изживя-

ните години. И когато, умирайки, можем да кажем: „Целият живот и всички сили бяха отдадени на най-прекрасното на този свят – борбата за освобождението на човечеството!“

В трети курс на техникума, когато навърших 18 години, подадох молба за членство в БКП (Българската комунистическа партия). Примерът на майка ми, която бе встъпила в партията през 1961 година, на баба Божия, която не членуваше в БКП, но беше най-големият комунист по душа, и най-вече светлият комунистически идеал, бяха пленили моята душа и аз бях направил вече своя житейски избор.

Изграждането на един нов свят; свят, без експлоатация на човек от човека; свят без бедни, а с богати хора; свят без войни и насилие; свят на свободния човешки дух; свят, без бедност и просяци, без унижения и пошлост.

Борбата за един такъв свят стана мое символ-верую. Приех това за мой път и смело мога да заявя, че нито за миг не съм се колебал за правилността на този избор. Да служа, да работя за този идеал, за мен стана въпрос на дълг и чест, на радост и гордост. Нареждах се в един строй, начело на който светеха имената на К. Маркс, Фр. Енгелс, Ленин, Роза Люксембург, К. Либкнехт и А. Бебел; на Д. Благоев и Г. Димитров, В. Коларов и т. н.

Гордеех се, че този светъл идеал е озарил пътя на моите кумири Хр. Ботйов, Хр. Смирненски и Н. Вапцаров. Давам си сметка как биха се приели тези мои думи днес. Ясно съзнавам колко много е оцапан този идеал. Не идеалът е причината, а самите хора, които използваха силата и обаянието му за собствени цели.

Днес, във време на бездуховност и арогантност, във време на меркантилност и търговски сметки, на измами и разбити съдби е трудно да се говори за светлия комунистически идеал.

В последно време говорим за безпътица, за криза на мо-

рала, за загубата на човешкото в човека, за липсата на ценности – свят на алчност, злоба, завист, омраза, подлост и презрение.

Светът е изправен пред време разделно. Изходът е: свят без господари и роби, свят без експлоатация на човек от човека, свят на свободния труд и полета на човешкия гений; независим от друг човек, а от приноса на всеки за общото благо. Другият път е ... пропастта и всеобщият апокалипсис. До следващата цивилизация след милиони години.

Ода за алчността

Отдавна ми се въртеше в главата тази тема, но все не хващах писалката.

Днес, когато цялата държава жали за петдесетина коне, умрели от студ и глад високо в Осоговската планина, се оказа, че основната „спойка" на нашето общество, е алчността, едно чисто човешко качество, присъщо почти на всички нас.

Някои го притежават в нормални граници, други – малко повече, а трети – в изобилие.

Моя милост, колкото и скромно да звучи, успях да се опазя от тази „характеристика на пазарната икономика". За всичко друго бих могъл да бъда упрекнат, но за алчност – едва ли.

Алчността, според мен, е неистов стремеж към притежание на повече и повече материални и финансови средства. Натрупването на материални и финансови средства в повечето случаи е обусловено от желанието за господство над себеподобните. Чувството за притежание е едно от първите, които възникват в индивида; това чувство в по-зрели години се трансформира в чувство за собственост. Трупането на повече собственост ляга в основата на личността. В този процес елементите на морала започват да губят значение. Великият мислител и философ Имануел Кант пише: „Основа

на нравствеността е дългът, а не интересът.“ Оттук следва и изводът, че там където има богатство, там няма нравственост. Или както отбелязва О. Балзак „зад всяко богатство се крие престъпление“.

Алчността, сама по себе си, е престъпление, един от седемте смъртни гряха. Тя е най-сигурният път към богатството. Но там, където става повече, казват древните римляни, на друго място става по-малко.

Алчността е благородна почва, върху която избуяват и виреят нейните посестрими – злобата, завистта и злорадството. Първата жертва на тези човешки качества е справедливостта, а в „общество, в което липсва справедливост, не си заслужава да се живее.“ – пише Кант.

Когато в обществото изчезне чувството за справедливост, е трудно, дори невъзможно да се говори за права на човека и свобода на личността. Всичко това е една измама и дълбока манипулация.

„Благото на народа е най-висшият закон“, е казал Цицерон, но така и неосъществен, вече две хилядолетия.

Благото на шепа хипербогати фамилии е истинският образ на днешното ни време. Обратната страна на монетата е ... самата алчност. Десетки и стотици милиарди долари и евро е тяхното състояние, което е добито „само с честен труд“ (?). Зад тези милиарди богатства прозират сълзите и кръвта на милиарди „роби“ и съсипани съдби...

И тук едно от съвременните противоречия – робите „плачат“ за своите окови („На кого ни оставяш, Бащице?“). „Робството държи малцина, пише Сенека, но милиони се държат за робството.“ Ние сами си избрахме тази съдба, пък сега се сърдим. Май съдбата ни на роби по ни отива...

Тъкмо да приключа темата за Алчността и гръмна нова афера с изоставени коне в планината Осогово, планина в моя роден Кюстендилски край. Сагата с тези коне, малко или

много, е свързана с мен. Собственикът им е от съседното на нашето село Буново. Самото с. Буново се намира насред Конявската планина, но в него има един местен земеделец, който обработва освен своята и земята на другите собственици под аренда. Въпросните коне са пуснати свободно и нанасят поражения на засетите ниви и пасищата за овчите стада. След сериозна разправия двамата собственици стигат до решението конете да бъдат преместени на друго място. Без много да му мисли, собственикът на конете закарва конете в планината Осогово, която е с 1000 м по-висока от Конявската планина и е по-благоприятна за тях.

Тук искам да направя едно отклонение. В първи курс на Военновъздушното училище изучавахме Военна география и преподавателят ни (Т. Зафиров), прекрасен лектор, обаятелен специалист, обиколил почти целия свят (беше ерген), започна да ни разпитва от кои краища на България сме. Като стигна до мен, аз казах, че съм от Кюстендилския край. Последва въпрос: „Откъде по-точно?“ „От с. Коняво“ – отговорих. Преподавателят се оживи и развълнуван каза: „Конявската планина е най-красивата планина за мен, в целия свят!“ Онемях. Не очаквах чак такава оценка за планината, под чийто дебри бях израсъл. Поинтересувах се защо мисли така. Отговори много развълнувано и моля да бъда извинен за нецензурния израз, но ще предам дословно неговите думи: „Това е единствената неосрана планина.“ А после поясни: „Няма хижи, няма туристически пътеки, няма вилни зони и промишлени обекти. Само планина!“

От тази планина остана само спомен. Тези коне, плюс още едно стадо, само че диви (от Холандия), на друг собственик, превърнаха планината в пустош. Няма ги вече поляните с чудни билки, няма ги дивите малини, ягоди и къпини, няма боровинки. Окончателно изчезнаха онези 16 (шестнадесет) вида билки и растения, които бяха уникални за света, единствено в тази планина.

Навремето не познавахме думата „екология“, но имаше ред и отговорност, имаше красиви горски поляни, тучни ливади, пчели и птички. Днес човешката алчност превръща красивата ни природа в пустиня. Ами тези лумпени, дето търсят злато в поречието на река Струма. Онази красота – върби, тополи, трепетлика и акации, които бяха зад дигата на реката, остана в историята. Днес всичко е пари и ... ламтеж за пари, т. е. Алчност. Тази, само човешка черта, разяжда като ръжда душата на човека. Заради парите, заради богатството днес превръщаме красивата ни природа в лунен пейзаж, в пустиня. Ще дойде време да си плащаме за това. Ще бъде страшно време. Ще има много сълзи (ако има кой да ги пролива) ...

Моята истина за атентата 1925 г.

16 април 2018 г. Часът е 21,20. Българската национална телевизия – по Канал 1 върви поредната гавра с историята – годишнината от атентата 1925 в катедралата „Св. Крал“ (днес „Света Неделя“).

Този варварски акт е пряко свързан с историята на моето семейство. Никола – най-големият брат на моя дядо (по майчина линия) - Стоянчо Иванов Милкин (1901-1978 г.) е сред присъстващите и е пострадал тежко от падналия купол. По това време той е служител на полицията, като пристав от IV полицейски подучастък (площад „Македония“). На него е бил възложен редът по времето на опелото в църквата. След атентата, в продължение на близо година прекарана по болници и санаториуми, е пенсиониран през 1927 г. Постъпва като началник на охраната на фабриката в с. Бараково (Дупнишко). Там успява да разкрие крупна кражба, поради което е набелязан за отплата и е отровен чрез отрова, вкарана в паста за зъби през 1929 г.

Неговите спомени и размисли, разказани ми от моя дядо

Стоянчо, са част от фактите, които ме доведоха до заключението, че атентатът е подготвен от двама комунисти (Марко Фридман и Петър Задгорски – клисар на храма) и безпартийния Георги Коев, но иницииран от висши полицаи (Пане Бичев) и военни (ген. Никола Жеков). В деня на атентата ген. Жеков е чакал на ъгъла на ул. „Леге“ и ул. „Съборна“, в близост до двореца, стискайки списъка на новото правителство с министър-председател самият той.

Вездесъщата Султана Рачопетрова е имала задачата да пресрещне колата на царя на ул. „Граф Игнатиев“, който идва от опелото в църквата „Св. Седмочисленици“. В района на площад „Славейков“ тя предупреждава цар Борис III да се прибере в двореца. Този факт е описан в нейните спомени, изчезнали впоследствие. В спомените на Атанас Буров, споделени пред Михаил Топалов-Памукчиев, този факт се подчертава също. През 2001 г. имах щастието да се запозная с този интересен човек и летописец. Той идваше в парка на Военната академия „Г. С. Раковски“ и снимаше едно свое предаване по кабелна телевизия на историческа тематика. Доста от нещата бях ги чел от неговата книга за видния български банкер и политик Атанас Буров. Като разбра, че проявявам интерес към историята, той с охота ми разказваше за непубликуваните записки на разговорите му с Буров. Силно впечатление ми направи следният факт. Към края на март 1925 г. Буров извиква Ал. Цанков – министър председателя, потопил страната в кръв след Септемврийското въстание. За времето от септември 1923 г. до март 1925 г. само в София са убити от засада над 400 комунисти, земеделци и прогресивни безпартийни, а в цялата страна тези данни надвишават 800 (осемстотин).

Буров рязко поставя въпроса: „Санде, ти отиде твърде далече! Ти разбираш ли, че пресоли манджата? Ние ти казахме да умириш държавата, а ти не спираш с разстрелите! Подавай оставка и се махай!“

Ал. Цанков е стреснат. Разбира, че богатите искат да се махне от кормилото на държавата. Удря го на молба:

- Танасе, моля те, недей!. Държавата ще пропадне. Като усмирим комунистите, ще турим ред.

- Ти не разбираш ли какво ти казвам, бе говедо? (така го казва б.м.) – контрира го Буров.

След тези остри реплики следва една срамна сцена – Цанков се хвърля на килима, с намерение да целува краката на Буров. Самият Буров, омерзен, отритва Цанков настрани.

М. Топалов-Памукчиев продължи:

- Буров ми казва: „Представяш ли си какъв срам – българският министър председател, пълзи по пода да целува краката на някого!? Това ли заслужава майка България?"

След тази случка Цанков се прави, че нищо не се е случило, но противниците му стават все повече. Дори в самото правителство.

Като се погледне на факта – кои министри присъстват в църквата при атентата, става ясно, че отсъстват именно тези хора.

От есента на 1967 г. до лятото на 1971 г. като ученик в София живеех на квартира у семейство Христо и Божия Шейнови, бежанци от Солунска Македония, които бяха преки свидетели на онези дни. Често в малкия хол, който разделяше двете стаи на малката схлупена къща на ул. „Понор" № 9 в тогавашния квартал „Красна поляна" (днес кв. „Разсадника") до АГ болницата „Св. София" (бивша „Тина Киркова"). (По ирония на съдбата съседната улица носеше името на един от набедените за атентатор – Марко Фридман), се случваха интересни срещи. На друго място съм описал по-подробно всичко чуто и видяно, но тук ще припомня само някои неща:

Божия Донева Шейнова (1900-1981 г.) през 1920 г. постъпва на работа като готвачка в кухнята на Дом „Българ-

ка“, построен да настани сираци на загинали от войните. Домът се е намирал в западната част на градинката на софийския храм „Св. Николай Софийски“, между улиците „Пиротска“ и „Св. Св. Кирил и Методий“. Домът е бил построен с противобомбови убежища (където от есента на 1941 до март 1942 г. се е криел поетът Никола Вапцаров с другарите си Антон Попов и Атанас Романов). През 1943 г. Домът е разрушен при една от поредните бомбардировки. В този дом от септември 1923 до смъртта си – май 1924 г. живее Димитър Благоев (Дядото), за когото Божия се грижи, помолена от партийни дейци. Там, при Дядото, Божия често забелязва младия Никола Гешев, бъдещия топ полицай на държавата. А на самото погребение Гешев е сред тези, които носят ковчега с тялото на великия Благоев. Тук следва да поясня, че много често в този хол, ползван и за кухня, на една голяма маса сядаха четири жени – Божия Шейнова, Рада Тодорова, Рада Георгиева и ... Цола Драгойчева(тогава член на Политбюро на ЦК на БКП).

Вече не се учудвах, като виждах автомобил „Чайка“, спрял пред моята квартира. Бях си извоювал честта и правото да слушам техните разговори. Темите бяха най-различни – от историята, но почти винаги се завъртаха разговорите за събитията през април 1925 г. Цола Драгойчева, по това време в затвора със смъртна присъда, все се тюхкаше и не можеше да си отговори на един въпрос: „Как така гръмна бомбата? Нали снехме курса на въоръжена борба на Витоша?“ (Тук тя визираше Витошката конференция на БКП, на която се взема решение да се снеме курсът на въоръжена борба, поради многото жертви). Обвиняваше Тодор Павлов, тогава помощник на организационния секретар на БКП Яко Доросиев, че не е свършил работата докрай. Че е имало замисъл да се извърши атентат, като отговор на многото убийства, имало е. Този замисъл е докладвана от Никола Гешев там, къде-

то трябва (Пане Бичев – директор на полицията (!)). В деня на атентата той не присъства на опелото. По-късно Гешев ще докладва, че комунистите са се отказали от този си замисъл, заради много невинни жертви и страх от преследвания и нови убийства на комунисти. Пане Бичев поставя на Никола Гешев задачата – атентат да има. На всяка цена! Тук е и началото на шеметната кариера на topполицая, оглавил Политическата полиция на Царството и нанесъл огромни щети на комунистическата идея в България.

Чрез свои агенти „идеята“ за атентата е „подгрята“. Ръководителят на Военната организация на ЦК на БКП запасният подполковник Коста Янков, носител на два ордена за храброст, герой от три войни и неговият заместник – запасният капитан Иван Минков, композитор, автор на траурния марш „Покойници“, са убедени, че задачата е отложена и не вземат никакви предпазни мерки, поради което стават лесни жертви в дома на К. Янков. Този факт също говори за авантюрата на трима подведени (а може и подкупени) мъже. Тодор Павлов е имал задачата да спре този замисъл, но защо се е провалила тази задача – Цола Драгойчева все се чудеше. Така и не се споменаваше името на Никола Гешев и никой не се съмняваше в неговата намеса, а се оказва, че това злокобно масово убийство е една ювелирна операция на Гешев и неговия опекун Пане Бичев. Това е!

Злото е факт. Извършителят е уточнен и заклеймен. Последиците са ясни – Гео Милев, Христо Ясенов, Йосиф Хербст, Сергей Румянцев и стотици; и както пише големият български писател Антон Страшимиров: „Клаха народа ни така, както и турчин не го е клал.“ Неговият брат Тодор Страшимиров също пада, прострелян на паважа, а писателят написа, само три думи: „Убиха и брат ми!“

Когато реших да споделя всичко това на по-широка аудитория (медиите), услужливо ми бе отговорено, че това било

познато като една от многото версии. Много версии, ама медиите повтарят едно и също нещо – комунистите. Както се казва в един стар армейски виц: „Докато аз съм старшина на ротата - Дунав ще извира от Стара планина.“

За пребоядисването:
Едно е да станеш комунист,
Друго е да останеш комунист.
Ким Филби

- Земльо*, ти знаеш ли колко много са ни лъгали?

С този въпрос ме срещна на един столичен булевард мой земляк, с когото служех през последната си година на служ-бата в Щаба на ПВО и ВВС. Беше се пенсионирал току-що и усърдно се втурваше към поредния митинг на новоизлюпе-ните демократи. На мен вече ми бяха връчили заповедта с тримесечно предизвестие за уволнение и аз усърдно си търсех работа. Докато се чудех какво да му отговоря, той изстреля и втория си въпрос:

- Ти още ли си комунист?

- Защо? Вие вече не сте ли? – отвърнах машинално.

- Махни ги тия комунисти! Те ми разсипаха живота.

Разминахме се. Не ми се говореше с този човек, защото знаех, че е прекарал цялата си служба на топло, по щабове-те, без да ходи по занятия и учения, без да учи във Военна академия (за да не би да го изпратят в провинцията), члену-вал е в Партията, навярно се е изказвал по правилния начин, не е създавал проблеми на началниците и т.н., и т.н. Добутал живота до пенсия, осигурил жилище, изучил децата си, задо-мил ги, радва се на внуци – какво повече да иска ...

Има хора, които сменят идеите си, както сменят ризите си. Мръсните си ризи. И никакви угризения, никакъв свян – просто: ново време, нови идеи, нови (?) хора.

Земльо* - в смисъл „Земляк“

Вчера комунисти, днес демократи (като че ли комунистите не могат да бъдат демократи). По-правилно е да се каже: вчера – партийци, днес демократи. Истинските комунисти са истински докрая на живота си. Това е убеждение, основано на отличното познаване на теорията на комунизма – марксизма-ленинизма. Тези хора не познават тази теория, а чисто от користни цели и интереси ставаха партийни членове, за да израстват в кариерата си.

Преди десетина години една нашумяла група (НЛО) пееше:

„Партии любими,
аз ще бъда с таз,
която е на власт“.

Всяка идея иска сериозно познание, а познанието – аналитично мислене. Широката обща култура е необходимо условие. Не сляпа безпрекословна вяра, а сериозно научно знание. Вярата в комунистическия идеал без хуманизъм е лъжа и лицемерие. Борбата за всеобщо човешко щастие не е химера, а напълно осъществима идея. Премахването на експлоатацията на човек от човека означава премахване на „свещенната крава“ – частната собственост. Това е онази собственост, при която един човек експлоатира друг човек. Както пише Маркс, „Това е онази собственост, при която трудът на милионите създава богатството на малцинството“.

Днес 1% от хората в света притежават 95% от богатствата, а 5% от богатствата остават за останалите 99% от населението.

Комунистическият идеал днес е в дълбока криза. Причините за това са следните:

- компрометиране на идеала от тоталитарните режими и заменянето му с волунтаризъм;

- тотално непознаване на основите на комунистическото учение и марксизма-ленинизма;

- острата класова борба вдигна на крак цялата буржоазна идеология с използването на всякакви методи, средства и приоми, включително явни лъжи и подмяна на историческата истина;

- съвременната социална демокрация определено предаде интересите на работническата класа (този термин вече не се използва). Не говори за класова борба, а за класов мир;

- все повече синдикатите предават интересите на трудещите се, като съглашателстват с класата на експлоататорите;

- тотално игнориране от СМИ (средствата за масова информация) на представители на комунистическия идеал;

- приравняване на комунизма с фашистката идеология;

- сериозно финансиране на разложителната дейност сред младото поколение с цел ликвидиране на неговите съпротивителни сили;

- насърчаване подмяната на моралните норми с консуматорска ценностна система.

Какво да се прави?

Положението е тежко и сериозно. Комунистическият идеал е жив, но доста унижен. Сенека пише: „Робството държи малцина, но милиони се държат за робството." Задачата днес е тези милиони да прогледнат и осъзнаят своята историческа задача.

За тази задача работя и аз.

„Горкият" Вапцаров

Ех, този Вапцаров! Мира не дава на потомците. Едни го величаят. Други го хулят. Трети – направо го отричат. Четвърти го съжаляват (горкият, заблудил се! Комунистите го подвели!. Комунистите го предали! и т.н. и т.н.). Вапцаров е просто един гениален поет, събрал слово и дело в едно. Неговата Вяра „е бронирана здраво в гърдите". На него не

му е необходимо обяснение. Той заслужава само поклон. Дълбок поклон и признателност! И вечно да пеем стиховете му.

Великаните хвърлят голяма сянка, но „когато малките хора хвърлят голяма сянка, значи залезът е близо“ (Станислав Й. Лец).

Вапцаров, види се, е предвиждал, че дълго „ще му ровят кокалите“, и е бързал да се позиционира при „скромните хора от фабрики и канцеларии“. Той използва определението „неизвестни“, но Историята го нареди при известните. И то – при най-известните. (Единственият българин, носител на Световната награда за мир).

„Зная свойто място
във живота
и напразно
няма да се дам.
Честно ще умра
като работник
в боя ни
за хляб и свобода.
(Из „Огняроинтелигентска“)

Повод да пиша всичко това е поредното долно и гнусно посегателство на творчеството на гения. Едни от най-разтърсващите строфи бяха изпети като поп-фолк (разбирай - чалга) от никому неизвестната певица Антонина. Стихотворението „Прощално“, изпято върху полугол мускулест „интелектуалец“, в присъствието на полугола „жрица на любовта“, с открит сексуален подтекст, ясно показва падението, до което може да стигне съвременната ни култура (ако въобще може чалгата да се нарече „култура“).

Както казва една римска поговорка „Ученият глупак е най-опасен“.

Потресен съм! Объркан съм! Отвратен съм! Боли ме! Що за народ сме, бе хора?! Що за човеци сме? Това ли ни е човещината?! Това ли сме ние?

Предновогодишно, или още за свободата на словото

-Вие не сте известен. Пък и не е интересно това, което предлагате. Моля Ви, не се сърдете, но няма нищо да се получи. Не ми се обаждайте повече, моля Ви.

Затворих телефона. И тук ударих на камък.

Което си е вярно – вярно е, че не съм известен. Не съм интересен с нищо. Какво от това, че животът ме срещна с много интересни и известни хора. Днес тези неща не са на мода. Кой днес се интересува от Смирненски и Вапцаров, Димитър Благоев или Гео Милев, Гоце Делчев и Георги Бенковски?! Около тях няма пикантерии (ех, има много, но днешната конюнктура не разрешава това, което аз бях чул, разбрал и почувствал). Тези наши исторически личности винаги са били неудобни. Неудобни са и днес, защото задават неудобни въпроси. Днес е времето на удобните събеседници. Време на известното. Неизвестното крие капани, крие неприятности. Затова повечето телевизионни предавания се правят на запис, за да може да се редактират и „изчистят" от „информация, която не съответства с политиката на съответната медия". Ето ти - свобода на словото! Ето ти 111-о място в тази класация.

В мрачните тоталитарни години, когато нарекох Тодор Живков „най-големия предател на делото на комунизма", а БКП (Българската комунистическа партия) – виновна за слабостите и безобразията в обществото, си понесох съответните последствия, но не измених на себе си. Намериха се и хора, които да ме подкрепят, за което съм им вечно благодарен. Днес се оказа, че около мен такива хора, няма. Всеки ми вика „Защо ти трябва всичко това? Не виждаш ли, че никой не се интересува от нищо?" Жестоко, но вярно!

След четири дни настъпва Новата 2019 година. Да ни е честита и ... различна!

27.12.2018 г., София

28.12.2018 г. Часът е 11,45. Току-що се връщам от разходка до центъра на София. Ходих да търся билети за театър. Има хубави и интересни заглавия. В джоба нося лист с датите на дежурствата на жена ми (т.е. – неудобните дати) и по „закона на гадостта" търсените от мен заглавия или съвпадаха с тези дати или нямаше билети. Поразходих се през полупустия център. На два пъти минах пред Президентството. Там е „моят човек" (по думите на жена ми и някои познати и приятели). На връщане забелязвам празнична суматоха (нали е последният работен ден за 2018 г.). През просторните прозорци забелязвам доста познати висши военни. Мисля си - навярно и те ме виждат. Но какво от това? Пристига и министърът на отбраната. Посреща го офицер с униформа на ВВС. Гвардейците вземат „За почест". Отдалечавам се. Нещо ми горчи в устата. Защо ли се сетих за Малката кибритопродавачка на Андерсен? Наблизо, до ъгъла, стои група журналисти – репортери, оператори, фотографи. Забелязвам няколко познати физиономии. Кимам за поздрав. Към мен се отправя журналист от водеща електронна медия, която разпалено служи на „новото време" (разбирай – на новите господари). Няколко пъти съм консултирал въпросния журналист по военни въпроси и той винаги ми засвидетелства уважение.

След няколко традиционни приказки при такива срещи, „стреляме направо":

- Кажи ми как мога да стигна до някоя редакция от вашите по обществено-политическите въпроси?

- За какво ти е? – пита ме той.

- Навсякъде, където отвориш телевизиите, се говори само едната „правда", но други мнения – няма.

- Забрави! Това, дето си си го наумил, няма да стане, а и аз не мога да ти помогна.

На две-на три му обясних моя мерак да покажа и една друга гледна точка. Той отсече: „Абсурд! Ти не виждаш ли какво става у нас или се правиш на луд?“ Поблагодарих му и си тръгнах. Хептен ми се смачка настроението.

На входа на метрото, пред хотел „Балкан“, един мой набор разтягаше с измръзналите си пръсти акордеона - „Моя страна, Моя България“. Изсипах в дървената му кутийка съдържанието на левия си джоб. В десния бяха парите за билети, а други нямах. Поне едно добро направих. Така си мислех. А дали е така ...?

Прибирам се вкъщи. Времето е мрачно, каквото е настроението ми. Пред блока ме среща един съсед, с когото си имаме приказката. Пита ме къде съм ходил. Отговарям му. Отговарям с най-големи подробности, а той пита:

- Какво искаш да кажеш, като ти дадат думата?

Изреждам му болките от това, че от екрана на телевизора се лее една и съща „боза“. Само „десни“ политици и анализатори ни обясняват непрекъснато колко сме добре, но ние не искаме да видим това. Много сме били черногледи. Имало проблеми, но сме в правилната посока – НАТО и Европейския съюз, само дето трудно приемаме евроатлантическите ценности и още милеем за Русия. Носталгията по миналото ни съсипвала. Глупости! А аз щях да задам само един въпрос: „Защо си съсипахме хубавата държава?“

- защо съсипахме образованието;
- защо съсипахме здравеопазването;
- защо съсипахме селското стопанство;
- защо изсичаме гората;
- защо отровихме водата;
- защо рухна индустрията?

А аз щях да им кажа моя отговор: защото върнахме частната собственост. Тази собственост доведе своите „дъщери" – алчността, злобата, завистта, омразата, подлостта, предателството и т.н.

То е ясно като бял ден, че като скочиш във водата, ще се намокриш. Нали така – хем сърби, хем боли.

Изповедта на един „селяндур"

„Не да осмивам човешките постъпки, не да се огорчавам от тях, нито да ги проклинам, а да ги разбирам."

Спиноза

Изчаках няколко часа, за да ми мине. Няма да скрия, че жестоко се дразня от думата „селянин" и „селяндур", защото аз самият съм такъв. Роден съм на село. Даже често се шегувам: освен че съм роден на село, ами съм завършил образованието си на село (Долна Митрополия, Плевенско, което до 1979 г. беше село), служих на село (с. Каменец – Плевенско, в с. Безмер – Ямболско, и още в няколко села). Както един мой приятел сполучливо ме определи като „Образцов селянин", аз съм горд, че съм селянин. Горд съм, че българското село ме създаде такъв, какъвто съм.

Някога си мислех, че не може да се нарича един човек „истински българин", ако не е мирисал българската земя рано напролет и късно наесен. Само тогава може да разбере какво съдържание изпълва думата „България". Тази пръст, която ражда хляба и виното, която пази в себе си моите предци – тяхната кръв и техния спомен. Да видиш как младото калемче, присадено на поредната дивачка пораства и дава вкусни плодове. Как малкото семенце става стрък цвете или жито. Това може да го види само ... „селяндурът". Само „селяндурът" има очи за невидимото; само носът на „селяндура" може да долови уханието на българската земя; само ухото на истинския селянин може да чуе „как диша земята" (по дядо ми Стоянчо).

И днес, когато знайни и незнайни философи каканижат и се превъзнасят за героизма на българина – за Шипка и Одрин, за Чаталджа и Булаир, за Дойран и Камакчалан, за Страцин и Драва, трябва да знаят, че и селото е дало не само „селяния“, но и подвиг. За този род хора земята на българина е пръстта в градинката пред блока или градския парк.

Болно и обидно ми е, ден след като тази наша българска земя прие вчера (08.01.2019 г.) човека, станал причина за тези мои разсъждения – Иван Ласкин. Актьор, за когото се изговори и изписа много – велик, голям, оригинален, смел мъжкар и т.н. и т.н. Бог да го прости!. Казано е: за мъртвите – или хубаво или нищо. Аз няма да кажа нищо, само бих попитал (понеже не го познавам лично): може ли да се нарече „мъжкар“ човек, който използва изрази към представителките на нежния пол от типа на: „Преспала“, „Глистия“, „Разпоретина“ и т.н.?

Мъча се да се сетя кой от моите съселяни би използвал подобни думи. Не можах. Но защо ли се сетих (без да искам) за един нецензурен анекдот. Нека ме прости четящият тези редове, ще се постарая да бъде по-прилично: „Въпрос: Каква е разликата между пу..ка и пи...ка?

Отговор: Едното е женски полов орган, а другото – вид мъжки характер.“

Защо ли се сетих това, четейки интервюто във в. „Галерия“ бр. 2 (481)/ 9-15.01.2019 г. Трябва да си отговоря на този въпрос.

„O tempora, o more!“(„О, времена, о нрави!“- лат.)

МОЛИТВА ЗА БЪЛГАРИЯ

За молитва ли е време или ... за мотика?

Има нужда и от молитва и от мотика. Нали в Библията пише: „В началото бе словото.“

А днес какво слово се лее по нашата грешна замя? Страшна работа! Злоба, злъч, завист и сквернословие! Откъде толкова много лошотия?! Откъде толкова много омраза?

Омразата стана наше верую.

Омразата стана наше ежедневие.

Омразата стана наша дреха.

Омразата замени лъва в нашия герб.

Както в девиза на шопа: „Мразим да умрем и умрем да мразим!“

Днес омразата стана наша емблема, наше ежедневие. Друго можем да не правим, но сме длъжни да мразим! Колкото повече мразим, толковапо-добре се чувства организмът. Не е важно какво и кого мразиш, важното е да мразиш. Омразата е добра почва за всички други лошотии.

Когато мразиш – всичко ти е позволено. Когато мразиш, можеш да лъжеш на воля, можеш да подменяш Историята, да говориш глупости и да ги повтаряш до втръсване.

Е, как да я обичаш майка България, като не я познаваш?...

Някога великият Хегел, по времето на лекция пред студенти, чува от техните редици неприятен апостоф:

- Но, господин Хегел, фактите говорят друго!

- Толкова по-зле за фактите! – отвърнал геният,

Ето, това е. Язък за фактите днес.

В средновековието един от забележителните летописци на Византия успява да преживее осем императори, благодарение на това, че е пишел онова, което галело ухото на василевса. И благодарение на „правилното“ описание на съби-

тията, днес ние знаем за него, знаем неговото име и често го цитираме. Това е Никита Хониат.

А днес е пълно с такива хора – от сутрин до вечер по телевизионни и радио студия бълват „новата истина". Бълват злъч, омраза, лъжи и...което е най-важно – вярват си.

Това са новите герои на нашето време – с гузни съвести, бедни знания, но заредени с огромно количество нахалство. Омразата е опаковката на цялата тяхна същност. „Възхвала на глупостта": това са „строителите" (по-право е да се каже „разрушителите") на съвременна България. Благодарение на тях, днешна България е абсолютен шампион по:

- Бедност
- Корупция
- Неграмотност
- Смъртност
- Обезлюдяване
- Проституция
- Наркомании.

По времето на мрачния социализъм, България беше на 38мо място по свобода на словото, а днес демокрарична България е на ...109-о място. Ашколсун! (както би казал Бай Ганьо)

Боже, пази България!

Коя България?... Каква България? Какви 5 лева?...

Тук завесата пада.

Това е моята книга. Това е моята мъка. Това е моята болка. Другото е ... мълчание. Казах.

НЕЩО КАТО ЕПИЛОГ

С много болка, мъка и горест писах тази моя книга.

С много отговорност към паметта на тези, с които ме срещна съдбата. С особен трепет, преклонение и признателност.

С дълбока благодарност и поклон към всички, оживели в тези спомени.

С много любов, надежда и упование към тези, що идат след нас.

Днес имам най-святата и велика длъжност на този свят: аз съм дядо. Дядо съм на три прекрасни слънчица – две внучки и един внук.

Лилия, Тервел и Калина изпълват цялата ми същност и те

С най-голямото ми богатство - моите внуци Лилия, Тервел и Калина

са истинските „виновници“ за написването на тази книга.

Мира не ми дава мисълта: какъв свят ще им завещаем. Изтръпвам, като гледам настоящето. Изтръпвам, като слушам какво говорят децата пред блока, в който живея.

Днес вече пеем с моите внуци „Питат ли ме дей зората“, „Тих, бял Дунав“, „Край Босфора шум се вдига“. „Зайченцето бяло“ вече не им е интересно. Вече разучаваме „Къде си, вярна ти любов народна?“ и „Стани, стани, юнак балкански“, а когато запяваме „Мила Родино“, Тервел казва: „Дядо, да застанем мирно.“ И така, застанали „Мирно!“, всички пеем с пълно гърло „Горда Стара планина...“.

За мен няма по-голямо щастие от това внукът ми Тервел да каже:

- Дядо, хайде пак да пеем!

- Да пеем, чедо, да пеем! Дай тон!

„Горда, стара планиина
до ней Дунав се синей...“

P. S. Утре, 6 февруари Тервел навършва четири години, Лилия ги навърши преди една седмица (31 януари), а в деня на Баба Марта Калина навърши две години.

Дано доброто и красивото винаги да изпълва техните сърчица. Не им желая богатство и охолство, а смислен път, щастливи дни и верни приятели, красиви трепети, споделени радости.

Сполай ви, слънчица мои!

На добър път!

С огромна човешка обич: ваш Дядо

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРИ

ае - авиационна ескадрила
ВАРР - войскова авиационна ремонтна работилница
ЗКИАС - заместник-командир по инженерно-авиационна служба
ЗКПЧ - заместник-командир по политическата част
иап- изтребителен авиационен полк
ибап - изтребително-бомбардировъчен авиационен полк
ИБП - Инспекция по безопасност на полетите
КП - команден пункт
ЛТУ - летателно-тактическо учение
ПВО и ВВС - Противовъздушна отбрана и Военновъздушни сили
ПИК - полоса за излитане и кацане
РП - ръководител на полети
САК - смесен авиационен корпус
САРПП - самолетен регистратор параметрите на полета („черната кутия“)
СКП - стартови команден пункт
дПВО - дивизия за противовъздушна отбрана
оатб - отделен авиотехнически батальон
ТЕЧ - технико-експлоатационна част

С приятели на велопоход до Рилския манастир

Заедно с професорите Павел Пенев, Петър Гецов, Митко Кузманов, Иван Симеонов и генерал-лейтенант Димитър Георгиев

Като председател на читалище „Генерал Владимир Заимов“ - Кюстендил

СЪДЪРЖАНИЕ

ЙОРДАН КОСТАДИНОВ

ВИДЯНО, ЧУТО И ПРЕЖИВЯНО

Българска
Първо издание

Редактор: ***Пламен Григорон***
Коректор: ***Росица Митева***

СОФИЯ
Издателство РАСПЕР
2019